



ZADANIA

DO

TŁUMACZENIA

Z POLSKIEGO NA ŁACIŃSKIE

PRZEZ

J. K. TROJAŃSKIEGO.

Część druga

zawierająca ćwiczenia ciągłej treści.

*z Biblioteki Szkoły
Białej*



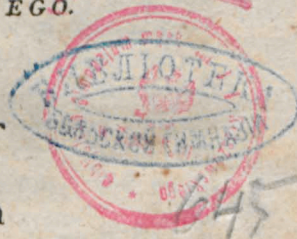
W POZNANIU I BYDGOSZCZY.

Nakładem E. S. Mittler'a.

1828.

*Druck
Zach
No. inv.*
A
456
3841

*Druck
Zach
No. inv.*
9391



PRZEDMOWA.

W czasie, gdzie gruntowne wykształcenie umysłu stało się powszechną i konieczną potrzebą wszystkich stanów, rozprawiać o pożyteczności łacińskiego języka, będącego głównym nieia-ko kluczem do nabycia męskiej oświaty, byłoby to dowodzić rzeczy, o której w wieku naszym ktoby śmiał powątpiewać, niezawodnie grubéj niewiadomości podeyrzenie na siebiey ściągnął. Temu raczéj słusznieby się dziwić można, iż przy takich ze strony rządu pomocach, przy takiej usilności nauczycieli, rzadko który z uczących się do tego stopnia umiętności doysdż potrafi, iżby, nie mówię płynnie po łacinie tłumaczyć się (co więcéj przyrodzenia darem, niż nauki skutkiem być zwykło), ale przynajmniéj gładko i bez błędu napisać był w stanie. Nad czém ia im się więcéj zastanawiałem; tém bardziéj przekonywałem się, iż najsłuszniejsze iest zdanie tych, co tę niedogodność przypisują fałszywéj uczenia metodzie, która od dosyć dawnego w szkołach utrzymuje się czasu; a ta iest, iż uczniom dla wprawy iak naywięcéj każemy pisać, zamiast, iż naykrótszą i naysłuszną drogą doyscia do zamierzonego celu iest, iezeli nie nie, to przynajmniéj iak naymniéj pisać. Który to przedmiot ponieważ zostaje w ściślejšy styczności z ninieyszym dziełkiem, które pod sąd znawców oddaie, rozumiem więc, iż mi na wstę-

W POZNANIU.

Głoskami Wilhelma Deckera i Spółki.

pie wolno będzie myśl tę obszerniey rozebrać; zwłaszcza iż większa lub mnieysza pożyteczność tego pisma zależy od wyrozumienia celu, na który ie przeznaczam.

Jeżeli nie zbywa na przykładach, że ci, którzy za grutownych znawców języka oyczystego uchodzą, przez częste tłumaczenie z obcych nieznacznie sobie styl psują, wprowadzając do niego przeięte poniewolnie sposoby mówienia obce, z tokiem oyczystéy mowy niezgodne: nie może być ani na chwilę wątpliwą rzeczą, że tłumacząc na język obcy, w którym się dopiero ćwiczymy, z oyczystego, którego własności i że tak powiem czucie samo jest nam wrodzone, przy największy nawet ostrożności przenosić musimy do niego tok macierzyńskiéy mowy, a to tém więcéy, im bardziéy dalecy iesteśmy od grutownego zgłębienia natury i ducha mowy, który się uczymy. To każenie obcego języka zmniejsza się zazwyczaj w miarę postępów, iakie czynimy w grutowném poznawaniu onego, zniknąć zaś zupełnie wtenczasby tylko mogło, gdybyśmy wszystkie iego własności tak sobie przyswoić byli w stanie, iżby się obcy język stał dla nas nieiako macierzyńskim; czego bez uszczerbku oyczystéy mowy nikt dokazać nie potrafi. *) Z tąd iuż oczywisty wypada wniosek, że na obcą mowę dokładnie i bezbłędnie (nie jest tu mowa o dokładności pod gramatycznym względem, lecz co do właściwego językowi ducha) ten tylko przekładać zdoła, dla którego ta mowa stała się oyczystą, a właściwa macierzyńska nią być przestała.

*) Zob. umieszczoną w „Mrówce Poznańskiéy” z roku 1821. Nam. 6. i 7. wyborną rozprawę Rektora Bernhardt.

To jeżeli w ogólności o wszystkich obcych językach powiedzieć można, szczególniéy iednak da się zastosować do starożytnych, a mianowicie do łacińskiego, którym z zupełną dokładnością nikt prawie mówić nie umie, a pisać bardzo ograniczona uczonych liczba; którego przeto iedynie z pism starożytnych i tych, co im dokładnością się równają, poznawać i uczyć się musimy. Tego języka nauka im dłuższego czasu, im większéy usilności wymaga, tém bardziéy zależy na tém, aby w uczeniu się go, ile być może, skróconą i łatwą postępować drogą; którą że nie jest ta, co się iéy zazwyczaj trzymamy, w krótkości będę się starał okazać.

Wieloletnie doświadczenie przekonało mnie dostatecznie, a pewnie i innym na tém doświadczeniu nie zbywa, iż poprawianie chociażby najpilnieysze uczniom, i wykazywanie błędów popełnionych w robotach piśmiennych, nie przynosi tych korzyści, iakie sobie przez nie zamierzamy, chcąc sprawić, aby błędzący wystrzegał się na przyszłość wyrażen, które błędnymi być poznał, a w mieysce ich używał słów i mówienia sposobów, które mu za dobre podano; a to tak dalece, iż te same omyłki, iakoby iaka wkorzeniona choroba, po razy kilku poprawiane znowu do poprawy przychodzą. Gdyby się to tylko wydarzało niezdátnym, leniwym i nieuważnym uczniom, nie byłoby godném uwagi; alem spostrzegał, że od téy powszechnéy zarazy bynajmniey wolni nie byli i ci, którym nie zbywało w ile na wszelkich dobrego ucznia zaletach. Czego widocznie przyczyna z saméy natury rzeczy wypływa. Czém się nasz umysł dłużey zaprzętał, do czego większéy przykładal usilności, to też w nim silniéy tkwić zwykło, aniżeli te

wrażenia, które z mniejszym mozółem i prawie bez dołożenia się naszego odbieramy. Ztąd uczeń pilny i staranny wypracowawszy mozolnie zadanie swoje, dłużey w pamięci mimowolnie zachowywać musi z pracą nabyte błędy, niżeli poprawki nauczyciela, które mu z łatwością przyszły; tak iż nieraz długo i często nauczycielowi walczyć przychodzi z wkorzenioną chorobą, nim ją przymusi ustąpić lekarstwu; chociaż i tak pewnym być nigdy nie może, że ją wyrugował na zawsze. Wypada ztąd oczywiście, iż zadając uczniom do tłumaczenia roboty, nad któremi sami, każdy według swojej zdolności i nabytego usposobienia, pracowali zosobna, czynimy właśnie to, czego nam się najmędrzy w téj mierze mistrz starożytny naybardziej wystrzegać każe *), t. i. przymuszamy uczniów do uczenia się tego, czego ich potem z wielką pracą oduczać musimy, chociaż na innéj drodze nie z mniejszą wprawdzie pracą, ale z większą łatwością do brędy mowy od razu nauczyć ich możemy.

Jeżeli roboty, których przedmiotem są tłumaczenia piśmienne, tak szkodliwy wpływ mają na postępy w łacinie, tedy wypracowania, które uczniowie nieraz nawet klas niższych z głowy na podaną lub dowolnie obraną treść robić są przymuszeni, prawdziwie zabiiającami nazwać można. Już wyżey mowa była o tém, do iakiego stopnia zgłębić powinien ducha ięzyka obcego ten, który w nim miernie przynajmniej napisać co zechce. Jakżeż żądać od ucznia, który obarczony natłokiem różnych równie ważnych przedmiotów, pomiędzy które pilność swoją podzielać musi, za ledwo miał sposobność obeznac się z prawidłami mowy,

*) Kwintylijan w ka. I. §. 1. (ed. Spalding. Lips. 1798 str. 20.)

a z pisarzy wzorowych, których pilne i długie badanie samo tylko obeznac może z własnościami i duchem ięzyka, niektórych tylko w części poznał, o drugich się otarł zdaleka, a o reszcie ledwo z imienia posłyszał, iak żądać, mówię, od niego, aby z tak słabą pomocą tego dokazać potrafił, co by nauczycielowi samemu (któremu wszakże na tych pomocach zbywać nie powinno) nie bez znaczney pracy uskutecznić przyszło? Jakiż tedy skutek tych prac i zabiegów? Oto uczeń daleki ieszcze od tego, aby chcąc pisać po łacinie myśli swoje potrafił przybrać w łacińską formę, to; co ma w łacińskim ięzyku ułożyć, wprzód sobie gotuje po polsku, i tę polszczyznę dopiero w łacińskie wyrazy przestraia, albo, co na iedno wychodzi, łacińską mową kształt polskich myśli i zwrotów oddaie. — O tém zaiste każdy uczący z własnego mógł się przekonać i zapewne przekonał doświadczenia, a moia załuga na tém się tylko ogranicza, iżem na tę niedogodność zwrócił uwagę i pomyślał o sposobie iéy zaradzenia. Przecież gdyby iaki zadawnionych zwyczajów miłośnik przez odragę do nowości pogardy godnym być uważał to rozumowanie człowieka zbyt mało posiadającego powagi, aby do słów iego tak wielką przywiązywać wartość, — zwłaszcza, iż temu zdaniu sprzeciwia się nietylko odwieczne przysłowie, które uczy: *qui nunquam male nunquam bene*, ale i poważny starożytnością Calumella *), którego słowa są: *usus et experientia in artibus dominantur, nec ulla est disciplina, in qua non peccando discatur*; — ten niechay zechce przeczytać te kilka wyrazów, które w swojej Minerwie iako

*) W ks. I. R. 1.

odpowiedź na podobny zarzut umieścić nie mniej poważny i poważany Sanctius *). Ja zaś pragnąc to przykładem wyjaśnić, com z własnego przekonania podał, za rzecz najlepszą uważałem, umieścić w zadaniach moich do tłumaczenia wyiątek iaki z oryginalnego polskiego pisarza. Pięć Rozdziałów z pierwszey księgi historyi Krasickiego nayzdatnieyszymi zdawały mi się do tego: wszakże, jeżeli pomimo tak widocznego podobieństwa polszczyzny z łaciną, rzecz tak łatwym i prostym napisana stylem, tak odmienną musi w łacinie od polskiéy przybrać postać, iak się to z przerobionych podług łaciny wyrażen i uwag umieszczonych w przypiskach pokazuje; łatwo ztąd każdy wniesie, iż tłumaczenie dla wprawy trudnieyszych zadań (np. Rozpraw w Rozcznikach Towarz. Prz. Nauk umieszczonych), wymagałoby poprzedniczego ich przebrania w strój polskiéy mowie zupełnie obcy, któryby dziwniey się daleko wydawać musiał, niż nieiedno zdanie w wspomnionych notach do Krasickiego historyi podane.

Sposób tedy, który podług mego zdania prowadzi do celu drogą naykrótszą, bo prostą i łatwą, bez wodzenia wprzód po krętych i błędnych bezdrożach, iest ten: naprzód, aby tłumaczyć na łacińskie takie tylko zadania, któreby wybórną łaciną oryginalnie ułożone, na polskie do tego właśnie użytku przełożone były, i do łaciny tyle zastósowane, ile to bez skażenia mowy oyczystéy uczynić się da, a przytém opatrzone uwagami, któreby dostarczając stósownych zawsze i dobranych wyrażen, przewodniczyły razem tłumaczacemu, i ani na chwilę z dobréy nie

*) Fr. Sanctii Minerva. — Amstelod. 1754 na str. 856.

dały mu zboczyć drogi; powtóre, aby ich przy pilném i uważném czytaniu wzorowych pisarzy przyzwyczaić do zachowywania w pamięci tych wyrażen i sposobów mówienia, które się w nich znajdują, i ćwiczyć ich w używaniu takowych. Lepiey niż nayobszernieysze rozwiańie téy myśli, wyjaśni rzecz samo ninieysze pismo podług tych zasad ułożone, o którego użyciu nim mówić zaczęę, wprzód o wyborze treści nieco nadmienić muszę.

Zadania te są przeznaczone dla uczniów trzech klas wyższych, którzy tłumaczeniem zadań pierwszey Części (co koniecznie poprzedzić powinno używanie téy książki) iuż się dostatecznie ugruntowali w użyciu prawideł Gramatyki. Na wstępie położyłem dla pierwiastkowéy wprawy kilka łatwych zadań, przetłumaczonych z Dörringa przez nieodżałowanego przyjaciela mego s. p. Doktora Jacynę, dla umieszczenia ich na końcu pierwszego wydania moiéy Gramatyki łacińskiéy. Z tegoż samego dzieła ułożonego podług klasycznych wzorów wzięłem zadania umieszczone w pierwszym Oddziale od numeru XXV. aż do końca. Nayobfitsze żniwo znalazłem w dziełach Mureta, którego wybórny styl i czystość ięzyka w niczém nie ustępuje cyceronowym pismom.

Zadanie XXVI. Oddziału drugiego i ostatnie Oddziału trzeciego, wykazują podaną wyżey myśl o drugim rodzaju ćwiczeń, zasadzonych na czytaniu autorów łacińskich. Za treść pierwszego wzięłem opisany w Liwiuszu (w ks. VI. R. 11. — 20.) spiszek kapitolńskiego Manliusza, do którego łacińskie wyrażenia wzięłem z Cezara opisu wojny galickiéy ks. I. R. 1—20., iak to wykazują umieszczone u spodu noty; drugiego treścią iest list pocieszający złożony z formuł czerpa-

nych z Cyncerona Rozprawy o Starości; w który to sposób życzyłbym aby nauczyciele z każdego pisma, które z uczniami tłumaczą, układali zadania, wprawniejszym zaś samym je podług podanych wzorów układać kazali. Takowa praca gdyby im się z początku wcale nie miała udać, nie będzie jednak bez korzyści; bo przymuszając ich do pilnego badania i uważnego przeglądania znaiomych już rzeczy, z bogaci przynajmniej pamięć znaczną ilością dokładnych wyrażen.

Zadania niniejsze jeżeli godnie mają odpowiedzieć przeznaczeniu swemu, w ten sposób użyte być powinny. Najprzód każdy uczeń nauczyć się na pamięć dokładnie wszystkich sposobów mówienia i wyrażen do tłumaczenia potrzebnych, które (wyjawszy takie co ie z łatwością w Słowniku każdy znaleźć potrafi i w ich stosownem użyciu uchybić nie może) umieściłem tak iak w pierwszój Części nie u spodu każdój karty, ale dopiero na końcu zadania, aby się na to spuszczać nie można, że się ie przy tłumaczeniu w szkole mieć będzie pod okiem; dalej przeczyta sobie z Gramatyki przytoczone lub umieszczone w noście prawidła, ażeby nie miał najmniejszój przeszkody, kiedy do tłumaczenia przystąpi; tłumaczenie zaś odbywać się będzie w przytomności nauczyciela, aby uczniowie chęć czy to przez nieuwagę czy to przez nieostrożność zboczyć z dobrej drogi, zaraz, nim jeszcze błąd szkodliwym być zacznie, przestrzeżeni być mogli. *) To tłumaczenie powtarzać się powin-

*) Kwintil. (I. 1. 11 str. 25): Paedagogus certe sit assiduus, qui, si qua erunt dicta vitiose, corrigat protinus, nec incedere sinat.

no dopóty, postępując kolejno od pojętniejszych i uważniejszych do mniej zdatnych i mniej skwapliwych uczniów, póki każdy z nich nie będzie wstanie bez czytania polszczyzny z samego na nią patrzenia tak płynnie i dokładnie przekładać, iak gdyby pismo łacińskie czytał; a to nietylko w obecnym czasie, lecz kiedykolwiek nauczycielowi zdawać się będzie powołać go do tego. Przyczem szczególniey tego przestrzegać należy, aby żaden z uczniów ani w szkole ani w domu do tych robót pióra nie używał, ale zawsze o tém myślał, że, czego się na téj drodze raz nauczył, tego nigdy z pamięci wypuścić nie powinien. Do czego o ile częste powtarzanie rzeczy w różnym czasie tłumaczonych jest pomocnem, o tyle pisanie szkodliwem; bo uczeń spuszczaąc się na pismo mniej jest dbałym o pamiętanie, i im więcej ma na papierze, tem mniej zazwyczaj stara się mieć w głowie.

Wypadałoby z kolei pomówić nieco o trzecim ćwiczeń rodzaju, który się zasadza na powtarzaniu z pamięci czytanych rzeczy; lecz gdy ten przedmiot mniej ma z niniejszym pismem styczności, zostawię go więc do innéj pory; a kończąc tę nad moje spodziewanie długą przedmowę, upraszam łaskawych znawców, aby w sądzie o téj pracy chcieli sobie postąpić podług pewnej perskiéj ustawy, którą umieściłem na czele pierwszego Oddziału.

W Poznaniu dnia 15. Maia 1828.

Następujące omyłki proszę poprawić:

Na karcie 33 XVII. w napisie <i>ułochatém</i> czytaj <i>włochatém</i>	
— — 53 w przypisku 8 <i>enimo</i> — <i>animo</i>	
— — 83 u spodu w przyp. 8 <i>diversorum</i> — <i>diversarum</i>	
— — 78 u góry w przyp. 14 <i>soler</i> — <i>solet</i>	

Do omyłek pierwszój Części dodadź proszę:

Na karcie 34 w przypisku / za Imperf. czyt. Praes.	
— — 97 dodadź dwa przypiski t. i. <i>z) amans justitiae</i> <i>A) putari</i>	
— — 108 w przyp. <i>tt</i> <i>supplicari</i> czyt. <i>supplicare</i> .	

SPIS RZECZY.

Strona.

Łatwe zadania dla początkujących.

I. 1.	
O rozmaitych nazwiskach Italii	1
II. 2.	
O podziale dawnój Italii	2
III. 3.	
O najdawniejszych mieszkańcach Italii	2
IV. 4.	
O Enéaszu i mieście Albalonga	3
V. 5.	
O okresach historii rzymskiej	4
VI. 6 — 11.	
O mieście Rzymie	5
VII. 12.	
O Romulu i Remusie	11
VIII. 13.	
Wzięcie rzymskiego zamku przez Sabinów	13

Oddział pierwszy.

I. 1 — 2.	
O pewnej bardzo ludzkiej ustawie u Persów	17
II. — XIV. 3 — 20.	
Listy Nauczyciela do Ucznia	18
XV. 21.	
Emulacya między młodzieńcami	32
XVI. 22.	
Okrucieństwo Deiotara	33
XVII. 23.	
O ludziach z włochatém sercem	33
XVIII. 24.	
I uczeni nie gardzą sławą	34
XIX. 25.	
Ile mierność przykłada się do zdrowia	36
XX. 26.	
Wartość czasu	37
XXI. 27.	
Miedź Korynecka	38
XXII. 28 — 29.	
O przysłowiu: gdzie dobrze tam oyczyzna	39
XXIII. 30 — 31.	
Podobieństwo poetów i pszczół	40
XXIV. 32 — 35.	
Filoxenus dowcipny i obżarty poeta	41
XXV. 36 — 38.	
M. J. Brutus	45
XXVI. 39 — 40.	
T. M. Torquatus	47

	Strona.
XXVII. 41.	
M. Furius Camillus	48
XXVIII. 42 — 44.	
C. Luscinius Fabricius	49
XXIX. 45 — 46.	
P. Corn. Scipio Africanus	52
Oddział drugi.	
I. — XXV. 1 — 25.	
Historia przez Krasickiego (księga I. §. 1 — 5)	54
XXVI. 26 — 30.	
O Manliuszu Kapitolinśkim	86
XXVII. 31 — 32.	
List Mureta do Kuacyusza	91
XVIII. 33 — 35.	
List Korn. Waleryusza do Mureta	93
XXIX. 36.	
List Biskupa Łubieńskiego do K. Sarbiewskiego	96
XXX. 37.	
Odpis Sarbiewskiego	97
XXXI. 38 — 39.	
Krótki rys historii języka łacińskiego	99
Oddział trzeci.	
I. 1 — 3.	
Nadzwyczajna pamięć pewnego Korsykanina	102
II. 4 — 6.	
O pewnym Włochu teraz żyjącym, który wiele posiada języków	106
III. 7 — 9.	
Muret najuczeńszy mąż piętnastego wieku do Polski we- zwany	109
IV. 10.	
List Jana Zamoyskiego Podkancl. Koron. do M. A. Mu- reta	113
V. 11 — 15.	
List Mureta do Pawła Sakrata wykładający rzecz o jego wezwanie do Polski	114
VI. 16.	
List Mureta do Króla Stefana Batorego	120
VII. 17.	
List Mureta do Jana Zamoyskiego	121
VIII. 18 — 19.	
List Mureta do Pawła Sakrata cieszący go po śmierci brata	122
IX. 20 — 25.	
List pocieszający przyjaciela, któremu umarł ojciec już w wieku podeszłym	124

Łatwe zadania dla początkujących.

I.

1. O rozmaitych nazwiskach Italii.

Italia w dawnych czasach różne miała ¹⁾ nazwiska. Nazywała się Auzonią, Enotryą, ²⁾ Hesperią i Saturnią. Nazwiska te powstały z ³⁾ różnych przyczyn. Nazywała się Auzonią od Auzonów, iednego z naydawniejszych narodów Italii; Enotryą od Enotrów, którzy z Grecyi do Włoch przybyli i Auzonów wygnali; Hesperią dla tego, że ⁴⁾ względem Grecyi na zachód leżała; wreszcie zwała się Saturnią, ponieważ tam Saturn miał ⁵⁾ panować. Kray ten dostał nazwisko Italii albo od iednego ⁶⁾ z dawnych Królów Sykulskich, Itala, albo od wybornych krów, ⁷⁾ które się tam znajdowały. Z tém wszystkiém ⁸⁾ zdaie się, iż te imiona początek swój wzięły ⁹⁾ nie od mieszkańców tego kraju, lecz od Greków albo późniejszych poetów. Ani podobna wierzyć, ¹⁰⁾ aby które ¹¹⁾ z tych nazwisk na cały się kray rozciągało, ¹²⁾ który my Italią nazywamy.

¹⁾ habere lub esse. Zob. Gr. §. 131 karta 112 ²⁾ Oenotria
³⁾ de, które położyć między Przysiotnikiem i Rzeczownikiem
⁴⁾ dla tego że (propterea quod) Grekom leżała (situs, a, um
sum) na zachód (occidens — po grechu εσπερα; ztąd Hesperia)
⁵⁾ t. i. mówią, że S. panował (Nominat. cum Infin.
zob. Część I. XXV; strona 91) ⁶⁾ quidam ⁷⁾ eximia
vacea; po grechu krowy ιταλοι ⁸⁾ interea ⁹⁾ originem
trahera ¹⁰⁾ neque credibile est; następuje Accusat. cum
Infin. ¹¹⁾ ullus, a, um ¹²⁾ totam regionem complecti.

II.

2. O podziale ¹⁾ dawnéj Italii.

Dawna Italia dzieliła ²⁾ się na trzy części, na wyższą, średnią i niższą. ³⁾ Wyższa Italia mieściła się ⁴⁾ między Alpami i rzekami Rubikonem i Makrą. ⁵⁾ Średnia zaczynała się ⁶⁾ od Rubikonu i Makry a rozciągała się ⁷⁾ do rzeki Liris i Sagrus. ⁸⁾ Niższa od Liris i Sagrus aż do ciałniny Sycylijskiej. ⁹⁾ Wyższa Italia także się nazywała Gallią z téj strony Alp ¹⁰⁾ albo Galli to-gata. Albowiem mieszkańcy tego kraiu nazywali się Gallowie, i byli przymuszeni rzymską togę ¹¹⁾ nosić, ¹²⁾ gdy od Rzymian zwyciężeni zostali. Średnia nazywała się także właściwą ¹³⁾ Italią. W téj części leżał ¹⁴⁾ Rzym. Niższa zwana także była wielką Grecyą; od czasów bowiem wojny Trojańskiej bardzo tu wiele ¹⁵⁾ Greków osiadło. ¹⁶⁾ Podział ten pozostał ¹⁷⁾ aż do czasów Cesarza Augusta, który Italią kazał ¹⁸⁾ podzielić na iedenascie części zwanych regiones.

¹⁾ za divisio, *lepiędy*: quomodo divisa fuerit antiqua Italia ²⁾ passiv. od dividere in z 4 przyp. ³⁾ superior — media — inferior ⁴⁾ contineri aliqua re ⁵⁾ Alpes, Alpium — Rubiconis (teraz Luso) — Macra, ae (teraz się zowie Magra) ⁶⁾ initium capere ⁷⁾ porrigi, patere, pertinere ⁸⁾ Liris, is (teraz Gariglione) — Sagrus, i ⁹⁾ fretum siculum albo sici-liense ¹⁰⁾ Galliā cisalpina ¹¹⁾ toga. Tak nazywali Rzymianie długą wełnianą zwierzęcą suknią bez rękawów, którą się owiiali jak płaszczem ¹²⁾ gestare ¹³⁾ proprius, a, um ¹⁴⁾ esse lub situs, a, um sum ¹⁵⁾ permulti. zob. Cz. I. XVI, 1, b; karta 14 ¹⁶⁾ considere; sedem eligere; domicilium collocare ¹⁷⁾ permanere ¹⁸⁾ o jubeo zob. Gr. §. 214, 9; karta 187.

III.

3. O najdawniejszych mieszkańcach Italii.

Najdawniejsi mieszkańcy Italii mieli ¹⁾ być Umbrowie, Sykulowie i Auzonowie. ²⁾ Jednakże historia o nich ³⁾ bardzo jest ciemna i wątpliwa. W wyższej Italii mieli Umbrowie mieć mieszkanie, ⁴⁾ Sykulowie w średniej, a w niższej Auzonowie. Powoli ⁵⁾ przybywali ⁶⁾ do tych dawnych mieszkańców

różni osadnicy ⁷⁾ z Grecyi i Azji mniejszej, iako to: Pelazgowie pod przewodnictwem ⁸⁾ Enotryusza i Pelakucyusza. Przybył i Ewander ⁹⁾ z Helenami i Pelazgami. Ten dsiał w Lacyum ¹⁰⁾ w okolicy ¹¹⁾ gdzie późniejszy Rzym był założony. ¹²⁾ On także ¹³⁾ miał do Italii przynieść znanomość liter. ¹⁴⁾ Po zburzeniu ¹⁵⁾ Troi przyszli z mniejszej Azji Antenor i Enęasz; z tych znakomitszy ¹⁶⁾ jest Eneasz, od którego Rzymianie swój ród wyprowadzają. ¹⁷⁾

¹⁾ z. i. mówią że byli — mówią że mieli — mówią, że przyniósł — dicunt, tradant, ferunt z Accus. cum. Infin.; albo Nomin. c. Inf. podług Cz. I. XXV. str. 91. ²⁾ Umbri, Siculi, orum; Ausones, um ³⁾ Genit. ⁴⁾ habitare, incolere in aliquo loco; incolere, tenere locum ⁵⁾ sensim sensimque ⁶⁾ venire; accedere ⁷⁾ colonus, i ⁸⁾ albo przez dux, które się położy w przypadku 6 wraz z imionami Oenotrius i Pecucius (Ablat. abs.); albo tak: których wodzami byli E. i P. ⁹⁾ Evander albo Evandrus, i — Hellēnes, um — Pelasgi, orum ¹⁰⁾ Latium ¹¹⁾ regio ¹²⁾ condere; aedificare ¹³⁾ on także, idem ¹⁴⁾ adferre — cognitio, notitia — litera ¹⁵⁾ evertere. Ablat. absol. ¹⁶⁾ nobilis, clarus ¹⁷⁾ ducere genus.

III.

4. O Eneaszu i mieście Albalonga.

Eneasz był książę Trojański. ¹⁾ Błąkał ²⁾ się długo, ³⁾ gdy Troję Grecy zburzyli. Podróże ⁴⁾ jego opisał ⁵⁾ Wirgiliusz poeta Rzymski wierszem bohater-skim. ⁶⁾ Poema to nazywa się Eneidą. ⁷⁾ Wreszcie ⁸⁾ przybył ⁹⁾ Eneasz do Italii, osiadł w Lacyum i zaślubił sobie ¹⁰⁾ Laviniją, córkę króla Latyna. Ztąd poszło, ¹¹⁾ iż Trojanie i Latynowie w ieden naród połączyli się. ¹²⁾ Askaniusz syn Eneasza wybudował w Lacyum miasto Albalonga. Wiele tu królów, aż do Prokasa panowało, ¹³⁾ i twierdzą, ¹⁴⁾ że Alba longa na ¹⁵⁾ czterysta lat przed Rzymem ¹⁶⁾ założoną była. Ostatni król Alby, o którym wiemy, ¹⁷⁾ był Numitor, dziad ¹⁸⁾ Romulusa i Remusa. Pod panowaniem ¹⁹⁾ Numitora, Romulus i Remus z pomocą ²⁰⁾ mieszkańców Alby założyli Rzym; który przeto ²¹⁾ był osadą ²²⁾ Albanską. Jednak w późniejszym czasie, ²³⁾ Alba longa przez ²⁴⁾

Tullusa Hostyliusza trzeciego Rzymskiego króla zburzoną została.

¹⁾ regis Troianorum filius ²⁾ circumvägari. ³⁾ din ⁴⁾ error, oris. ⁵⁾ exponere, describere ⁶⁾ carmen epicum, heroicum. ⁷⁾ Aenëis, idis ⁸⁾ tandem ⁹⁾ appellere; właściwie przyżegłować, gdyż Eneasza na okręcie do Włoch przybył. ¹⁰⁾ ducere aliquam uxorem albo in matrimonium ¹¹⁾ hinc factum est, ut ¹²⁾ in unum populum coalescere ¹³⁾ regnare ¹⁴⁾ contendere nastąpi Accus. c. Infin. Gr. §. 127 ¹⁵⁾ circiter ¹⁶⁾ §. 182 Uwaga 3 ¹⁷⁾ novisse aliquem ¹⁸⁾ avus ¹⁹⁾ regnum; po łacinie lepiej przez rex (§. 204) lub Słowo regnare. Ablat. absol. ²⁰⁾ auxilium. Będzie zaś: wsparci (adjuvare) pomocą ²¹⁾ igitur ²²⁾ colonia ²³⁾ w późniejszym czasie, postea ²⁴⁾ a ²⁵⁾ diruere, evertere.

V.

5. O różnych okresach ¹⁾ historii Rzymskiej.

Historia Rzymska opowiada ²⁾ dzieje ³⁾ od Romulusa aż do ⁴⁾ upadku ⁵⁾ zachodniego Cesarstwa, ⁶⁾ to jest ⁷⁾ od roku 476 przed Chrystusem aż do roku 753 po narodzeniu Chrystusa; ⁸⁾ obeymuje ⁹⁾ więc przeciąg ¹⁰⁾ 1229 lat. Gdy obręb ¹¹⁾ historii Rzymskiej jest tak wielki, ¹²⁾ możnaby przeto pewne ¹³⁾ epoki ¹⁴⁾ obrać, ¹⁵⁾ i całą historią na pięć części czyli okresów ¹⁶⁾ podzielić. ¹⁷⁾ Epoką nazywa się każde ¹⁸⁾ znakomitsze ¹⁹⁾ zdarzenie; ²⁰⁾ przeciąg zaś czasu, który dwie epoki zamyka, ²¹⁾ nazywamy okresem. Pięć tedy okresów, o których tu namienimy, ²²⁾ są następujące. ²³⁾

Pierwszy okres historii Rzymskiej zaczyna się ²⁴⁾ od założenia Rzymu ²⁵⁾ i trwa do wypędzenia ²⁶⁾ królów, albo od Romulusa aż do Tarkwiniusza pysznego ²⁷⁾; to jest od pierwszego aż do 245 roku po założeniu Rzymu. Drugi okres zaczyna się ²⁸⁾ od wypędzenia królów, a kończy na zdobyciu ²⁹⁾ Kartaginy; trwa więc od roku 245 do 608 po założeniu Rzymu. Trzeci okres rozciąga się od zdobycia Kartaginy do bitwy pod Akcyum, ³⁰⁾ albo od roku 608 do 723 od założ. Rzymu. Czwarty okres ciągnie się od najwyższej władzy ³¹⁾ Cesarza ³²⁾ Augusta, aż do śmierci ³³⁾ Teodozjusza Cesarza; od roku 723 do 1148 po z. R. albo do 395 po na-

rodzeniu Chrystusa. August po zwycięstwie ³⁴⁾ pod Akcyum stał się Samowładcą ³⁵⁾ Rzymskiego państwa, które po śmierci ³⁶⁾ Teodozjusza zostało podzielone ³⁷⁾ na wschodnie i zachodnie Cesarstwo. Nakoniec piąty okres poczyną się od śmierci Teodozjusza, a kończy na upadku ³⁸⁾ zachodniego Państwa; to jest trwa od roku 1148 do 1229 po z. R. a od 395 do 476 po Chryst. Odeacer wódz Herulów ³⁹⁾ zachodniemu państwu koniec uczynił. ⁴⁰⁾ Wschodnie zaś Cesarstwo utrzymało się ⁴¹⁾ aż do roku po nar. Chr. 1453, w którym Konstantynopol od Turków ⁴²⁾ zdobyty został. ⁴³⁾

¹⁾ periódus, i ²⁾ enarrare ³⁾ res gestas ⁴⁾ usque ad ⁵⁾ interitus ⁶⁾ occidentale imperium, ii ⁷⁾ sive ⁸⁾ przed Chrystusem i po narodzeniu Chrystusa oznacza się przez a. C. n. i p. C. n. to jest: ante Christum natum i post Christum natum ⁹⁾ complecti ¹⁰⁾ spatium ¹¹⁾ ambitus ¹²⁾ tak wielki, tantus; albo przez Słowo patere; — cum ambitus — tam late pateat. ¹³⁾ certus; quidam ¹⁴⁾ Epöcha, ae. Jest to wyraz właściwie grecki i rzadko od Łacinników używany ¹⁵⁾ seligere ¹⁶⁾ periódus ¹⁷⁾ describere, dispescere ¹⁸⁾ omnis; quilibet ¹⁹⁾ memorialibus, e. ²⁰⁾ res ²¹⁾ complecti, claudere ²²⁾ mentionem facere alicujus rei ²³⁾ hic, haec, hoc. ²⁴⁾ Zaczynać się i trwać; proficisci a usque ad ²⁵⁾ od założenia Rzymu; a Roma condita ²⁶⁾ expulsio; ale lepiej przez Imięstów przeszły Słowa expellere zgodzony z Rzeczownikiem rex ²⁷⁾ superbus, a, um ²⁸⁾ zaczynać się — kończyć się; incipere a — pergere ad; albo incipere a — desinere in aliqua re ²⁹⁾ expugnatio, albo znówu przez Imięstów Słowa expugnare ³⁰⁾ pugna actiäca albo ad (apud) Actium commissa ³¹⁾ summum imperium ³²⁾ Caesar, imperator ³³⁾ obitus ³⁴⁾ victoria; dodadź: o d n i e s i o n e m, referre ³⁵⁾ rerum potiri in civitate aliqua ³⁶⁾ mors; lepiej przez Imięstów Słowa mori. Ablat. absol. ³⁷⁾ dividere ³⁸⁾ occasus; interitus ³⁹⁾ Herüll, orum ⁴⁰⁾ koniec uczynić; finem imponere ⁴¹⁾ stare, se tueri, manere ⁴²⁾ Turca, cae ⁴³⁾ expugnare.

VI.

6. O mieście Rzymie.

Miasto Rzym po dwa razy ¹⁾ było panem ²⁾ świata; ³⁾ raz ⁴⁾ za czasów ⁵⁾ dawnych Rzymian, drugi raz ⁶⁾ w średnim ⁷⁾ wieku ⁸⁾ za czasów nyswietniacy.

szych ⁷⁾ Papieżów. ⁸⁾ Z tego względu godne ⁹⁾ jest dokładniejszego opisanie. ¹⁰⁾ Gdy Romulus Rzym założył, ¹¹⁾ zajmowało miasto ¹²⁾ tylko ¹³⁾ górę Palatyńską, ¹⁴⁾ lecz powoli siedm blisko siebie leżących ¹⁵⁾ gór czyli pagórków ¹⁶⁾ przydane zostały. ¹⁷⁾ Ztąd Rzym niekiedy ¹⁸⁾ miastem na siedmiu pagórkach zbudowanym ¹⁹⁾ nazywano. Za panowania Romulusa Kapitolińską górą ²⁰⁾ została do miasta przyłączona; ²¹⁾ równie i dolina ²²⁾ pomiędzy Kapitolińską i Palatyńską górą leżąca, która nazwisko Forum Romanum otrzymała. ²³⁾ Trzeci król Rzymu Tullus Hostilius przydał ¹⁷⁾ górę Coelius. Ancus Martius czwarty król, złączył ²⁴⁾ górę Awentyńską ²⁵⁾ z miastem. Toż samo ²⁶⁾ uczynił jego następca ²⁷⁾ Serwiusz Tulliusz z ²⁸⁾ pagórkami Quirinalis, Viminalis i Esquilinus, które już przedtem ²⁹⁾ zamieszkane były. ³⁰⁾ On miał ³¹⁾ także ³²⁾ być pierwszym, który miasto murem opasał. ³³⁾ W ³⁴⁾ późniejszych ³⁵⁾ czasach (w roku 270 po nar. Chr.) Cesarz Aurelianus nowy mur wyprowadził, ³⁶⁾ który oprócz ³⁷⁾ owych siedmiu gór inne trzy t. i. Janiculum, górę Watykańską ³⁸⁾ i Pincyjską ³⁹⁾ zajmował. ⁴⁰⁾

¹⁾ his ²⁾ byt panem iakię rzeczy, imperitare (dominari) alicui rei ³⁾ orbis terrarum ⁴⁾ primum ⁵⁾ zob. w Cz. I. str. 14. 2. 6. ⁶⁾ tum ⁷⁾ medium aevum ⁸⁾ florens, tis ⁹⁾ Pa-pa, ae ¹⁰⁾ hinc, dignus, a, um §. 189 ¹¹⁾ accuratior, descriptio, onis ¹²⁾ po łacinie lepiędy biernie przez Ablat, absol. ¹³⁾ com-plecti ¹⁴⁾ solus, a, um ¹⁵⁾ mons Palatinus ¹⁶⁾ prope iacena ¹⁷⁾ collis ¹⁸⁾ addere, adicere ¹⁹⁾ nonnunquam ²⁰⁾ urbs ²¹⁾ septicolis ²²⁾ mons Capitolinus ²³⁾ adungere ²⁴⁾ vallis ²⁵⁾ accipere ²⁶⁾ conjungere ²⁷⁾ mons Aventinus ²⁸⁾ idem ²⁹⁾ successor ³⁰⁾ quod attinet ad ³¹⁾ jam antea ³²⁾ inco-lere ³³⁾ dicitur, fertur, traditur. Nomin. c. Inf. ³⁴⁾ on także idem ³⁵⁾ cingere ³⁶⁾ serior, oris ³⁷⁾ extruere ³⁸⁾ prae-ter ³⁹⁾ mons Vaticanus ⁴⁰⁾ Pincius ⁴¹⁾ comprehendere.

7. Dalszy ciąg.

Serwiusz Tulliusz podzielił ¹⁾ miasto na cztery części, które nazwał Tribus. August podzielił je na czternaście części zwane regiones. Uczynił to dla za-

pewnienia ²⁾ spokojności ³⁾ i bezpieczeństwa ⁴⁾ stoli-cy. ⁵⁾ Z tegoż powodu ⁶⁾ ustanowił ⁷⁾ pewnych ⁸⁾ Urzędników ⁹⁾, iako to: Przełożonego nad miastem; ¹⁰⁾ urządził ¹¹⁾ strażę nocną ¹²⁾ i czuwanie ¹³⁾ nad bezpie-czeństwem publicznem; ¹⁴⁾ albowiem w rzeczy saméj ¹⁵⁾ od bezpieczeństwa stolicy zależało ¹⁶⁾ bezpie-czeństwo najwyższej władzy. Rozległość ¹⁷⁾ Rzymu zawierała ¹⁸⁾ około ¹⁹⁾ cztery do pięciu mil niemieckich. Nie ma pewności, ²⁰⁾ ile ²¹⁾ domów i ile mieszkańców miało to miasto w najbardziej kwitającym czasie. Za Teodozjusza ²²⁾ po pierwszy raz ²³⁾ zrobiono ²⁴⁾ opi-sanie miasta Rzymu, z kąd ²⁵⁾ wiemy ²⁶⁾, że Rzym wtenczas miał 28,382 ²⁷⁾ budynków, ²⁸⁾ między ²⁹⁾ któ-rymi 1780 wielkich domów ³⁰⁾ a 46,602 pomniej-szych ³¹⁾ liczono. ³²⁾ Szkoda, ³³⁾ że do owego opisu ³⁴⁾ nie przyłączono ³⁵⁾ liczby mieszkańców. Wnoszą ³⁶⁾ jednak uczeni, ³⁷⁾ iż ludność Rzymu milion dwa kroć sto tysięcy ³⁸⁾ wynosiła. ³⁹⁾

¹⁾ dividere albo describere aliquid in partes ²⁾ ut tueri ³⁾ tranquillitas ⁴⁾ securitas ⁵⁾ urbs primaria albo samo urbs ⁶⁾ eandem ob causam ⁷⁾ constituere, instituere ⁸⁾ certus quidam ⁹⁾ magistratus, us ¹⁰⁾ praefectus urbi ¹¹⁾ comminisci, albo znów ustanowić instituere ¹²⁾ vigi-lia ¹³⁾ praesidium ¹⁴⁾ securitas publica — będzie przypadek drugi ¹⁵⁾ revera ¹⁶⁾ pendere — zależy coś od iakię rzeczy: pendet aliquid ab aliqua re ¹⁷⁾ ambitus ¹⁸⁾ pa-tet ad cet. Możemy odmienić w łaciński to zdanie tak: Rzym obcymował (zawierał) comprehendere, complecti cet. ¹⁹⁾ circiter, ferme, i tak zawsze przy liczbach, nie zaś fere ²⁰⁾ nie ma pewności: non constat, non liquet. Na-stępujące Słowo powinno stać w Trybie łączącym dla tów nie-pewności. ²¹⁾ quot. ²²⁾ tempore Theodosii albo Theo-dosii aevo ²³⁾ primum ²⁴⁾ facere, albo zrobić opi-s miast: delineare (adumbrare) urbem ²⁵⁾ unde ²⁶⁾ patet, manifestum est ²⁷⁾ §. 39 i 40 ²⁸⁾ aedificium ²⁹⁾ inter, albo tylko: quorum (t. i. aedificiorum) ³⁰⁾ do-mus ³¹⁾ insulae, arum ³²⁾ przez Słowo esse i tradi, (miało być) będzie więc Nom. c. Infin. ³³⁾ dolendum est ³⁴⁾ descriptio, adumbratio ³⁵⁾ adungere alqd ulicui rei. W łacinie wyrazi się to biernie ³⁶⁾ conjicere, suspicari ³⁷⁾ vir doctus ³⁸⁾ ducenta et decies centena milia albo mi-lia et ducenta milia ³⁹⁾ po łacinie będzie: iż Rzym za-wierał 1,200,00 ludzi — zawierał, complecti.

8. Dalszy ciąg.

Zewnętrzna postać ¹⁾ Rzymu z początku bardzo była biedna. ²⁾ Dawny Rzym składał się ³⁾ z nędznych ⁴⁾ hałup. ⁵⁾ Niektóre z tych były słomą ⁶⁾ pokryte, ⁷⁾ inne gontami ⁸⁾ albo cienkimi deszczułkami. ⁹⁾ Jednakże za panowania Królów kilka publicznych domów wystawiono, ¹⁰⁾ godnych wspomnienia, ¹¹⁾ iako to: Capitolium, Circus maximus, gdzie publiczne igrzyska ¹²⁾ dawane były, ¹³⁾ kloaki i mury, o których już mówiliśmy. Jednak prywatne domy ¹⁴⁾ Rzymian przez długi czas w biednym zostawały stanie; ¹⁵⁾ gdy tymczasem ¹⁶⁾ publiczne gmachy coraz bardziej ¹⁷⁾ przyozdabiano. ¹⁸⁾ W pierwszych albowiem czasach wolnej Rzeczypospolitej mieszkali ¹⁹⁾ znakomitsi ²⁰⁾ Rzymianie na wsiach; ²¹⁾ sami tylko ubodzy ²²⁾ obywatele zostawali ²³⁾ w mieście. Aż do czasów Cesarza Augusta były prawie wszystkie domy drewniane ²⁴⁾ albo murowane; ²⁵⁾ ulice ²⁶⁾ też były bardzo ciasne. ²⁷⁾ August odmienił całą postać ²⁸⁾ miasta. Miał on Witruwiusza doskonałego architekta, ²⁹⁾ któremu wiele domów z marmuru ³⁰⁾ wystawić kazał. ³¹⁾

¹⁾ externa species ²⁾ admōdum humilis ³⁾ constare ⁴⁾ villis ⁵⁾ casa ⁶⁾ culmus, i. ⁷⁾ tegere ⁸⁾ scindūla ⁹⁾ tabellae scissae in parvas lamīnas ¹⁰⁾ exstruere ¹¹⁾ insignis, e, albo memoratu dignus — iako to, ut ¹²⁾ ludī, orum ¹³⁾ edere ¹⁴⁾ aedificium privatum ¹⁵⁾ tenuis conditio — zostawać w biednym stanie: manere (esse) in misero statu ¹⁶⁾ dum ¹⁷⁾ magis magisque ¹⁸⁾ exornare ¹⁹⁾ habitare, vitam degere, vivere ²⁰⁾ nobilis ²¹⁾ rus; ager ²²⁾ pauper ²³⁾ incolere (tenere) urbem ²⁴⁾ ligneus albo: ligno exstructus ²⁵⁾ latericius ²⁶⁾ vicus albo via ²⁷⁾ perangustus ²⁸⁾ facies ²⁹⁾ architectus ³⁰⁾ marmoreus, — marmor, ris ³¹⁾ exstruere. O jubere. zob. Gr. str. 187.

9. Dalszy ciąg.

Rzym za staraniem ¹⁾ Augusta do takięj świetności ²⁾ przyprowadzony, ³⁾ i wielu pomnikami ⁴⁾ kunszt mistrzów ⁵⁾ greckich, które zwycięzcy Rzymianie zdobyli, ⁶⁾ przyozdobiony, ⁷⁾ wcale nowy kształt przybrał ⁸⁾ za czasów Nerona Cesarza. Wtenczas bowiem

znaczna część miasta, a razem wiele zabytków ⁹⁾ sta- rożytności ogniem spłonęło. ¹⁰⁾ Pospolicie ¹¹⁾ Nerona za sprawcę tego pożaru ¹²⁾ podają. ¹³⁾ Lecz temu do- mniemaniu ¹⁴⁾ zbywa ¹⁵⁾ na pewnych dowodach. ¹⁶⁾ Tacyt powiada, ¹⁷⁾ że za jego czasów ta pogłoska ¹⁸⁾ się rozeszła, ¹⁹⁾ lecz sam tego ani twierdzić ²⁰⁾ ani za- przeczać ²¹⁾ nie śmie. To zaś pewnem iest, iż Nero po spaleniu miasta, z wielką ie troskliwością ²²⁾ i hoj- nością ²³⁾ odbudować kazał ²⁴⁾ i daleko piękniejszym ²⁵⁾ i okazalszém ²⁶⁾ uczynił ²⁷⁾ niż było przed pożarem. Ulice porobił szersze; ²⁸⁾ wiele domów przy ²⁹⁾ ulicy będących ³⁰⁾ kolumnami ³¹⁾ przyozdobił, a niektóre z gabińskiego kamienia ³²⁾ wystawił, aby ³³⁾ od ognia nie mogły być uszkodzone. ³⁴⁾ Dla siebie ³⁵⁾ także gmach wybudować kazał, który dla wielkiey wspaniałości ³⁶⁾ złotym domem Nerona nazywano. Dom ten nietylko miał ozdoby ze złota i drogich kamieni, ³⁷⁾ lecz zajmował także pola, ³⁸⁾ stawy, laski i obszerne równiny, tak, iż z małym miastem śmiało się mógł równać. ³⁹⁾

¹⁾ opera, ac, Ablat. ²⁾ splendor, oris ³⁾ po łacinie: tę świe- tność dostawsz — dostać, nancisci ⁴⁾ monumentum ⁵⁾ artifex ⁶⁾ bello parere ⁷⁾ adornare ⁸⁾ novam formam (speciem) iudicare ⁹⁾ igne consumi ¹⁰⁾ vulgo ¹¹⁾ incendi- um ¹²⁾ tradere, perhibere, exhibere alicquem auctorem alicujus rei ¹³⁾ opinio ¹⁴⁾ destitutus, a, um esse aliqua re ¹⁵⁾ certa fides ¹⁶⁾ tradere, scribere ¹⁷⁾ fama ¹⁸⁾ rozchodzi się, pogło- ska: fama alicujus rei vulgatur ¹⁹⁾ confirmare ²⁰⁾ regere ²¹⁾ diligentia ²²⁾ liberalitas ²³⁾ urbem incendio deformatam restaurare, restaurandam curare ²⁴⁾ pulcher, splendidus ²⁵⁾ magnificus ²⁶⁾ reddere ²⁷⁾ vias latiores reddere ²⁸⁾ versus ²⁹⁾ situs, a, um ³⁰⁾ porticus, cus ³¹⁾ saxum Gabinum ³²⁾ ut albo qui, quae, quod z Trybem łączącym ³³⁾ nie może ta rzecz od ognia być uszkodzoną: haec res igni impervia est ³⁴⁾ Dativ. ³⁵⁾ drogie kamienie: gemmae ³⁶⁾ aperta spatia ³⁷⁾ facile aequare aliquid

10. Dalszy ciąg.

Po Neronie inni ¹⁾ Cesarze przyłożyli się do upię- kszczenia ²⁾ miasta; szczególnie ³⁾ zaś Wespazyan, Ty- tus, Domicyan, Traian i Hadryan. Niektórzy utrzy- mują, ⁴⁾ że pod tymi Cesarzami Rzym był najswię- t

tniejszym. Jednak zaraz po śmierci Marka Aureliusza to miasto, równie iak całe państwo Rzymskie upadło zaczęło.⁵⁾ Nastąpiły smutne i niespokojne⁶⁾ czasy, w których⁷⁾ nie myślano więcej o upiększeniu miasta.⁸⁾ Wiele też Rzym utracił,⁹⁾ że dawne miasto Bizancjum¹⁰⁾ na Konstantynopol¹¹⁾ przemienione zostało;¹²⁾ od tego bowiem czasu Rzym nie był¹³⁾ już¹⁴⁾ stolicą państwa Rzymskiego, i wiele dzieł kunsztownych¹⁵⁾ z Rzymu do Konstantynopola przeniesione zostały.¹⁶⁾ Po śmierci Teodozjusza Wielkiego było państwo Rzymskie na wschodnie i zachodnie podzielone. Spodziewali się Rzymianie, że ich Cesarze znowu w Rzymie mieszkać będą; lecz napróżno. Honorjusz wolał mieszkać w Rawennie.¹⁷⁾ Dla tego Rzym coraz bardziey upadał.¹⁸⁾ Prócz tego barbarzyńcy gwałtownie¹⁹⁾ zaczęli napadać²⁰⁾ na Italię, roznosząc²¹⁾ wszędzie postrach²²⁾ i spustoszenie.²³⁾ Rzym nawet od nich był opanowany²⁴⁾ i spustoszony.²⁵⁾

⁵⁾ alii quidam ²⁾ przykładać się do upiększenia czego: aliquid splendidum (magnificum) reddere studere (conari); albo urbi exornandae operam dare ³⁾ praecipue ⁴⁾ contendere ⁶⁾ aliquid labi coepit, albo detrudi in deteriore statum ⁷⁾ inquietus, turbulentus ⁸⁾ ubi ⁹⁾ non amplius cogitare de exornanda urbe ¹⁰⁾ tracę na tem, że: damno mihi est, quod ¹¹⁾ Byzantium ¹²⁾ Constantinopolis ¹³⁾ mutare ¹⁴⁾ manere albo esse ¹⁵⁾ amplius ¹⁶⁾ artis opus albo monumentum ¹⁷⁾ ansportare ¹⁸⁾ malle esse in aliquo loco ¹⁹⁾ magis magisque deprimi (labi) ²⁰⁾ vehementius ²¹⁾ irrumpere, albo częścicę napadać na co, crebriores incursiones facere in aliquem locum ²²⁾ inferre — Imiestów ten zgodzić z Subiektem ²³⁾ terror ²⁴⁾ ruina, vastitas ²⁵⁾ expugnare ²⁶⁾ diripere, devastare.

11. Dokończenie. ¹⁾

Od ²⁾ czasów Romulusa aż ³⁾ do upadku ⁴⁾ zachodniego państwa, Rzym po trzy razy ⁵⁾ od nieprzyjacielskiego ⁶⁾ narodu był opanowany. Najprzód go Senonscy Gallowie⁷⁾ dobyli w roku 365 od założenia miasta. Ci ⁸⁾ większą część Rzymu spalić ⁹⁾ mieli.¹⁰⁾ Annibal zagrażał¹¹⁾ miastu, ale go nie dobywał.¹²⁾ W wojnie domowey między Maryuszem i Syllą¹³⁾

był Rzym od obywateli Rzymskich zdobyty.¹⁴⁾ Po drugi raz ¹⁵⁾ dobył go Alaryk wódz Wizygotów¹⁶⁾ w roku 410 po Chrystusie. Za przykładem Alaryka poszedł¹⁷⁾ Genzeryk wódz Wandalów¹⁸⁾ w Afryce. Ten przepawił się¹⁹⁾ do Włoch i opanował²⁰⁾ Rzym w r. 455 po Chr. Gdy wreszcie ²¹⁾ zwycięzki²²⁾ Odoacer zachodniemu Cesarstwu koniec położył,²³⁾ nie potrzeba było ²⁴⁾ temu wodzowi Herulów dobywać Rzymu. Stolica dawna państwa Rzymskiego tak była osłabiona,²⁵⁾ że się sama dobrowolnie ²⁶⁾ poddała.²⁷⁾ Po zgaśnięciu²⁸⁾ nawet zachodniego państwa, Rzym kilkakrotnie²⁹⁾ zdobyty był. Z tąd wiele na świetności i okazałości utracił.³⁰⁾ Mimo tego ³¹⁾ liczne zabytki dawnę okazałości pozostały.³²⁾ Same nawet szczątki,³³⁾ które się dotąd utrzymują³⁴⁾ zaświadczyć³⁵⁾ mogą dawną wielkość³⁶⁾ starożytnego Rzymu.

¹⁾ Conclusio ²⁾ inde a ³⁾ usque ⁴⁾ interitus ⁵⁾ ter ⁶⁾ hostilis ⁷⁾ Senones Galli ⁸⁾ idem, eadem, idem ⁹⁾ igno vastare ¹⁰⁾ dicuntur ¹¹⁾ imminere ¹²⁾ oppugnare ¹³⁾ bellum civile, quod Marius cum Sulla gesserat ¹⁴⁾ capere ¹⁵⁾ denuo, rursus, iterum ¹⁶⁾ Visigothi, orum ¹⁷⁾ isdz za czym przykładem: imitari (sequi) alicuius exemplum ¹⁸⁾ Vandali, orum ¹⁹⁾ trajicere ²⁰⁾ occupare ²¹⁾ tandem ²²⁾ victor, oris ²³⁾ finem facere imperii, dissolvere imperium ²⁴⁾ opus est ²⁵⁾ debilitare, frangere ²⁶⁾ sua sponte albo ultro ²⁷⁾ dedere sese, tradere se hostibus ²⁸⁾ extinguere. Ablat. absol. ²⁹⁾ aliquoties ³⁰⁾ multum deperdere de aliqua re ³¹⁾ nihilominus tamen ³²⁾ conservari, albo superstes maneo; lecz w tym razie zabytki tłumaczyć trzeba p. memoria nie monumentum ³³⁾ rudera, orum ³⁴⁾ superesse ³⁵⁾ testari ³⁶⁾ pristina magnitudo.

VII.

12. Urodzenie ¹⁾ i wychowanie Romulusa i Remusa.

Prokas, król Alby długiey, dwóch zostawił synów, z których ²⁾ starszy Numitor, młodszy Amuliusz się nazywał.³⁾ Numitor, po oycu tron objął.⁴⁾ Lecz w krótkce Amuliusz zrzucił⁵⁾ brata z tronu, syna jego zabić, a córkę Reę Sylwią Westalką rozkazał⁶⁾ zrobić.⁷⁾ Tym bowiem sposobem spodziewał się ją pozabawić wszelkiey nadziei potomstwa.⁸⁾ Mimo tego jednak ⁹⁾

Sylwia, iak powiadano, ¹⁰⁾ z Marsa dwóch synów, Romulusa i Remusa porodziła. O czém gdy się Amuliusz dowiedział, ¹¹⁾ natychmiast kapłankę do więzienia wtrącił, ¹²⁾ a synów w bliskim Tybrze utopić ¹³⁾ kazał. ¹⁴⁾ Lecz szczęściem właśnie ¹⁵⁾ wtenczas rzeka była wylała ¹⁶⁾ tak, iż nikt do nię nie mógł przystąpić. Służalcy przeto królewscy włożyli chłopców w wianienkę, którą pod górą ¹⁷⁾ Palacyum w wezbranę rzece ¹⁸⁾ postawili. I to dało ¹⁹⁾ sposobność do ich ocalenia. ²⁰⁾ = Gdy bowiem woda opadła, ²¹⁾ wianienka owana na suchém miejscu została. ²²⁾ Wtenczas wilczyca płaczem ²³⁾ dzieci ²⁴⁾ zwabiona, ²⁵⁾ karmić ²⁶⁾ je miała. ²⁷⁾ Co gdy Faustulus, pasterz królewski, widział, litością wzruszony, ²⁸⁾ zaniósł bliźnięta do domu, i dał żonie swojej Akce Laurencyi, aby ²⁹⁾ je żywiła i wychowała. Tak niektórzy zdarzenie to ³⁰⁾ opowiadają. Inni zaś mówią, że Faustulus sam bliźnięta od Amuliusza wziął do zabicia, ³¹⁾ lecz je na proźbę ³²⁾ Numitora swojej kochance ³³⁾ Akce Laurencyi, którą dla złego życia ³⁴⁾ Lupa zwano, na wychowanie ³⁵⁾ oddał. Które z tych mniemań ³⁶⁾ prawdziwsze jest, z pewnością oznaczyć ³⁷⁾ nie można.

¹⁾ origo, parentes ²⁾ quorum ³⁾ vocari, appellari; albo przez est mihi nomen §. 131 ⁴⁾ succedere alicui in imperio albo suscipere alicujus imperium ⁵⁾ pellere ⁶⁾ jubere Gr. str. 187. ⁷⁾ legere; lepić o Westalce capere ⁸⁾ alicui spem paratū adimere ⁹⁾ nihil tamen minus ¹⁰⁾ tradere ¹¹⁾ comperire. Ablat. absol. albo dowiadując się o czém, mihi aliquid renuntiatur, alicujus rei nuntius assertur ¹²⁾ in custodiam dare ¹³⁾ in flumen mittere lub abicere ¹⁴⁾ forte fortuna ¹⁵⁾ alveo excedere (z koryta wystąpić) ¹⁶⁾ ad lub circa radices montis ¹⁷⁾ effusum, albo superjectum flumen ¹⁸⁾ praeberre occasionem ¹⁹⁾ salus, albo przez Imięstów Słowa servare: iis servandis occasionem dedit ²⁰⁾ relabi ²¹⁾ in sicco desistere ²²⁾ yagitus ²³⁾ pueri ²⁴⁾ accire ²⁵⁾ mammas alicui praeberre ²⁶⁾ dicitur, fertur, z Nomin. cum Infinit. albo nieosobiste dicunt, ferunt, z Accus. c. Inf. ²⁷⁾ miseratione alicujus tangi; w łacinia położyc trzeba: litością bliźnięt wzruszony, zaniósł je; — zanieść co do domu, deferre domum ²⁸⁾ ut można tu wypuścić, mładcę Imięstów Futuri passivi zgodzony z eos ²⁹⁾ res ³⁰⁾ znówu przez Partic. fut. pass. gemellos occidendos accipere ³¹⁾ w tym razie dobitnieć się łacinicy wyrażają dodatkę Imięstów; — proźbą (prece) wzruszony (commovere) lub zniewolony (vincere) ³²⁾ alicui ³³⁾ flagitiosum vitae genus ³⁴⁾ aliquem educandum tradere alicui ³⁵⁾ utra

sententia, albo tu raczej narratio ³⁶⁾ discernere, ad liquidum perducere — będzie: oznaczoném być nie może (nequeo).

VIII.

13. Wzięcie Rzymskiego zamku przez Sabińczyków. ¹⁾

Liczba mieszkańców Rzymu z początku bardzo była nieznaczna. ²⁾ Lecz gdy Romulus ludziom wszelkiego stanu i wieku ³⁾ schronienie dawać zaczął, ⁴⁾ zbiegały się ⁵⁾ liczne gromady ⁶⁾ mężczyzn. Dla tych Romulus starał się u sąsiedzkich narodów ⁷⁾ o żony. ⁸⁾ Ale gdy przez poselstwa nigdzie nic wskurać nie mógł, ⁹⁾ wyprawił igrzyska na cześć Neptuna, ¹⁰⁾ na które ¹¹⁾ ludy sąsiedzkie zaprosił: a gdy się te w wielkich tłumach ¹²⁾ poschodziły, porwać ¹³⁾ kazał panny, i te w liczbie 633 między obywatelów podzielił. ¹⁴⁾ Obrażone ¹⁵⁾ ludy tym gwałtem ¹⁶⁾ wzięły się do broń, ¹⁷⁾ lecz ie Romulus z łatwością ¹⁸⁾ pogromił, wiaływszy Sabińczyków, z którymi najtrudniejszą ¹⁹⁾ miał wojnę. Ich król Tacyusz wkroczywszy w granice Rzymskie ²⁰⁾ z 25000 piechoty i 1000 konnicy, opanował ²¹⁾ nawet zamek Rzymski, sposobem, iak wieść powszechna niesie, ²²⁾ następującym. ²³⁾

Tarpeia, córka Rządzcy ²⁴⁾ kasztelu, gdy szła po ²⁵⁾ wodę, wpadła ²⁶⁾ przypadkiem w ręce Sabińczyków. Po wielu proźbach ²⁷⁾ przyrzekła ²⁸⁾ wreszcie poddać ²⁹⁾ Sabińczykom zamek, jeżeliby iey dali to, co mieli na lewéj ręce. ³⁰⁾ Rozumiała ona ich złote naramięczka, ³¹⁾ Lecz Sabińczykowie prócz tych także ³²⁾ tarcze na lewéj ręce nosili. Gdy więc Tarpeia nieprzyjaciółom bramy otworzyła, ³³⁾ ci, chcąc podstępem podstępem ukarać, ³⁴⁾ swe tarcze na nią porzucawszy ³⁵⁾ zabić ją mieli. Inni inaczej ten wypadek ³⁶⁾ opisują, ³⁷⁾ i to tylko niewątpliwém ³⁸⁾ się bydyć zdaie, że ztąd góra Saturnińska nazwisko Tarpejskiej dostała, które aż do czasu ³⁹⁾ zbudowania Kapitolium zachowała. ⁴⁰⁾ Lecz i wtenczas przepaścistą ⁴¹⁾ iey część skalą Tarpejską ⁴²⁾ zwano. ⁴³⁾

¹⁾ arx Romana a Sabinis capta ²⁾ exigua ³⁾ homines cujuslibet loci et aetatis ⁴⁾ asylum aperire ⁵⁾ confluere ⁶⁾ frequens

turba ¹⁾ vicinae gentes ²⁾ connubia petere alicui ³⁾ legatio nusquam benigne auditur, accipitur ⁴⁾ ludos solemnes Neptuno instituire, parare ⁵⁾ ad quorum spectaculum — zaprosić, vocare ⁶⁾ w w. tłumach, frequentes ⁷⁾ rapere; o kazać zob. Gr. str. 187 ⁸⁾ distribuere ⁹⁾ accensus ira de aliqua re ¹⁰⁾ insolentia, vis; tutaj lepię wyrazić: raptus filiarum ¹¹⁾ arma capere, bellum parare ¹²⁾ facili negotio, levi opera; — pogromić, fundere ¹³⁾ difficillimus, gravissimus ¹⁴⁾ fines Romanos invadere, Romanis bellum inferre ¹⁵⁾ occupare alqd; potiri aliqua re; — nawet, etiam ¹⁶⁾ iak pospolicie (vulgo) powiadać ¹⁷⁾ lepię hic, niż sequens.

¹⁸⁾ is, qui praestit arcu ¹⁹⁾ aliquid petendum ire ²⁰⁾ in manus alicujus incidere, ab aliquo capi ²¹⁾ w łacinie położyć znowu trzeba: wielu prozbami nakloniona ²²⁾ polliceri, fidei facere (z Accus. c. Inf.) ²³⁾ tradere (Infinit. futur. activ.) ²⁴⁾ aliquid sinistra manu gestare ²⁵⁾ armillae ²⁶⁾ prócz tych także; po łacinie: nie tylko te, lecz także ²⁷⁾ aperire, patefacere ²⁸⁾ fraudem fraude remunerari. — Nasze chcieć opuszcza się często w łacinie kładąc Słowo w Imiesłowie przyszłym. Tutaj remunerari zgodzi się z illi ²⁹⁾ scuta alicui congerere, in aliquem conjicere (Ablat. abs.) ³⁰⁾ res ³¹⁾ narrare ³²⁾ extra dubitationem positum ³³⁾ usque ad tempus, quod alqd factum est. zbudowanie wyrazi się przez Słowo condere, extruere ³⁴⁾ servare ³⁵⁾ praeurpissimus ³⁶⁾ rupes Tarpeja ³⁷⁾ t. i. zwaną była.

IX.

14. Księgi Sybillińskie. ¹⁾

Pod panowaniem Tarkwiniusza Pysznego zjawiła się ²⁾ w Rzymie stara iakaś ³⁾ kobieta, która królowi dziewięć ksiąg przedadź chciała. ⁴⁾ Lecz gdy się z niemi zbyt drożyła, ⁵⁾ nie chciał król kupić. Odeszła więc kobieta, i spaliwszy ⁶⁾ trzy książki, wróciła, ⁷⁾ pytając króla, czy pozostałe sześć za tę samą cenę chce kupić. Król ją powtórnie z niczem odprawił; odeszła tedy, i jeszcze trzy książki spaliła; a wróciwszy znowu, żądała za ostatnie trzy tyle, ile ⁸⁾ była za wszystkie dziewięć wymagała. Wtenczas Tarkwiniusz większą uwagę zwracając ⁹⁾ na księgi, Augurom one roztrząsać ¹⁰⁾ kazał. Ci wypełniwszy rozkaz, znaleźli, ¹¹⁾ iż w książkach owych wyrocznie Sybilli Kumejskiej ¹²⁾ zawarte były, i radzili ¹³⁾ je kupić. Co gdy się stało, ¹⁴⁾ zniknęła ¹⁵⁾ owa kobieta. Na rozkaz ¹⁶⁾ króla Tarkwiniusza, wspomniane ¹⁷⁾ książki w sklepie ¹⁸⁾ pod Kapitoliem schowane, ¹⁹⁾ dozorowi dwóch Mężów ²⁰⁾ oddane były. ²¹⁾ Lecz gdy za czasów Sylli

i Maryusza Kapitoliem zgorzało, ²²⁾ spaliły się ²³⁾ i te książki. Wtenczas Sylla piętnastu Mężom ²⁴⁾ nowe Sybillińskie wyrocznie w całej Italii zbierać ²⁵⁾ kazał. Co lubo z wielką starannością ²⁶⁾ i ostrożnością ²⁷⁾ uczyniono, trudno jednak było się ustrzedz, ²⁸⁾ aby razem wiele fałszywych ²⁹⁾ wyroczni tam się nie wciśnęło. ³⁰⁾ Dla tego Cesarz August cały zbiór wyroczni Sybillińskich ³¹⁾ na nowo ³²⁾ przejrzał, fałszywe spalił, prawdziwe ³³⁾ zaś w złoty skrzynce ³⁴⁾ pod Apollina posagiem w kościele Palatyńskim zachować rozkazał. Wreszcie za panowania Teodozyusza Wielkiego wszystkie te wyrocznie spalone zostały przez ³⁵⁾ Stylichona, około r. 389 po narodzeniu Chrystusa.

¹⁾ Libri Sibyllini ²⁾ advenire aliquo ³⁾ peregrina albo hospita anus ⁴⁾ librum venalem offerre, proponere ⁵⁾ immensum pretium poscere ⁶⁾ comburere aliquid (Ablat. abs.) ⁷⁾ po łacinie: wróciwszy (reverti, Imiesłów zgodzić trzeba z Subiektem) pytała króla, czy (num) cet. za tę samą cenę, eodem pretio ⁸⁾ z niczem odprawić, rejicere ⁹⁾ tantum, quantum ¹⁰⁾ aliquid attentiore animo considerandum putare ¹¹⁾ examinare ¹²⁾ intelligere, cognoscere ¹³⁾ Sibylla Cumana ¹⁴⁾ suadare (dodać trzeba regi), ut. ¹⁵⁾ quo facto ¹⁶⁾ recedere e conspectu hominum; evanescere. ¹⁷⁾ jussu ¹⁸⁾ memorati lepię de quibus diximus ¹⁹⁾ sacrum, cella ²⁰⁾ servare, condere ²¹⁾ duumviri ²²⁾ curae alicujus credere, demandare aliquid ²³⁾ igne comburi ²⁴⁾ consumi ²⁵⁾ quindecimviri ²⁶⁾ conquirere ²⁷⁾ cura ²⁸⁾ prudentia ²⁹⁾ impediri tamen non potuit, quin ³⁰⁾ suppositicius, adulterinus, falsus ³¹⁾ recipi ³²⁾ omnia, quae collecta erant, oracula S. ³³⁾ denovo ³⁴⁾ verus, gneivus ³⁵⁾ scrinium, cista ³⁶⁾ a.

15. Uwagi nad księgami Sybillińskimi. ¹⁾

Ksiąg Sybillińskich radzono się ²⁾ w wątpliwych razach. ³⁾ Otwierano ⁴⁾ je, dla dowiedzenia się, ⁵⁾ iak sobie w zdarzeniach iakich nadzwyczajnych, ⁶⁾ lub w nieszczęśliwych i zamieszanych interesach kraiu ⁷⁾ postąpić należało. ⁸⁾ Lud prosty wielkie okazywał uszanowanie ⁹⁾ dla ich wyroków. O tém dobrze wiedzieli Patrycyuszowie; ¹⁰⁾ i dla tego zatrzymali ¹¹⁾ przy sobie na zawsze dozór nad niemi, wglądali w nie, kiedy chcieli, i dawali z nich odpowiedzi, ¹²⁾ iakie im się podobalo. Gdy to wszystko ¹³⁾ rozważemy, ¹⁴⁾ zda-

ie się, że cała ta rzecz była dowcipnym wynalazkiem Patrycyuszów,¹⁵⁾ chcących¹⁶⁾ lud zabobonny w swojej mocy utrzymać,¹⁷⁾ i że powieść o początku tych ksiąg iest zmyślona, aby ich starożytność i świętość ludowi okazać.¹⁸⁾

¹⁾ Observatio de aliqua re ²⁾ consulere aliquid ³⁾ res dubiae ⁴⁾ evolvere, albo tu inspicere ⁵⁾ przez Słowo: discere i ut; dodadź można: z nich (inde). ⁶⁾ zdarz. nadzw., portentum, prodigium ⁷⁾ in rebus trepidis et impeditis ⁸⁾ iak sobie postąpić należy: quid faciendum sit. ⁹⁾ magna religione aliquid venerari ¹⁰⁾ non me latet aliquid ¹¹⁾ retinere alicujus rei custodiam; przy sobie nie potrzeba wykladać ¹²⁾ respondeo quod mihi placet — w łacinie placere będzie w Tr łacz. ¹³⁾ quae omnia si cet. ¹⁴⁾ perpendere, ponderare. ¹⁵⁾ res callide inventa ab aliquo. Nont. c. Inf. ze Słowem videri. ¹⁶⁾ przez ut ¹⁷⁾ populum superstitione regere ¹⁸⁾ probare alicui aliquid.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

I.

Zadanie pierwsze mające służyć za wstęp.

O pewney bardzo ludzkiej¹⁾ ustawie u Persów.²⁾

Wiele ustaw miało być niegdyś u Persów; z których się pokazuje³⁾, iż ten naród w istocie osobliwszą posiadał⁴⁾ mądrość. Z tych szczególniej iedna zasługuie na to⁵⁾, aby ją powszechnie⁶⁾ znano. Było bowiem u nich ustanowione, iż, kiedy kogo oskarżono w sądzie, że co uczynił przeciw prawu, chociażby przewinienie iego nie podpadało żadney wątpliwości⁷⁾, nie zaraz go wskazywano na karę⁸⁾, ale wprzód pilnie sledzono⁹⁾ całe iego życie, i uważano¹⁰⁾, czy więcej złych i haniebnych, albo też więcej dobrych i chwalebnych czynów w życiu iego było¹¹⁾; i dopiero, jeżeli przewyższała¹²⁾ liczba złych, potępiano go; jeżeli¹³⁾ zaś uczciwe postęпки przeważały¹⁴⁾, uwalniano od kary.¹⁵⁾ — Albowiem myśleli sobie, iż to iest nad siły człowieka¹⁶⁾ nie zbaczać nigdy z dobrej drogi¹⁷⁾; i że za dobrych nie tych uważać należy, którzy nigdy nie błędzą¹⁸⁾, lecz (tych), którzy częścię uczciwie działają¹⁹⁾.

Co się mnie tyczy²⁰⁾, pragnę, aby ci, którzy o tęg moięj pracy sąd wydawać²¹⁾ zechcą, podług tęg ustawy sobie postąpili²²⁾; aby nie stanowili zaraz potępienia wyroku²³⁾, jeżeli w nięj tu i owdzie iaki bład znajdą²⁴⁾; lecz przez wzgląd na to²⁵⁾, co²⁶⁾ w nięj dobrego spostrzegą, przebaczyli wady²⁷⁾. Wszakże²⁸⁾ jeżeliby po ścisłym obrachunku²⁹⁾ liczba rzezzy³⁰⁾ nagany godnych większą się znalazła³¹⁾ od tych, które się dobrze udały³²⁾, nie wzbraniam się³³⁾ bynajmnięj, aby ją zarzucono i wyłączono od użycia³⁴⁾.

¹⁾ humanitatis plenus. ²⁾ nie apud (bo nie ma Słowa): zob. Cz. I. XXII. c. 2. ³⁾ ex quibus intelligitur, unde patet ⁴⁾ esse z przyp. 2 lub 3 osoby (Gr. §. 167 i Uw.) ⁵⁾ dignus (§. 211, 4) ⁶⁾ ab omnibus cognosci ⁷⁾ liquido constat me culpa affinem esse ⁸⁾ condemnare ⁹⁾ inquirere in omnem vitam ¹⁰⁾ rationem inire ¹¹⁾ popełnić (gerere z Adverb. turpiter, flagitiose; bene, laudabiliter ¹²⁾ vincere ¹³⁾ sin (za si w przeciwstawieniu do drugiego si wyraźnego czy domyslnego) ¹⁴⁾ praeponderare — dodadź haniebne, i położyć biernie. ¹⁵⁾ absolvere ¹⁶⁾ iż to nie jest rzeczą si ludzkich — podług Gr. §. 151 — albo: non sufficient ad id vires hominum, ut cet.; majores ad id, quam sunt hominum vires, requirantur, ut cet. — a co następuje, położyć biernie ¹⁷⁾ rectum cursum tenere (sposób mówienia od żeglugi wzięty) ¹⁸⁾ Uważamy, że ta cała ubożna mowa zależy od Słowa myśleli, do którego się wszystkie formy czasowe stosować muszą. ¹⁹⁾ Za: Me quod attinet; lepię się na początku wydać equidem summopere cupio ²⁰⁾ iudicium ferre; zechcę t. i. maia. — praca; opera, opella, liber ²¹⁾ observare legem — ale biernie ²²⁾ alqd sententia sua damnare — aby nie, ut ne. zob. Gr. §. 213. 6. ²³⁾ si quid a me peccatum deprehenderint ²⁴⁾ przez: respicere alqd; rationem rei habere ²⁵⁾ zamiast quae, wyrazić skromnię przez si qua — reperire bona ²⁶⁾ peccatis veniam dare; erroribus indulgere; albo in iudicando remittere frontem (podług Plin. Ep. V. 5) ²⁷⁾ nam. ²⁸⁾ rationem fideliter inire. ²⁹⁾ p. ea, quae; — nagana, vituperatio (nie vituperium, które łacińskie nie jest) — uzupełnić przez videbuntur ³⁰⁾ esse ³¹⁾ quam illorum, in quibus non aberravi ab eo, quod mihi proposueram ³²⁾ recusare ³³⁾ alqd rejicere et velut usu indignum sordet (zob. w Słown. sordere.)

Listy Nauczyciela do Ucznia. ¹⁾

II.

³⁾ Miły ²⁾ mi był twój list, iak wszystko, co od ciebie wychodzi ³⁾: chociaż w nim wiele omyłek zrobiłeś ⁴⁾. Lecz iako oycowie lubią ⁵⁾ słuchać szczebiocące ⁶⁾ dziaćki, i same ich błędy sprawiają ⁷⁾ im roskosz, tak i mnie to twoje niemowlęstwo listowe ⁸⁾ nader było przyjemnem. Odsęłam ci go z poprawkami moimi. ⁹⁾ Wiesz bowiem, iż taki między nami stanął układ. ¹⁰⁾ Ty, naydroższy, naymilszy Alexandrze, postępuj ¹¹⁾ odważnie ¹²⁾ tą drogą, do której Cię i samo przyrodzenie ¹³⁾ i moje zachęcenia nakłaniają. ¹⁴⁾ Wielką o tobie nadzieję świadectwem moim w ¹⁵⁾ rodzicach wznieci. Usilnie ¹⁶⁾ Ci więc o to starać się wypada, aby ta i ich i mnie nie omyliła. ¹⁷⁾ Sci-

skam Cię serdecznie iako twój prawdziwy przyjaciel. ¹⁸⁾ Dan w Warszawie ¹⁹⁾ dnia 17. Lutego ²⁰⁾ 1815.

¹⁾ Po łacinie będzie: Listy od N. do U. pisane. Zob. w Cz. I. XXII. b. 2. List, epistola; nie literae, które iako plurale tantum w znaczeniu wielości nie da się tu użyć: — lecz zob. niżej w III. notę 5. ²⁾ dulcis, jucundus, gratus; ale nie amoenus, które pospolicie o zmysłowej tylko przyjemności używa się; np. amoenus hortus, rivus, cet. ³⁾ proficisci; venire ⁴⁾ zrobić omyłkę przez Słowo peccare; a wiele p. multa, saepe, frequenter ⁵⁾ libenter audio ⁶⁾ balbutire; dziaćki, filiulus. Zdanie to wyrazić biernie. ⁷⁾ sum ⁸⁾ infantia literarum ⁹⁾ Odsęłam ci go moją ręką poprawiony (emendare) ¹⁰⁾ albo nieosobiście: ita convenit inter nos; albo osobiście: ita convenimus ¹¹⁾ sequi, persēqui viam ¹²⁾ magno animo ¹³⁾ ferre ¹⁴⁾ impellere ¹⁵⁾ apud. ¹⁶⁾ omni cura et studio providere alqd ¹⁷⁾ spes me fal-lit. — Pięknij zaś będzie po łacinie to zdanie zależne położyć przed tem, od którego zależy, a Zaimek ta wyrazić na początku przez qui, quae, quod, w ten sposób: która (t. i. nadzieja) aby i ich i mnie nie omyliła, usilnie ci i t. d. ¹⁸⁾ Takie przydatki do listów, które grzeczność naszych czasów wymyśliła, nieznanne były wcale Łaciniom dawnym; przeto ich też używać w łacińskich listach nie należy. I z tego to powodu we wszystkich następujących zadaniach te dodatki opuściliśmy. Można zaś podług potrzeby używać następujących założeń: Vale. — Bene vale. — Etiam atque etiam vale. — Cura ut valeas. — Valetudinem tuam diligenter cures. — Vale, meque tui amantem (studiosum) redāma. — Ama me et valetudinem tuam cura. — Vale, et me, quod facis (albo: ut facis) ama; a do osób wyższych: et mihi, quod facis, fave. — Interea amabis me, ut facis; scis enim me id mutuo facere. Vale. — Interea peto a te, ut amare me pergas, et tibi plane persuadeas, te a me fraterne amari; a do wyższych te a me miłować coli (za nasze: iestem z naygłębszym uszanowaniem). Vale. — Vale, et me ad omnia tua utere (za nasze: uniżony sługa). — Ita tibi persuadeas velim, si quid unquam tua causa faciendum sit, quantum quidem in me est, nemini me concessurum, qui id promptius aut majori animo faciat. Vale. cet. Zamiast podpisywania imienia i nazwiska swego u spodu, należy je przed zaczęciem listu umieścić przed nazwiskiem osoby, do której się pisze, albo i po nim, jeżeli godność tej osoby jest większa od piszącego; a na końcu dodadź: S. lub S. D. lub S. P. D. to jest: Salutem dicit; Salutem plurimam dicit (pozdrowienie przesęta); np. Joannes Zamoscus, — Regni Poloniae Vicecancellarius — M. Antonio Mureto S. ¹⁹⁾ Przez drugi lub szósty Przy-padek. Drugi częściej się używa przy wielkich miastach; przy

mniejszych miasteczkach i wsiach zazwyczaj szósty ²⁸⁾ Zob. Gram, §. 283. Uw.

III.

⁴ Iż dawniejszy ¹⁾ list twój Cię nie doszedł ²⁾ przyczyną ³⁾ tego jest niedbalstwo człowieka, przez któremu go był posłał. Teraz razem ⁴⁾ z moim obadwa ⁵⁾ swoje odbierzesz z poprawkami; a porównywiąc je, znajdziesz (czego sobie wieszować możesz), iż ostatni ⁶⁾ daleko lepszy jest od pierwszego; tak ⁷⁾ iż jeżeli w ⁸⁾ ten sposób postępować ⁹⁾ będziesz, wielką mam nadzieję, że wybornie ¹⁰⁾ odpowiesz oczekiwaniu memu. Staray się ¹¹⁾, jeżeli mnie kochasz, ażebyś, zaniechawszy ¹²⁾ wszystkich innych rzeczy, ile tylko ¹³⁾ zdrowie ¹⁴⁾ pozwoli, do nauk się przykładat usilnie: abyś wiele czytał, wiele się uczył, wiele słuchał, wiele przestawał ¹⁵⁾ z tymi, których obcowanie ¹⁶⁾ lepszym i uczeńszym uczynić ¹⁷⁾ cię może. — Pamiętą na to ¹⁷⁾, że strata czasu jest niepowetowana ¹⁸⁾: osobliwie w twoim ¹⁹⁾ wieku żadna godzina nie może zginąć bez wielkiej szkody. Kłaniay ²⁰⁾ się swemu oycu, i pokaż mu ten list, jeżeli chcesz; te zaś, które ty masz do mnie pisać, żądam ²¹⁾, aby wcale nie były pokazywane nikomu. Przyjemniejszemi bowiem czynią mi je same błędy twoje. Bądź zdrów najmiłszy Alexandrze. w Warszawie d. 21. Marca 1817.

Zapomniałem napisać, że wczoray przy stole ²²⁾ o tobie mówiono. ²³⁾ Musiało ²⁴⁾ ci wtenczas bardzo w uszach dzwonić. ²⁵⁾

¹⁾ prior ²⁾ pervenire ad aliquem ³⁾ łac. stało się to przez niedbalstwo (incuria) tego, któremu go do zanieśienia (perferre) dałem ⁴⁾ una nie simul; bo to ostatnie znaczy tylko w jednym czasie, ale z osobna każde ⁵⁾ Jakkolwiek literae i inne pluralia tantum w znaczeniu wielości nie używają się; mogą jednakże być użyte, jeżeli się przy nich znajduje wyraz przymiotny tej wielości dający poznać, jak tutaj uterque. Przy czém i to zaraz uważamy, iż przy takich Rzeczownikach zamiast liczb kardynalnych używają się podziałowe (distributiva). I tak dwa listy będzie: duae epistolae — albo binae (nie duae) literae. Podobnie: cztery obozy: quaterna (nie quator) castra... Słowo odbierzesz albo się tu wyrazi przez Futurum jak

w polskiem, albo przez Praesens podług zwyczaju Rzymian, którzy formy czasowe w listach stosowali do chwili, w której list miał być czytany. Zob. Gr. §. 225. ⁶⁾ ostatni — pierwszy — nie ultimus, primus; ale posterior, prior, bo tu mowa tylko o dwóch. ⁷⁾ Takowe tak umieszczone nie w środku poprzedzającego zdania, ale na początku następnego bezpośrednio przed iż, zazwyczaj w łacinie jest tylko donyślnie ⁸⁾ ad ⁹⁾ t. i. dalej idź, pergere ¹⁰⁾ praeclare ¹¹⁾ videre ¹²⁾ postponere, negligere ¹³⁾ przez quidem ¹⁴⁾ valetudinis ratio patitur ¹⁵⁾ frequenter versari ¹⁶⁾ reddere. — Po łacinie lepiej biernie ze Słowem fieri ¹⁷⁾ fac cogites ¹⁸⁾ t. i. bardzo ważna (gravissima jactura) ¹⁹⁾ W tym wieku (aetas), w którym ty teraz jesteś ²⁰⁾ Po zdrów mi oycu ²¹⁾ volo; które w znaczeniu nakazującym stojąc, jak tutaj, rzędzi konstr. bezokolicznik i zamyka zdanie; ale wyrażając życzenie w sposób proszący, (jak niżej w IV. na początku i VII. 6) może mieć po sobie ut z Trybem łącz. ²²⁾ in mensa, inter coenandum ²³⁾ sermo est, injicitur de aliquo ²⁴⁾ oportet, necesse est ²⁵⁾ aures mihi tinnunt.

IV.

Im ¹⁾ późniejszy list twój, tém lepszy. Ale żyć ²⁾ czyłbym sobie, abyś mi o sposobie i układzie ³⁾ nauk ⁴⁾ swoich co napisał, ile codziennie czytasz, czy robisz jakie wyjątki ⁵⁾ z autorów, których czytasz; czy tłumaczysz co z łaciny na polszczyznę, tudzież ⁶⁾ z polskiego na łacinę. Terencyusza i Cyropedyi nie zaniebdy. ⁷⁾ Miłoby mi było także, gdybyś zaczął czytać Roczniki ⁸⁾ Cezara, abyś tych pieniędzy, któreś nauczycielom zapłacił, nie wyrzucił ⁹⁾ na próżno. Nie trać ochoty ¹⁰⁾ Alexandrze, i co mi słowy obiecujesz, staray ¹¹⁾ się uczynkiem dowieśdź, iż pałasz ¹²⁾ prawdziwem przywiązaniem do nauk. Wszystkiego będziesz miał podostatkiem, ¹³⁾ jeżeli Ci na pilności zbywać nie będzie. Bądź zdrów.

¹⁾ Późniejszy (posterior) każdy list twój lepszy jest (Gr. §. 233.3) ²⁾ ratio; a życzyć sobie przez velle, nie eupere, które znaczy pragnąć ³⁾ tu studia, bo idzie o uczenie się ⁴⁾ robić w. excerptare aliquid ex scriptore ⁵⁾ atque etiam ⁶⁾ intermittere. A tryb rozkazujący opisać przez cave lub noli ⁷⁾ Commentarii ⁸⁾ przez perit mihi pecunia. Ale uważać trzeba, iż tu nie znaczy, abyś teraz nie wyrzucił, ale dawniey, t. i. wtenczas, gdyś brał lekcye: jest to wiego Praeteritum (nie Praesens) in Praesente ⁹⁾ Magno animo sum ¹⁰⁾ operam dare, ut cet. — uczynić, res,

factum ¹¹⁾ incensus sum amore alicujus rei — nauki —
literae ¹²⁾ aliquid mihi affatum suppedit.

V.

7 Nie przestawaj, ¹⁾ iak dotąd, mój Alexandrze, lubić nauki; w nich rozkosz znaydować, ²⁾ do nich i poważne i żartobliwe rzeczy odnosić. ³⁾ Nie wielka praca wielki ci w czasie zaszczyt przyniesie. ⁴⁾ Tą drogą, którą ty teraz postępuiesz, ⁵⁾ wielu niskiego i podłego rodzaju ⁶⁾ do najsławniejszych godności doszło. Wszakże chociażby żadne takie nagrody cię nie czekały, ⁷⁾ to samą, przez się naukę kochać wypada; nie ma bowiem nic haniebniejszego w człowieku wolnym, ⁸⁾ nad niewiedomość ⁹⁾ tych rzeczy, których znajomości ¹⁰⁾ bez nauk nabyć nie podobna. Roskosz, którą szpetne rzeczy przynoszą, ¹¹⁾ szybko przemija: ¹²⁾ ale praca uczciwym rzeczom poświęcona ¹³⁾ chociaż także ¹⁴⁾ znika, w sercu ¹⁵⁾ iednakże pamięć po sobie ¹⁶⁾ zostawia pełną nayuczciwszay ¹⁷⁾ rokoszy. Nad tē się zastanów ¹⁸⁾ i bądź zdrów.

¹⁾ Nie prz. pergere — iak dotąd, po łac. iak czynisz.
²⁾ voluptatem capere ex... albo oblectari (se oblectare) aliqua re ³⁾ collocare, ponere in. — seria et joca ⁴⁾ esse — zaszczyt, honor; w czasie, olim, aliquando — Jest tu zaś wyrażenie niepewny przyszłości (Zob. Gr. §. 222. Uw.) ⁵⁾ viam ingredi, sequi, persequi; via incedere ⁶⁾ przez ortus, natus aliquo loco — niski, podły, humilis, obscurus; świetny, amplius. ⁷⁾ praemium mihi propositum est — Wszakże, atque ⁸⁾ ingenuus ⁹⁾ ignoratio (które się różni od ignorantia tak iak Słowo czynne od niiakiego; np. iak canere aliquid, od samego canere: pierwsze oznacza niewiedzenie czego, drugie niewiedomość przez się ¹⁰⁾ scientia; — nabyć, comparare; — nie podobna, p. non posse ¹¹⁾ voluptatem capere ex...; szpetny, turpis ¹²⁾ transire, perire ¹³⁾ laborem collocare in re ¹⁴⁾ Kiedy się osobie iakię lub rzeczy własność iaka przyznaje, którąmy właśnie już przyznali innę osobie lub rzeczy, Spójnik także wyraża się w łacinie przez et ipse. — zniikać, fugere ¹⁵⁾ animus, iako mieysce uczuć; cor, używa się zazwyczaj tylko w znaczeniu ściśle właściwym, t. i. iako część ciała ¹⁶⁾ Genitiv. (Zob. Część I. XXII. c. 2. str. 82. ¹⁷⁾ solidus ¹⁸⁾ cogitare aliquid.

VI.

Dwa swoje listy ¹⁾ razem z tym moim odbierzesz, ²⁾ ieden w łacińskim, ³⁾ drugi w naszym oyczystym ⁴⁾ ięzyku. W łacińskim nie było ⁵⁾ nic do poprawy; co ⁶⁾ mi wielką sprawiło radość. Dla tego ⁷⁾ wszystkie i moje i swoje w tę samą księgę powpisuy. Będzie Ci to w czasie przyjemnie, widzieć swoje postępy. Bądź zdrów, mój Alexandrze, i nie przestawaj z tą samą pilnością, z iakąś zaczął, naukami się trudnić. ⁸⁾ Nie możesz nic nadto uczynić ⁹⁾ albo mnie przyjemniejszego albo pożyteczniejszego sobie. Raz ieszcze ¹⁰⁾ bądź zdrów.

¹⁾ Jeżeli literae, nie duae. Zob. wytyś do III. nota 5. str. 20. ²⁾ bez Przyimka, iako Ablat. qualitatis na pyt. iaki? ³⁾ noster vulgaris sermo; albo opisać przez Słowo uti (którego używamy); ale w łacinie musi się dodać Imiesłów pisany (Zob. Cz. I. XXII. c. 2. str. 82) — ieden, drugi, iak wiadomo, alter, alter ⁴⁾ p. est quod. Nie było nic, coby poprawił. ⁵⁾ id quod; albo też quae res — Sprawić, parēre, adferre; albo p. esse ⁶⁾ quapropter ⁷⁾ versari in aliqua re... nauki znowu studia, bo tu jest tyle co uczenie się ⁸⁾ po łac. znowu będzie: — Nie możesz nic uczynić, coby albo mnie p.... było ⁹⁾ iterum.

VII.

Chociaż nie mam ¹⁾ co pisać, a oprócz tego mi się ²⁾ i nie chce ³⁾; to iednak nie mogę tego przewieśdź na sobie, ⁴⁾ abym miał w wasze strony ⁵⁾ posłać chłopa a nie dać mu listu do Ciebie. Codzień Cię bardziej kocham, ponieważ iestem przekonany ⁶⁾ że i ty tym samym sposobem kochasz nauki. Ale życzylbym ⁷⁾ sobie, abyś mi dokładnie napisał, iakiego autora ⁸⁾ teraz szczególnie ⁹⁾ czytasz, Cycerona czy Terencyusza, albo (coby mi się bardziej podobało, ¹⁰⁾ obydwóch. Starać się ¹¹⁾ też powinienes, abyś wtēm, co do mnie pisać będziesz, tych samych używał sposobów mówienia ¹²⁾, które w ich pismach uważać będziesz, aby mnie właśnie to ¹³⁾ przekonało o pilności twoięy w ich czytaniu.

¹⁾ Nihil est, quod cet. — Ale zachowując rzymski zwyczaj, po-
tożyc; Nie miałem, (za nie mam) i do tego zastósować
czasu wszystkich Słów tego peryodu. ²⁾ animus prorsus a scri-
bendo abhorret; albo: dziwna mnie iakaś niena-
wiść pisania trzyma ³⁾ facere. ⁴⁾ istuc. — W wa-
szych stronach byłoby: istic; a z w. stron: istinc.
Których to Przysłówków miejscowych lubią Łaciniacy w rozmo-
wach i listach używać do oznaczenia miejsca, na którym się
ten znajduje, do którego mówią lub piszą. Podobnie się
kładzie hic, huc, hinc; za w naszych stronach,
u nas, np. tutaj w Warszawie; it. d. a illic, illuc, illinc,
o miejscu, na którym się kto trzeci znajduje i t. p. np.
Donieś mi też, co tam robią w Krakowie; (albo
u was w Kr.) u nas w Poznaniu wszystko cicho;
ale od brata dostałem list, że do nich do Warszawy kilku
artystów przybyło. Fac me edoceas, quae istic agantur;
hic omnia silent: sed ex literis, quas a fratre accepi, cogno-
vi, illuc advenisse cet. ⁵⁾ mihi persuadeo, albo conhdio;
ale zdanie zależne wyrazić biernie. — Nauki, studia lite-
rarum ⁶⁾ Velle, po którym ut zależne często się tylko do-
myśla (Gr. §. 211. S.) ⁷⁾ Tutaj scriptor a nie auctor,
które się kładzie tylko ze znaczeniem powagi (auctoritas), iaką
do autora przywiązujemy; np. przytaczając go na świade-
two i t. p. ⁸⁾ potissimum; którego to wyrazu użycie pamię-
tajmy w znaczeniu szczególniey, t. i. tyle co: pomi-
nąwszy innych (niem. vorzugsweise, franc. par ex-
cellence) ⁹⁾ malle. ¹⁰⁾ operam dare, nō, curare nie
może być w ten sposób użyte; znaczy ono zawsze: mieć
staranie (pieczę) o czem, dbać o co, zająć się
wykopaniem czego ¹¹⁾ genus loquendi; dicendi formula; lo-
cutio — uważać notare ¹²⁾ ea ipsa res; — przekonać
o czem, siđem facere alicujus rei.

VIII.

¹⁰⁾ Do nikogo ¹⁾ tak chętnie ²⁾ nie piszę, iak do Cie-
bie. Mam ³⁾ bowiem dla Ciebie serce i chęć prawdzi-
wie oycowską. Lecz zaledwobys uwierzył, iak iestem
w tém ustroniu ⁴⁾ zatrudniony, które iednak wszyscy
mają za nayspokojniejszy. ⁵⁾ Codziennie po pięć albo
po sześć od przyjaciół listów odbieram; na które wszy-
stkie gdybym chciał ⁶⁾ odpowiadać, niechy mi innego
robić ⁷⁾ nie wypadało. Miło mi to iest, iż się za-
przyjaźnił ⁸⁾ z Pawłem M. i Janem S., oni Cię bowiem
obydwa ⁹⁾ i nauką i przykładem lepszym uczynić mo-
gą. Za takimi się ubiegay; ale tych, co są innego spo-
sobu myślenia ¹⁰⁾, unikay obcowania iakby zarazy ia-
kię. Wiekowi twojemu na nic tak pilnie pamiętać ¹¹⁾,
nie należy, iak na to ¹²⁾, z kim się masz przyjaźnić, ¹³⁾

Nie chcę ia, abyś był ponurym, ¹⁴⁾ tetrycznym i unika-
jącym wszelkiego rodzaju rozrywek; lecz cię tylko
przestrzegam, iżbys nie tych szukał przyjaźni, które-
by Ci się najmilszemi być zdaly, ale te uważał za nay-
przyjemniejsze i najmilsze, które ¹⁵⁾ są nayuczciwsze.

¹⁾ Daleko piękniey po łacinie: Nikogo nie ma (można do-
dać: ze wszystkich), do którego bym i t. d. ²⁾ w
takich porównaniach lubią Łaciniacy używać stopnia wyższego
za równy; np. Rzecz tak iasna iak słońce — res sole
clarior. Porównay w Cz. I. X. d. str. 23 ³⁾ sum animo
paterno erga aliquem; — chęci, voluntas (singular.); —
prawdziwie, vere, plane. ⁴⁾ secessus ⁵⁾ plenus otii —
mieć, putare ⁶⁾ nie vellem, ale velim. Zob. Cz. I.
XIX. str. 58 ⁷⁾ Nie zrobić, ale robić, t. i. dźiałać,
trudnić się; a zatem agere, nie facere. ⁸⁾ applicare
se ad consuetudinem alcis; jungere consuetudinem albo
familiaritatem cum aliquo; se dedere ejus amicitiae.
⁹⁾ nie obydwu razem, ale każdy z osobna; a więc nie
ambo ale uterque. Różni się więc te Przymiotniki, iak
Przysłówki una i simul. Zob. wyż. III. 4. ¹⁰⁾ ingenium —
Na początku położyć qui; a eorum zacznie drugą połowę
zdania, ¹¹⁾ providere ¹²⁾ Zaimek is lubią Łaciniacy opu-
szczać, gdy ma stać bezpośrednio przed qui, quae, quod,
quia i quod (Spójnik); osobliwie kiedy przed niemi ma
być quam ¹³⁾ iakich towarzystw (sodalitates) używać. —
O mieć zob. Cz. I. XVII. notę m. str. 55. ¹⁴⁾ severus, —
tetricus — inimicus; które to ostatnie iako Przymiotnik
(unikający) będzia stało z Przyp. 3. — rozrywka, vo-
luptas ¹⁵⁾ To zdanie położyć zaraz po sed; a eas od-
powiadające Zaimkowi quae stanie na początku drugiey po-
łowy. Szczególniey bowiem Łaciniacy lubią peryody zaczynać
Zaimkiem względnym. Zob. przykład; In qua urbe cet.
w Gram. na karcie 226.

IX.

Trzy ¹⁾ listy od Ciebie odebrałem; w ostatnim ²⁾ ¹¹⁾
niektóre rzeczy ³⁾ tak były niedbale napisane, iż widać
było ⁴⁾, żeś wcale o czem inném myślał, ⁵⁾ kiedyś pi-
sał. Pokażę Ci to ⁶⁾, kiedy do was przybędę i wytar-
gam Cię za ucho ⁷⁾; ażebyś na przyszłość ⁸⁾ uważnie-
szym był w pisaniu, i przynajmniej tych się wystrze-
gał ⁹⁾ błędów, którychby dzieci ¹⁰⁾ nawet uniknąć mo-
gły, co się pierwszych początków uczą. Niechay Ci
ta moja przestroga nie sprawia żadney przykrości ¹¹⁾;

nie wesołość ¹²⁾ bowiem twoją przez to chcę zmniejszyć, ale pilność powiększyć.

¹⁾ Zob. wyżej III. notę 5. str. 20 ²⁾ postremus, t. i. ostatni z porządku: ultimus znaczyłoby taki list, po którym już żaden więcej nie był pisany. ³⁾ quaedam (neutr. plur.). tak można zamiast ita wyrazić przez adeo, bo tu tyle znaczy co tak bardzo; ale nie p. sic, które należy zawsze do Słowa ⁴⁾ apparere, constare ⁵⁾ agere ⁶⁾ to t. i. te błędy; a więc ea nie id, bo tu mowa o więcej niż iednocy rzeczy. — O do was zob. wyżej VII. 4 str. 24 ⁷⁾ auriculam pervellere ⁸⁾ posthac, postea ⁹⁾ effugere; — gruba omyłka w języku, soloecismus ¹⁰⁾ puer, puerulus, qui primis literis imbuitur, qui prima literarum elementa discit ¹¹⁾ łac.: Nie chciały iednak z téj moicy przestrogi iakię (ullus) przykrości doznawać (molestiam capere) ¹²⁾ de hilaritate detrudere, — ad diligentiam addere; ale oboje wyrazić biernie.

X.

12 Odsęłam Ci wszystkie niemal listy, którem od Ciebie odebrał, nieco ¹⁾ poprawne przezemnie. Zaklinam Cię, starayże się na przyszłość i częściej i dokładniej pisać. Nie ²⁾ uwierzysz bowiem, iak przykre mi są te ³⁾ dziecinne błędy, w które tak często wpadasz. Kiedy w mnię używanych albo ciemnych sposobach mówienia się pomylisz ⁴⁾, to ci tego za złe nie biorę ⁵⁾; ale kiedy tak zbłądzisz, że się zdaie, iakobyś nie znał pierwszych prawideł Gramatyki, ⁶⁾ to już znieść nie podobna. Wiesz wszakże ⁷⁾, iak często się o to na Ciebie gniewał. I dla tego ⁸⁾ słuszną iest, 13 abyś w pisaniu większą staranność okazał ⁹⁾. = Co się tyczy ¹⁰⁾ rzadkości listów, téj już żadnym sposobem unięwinnić nie możesz. Cóż to ¹¹⁾ bowiem mogą być za zatrudnienia tak wielkie, o których mi piszesz? Owszem ¹²⁾ rozrywki to zapewne Cię od czytania i pisania odrywają; a iezeli tym się oddasz, to już po tobie ¹³⁾. Nie zabraniam ¹⁴⁾ ia Ci wszelkiego uciech rodzaju; nie iestem tak surowym; ale rozrywki twoje powinny być uczciwe, i trzeba też w nich miarę zachować ¹⁵⁾. Wierz mi mój Alexandrze, nic bardziej nie przynosi ¹⁶⁾ prawdziwéj i pewnéj roskoszy, iak

pogardzanie ¹⁷⁾ próżną. Klaniay się ¹⁸⁾ Rodzicom. Jeszcze raz bądź zdrów.

¹⁾ leviter ²⁾ Tu przez vix ³⁾ przez isti mieszczące w sobie pogardę (Gram. 231. 3. na końcu) ⁴⁾ labi — To pomylisz i następujące zbłądzisz (errare) stoię tu wyraźnie za czas terażniejszy iednotliwy ⁵⁾ offendi aliqua re ⁶⁾ Grammatica, corum — niepodobna, non posse ⁷⁾ przez et ⁸⁾ Za et propterea lepiej na początku; quapropter ⁹⁾ curam adhibere alicui rei lub in re (lecz zob. o trzecim Przyp. Gerund. w Cz. I. XXII. a 1); diligentiam conferre in aliquid ¹⁰⁾ quod attinet raritatem epist. hanc tu cet. — albo przez samo vero lub quidem (raritatem vero); które często nasze: Co się tyczy zastępują ¹¹⁾ znowu z pogardą przez iste; lecz zob. Gram. §. 231. 1. ¹²⁾ łac. lepiej: obawiam się, aby Cię i t. d. — odrywać, avocare, abducere, abstrahere ¹³⁾ actum est de aliquo ¹⁴⁾ interdicerę ¹⁵⁾ modum adhibere rei, także: modum habere, tenere voluptatis fruendae ¹⁶⁾ adferre, parare. To zdanie obrócić na bierne; a ponieważ nihil nie przypadknie się, trzeba więc za nie wziąć, nulla res (Zob. na końcu w Spisie pod nihil) ¹⁷⁾ contentio (lepsze niż contemptus); — próżny, vanus, futilis ¹⁸⁾ meis verbis, meo nomine; al- bo: Saluta mihi cet.

XI.

Patrz iak cię kocham, kiedy od wielu dziś ode- 14 brawszy listy, za rzecz nayważniejszą poczytał ¹⁾ tobie szczególniej odpisać. Nie sądz ²⁾ mój Alexandrze, iżbyś nawet oycu swemu miłszym był niżli mnie. A iezli mnie zapytasz ³⁾, co iest za przyczyna téj moicy tak wielkiej ku tobie miłości, niech zginę ⁴⁾ iezeli inną potrafię podać nad tę, że mi się zdaie, iżem w tobie spostrzegł talent wyborny ⁵⁾, i iezeli ty sam zechcesz, do wielkich rzeczy ⁶⁾ zdatny. Lecz ty zechcię się nad tém zastanowić ⁷⁾, że wiele zaiste iest rzeczy z przyrodzenia dobrych, które iednak z winy tych, co je posiadają, czasem naygorszymi i nayszkodliwyszmi stać się mogą. Dobre są bogactwa; ale iezeli ich kto nie dobrze używa, złe. Dobrą iest rzecz ⁸⁾ piękność; ale to dobro wielu zgubę przyniosło. ⁹⁾ = Tego samego rodzaju iest i talent. Jezeli się go dobrze używa ¹⁰⁾, żaden prawie nie może być rodzaju ludzkiemu większy lub wyborniejszy ¹¹⁾ dar uży- 15 czony; ale iezeli do talentu zły się umysł ¹²⁾ przyłączy,

będzie to tyle co ¹³⁾ miecz w ręku szalonego. Im będzie lepszy i ostrzejszy, tém więcéy złego zisządzi. Ja zaś Ciebie, Alexandrze, teraz kocham, że masz ¹⁴⁾ piękny talent; ale przestanę kochać, jeżeli pięknego talentu na złe ¹⁵⁾ używać zacznieś. Lecz spodziewam się, że do tego nie przyjdzie, ¹⁶⁾ i ufam, że twego talentu na dobre użyjesz i z własnego natchnienia ¹⁷⁾ i dla tego ¹⁸⁾, że bardzo zdasz mi się lubić tę moję miłość ku tobie; którey utrzymać ¹⁹⁾ i zachować żadnym innym sposobem nie potrafisz. Bądź zdrow, i jeżeli mnie kochasz, kochaj cnotę i nauki: nie masz na świecie ²⁰⁾ większych nad nie dóbr.

¹⁾ nihil mihi prius faciendum esse ducio, quam ut cet. — szczególniéy zob. wyżej w VII. notę 8 str. 24 ²⁾ cave putes; a nawet przez ipse ³⁾ Coniunctiv. bo tu jest tyle co: gdybyś chciał zapytać ⁴⁾ ne vivam, ne sim salvus, si cet. — podadź, asserre ⁵⁾ ingenium excellens ⁶⁾ omnia summa; — zdalny, aptus, natus ⁷⁾ fac tecum cogites ⁸⁾ bonum (Subst.) ⁹⁾ esse ¹⁰⁾ Łaciniicy częścicéy niż my przez drugą osobę liczby pojed. wyrażają osoby nieoznaczone; np. Kiedy się przyjdzie, kiedy przydziemy, si veneris; — dobrze bene, recte ¹¹⁾ praestans, praestabile donum; użyzyć, dare, tribuere ¹²⁾ mens; — przytęczyć się, accedo ¹³⁾ tyle co: itidem, ut ¹⁴⁾ esse ¹⁵⁾ używać na złe, na dobre, male (non recte), bene (recte) uti ¹⁶⁾ fore ¹⁷⁾ tua sponte ¹⁸⁾ dla tego że, przez same quia; a lubić miłość, amare amorem ¹⁹⁾ tueri ²⁰⁾ in humanis rebus; a nie masz, nulla sunt.

XII.

¹⁶⁾ Wierszyki, któreś do mnie przysłał, okazują ¹⁾ wprawdzie, że, gdybyś się był do wierszopistwa przyłożył ²⁾ i dostawszy dobrych nauczycieli, przy téy nauce pozostał ³⁾, mógłbyś być doyszł do pewnego doskonałości stopnia ⁴⁾. Albowiem są pięknie brzmiące ⁵⁾ i mieszczą w sobie zdania wcale do rzeczy i zgrabnie ułożone; a i styl ⁶⁾ dosyć jest nie zły, tak iż ⁷⁾ śmiało mógłbyś się spodziewać zostać dobrym poetą, gdybyś się temu chciał poświęcić ⁸⁾. Lecz większe ty rzeczy masz przed sobą, ⁹⁾ do których się spiesz ¹⁰⁾ ile zdołasz: a w urywkowych chwilach ¹¹⁾ bierz do rąk dawnych poetów dzieła, nie tak, abys je miał naśladować,

lecz iżbyś w nich roszkować ¹²⁾ znalazł, a razem wybierał ¹³⁾ z nich, co ci pożytecznem ¹⁴⁾ być może. — Abyś na pisaniu wierszy czas trawił, ¹⁵⁾ jeżeli ¹⁶⁾ li mam prawdę wyznać, tegobym sobie nie życzył ¹⁷⁾. Złe robić wiersze, szpetną ¹⁸⁾ jest rzeczą; mierne, wcale niechwalebne ¹⁹⁾; dobre, za nadto trudną, aby tego mogli dokazać ²⁰⁾ ci, którzy co innego mają do czynienia ²¹⁾. Co w twoich okrzęsania ²²⁾ potrzebuje, mógłbym ci to wytknąć naocznie ²³⁾, listownie nie mogę tak ²⁴⁾ łatwo: słusznie ²⁵⁾ zdaniem mojem i prawdziwie powiedział Owidiusz, że daleko większa jest praca poprawiać ²⁶⁾, niż pisać. Co do mnie ²⁷⁾ chciéy wierzyć, Alexandrze, iżby mnie dzisiaj nie łatwiéy ²⁸⁾ nakłonić do pisania wierszy iak do tańcowania. Jeżeli w rzeczach poważnych ²⁹⁾ będziesz potrzebował moję pomocy ³⁰⁾, nie będę od tego ³¹⁾; w tych mniéy ważnych jeżeli kiedy ³²⁾ o mnie pomyślisz, proszę Cię, abys ³³⁾ i o tém także pomyślał, żem nie wiele młodszys, iak był Horacyusz, kiedy to o sobie pisał:

Teraz i wiersze porzucam i inne podobne igraszki. ³⁴⁾

¹⁾ łac. okazują one (illi) wprawdzie; bo quidem lubi stać po Zaimkach; i dla tego się one często przydają, chociaż do myśli mniéy potrzebne (Gr. §. 239. 3.) ²⁾ se (albo ingenium suum) ad poetam conferre, applicare ³⁾ persistere in studio ⁴⁾ stopień w tém znaczeniu rzadko się wyraża; dosyć powiedzieć: aliqua praestantia ⁵⁾ numerosus... Dobitniéy się wyda: Albowiem i sq... i mieszczą (continere, habere) zdania (sententia) wcale do rzeczy i t. d. — neque inconcinuus, neque ineleganter collocatus. ⁶⁾ genus dicendi; non abhorre a recto ⁷⁾ Zob. wyżej w III. notę 7. str. 21 — śmiało, plane; — zostać p. fieri (nb.: w znaczeniu nieprzechodném Inf. fut. fore, futurum esse, a nie factum iri ⁸⁾ id agere; ei rei se dedere ⁹⁾ aliquid mihi propositum est; — rzeczy p. neutra plur. ¹⁰⁾ urgere aliquid ¹¹⁾ horae subsecivae, — brać do rąk, dobitniéy p. terere manibus ¹²⁾ oblectare se aliqua re ¹³⁾ sumere, colligere, petere ¹⁴⁾ utilis; albo p. usus; — także poź. być może, profuturum est ¹⁵⁾ collocare, consumere; — (biernie Accus. c. Inf.); jeżeli mam i t. d. łac. abym prawdę (verum zob. Cz. I. XXVIII. fff. str. 100) wyznał ¹⁶⁾ życzyć sobie, zawsze p. velle, a nie życzyć nolle. Porównay wyżej IV. 2 ¹⁷⁾ przez rodziay niaki ¹⁸⁾ wcale nie chw. inglorium ¹⁹⁾ efficere, tu lepiéy praestare; za nadto trudno (zob. Cz. I. XVII. o.)

²⁰⁾ Gerund. od agere ²¹⁾ pilnika (lima) ²²⁾ praesens praesenti ostendere, praesentem monere ²³⁾ aequae; a zdaniem moim można wyrzucić p. zdaie mi się że i t. d. ²⁴⁾ Te tryby bezok. mają w łacinie zależeć od Rzeczownika labor (labor emendandi) Gr. §§. 192 ²⁵⁾ zob. wyżey X. 10 str. 27 ²⁶⁾ w łacinie położony się na odwrót podług Gr. §. 244, 5 pod Non minus quam str. 237; — nakłonić adducere biernie ²⁷⁾ p. rodzaj niaki, serium; — mnięć ważne, levius ²⁸⁾ desiderare operam ²⁹⁾ deesse (zgodzić z Subiektem Ja) ³⁰⁾ Gr. §. 241 Uw. 2 ³¹⁾ Gr. §. 211, 8. ³²⁾ Hor. Epist. l. 1. 10.

XIII.

- 18 Nie smuć ¹⁾ się mój Alexandrze, ja Cię nie opuszczę; kiedy inni tobą i moim poleceniem gardzą, postaram się o to ²⁾, abyś ich pomocy wcale ³⁾ nie potrzebował. Nie trać tylko serca ⁴⁾, słuchaj rodziców i nie czyń nic takiego, o coby ⁵⁾ się słusznie na ciebie gniewać mogli. Jeżeli tego dopełnisz ⁶⁾, nie wątpię, że ja się o resztę postaram ⁷⁾. Spodziewam się wkrótce być u was. Zochoway mi swoją dawną wesołość i dzielnie ⁸⁾ bierz się do nauk.

¹⁾ Uwazmy tu sobie osobliwość Łaciników w pisaniu listów, iż niekiedy na samym wstępie używali Przysłówka vero; iak np. tutaj: — Tu vero noli afflictere te, mi Alexander. — Co ztąd pochodzi, iż pisząc, żywo w pamięci wystawiali sobie przedmiot, którego się dotyczyło pierwsze zdanie listu, i było niejako odpowiedzią na pytanie; np. w ten sposób: «Piszesz mi, Alexandrze, że się smucisz, widząc, iż moje wstawienie się za Tobą nie było przyjęte» ale nie smuć się i t. d. ²⁾ praestare ³⁾ nihil ⁴⁾ animum demittere; ale Tryb rozkaz. opisać p. cave ⁵⁾ cur ⁶⁾ est mihi aliquid curae ⁷⁾ animose; magno, forti animo incumbere literis.

XIV.

- 19 Przy ¹⁾ téy odmianie zamiaru twego nic mnie bardziej niepokojnym nie czyni ²⁾, iak to ³⁾, że nie wiem iak wielki postęp w łacińskim uczyniłeś języku ⁴⁾; bez którego gruntowney ⁵⁾ znajomości nie myśl ⁶⁾ aby kto daleko w prawnictwie zayść ⁷⁾ potrafił. Jeżeli go iuż do tego stopnia zgłębisz, ⁸⁾ iż tych pisarzy, których klasycznymi zowią, będziesz mógł rozumieć, nie potrze-

bując brać do pomocy ⁹⁾ ani tłumaczenia polskiego ani też Słownika, nie przeciwko temu mieć nie będę ¹⁰⁾, jeżeli do prawnictwa krok uczynić ¹¹⁾ zechcesz; chociaż, jeżeli prawdę mam wyznać, życzyłbym sobie, abys z pół roku ¹²⁾ na grecki język poświęcił, którego mierną przynajmniej znajomość słusznie do nauki prawa uważaia za potrzebną. — Pragnę ia zaiste ¹³⁾, aże- 20 by, cokolwiek przedsięwzięmiesz, wszystko ci pomyślnie poszło i szczęśliwie się powiodło ¹⁴⁾, nie dopuszczę ¹⁵⁾ jednakże, ażebyś bez tego narzędzia do prawnictwa się zabrawszy ¹⁶⁾, mógł kiedy powiedzieć, że ja ci taką dał radę ¹⁷⁾. Bo co się tego tyczy, że, iak piszesz ¹⁸⁾, wielu przy mierny tylko umiejętności łacińskiego języka, ¹⁹⁾ nie znaiąc wcale greczyzny, wysokie w sądach piastuią ²⁰⁾ urzędy; to nie zbywa wszakże ²¹⁾ na przykładach, że nie tylko w sądach, ale nawet i tam, gdzie od znajomości łaciny wszystko się zdaie zależeć, osoby ²²⁾ w nię albo bardzo mało biegłe, albo wcale ię nieznaiące świetne zajmują miejsca ²³⁾. Którą rzecz zamierzyłem sobie obszerniey rozebrać; ²⁴⁾ ale mnie wolaia ²⁵⁾. Wybacz więc zatru- niom moim i bądź zdrów.

¹⁾ in ²⁾ aliquid me sollicitum habet ³⁾ to w łacinie będzie tylko domyslnie, iak zawsze po quam, gdy następuje quod ⁴⁾ literae latinae ⁵⁾ accurata cognitio ⁶⁾ opisać p. cave; myśleć putare ⁷⁾ multum proficere; ad ullam praestantiam pervenire ⁸⁾ imbui aliqua re; do tego st., ita ⁹⁾ i nie będzie potrzeba radzić się i t. d. ¹⁰⁾ non invitus patior ¹¹⁾ gradum facere; accedere ¹²⁾ anni saltem dimidium literis graecis dare — biernie ¹³⁾ equidem ¹⁴⁾ ex voto cadere; — prospere ac feliciter evenire ¹⁵⁾ committere ¹⁶⁾ se conferre — si — instrumentum ¹⁷⁾ consilii auctor sum; albo: aliquis auctoritate mea inductus consilium aliquod capit ¹⁸⁾ bo co piszesz, że i t. d. ¹⁹⁾ język ł., niekoniecznie znaiąc (non adeo peritus), a greckiego wcale nie znaiąc (plane rudis, omnino ignarus) ²⁰⁾ sustinere, habere munus amplum ²¹⁾ utique ²²⁾ homo admodum tenui, (mediocri) aut etiam nulla linguae alcijs scientia imbutus ²³⁾ amplissimo, gravissimo muneri praefectum jesse ²⁴⁾ pluribus discere de aliqua re ²⁵⁾ avocare, biernie.

Zadania innéj treści.

XV.

Emulacya między młodzieńcami. ¹⁾

21 Jest to bardzo pożyteczna ²⁾ przestroga dla młodzieńców ³⁾, którzy się chcą z rówieśnikami ⁴⁾ ćwiczyć dla ⁵⁾ dla ugruntowania się w jakiejś umiejętności ⁶⁾, iżby nie wybierali właśnie ⁷⁾ takich, nad których się mocniejszymi czuili ⁸⁾, ale każdego wyzywali w tém ⁹⁾, w czém on naybardziej celuje; i w każdej umiętności ¹⁰⁾ z takimi się ubiegali o pierwszeństwo ¹¹⁾, którzy w niéj za najlepszych uchodzą ¹²⁾. Tamten bowiem sposób ¹³⁾ właściwy ¹⁴⁾ jest tym, co się chcą popisować ¹⁵⁾; ten zaś takim ¹⁶⁾, którzy codziennie większe ¹⁷⁾ postępy czynić i siebie samych przewyższać usiłują. I tak ¹⁸⁾ Cyrus, iak stoi ¹⁹⁾ w Xenofonie, gdy już wyrostkiem ²⁰⁾ będąc chował się pomiędzy Medami, chłopców Medyjskich ²¹⁾ nie na to ²²⁾ wyzywał, czego się był nauczył u Persów; lecz (na to), czego lepiéj u Medów uczono, i nie zrażał się tém bynajmniéj, ²³⁾ że go oni przez czas nieiaki ²⁴⁾ przewyższali, i wysmiewali się z niego ²⁵⁾, byle ²⁶⁾ tylko zwolna do tego ²⁷⁾ doszedł, iż właśnie ²⁸⁾ w tych umiętnościach, w których oni celowali, albo im wyrównał, albo ich nawet przewyższył.

¹⁾ nie inter. zob. Cz. I. XXII. c. 2 ²⁾ perutile praeceptum ³⁾ Dativ. comm. Gr. §. 164 ⁴⁾ aequalis ⁵⁾ przez causa. Gr. §. 134, lub ut ⁶⁾ facultatem aliquam firmitus comparare ⁷⁾ potissimum: które równie iak tego Comparativus potius używa się zazwyczaj, gdy o wybieraniu pomiędzy wielu przedmiotami jest mowa. Porównaj wyżéj VII. nota 8 — tak i przez is ⁸⁾ scio me alicui praestare, illo potiorum, superiore esse ⁹⁾ provocare aliquem aliqua re ¹⁰⁾ ars (Ablat. instrum.) ¹¹⁾ aemulari, certare, contendere ¹²⁾ putari ¹³⁾ ratio ¹⁴⁾ proprius (cum Genit.), które właśnie w tém znaczeniu się używać powinno, a nie za przywłaszczające w tą ¹⁵⁾ ny ¹⁶⁾ se ostentare ¹⁷⁾ is ¹⁸⁾ indies magis ac magis proficere ¹⁹⁾ itaque ²⁰⁾ est apud nie in; zobacz niżej XXV. 21 i Oddz. II. XXI. 1 ²¹⁾ adultus, adulta aetate ²²⁾ Medas (Genit.) ²³⁾ eae res ²⁴⁾ non recuso, quin cet. ²⁵⁾ ad tempus — wyrazić to zdanie biernie ²⁶⁾ imię się ze mnie; sum alicui deridiculo. Gr. §. 167. 2 ²⁷⁾ dum, modo, dummodo ²⁸⁾ eo; — zwolna, paulatim ²⁹⁾ ea ipsa ars.

XVI.

Nieludzkie okrucieństwo ¹⁾ króla Deiotara.

Bardzo nieczułe i dzikie serce ²⁾ mieć ³⁾ musiał ⁴⁾ ²² król Deiotarus, jeżeli prawda jest, co o nim Plutarch napisał, który przecież ⁵⁾ do tych pisarzy należy ⁶⁾, co nimi iako niegodnymi wiary nikt nie powinien gardzić. ⁶⁾ Píše tedy ⁷⁾ o nim, iż ⁸⁾ kilku ⁹⁾ mając synów ¹⁰⁾, gdy z nich jednemu tylko królestwo i wszelkie bogactwa chciał pozostawić, aby tego tém łatwiej dokazał ¹¹⁾, resztę ¹²⁾ własną ¹³⁾ ręką pomordował, na wzór ¹⁴⁾ chodzących wino ¹⁵⁾, którzy, gdy szcep ¹⁶⁾ iaki kilka ⁹⁾ latorośli wypuści ¹⁷⁾, zwykli iedną tylko zotawiać, a inne wycinać ¹⁸⁾, aby się pozostała ¹⁹⁾ tém większą i mocniejszą ²⁰⁾ stała przez to.

¹⁾ immanis crudelitas ²⁾ ingenium atrox et barbarum ³⁾ esse z 3 przyp. osoby (Gr. §. 131); lub 6 przyp. rzeczy (§. 148 i 149 Uw. 2); który się częściej używa niż drugi, gdy o złych przedmiotach jest mowa. ⁴⁾ necesse est, oportet (z Acc. c. Infinit.) ⁵⁾ adnumerari alicui ⁶⁾ repudiare, spernere ⁷⁾ igitur ⁸⁾ zob. wyżéj Cz. LXXV. a. str. 92 ⁹⁾ plures, nie aliquot; bo tu jest tyle, co więcej niż ieden ¹⁰⁾ i, gdy kilku miał synów, a jednemu tylko i t. d. ¹¹⁾ efficere ¹²⁾ omnes ceteri ¹³⁾ suus, a, um; iak zawsze (przez meus, tuus, suus), nie proprius — zob. na końcu w Spisie ¹⁴⁾ exemplo ¹⁵⁾ vinitor ¹⁶⁾ vitis; bo o winnym szcepie mowa ¹⁷⁾ surculos emittere. O czasie zob. Gr. §. 208, 2 ¹⁸⁾ amputare ¹⁹⁾ is, qui relictus sit. ²⁰⁾ robustus.

XVII.

O ludziach z włochatém ¹⁾ sercem.

Pliniusz pisze, iż po śmierci ²⁾ Arystomenesa, Me- ²³ senczyka, który 300 Lacedemończyków w bitwie zabił, i odwagę a razem chytrą ³⁾ nad innych celował, znaleziono serce iego ⁴⁾ włochate ⁵⁾ i iakby ⁶⁾ gęstym lasem włosów ⁷⁾ okryte. Toż samo podali Grecy o Lacedemończyku Lizandrze, który także ⁸⁾ razem był odważny ⁹⁾ i podstępny ¹⁰⁾. Muret, także pisze w swoim dziele różnych czytali ¹¹⁾, iż pamięta, że podczas iego pobytu ¹²⁾ w Wenecyi (r. 1565) traco-

no¹³⁾ pewnego sławnego¹⁴⁾ rozbóynika, który bardzo włochate¹⁵⁾ miał serce, iak się pokazało przy ćwierutowaniu. Niektórzy utrzymują, że to iest dowodem¹⁶⁾ nadzwyczajnéj siły; inni, że przebiegłości i chytrósci¹⁷⁾; to przynajmniéj iest pewno¹⁸⁾, że pochodzi¹⁹⁾ od wielkiego gorąca²⁰⁾ w ciele, a ci, którzy²¹⁾ go dużo mają, zazwyczaj²²⁾ są mocni i przebiegli²³⁾. I dla tego²⁴⁾ pewien uczony i niepospolity poeta, Nonnus, w 26 księdze swego poematu²⁵⁾ Dionysiaca pisze, że Sabirskich ludów²⁶⁾ serce zwykło być gęstemi włosami okryte, i że dla tego są bardzo mocni i nieustraszeni²⁷⁾ w bitwach.

1) pilosus 2) Partic. od mori 3) astutia 4) Gr. §. 202. 2 5) setosus 6) veluti z dodaniem quidam 7) pilus (capillus — caput i pilus — tylko o włosach na głowie) 8) et ipse; i tak zawsze, gdy ten sam predykat przydaie się innemu Subiektowi. Porówn. wyżéy V. 14 str. 22 9) strenuus, fortis 10) astutus 11) variae lectiones 12) gdy był w Wenecyi (Venetiae, arum) 13) supplicium sumere de aliquo. Ale uważać na to, że przy memini stoi zazwyczaj Infin. Praesentis (np. Memini fratrem mihi dicere; pamiętam, iak im brat mówił t. i. przenoszę się myślą w ten czas, kiedy im mówił. Podobnie: memini me legere; m. te de hac re disserere): i tylko wtenczas kładzie się Infin. praeteriti, kiedy się nie znaczy przypominać, iak się działa rzecz iaka, lecz pamiętać (teraz) że się stała (dawniéj) t. i. że już iest zrobiona (Memini me ita distribuisse initio causam 14) nobilis latro 15) setosus. Ale dla uniknienia niemilego Łaciniom pośredniego zdania z ut, ułożyć tak konstr: którego serce, gdy był ćwiertowany, bardzo włochate było znalezione (reperio) 16) signum, documentum 17) magnitudo virium Gr. §. 244. 2 18) calliditas et astutia 19) id certe constat 20) proficisci — albo: przyczyną téj rzeczy iest wielkie g. 21) nimius calor corporis. 22) którego którzy dużo m. (abundare) 6) 23) p. solere 24) callidus 25) quapropter doctus quidam neque vulgaris p. 26) opuscié poem., a Dionysiaca położyć w 2. pyzyp. 27) gens 28) intrepidus; animo intrepido.

XVIII.

I ludzie uczeni nie gardzą sławą.

24 Co Cycero w mowie swoiéj za Archiaszem poetą wyrzekł o swoiém przywiązaniu do sławy¹⁾, iż ona największą iest a nawet iedyną nagrodą²⁾ za prace, ia-

kiéy cnota wymaga³⁾; to⁴⁾ i Tales z Miletu na wiele lat przed nim⁵⁾ i słowami i uczynkami⁶⁾ potwierdził⁷⁾. Był to mąż wielkiego geniuszu i wybornéj nauki, który wiele rzeczy⁸⁾ podziwienia godnych i⁹⁾ w innych umiejętnościach¹⁰⁾ i osobiłwie w Astronomii¹¹⁾ odkrył. Kiedy wynalazł, iaki ma stósunek¹²⁾ wielkość słońca do wielkości okręgu, który w swoim różnym biegu opisuie i przebiega¹³⁾ i iak to można z matematyczną dokładnością¹⁴⁾ wykazać, udzielił¹⁵⁾ tego rachunku¹⁶⁾ pewnemu bogaczowi¹⁷⁾, który miał w takich rzeczach upodobanie¹⁸⁾. Ten dziwiąc się¹⁹⁾ geniuszowi Talesa i piękności²⁰⁾ jego wynalazku, kazał mu żądać od siebie nagrody, iakiéy tylko²¹⁾ zechce. Żadnéj innéj, rzekł Tales, nie żądam od ciebie nad tę²²⁾, iżbyś sobie nigdy nie przypisywał²³⁾ chwały tego wynalazku; lecz jeżeli go kiedy²⁴⁾ udzieliś innym, abys zawsze obwieszczal²⁵⁾, że on odemnie pochodzi²⁶⁾. Nie gardzą więc chwałą nawet sami mędracy; cóż więc dziwnego²⁷⁾, iż my, którzy nie iesteśmy mędracami, jeżeli co takiego zrobimy²⁸⁾, co nam się dobrém i pożyteczném być zdaie, radzi to widzimy, ²⁹⁾ kiedy i pracę naszą i nas³⁰⁾ za nią ludzie znaiący³¹⁾ się chwałą.

1) laus, gloria, laus et gloria 2) merces laborum. 3) desiderare 4) idem — z Miletu zob. Cz. I. XXII. c. str. 83. 5) Gr. §. 182. 3 6) res, factum 7) comprobare 8) multa (neutr. plur.) 9) i — i, quum — tum 10) ars; bo scientia nie ma liczby mnogiéj 11) astrologia nazywali starożytni 12) ratio 13) metiri et conficere 14) subtilitas geometrica (Ablat.) — demonstrare 15) communicare cum 16) homo ad modum dives, opulentus; h. magnis opibus praeditus 17) curiosus sum 18) Zob. Cz. I. str. 73 notę h 19) elegantia 20) poscere praemium, quantum maximum quis vult 21) nisi hoc solum 22) vindicare, arrogare 23) Gr. §. 241 Uw. 2 24) fateri 25) auctor sum 26) mirum będzie predykatem Rzeczownika quid 27) aoristus §. 208. 2 28) lacticia affluci 29) nosmet ipsi, dla dobitności 30) viri earum rerum intelligentes — wyrazić biernie.

XIX.

Ile mierność przykładą się ¹⁾ do zachowania ²⁾ zdrowia.

- 25 Co Seneka o Platonie pisze, iakoby z pomiarkowaniem żyjąc ³⁾ przedłużył ⁴⁾ sobie życie; to samo Plato i Aristoteles o Herodyku z Solymbryi ⁵⁾, a sławny lekarz Galenus o sobie samym napisał. ⁶⁾ Muret także wyborny ⁷⁾ i bardzo zastanowienia godny ⁸⁾ tego rodzaju przykład przytoczył ⁹⁾. Tak bowiem pisze ¹⁰⁾: Znałem w Padwie ¹¹⁾ Wenecyanina Aloyzego Korneliusza ¹²⁾, męża świetnego rodu ¹³⁾, a razem ¹⁴⁾ wybornego talentu ¹⁵⁾ i pięknych obyczajów. Tego zdrowie w czterdziestym roku życia gdy tak było znieszczone ¹⁶⁾, iż się zdawało, że opuszczony od lekarzy śmierć raczy niżli życie przez krótki tylko czas pociąganie ¹⁷⁾; tak urządził ¹⁸⁾ swój sposób życia, iż iadła używał podług ¹⁹⁾ wagi, a napoiu podług miary, i przepisu ²⁰⁾ iaki sobie sam w téj mierze zrobił, nigdy ani na wos nie przestępował, miernych zażywał przechadzek, wystrzegał się zmartwień, ²¹⁾ rozweselał ²²⁾ umysł rozmową z przyjaciółmi i innymi przystoynymi rozrywkami; i tego nareszcie dokazał ²³⁾, iż żył wolny od chorób, i nie tylko lekarzy swoich przeżył, ²⁴⁾ ale i do nayspóźniejszego ²⁵⁾ doszedł starości.

¹⁾ conferre ad alqd. ²⁾ conservare ³⁾ moderata vivendi ratio (instrument.) ⁴⁾ producere ⁵⁾ przez Adiect. Solymbrianus podług Cz. I. XXII. c. 2 ⁶⁾ tradere ⁷⁾ luculentus ⁸⁾ memorabilis, memoratu dignus ⁹⁾ asserre, proferre, proponere ¹⁰⁾ można to całe przytoczenie wyrazić sermone obliquo (z. Gr. §. 218 nstp. i wytyć Cz. I. XXIV.) ¹¹⁾ Patavium ¹²⁾ Aloysius Cornelius ¹³⁾ z Cz. I. XVIII. g. ¹⁴⁾ kiedy iakiemu Rzeczownikowi stojącemu z predykatem przydać się drugi predykat, użyte w polszczyźnie a razem (tudzież, także, niemniący i t. p.) musi się wyłożyć przez idemque (et idem). Porównaj wytyć V. notę 14 str. 22 ¹⁵⁾ ingenium — Dla iednostayności konstrukcy należy i temu i następującemu Rzeczownikowi przydać Imięstowy, lub Przymiotniki, któreby odpowiadały Imięstowowi ortum, natum: — egregio ingenio praeditus et morum elegantia commendabilis ¹⁶⁾ moje zdrowie test zniszczone, sum profligata valetudine ¹⁷⁾ aegre trahere — Będzie Nomin. cum Inf. rządzony od Stowa głównego videri — opuszczony, depositus, despera-

tus: najczęściej używają się obydwu razem ¹⁵⁾ instituere coepit ¹⁶⁾ ad ¹⁷⁾ modum, quem sibi aliquis praescripsit, ne tantūlo quidem excedere ¹⁸⁾ curas abjicere ¹⁹⁾ relaxare. hilarare. — rozmowa, sermones ²⁰⁾ id assequi, ut — żyć, agere, degere ²¹⁾ superstes sum alicui lub alicujus ²²⁾ summa senectus.

XX.

Wartość czasu.

Starożytni pewne ¹⁾ krótkie zdania, które wiele ²⁾ mądrości zawierały zebranę ³⁾ w niewielu słowach, Bogu przypisywali ⁴⁾. Tego rodzaju zdania były: Znay siebie samego; Naślady ⁵⁾ Boga; Nic nadto ⁶⁾; i inne tym podobne ⁷⁾. Między ⁸⁾ naysławniejszemi ⁹⁾ była i ta: Oszczędzaj ¹⁰⁾ czasu, o której wzmianka znajduje się ¹¹⁾ w Cyceronie. Zenona to jest myśl ¹²⁾, że na niczem ¹³⁾ tak nam nie zbywa, iak na czasie. Ale my śmiesznie uskarzamy się ¹⁴⁾ na krótkość życia, a największy jego części dajemy ¹⁵⁾ upływać bez pożytku: trawimy bezkorzystnie ¹⁶⁾ całkowite miesiące i lata, iak gdybyśmy ¹⁷⁾ nie tylko z pełnego ale nawet z przepełnionego ¹⁸⁾ naczynia rzecz iaką bez ceny wydawali ¹⁹⁾; a kiedy czuimy, że śmierć się zbliża ²⁰⁾, tośmy gotowi wszystko, co ²¹⁾ mamy, oddadź, gdyby nam kto obiecał ²²⁾ ze trzy lub cztery ²³⁾ dni przyłożyć do życia. Nie można przeto dosyć zalecać młodzieży téj przestrogi ²⁴⁾, która z czasem oszczędnie i roztropnie obchodzić ²⁵⁾ się każe.

¹⁾ quidam po Przymiotniku ²⁾ adstringere. Imieść, zgodzić z multum ³⁾ ad aliquem referre auctorem ⁴⁾ sequi ⁵⁾ ne quid nimis ⁶⁾ ejusdem generis ⁷⁾ in z 6 przyp. — nie inter. zob. niżej Oddz. II. XXI. notę 1 ⁸⁾ omnium sermone celebratus ⁹⁾ parere ¹⁰⁾ occurrere apud, nie in zob. niżej Oddz. II. XIII. notę 20 ¹¹⁾ ten Rzeczownik nie wyrazi się wcale ¹²⁾ nulla res za nihil (zob. na końcu w Spisie nihil) — zbywać, p. egeo aliqua re ¹³⁾ queri de ¹⁴⁾ patior effluere, abire alqd — pożytek, fructus ¹⁵⁾ temere profundere, praetermittere ¹⁶⁾ ut si ¹⁷⁾ ex abundanti et superfluenti — naczynie opuścić ¹⁸⁾ largiri rem nullius pretii ¹⁹⁾ imminere ²⁰⁾ wszystko co — quidquid ²¹⁾ proferri ²²⁾ triduum, quadriduum ²³⁾ commendare praeceptum ²⁴⁾ parce ac sapienter uti.

XXI.

Miedź koryncka ¹⁾.

27 O miedzi korynckiej, iaki iey był początek ²⁾, różne są podania ³⁾ starożytnych. Pliniusz pisze ⁴⁾, iż trafem powstała ⁵⁾, po zapaleniu Koryntu, podczas ⁶⁾ dobywania. Tego samego zdania jest ⁷⁾ Florus; podaje bowiem, że, gdy się potopiły przez pożar posągi i obrazy ⁸⁾, strumienie ⁹⁾ złota, srebra i miedzi spłynęły do kupy ¹⁰⁾. Inni zaś piszą, że ieden tylko dom w dawnych czasach w Koryncie raz się zapalił ¹¹⁾, w którym gdy nieco ¹²⁾ znajdowało się ¹³⁾ złota i srebra, miedzi zaś znaczna ilość ¹⁴⁾; wszystko razem zmieszane i zlane ¹⁵⁾ w iedną masę, od tego kruszcu, którego większa była część, dostało nazwisko miedzi korynckiej. Inni znowu ¹⁶⁾ mówią, co ¹⁷⁾ się do prawdy podobniejszym być ¹⁸⁾ zdaie, iż był w Koryncie pewien spiżownik ¹⁹⁾, który znalazł ²⁰⁾ skrzynkę złota i wziął ²¹⁾ ją sobie; ale z obawy ²²⁾ aby się nie dowiedziano ²³⁾, pocał ²⁴⁾ na drobne kawałki ²⁵⁾ złoto i potrochu przymieszywał ²⁶⁾ do miedzi, i tak utworzył ²⁷⁾ ową dziwną mieszaninę ²⁸⁾, z której potem wielki majątek zebrał ²⁹⁾. Były zaś szczególniej ³⁰⁾ trzy gatunki téj miedzi; z tych ieden ³¹⁾ blaskiem złotu się równał, ³²⁾ drugi srebru, trzeci między obydwojma środek trzymał. ³³⁾

¹⁾ aes corinthium ²⁾ origo ³⁾ przez tradere ⁴⁾ ait, tradit, dicit, prodit, perhibet — nie scribit, które się w takich przytoczeniach rzadko używa ⁵⁾ p. misceri ⁶⁾ quum ⁷⁾ sequi sententiam ⁸⁾ simulacrum ⁹⁾ vena (żyła) ¹⁰⁾ in commune fluere ¹¹⁾ ardere ¹²⁾ nonnihil ¹³⁾ inesse ¹⁴⁾ magna vis ¹⁵⁾ confundi in eandem massam ¹⁶⁾ etiam ¹⁷⁾ id quod, które się za samo quod w podobnych wtrąconych zdaniach często używa ¹⁸⁾ propius accedere ad veritatem, ad verisimilitudinem ¹⁹⁾ faber aerarius ²⁰⁾ incidere in thecam auro plenum ²¹⁾ sibi auferre ²²⁾ metuere ²³⁾ alqd rescitur, patefit, palam fit, in lucem profertur ²⁴⁾ dissecare. Partic. praeter. a następujące et opuścić ²⁵⁾ minutae particulae ²⁶⁾ paulatim admiscere ²⁷⁾ efficere ²⁸⁾ temperatura ²⁹⁾ opes sibi comparare aliqua re. ³⁰⁾ potissimum — gat., genus ³¹⁾ unus (lub alter), — alter, — tertius ³²⁾ aequare splendorem auri, candorem argenti ³³⁾ medium quoddam inter utrumque esse.

XXII.

O znaném ¹⁾ przysłowiu: gdzie dobrze, tam oyczyzna.

Co w staréj tragedyi syn Telamona Teucer miał ²⁸ powiedzieć, że tam dla każdego ³⁾ iest oyczyzna, gdzie ⁴⁾ mu ⁵⁾ dobrze, to iakkolwiek zdaie się, iż pięknie i mądrze iest powiedziane, i że pochodzi ⁶⁾ od wzniosłego umysłu, gardzącego ⁷⁾ wszelkimi przykrościami, które los zadad ⁸⁾ może człowiekowi, ostréj iednakże doznało i sprawiedliwéj przygany ⁹⁾ od mądrego i dowcipnego ¹⁰⁾ mówcy Lizyasa; który wykazał, iż to iest zdanie człowieka o własne tylko dobro dbającego ¹¹⁾ i niezdatnego do społeczności obywatelskiej ¹²⁾. Nie bardzo albowiem będzie się troszczył o powodzenie ¹³⁾ oyczyzny taki człowiek, który ¹⁴⁾ ten będzie miał sposób myślenia ¹⁵⁾, iż za miarę swego do oyczyzny przywiązania brać będzie własną pomyślność ¹⁶⁾. = Wszakże tę ziemię ¹⁷⁾ nawet, na której pierwszy krok zrobił ¹⁸⁾ i to powietrze ¹⁹⁾, którym pierwszy raz odetchnął ²⁰⁾, kochać powinien ten, co chce za dobrego uchodzić ²¹⁾ obywatela; albo, iezeli gdzie indziej się urodził, a w innym kraiu ²²⁾ obywatelstwem udarowany został, powinien w siebie to wpoić mniemanie ²³⁾, iż, iezeli kraiovi, którego iest obywatelem, nie dobrze się powodzi ²⁴⁾, to i niemu ²⁵⁾ dobrze być nie może. I tak też ²⁶⁾ Ulises, iak stoi ²⁷⁾ w powieściach, gdy u Nimfy Kalipso ²⁸⁾ mógł wieść życie rozkoszne ²⁹⁾, iednak swoje nieprzyjemną ³⁰⁾ i kamienistą oyczyznę przeniósł nad nieśmiertelność samą; i wszelkich rozkoszy gotów był odstąpić ³¹⁾ za widok dymu wznoszącego ³²⁾ się nad oyczystą ziemią; czego nie byłby pewno uczynił, gdyby był tak myślał, iak Teucer ³³⁾. To więc Teukra zdanie ³⁴⁾ możeby w pewnym razie ³⁵⁾ przystało na człowieka ³⁶⁾ wielkiego serca, na dobrego obywatela nigdy przystać nie może.

¹⁾ vetus illud proverbium: patria est, ubicunque bene est ²⁾ quisque ³⁾ ubicunque ⁴⁾ l. i. i. że wyszło (proficisci a —) z um. ⁵⁾ despiciere acerbitates ⁶⁾ obijcere ⁷⁾ alqd graviter et vere reprehenditur ab aliquo ⁸⁾ prudens

et acutus ⁹⁾ sollicitus — wś. dobro, sua commoda (plur.)
¹⁰⁾ communio civilis ¹¹⁾ troszczyć się o pow. czego,
 laborare, quid aliqua re fiat ¹²⁾ taki czł., który; razem
 quicunque ¹³⁾ sum eo animo, ut ¹⁴⁾ patriae caritatem suis
 commodis, opportunitatibus metiri ¹⁵⁾ solum ¹⁶⁾ insistere
 rei, pedem ponere in re ¹⁷⁾ coelum ¹⁸⁾ unde — spiritum
 ducere ¹⁹⁾ haberi, putari, perhiberi ²⁰⁾ alibi — alibi
²¹⁾ eam imbibere opinionem, ut — putem; — *które Słowo na*
samym końcu stanie ²²⁾ esse ²³⁾ nie ipsi quidem ²⁴⁾ itaque
 Ulixes (części w prozie używane niż Ulysses) ²⁵⁾ esse; —
 powieść, fabula ²⁶⁾ Nympha Calypso (Gen. psōnis i t. d. *al-*
bo G. psus D. pso Acc. pso ²⁷⁾ in deliciis vivere ²⁸⁾ asper,
 era, um ²⁹⁾ i nie wzbraniał się (non recusō, quin) utraci
 (privari, carere) wszelkich r. (voluptates, jucunditates vitae), by-
 łoby się mógł cieszyć widokiem (frui aspectu) dymu i t. d.
³⁰⁾ impendere alieni rei ³¹⁾ sententiam alius probare ³²⁾ dic-
 tum ³³⁾ aliquando fortasse (nie forte zob. w Spisie mo że ³⁴⁾ vir
 fortis. Przeciwwstawienie wyrazić przez quidem (po vir for-
 tis) i certe (po civis).

XXIII.

Podobieństwo poetów i pszczół.

30 Często lubią ¹⁾ poeci siebie przyrównywać do
 pszczół, a swoje zatrudnienia ²⁾ do robienia miodu; i,
 jeżeli się kto nad tém pilnie zastanowi ³⁾, nie ⁴⁾ mało
 między niemi ⁵⁾ znajdzie podobieństwa. Pszczoły w
 ustawianiu swoich mieszkań ⁶⁾ idą ⁷⁾ iedynie za prze-
 wodnictwem przyrodzenia, sztuki nie używając ⁸⁾
 wcale: tak i poeci z przyrodzenia tylko czego dokazać
 mogą ⁹⁾; a jeżeli kto ¹⁰⁾ rozumie, że przez sztukę po-
 trali zostać poetą, o takim ¹¹⁾ wyrokuje ¹²⁾ Plato, naj-
 lepszy takich rzeczy znawca ¹³⁾, iż nie wyborowego i
 godnego pamięci nigdy nie utworzy ¹⁴⁾. I żąd to
¹⁵⁾ Pindar z chlubą to o sobie powiada ¹⁶⁾, iż w tém
 jest wyższym od przeciwników swoich (Symonidesa
 i Bachilidy), że ¹⁷⁾ jego przyrodzenie utworzyło poe-
 tą, oni zaś téj sztuki w szkole ¹⁸⁾ się nauczyli; i dla
 tego ¹⁹⁾ szczególniej siebie do orla a ich do kruków
 przyrównywa.

31 Pszczoły, jeżeli ich nie drażnią ¹²⁾, nieszkodliwe
 są; rozdrażnione zaś ²⁶⁾ kolą ²⁰⁾ żądlami tych, co ie za-
 czepili ²¹⁾, i naydotkliwsze im boleści zadają ²²⁾; ten
 sam charakter ²³⁾ mają ²⁴⁾ poeci: kiedy im nikt nie do-
 kucza ²¹⁾, nie masz niewinniejszych stworzeń na świe-

cie ²⁵⁾; ale ²⁶⁾ rozdrażnieni tak się mszczą ²⁷⁾, iż nie
 zhywa na przykładach, że tym, co im dali zaczepkę,
²¹⁾ wierszami swoimi tak dokuczali ²⁸⁾, że albo po-
 marli albo sami sobie odebrali życie ²⁹⁾. I nie tają też
³⁰⁾ tego sami o sobie, ink na przykład ³¹⁾ Horacyusz
 w Epodach. I dla tego to ³²⁾ Plato roztropnie napo-
 mina tych, co dbają o dobre imię ³³⁾, aby się strzegli ³⁴⁾
 nieprzyjaźni z poetami. —

Pszczoły wyciskając sok z rozmaitych kwiatów,
 robią słodziutki ³⁵⁾ miód. Tak też i poeci, po Gracyi
 i Wenery ogrodach się uwiłając ³⁶⁾, o których wspo-
 mina Pindar, i zrywając z nich co jest najpiękniejsze-
 go, takie ³⁸⁾ układają wiersze, nad które sam nawet
 miód słodszy ³⁹⁾ zdawać się nie może.

¹⁾ libenter ac saepe facere, ut cet. ²⁾ studium. Dobitniej wyra-
 zić przeciwwstawienie przez quidem i autem ³⁾ inspicere, con-
 siderare ⁴⁾ to non z poprzedzającym i zamienić można na
 neque ⁵⁾ utrique ⁶⁾ opus struere ⁷⁾ naturam sequi ma-
 gistrum ⁸⁾ adhibere; — wcale przez nullus ⁹⁾ mōd
 dokazać valere ¹⁰⁾ przez liczbę mnogą: at si qui (za
 aliqui z Gr. §. 241 Uw. 2 str. 230) ¹¹⁾ pronunciare
¹²⁾ przez: gravissimus auctor ¹³⁾ efficere ¹⁴⁾ itaque ¹⁵⁾ cum
 vera gloria de se praedicare ¹⁶⁾ quod — z Cz. I. XX. b. str. 63
¹⁷⁾ a magistris ¹⁸⁾ eoque potissimum nomine ¹⁹⁾ irritare
²⁰⁾ figere ²¹⁾ laedere: to zdanie wyr. biernie ²²⁾ infligere
 — dolor acerbissimus ²³⁾ ingenium ²⁴⁾ esse podług §. 131
 albo §. 149. 2 ²⁵⁾ przez: hominum natio ²⁶⁾ nie wyrazi się,
 bo przeciwwstawienie w samych wyrazach (drażnić, rozdra-
 żniony — dokuczać, rozdrażnieni) już jest dosyć
 dobitne ²⁷⁾ se ulcisci; bo tu jest tyle, co mszczą się za sie-
 bie ²⁸⁾ tantum dolorem inurere ²⁹⁾ alqs se ipse vita privat
 z Gr. 119 Uw. 2 ³⁰⁾ neque non praedicant ³¹⁾ samo ut
³²⁾ quocirca ³³⁾ studiosus esse bonae famae ³⁴⁾ aby nie po-
 deymowali (suscipere) nieprzyjaźni (inimicitiae plur., bo liczba
 pojedyncza nie używa się) ³⁵⁾ superlativ ³⁶⁾ vagari ³⁷⁾ bel-
 lissimum quodque capere ³⁸⁾ is. — concinnare carmen ³⁹⁾ mel-
 litus.

XXIV.

Filoxenus dowcipny i nadzwyczajnie obzar- ty ¹⁾ poeta.

Filoxenus rodem był z Cytery ²⁾, pisał dytramby, 32
 i poema, któremu dał tytuł ³⁾ δεῖπνον, (t. i. bie-
 siada), o wytwornych potrawach ⁴⁾ i o sposobie urzą-

dzania ⁵⁾ biesiady. Miał on zaś nietylko sam mieć upodobanie ⁶⁾ w wytwornym i kosztownym iadzie, lecz i o to się starał ⁷⁾, aby jego współobywatele ⁸⁾ iedli ⁹⁾ dobrze przyprawione potrawy. I dla tego też ¹⁰⁾ gdy się wykapał, obchodził miasto ze sługami ¹¹⁾, którzy nieśli wino, oliwę, ocet, i inne rzeczy do przyprawy ¹²⁾ potrzebne, i wstępując ¹³⁾ do każdego ¹⁴⁾ domu, rewidował ¹⁵⁾, co mają na obiad ¹⁶⁾, a jeżeli co nie dobrze znalazł przyprawione, to sam ze swego przyprawiał. Tak zwiedziwszy ¹⁷⁾ całe miasto, 33 wracał ¹⁸⁾ do domu i biesiadował = Ten gdy raz do Efezu przyjechał, i zastał ¹⁹⁾ próżny rynek, na którym zwykle przedawano przyprawy ²⁰⁾, zapytał, coby to miało znaczyć ²¹⁾; a odebrawszy odpowiedź ²²⁾, że wszystkie przysmaczki ²³⁾ zaniesiono do domu pewnego człowieka ²⁴⁾, który wesele wyprawiał; poszedł ²⁵⁾ tam na obiad, i nieproszony ²⁶⁾ usiadł z drugimi do stołu. ²⁷⁾ Gospodarz ²⁸⁾ któremu się dowcip jego podobał ²⁹⁾, zapytał go: a co ³⁰⁾, Filoxenie, czy masz ochotę ³¹⁾ i utro iść z nami? dobrze ³²⁾, rzecze, i jeżeli tak iak dzisiaj, nie będzie na rynku ³³⁾. Zaproszony ³⁴⁾ raz na obiad od Dyonizyusza tyrana, gdy widział, że przed samym Dyonizyuszem ogromną barwę ³⁵⁾, a przed nim daleko mniejszą postawiono ³⁶⁾, podniósł ³⁷⁾ swoją z talerza i przytknął ³⁸⁾ do ucha, iakby się ię o co pytał ³⁹⁾: a gdy się Dyonizyusz zapytał ⁴⁰⁾ o przyczynę: oto ja, rzecze, Królu, pisze poema ⁴¹⁾ o Galatei, i dla tego pytałem się tęg ryby nieco o nimfach morskich ⁴²⁾, dla ⁴³⁾ przyozdobienia tęg poematu mego; ale powiada, że ją za nadto młodo ⁴⁴⁾ złapano, aby te rzeczy mogła wiedzieć ⁴⁵⁾; ale jeżeli się tęg większy spytam, którą tobie postawiono ⁴⁶⁾, to łatwo mnie oświeci ⁴⁷⁾ w tęg, co chcę. Rozśmiawszy się ⁴⁷⁾ Dyonizyusz, posłał do Filoxena rybę, która przed nim stała ⁴⁸⁾.

¹⁾ ventri praeter modum deditus ²⁾ genere Cytherius. z. Cz. I. XXII. c. 2 str. 82 ³⁾ inscribere (librum) ⁴⁾ lauta edulia ⁵⁾ convivium instruere, apparare ⁶⁾ studiosus sum laute optareque vivendi ⁷⁾ curam adhibere ⁸⁾ civis (nie concivis) ⁹⁾ vesci ¹⁰⁾ itaque ejus rei causa ¹¹⁾ comitantibus pueris ¹²⁾ aliaque ad cibos condiendos n. ¹³⁾ ingredi domum alcis ¹⁴⁾ t. i. każdego obywatela; przez singuli ¹⁵⁾ inspicere

¹⁶⁾ co kaŹdemu na obiad zgotowano ¹⁷⁾ lustrare ¹⁸⁾ Partic. ¹⁹⁾ offendere ²⁰⁾ rynek taki zwał się: forum cupedinarium ²¹⁾ quid hoc rei est ²²⁾ samo accipere ²³⁾ quid quid erat obsoniorum ²⁴⁾ samo quidam ²⁵⁾ proficisci ²⁶⁾ invocatus ²⁷⁾ usiąść do stołu, accumbere ²⁸⁾ dominus epuli ²⁹⁾ delectari (Particip.) ³⁰⁾ nunquid, F., eras quoque cet. ³¹⁾ to się wyrazi przez Futur. periphr. Słowa epulari (ieść) ³²⁾ przez etiam ³³⁾ macellum ³⁴⁾ adhibere — ad mensam, które się (za invitare od coenam) zazwyczaj używa, gdy wyższe osoby zapraszają ³⁵⁾ nullus ³⁶⁾ apponere alicui ³⁷⁾ podniesioną i t. d. ³⁸⁾ admoveere ³⁹⁾ quaerere ex ⁴⁰⁾ Ablat. absol. albo Dativ. — pytającemu D. ⁴¹⁾ poema quoddam ⁴²⁾ Naiades, Nereides ⁴³⁾ czemu bym przyozdobił p. ⁴⁴⁾ juvenis. — o Konst. zob. Cz. I. XVII. e. str. 55 ⁴⁵⁾ aby o tych rzeczach dla wieku (per aetatem) mogła się była dowiedzieć (cognoscere alqd) — te rzeczy, illa (neutr. plur.) ⁴⁶⁾ explicare alqd ⁴⁷⁾ ridens albo in risum conversus.

Dalszy ciąg.

Od tego iednak tyrana do więzienia ¹⁾ wtrąco- 34 nym został ²⁾; czego ³⁾ Plutarch tę przyczynę podaje ⁴⁾: Dyonizyusz pisał także wiersze ⁵⁾; i chociaż ⁶⁾ były niegrabne i niedorzeczne, chciał, by je miano ⁷⁾ za bardzo dobre. Gdy więc raz iaką tragedję napisał, dał ją Filoxenowi do przejrzenia ⁸⁾, aby poprawił, co ⁹⁾ mu się będzie zdawało ¹⁰⁾. On zaś iednym przekreśleniem ¹¹⁾ całą tragedję poprawił ¹²⁾; o co rozgniewany Dyonizyusz, do owego więzienia go wtracił. Z którego iednak wypuszczony ¹³⁾, gdy znowu slyszal Dyonizyusza czytającego ¹⁴⁾ swoje wiersze, podczas gdy ¹⁵⁾ inni podchlebiali mu i przyklaskiwali, powstawszy ¹⁶⁾ sam: pośley mnie, rzecze, na powrót do ¹⁷⁾ więzienia, lepię albowiem iest tam ięczyć ¹⁸⁾, niż tu slychać tak nędznych ¹⁹⁾ wierszy. Inni cokolwiek inaczej ²⁰⁾ to opisyli.

Ten Filoxenus zwykły był w kąpieli nie tylko ręce 35 zanurzać ²¹⁾ w gorący wodzie i tak się przyzwyczaić ²²⁾ do znoszenia zbytecznego ciepła ²³⁾; lecz też tą samą wodą gębę sobie płukać ²⁴⁾ albo, iak mówią lekarze, płukanie robić ²⁵⁾; ażeby potem przy stole ²⁶⁾, gdy do iedzenia przyjdzie ²⁷⁾, tęg łatwiej mógł i wrękę brać ²⁸⁾ i polykać ²⁹⁾ gorące ³⁰⁾ potrawy: a nawet prosił kucharzy, aby wszystko iak naygorętsze na stół przynosili ³¹⁾; ażeby, gdy innych gorącość potraw będzie odstraszać ³²⁾, on mógł wygodnie ³³⁾ pakować ³⁴⁾.

Jakie życie tak i śmierć³⁵) miała³⁶) być tego poety. Kupił sobie był w Syrakuzie rybę dwulokciową nadzwyczajnie³⁷) grubą i tłustą, i zaraz ją zjadł³⁸), tak iż tylko głowę zostawił³⁹). Na niastrawność⁴⁰) więc zachorował⁴¹), i leżał bez nadziei⁴²): a gdy mu lekarz radził⁴³), aby się przygotował na śmierć⁴⁴), że bowiem siódmej godziny nie dożyje⁴⁵): mniey dbam o resztę,⁴⁶) rzecze, ale mi przynieście ową głowę rybą, abym i tę zjadł jeszcze, nim zamknę powieki⁴⁷).

¹) Iatomiae albo lautumiae. Było to sławne w skałe wykute więzienie Dyonizjusza w Syrakuzie, o którym tu wzmianka; tak nazwane od podobieństwa miejsca, gdzie tamia kamienie
²) conjicere ³) cujus rei ⁴) biernie ⁵) poem, carmen
⁶) quum — inconcinnus et illepidus ⁷) przez videor
⁸) alqd inspiciendum dare ⁹) si quid; dla tem dobitniejszego wyrażenia zarozumiałości Dyonizjusza, który mniemał zapewne, że nic albo mało co do poprawienia znajdzie
¹⁰) dodadź: że pōtrzebuie poprawy (przez Gerundium)
¹¹) litura ¹²) emendare ¹³) liberare ¹⁴) recitare o czytaniu w głos (szczególniey własnych robót) ręk, aby drudzy słyszeli ¹⁵) Ablat. absol. od Słów adulari et plaudere ¹⁶) surgens podług Gr. §. 203 Uw. 2 na końcu str. 173 ¹⁷) denuo
¹⁸) aetatem degere ¹⁹) malus ²⁰) paulo aliter hauc rem n.
²¹) demittere in aquam ²²) se assuefacere ad ²³) immoderatus calor ²⁴) os proluere ²⁵) gargarizare ²⁶) in mensa
²⁷) wyrazić to żartobliwie przez: quum ad rem gerendam ventum esset ²⁸) manu contrectare. Nieznane było bowiem starożytnym użycie widelców ²⁹) deglutire, vorare ³⁰) calidissima quaeque ³¹) in mensam inferre ³²) aliquis reformidat calorem. Abl. absol. ³³) commode; suo arbitratu ³⁴) se ingurgitare cibis ³⁵) mors vitae consentanea ³⁶) nariari
³⁷) inusitatae crassitudinis et pinguedinis ³⁸) alqd totum simul conficere, consumere ³⁹) praeter caput nihil reliqui facere Gr. §. 224 a Uw. 1 str. 204 ⁴⁰) cruditas ⁴¹) aliquis ex morbo aliquo laborare coepit ⁴²) nulla spes salutis est ⁴³) monere, biernie przez Imięstów ⁴⁴) se ad mortem parare; ordinare suprēma sua ⁴⁵) Ze mu bowiem przed siódmą g. umrzeć trzeba ⁴⁶) de ceteris, inquit, non magnopere labōro
⁴⁷) oculos claudere.

Rzadkie przykłady zadanego własnym uczuciom gwałtu dla pospolitego dobra.

XXV.

M. JUNIUS BRUTUS.

*Spisek młodych patrycyuszów przeciwko wolności rzymskiej*¹).

Jakkolwiek²) wygnanie Tarkwiniusza było po³⁶ większy (części³) dziełem⁴) patrycyuszów, nie wszyscy jednak patrycyuszowie z niego byli kontenci⁵). Osobliwie uskarżali się⁶) na zaszłą zmianę rządu młodzieńcy wysokiego rodu⁷), przeto iż powaga praw teraz zaczęła rządzić⁸), i ich, którzy pod rządem Tarkwiniusza daleko większą mieli wolność⁹), do skromności i pomiarkowania¹⁰) zmuszała. Takowe skargi wznieciły¹¹) w młodych patrycyuszach niechęć ku nowemu rządowi i uczyniły ich skłonnymi¹²) do buntu na korzyść¹³) Tarkwiniusza. O czém skoro się Tarkwiniusz dowiedział; nie zaniedbuiąc¹⁴) z okoliczności korzystać, natychmiast posłów do Rzymu wyprawił, którzy pod pozorem¹⁵) domagania się¹⁶) dawnego króla majątku, mieli¹⁷) spisek wzniecić¹⁸) przeciwko Konsulom. I to mu się pomyślnie powiodło¹⁹). = Albowiem²⁰) wielu młodych patrycyuszów, 37 a między tymi²¹) także²²) synowie Konsula Brutusa, Tytus i Tyberyusz, z namowy²³) posłów sprzysięgli się²⁴) w tym celu, aby Konsulów zabić i potajemnie Tarkwiniusza do Rzymu wpuścić²⁵). Aby zaś Tarkwiniusz nie wątpił o prawdziwości²⁶) tego, co mu posłowie mieli donieść²⁷), dali im na dowód²⁸) list do niego. Lecz nim jeszcze posłowie z Rzymu odejść mogli²⁹), odkryto³⁰) spisek. Niewolnik bowiem imieniem Vindex, podsłuchał³¹) sprzysięgłych i o ich haniebnym³²) zamiarze Konsulom doniósł³³). Ci zdrayców natychmiast poymać³⁴) kazali, zabrali³⁵) im listy do Tarkwiniusza, i z nich³⁶) się o prawdziwie doniesienia³⁷) przekonali. = Nazajutrz zwołali³⁸) lud; a usiadłszy na 38 sędziowskich krzesłach³⁹), kazali winowayców stawić przed sobą⁴⁰). Gdy ich przyprowadzono, najprzód Brutus synów swoich zapytał, coby mogli powiedzieć

na swoją obronę ⁴¹⁾. Oni zamiast odpowiedzi obfite
łzy wylali ⁴²⁾. Senatorowie i lud ich żalem wzrusze-
ni, rozumieli, że im Brutus przebaczy winę ⁴³⁾. Lecz
on kraini tylko dobro mając na uwadze ⁴⁴⁾, wszelkie
uczucia nietylko oycy ale i człowieka z siebie wyzuł ⁴⁵⁾
i z zimną krwią ⁴⁶⁾ dał liktorom rozkaz ⁴⁷⁾, aby synów
iego osmagali ⁴⁸⁾ różgami i głowy im poucinali ⁴⁹⁾. Wy-
konali liktorowie konsula rozkaz ⁵⁰⁾; a Brutus bez
zmienienia twarzy ⁵¹⁾ albo odwrócenia na chwilę o-
czu ⁵²⁾ na ten okropny widok patrzył ⁵³⁾.

¹⁾ Conjuratio facta zob. Cz. I. XXII. c. 2 str. 82 ²⁾ quamquam
³⁾ maximam partem ⁴⁾ alqd operae, studio alcjs debetur
⁵⁾ alqd probare, alicui rei favere ⁶⁾ queri, conqueri de mutata
rei publicae forma ⁷⁾ zob. Cz. I. str. 105 o ⁸⁾ potestatem suam
exercere ⁹⁾ quorum solutio in regno Tarquinii fuerat li-
bido ¹⁰⁾ vita modesta ac temperans ¹¹⁾ taedio alcjs rei im-
plere animum alcjs ¹²⁾ proclivem, propensum reddere ad
alqd ¹³⁾ in gratiam ¹⁴⁾ occasionem rebus suis consulendi
cupide amplecti (Partic. Praeter, zob. Cz. I. str. 73 hh)
¹⁵⁾ przez Imięstów Słowa simulare — sequ. Accus. c. Infir.
¹⁶⁾ repetere bona alcjs ¹⁷⁾ zob. Cz. I. str. 55 m ¹⁸⁾ con-
flare, concitare, commovere ¹⁹⁾ alqd prospere cedit, ex sen-
tentia succedit ²⁰⁾ namque ²¹⁾ in z 6 przyp.; bo ci synowie
Brutusa także patrycjuszami byli; inter wyrażałoby, że po-
między patrycjuszami się znajdowali, ale sami nie byli nimi.
²²⁾ to także stoi wyraźnie za nawet, i dla tego się wyrazi
przez etiam; bo także (też) bez tego znaczenia, t. i. tę-
czące z jakim przedmiotem drugi, (czyto z rzeczą, czy z czyn-
nością, czy z przymiotem) tamtemu równy, a nie wyższy od
niego, jest zawsze tylko quoque położone w tyle wyrazu, do
którego należy ²³⁾ przez adduci, induci ab aliquo ²⁴⁾ con-
jurare, conjurationem facere ²⁵⁾ recipere ²⁶⁾ przez: alqd
verum est ²⁷⁾ co postom dla doniesienia mu pole-
cili (alqd nunciandum mandare) Plusquperf., bo to
jest czynność dawniejsza od wyrażonej przez esse, które za-
leżąc od dubitaret iest Tryhem bezokol. Imperfecti. zob.
Cz. I. XV.) ²⁸⁾ dali list iako (z. Cz. I. str. 42 k) z a-
kład wiary (pignus fidei) ²⁹⁾ licet mihi ³⁰⁾ deprehendere,
patefacere, detegere ³¹⁾ subauscultando (albo clam) exci-
pere voces (verba, sermones) alcjs ³²⁾ nefarius, probrosus,
impus ³³⁾ deferre ad alqm ³⁴⁾ comprehendere ³⁵⁾ eripere
litteras ad alqm datas zob. wyżej i. ³⁶⁾ za et ex iis lepię ex
quibus ³⁷⁾ rei patefactae, indicatae veritatem intelligere
³⁸⁾ vocare ad concionem (na zgromadzenie) ³⁹⁾ siedząc na
s. krz.; sedere in tribunalibus; także pro tribunalibus, któ-
rego to Przyimka pro za in użycie szczególniej częste iest
w następujących sposobach mówienia: pro tribunali alqd signi-

ficare; pro concione (na zgromadzeniu) dicere; pro rostris
(na mównicy) laudare alqm; pro suggestu (na wyższem miejscu,
np. na rusztowaniu) pronunciare alqd i t. p. ⁴⁰⁾ adducere
⁴¹⁾ ad defensionem, ad crimen diluendum, ad culpam a se
romovendam afferre alqd ⁴²⁾ nil nisi lacrymas proferre ⁴³⁾ ve-
niam dare crimini alcjs ⁴⁴⁾ patriae tantum prospicere, consule-
re cupiens; solam patriae salutem respiciens; albo filiorum vi-
tam nihili docens prae salute reipublicae ⁴⁵⁾ non pietatem
modo sed et humanitatem omnem exuere, abjicere, deponere
⁴⁶⁾ animus alienus ab omni misericordiae sensu ⁴⁷⁾ jubere
alqm; (Gr. §. 211 9 str. 187) imperare alicui ⁴⁸⁾ caedere
⁴⁹⁾ alqm securi percutere, ferire ⁵⁰⁾ parere imperio, exsequi
jussa alcjs; albo: lictores, quod jussi sunt, faciunt ⁵¹⁾ haud
mutato vultu ⁵²⁾ immotis oculis ⁵³⁾ atrox spectaculum, in-
tueri, contemplari.

XXVI.

TITUS MANLIUS TORQUATUS.

Podobny przykład bezwzględnej surowości ¹⁾ 39
dał ²⁾ na swym synu Titus Manlius Torquatus, ten
sam, który młodzieńcem będąc ³⁾ w wojnie z Galla-
mi ⁴⁾ z ogromnej wielkości ⁵⁾ Gallem sam na sam się
spotkawszy ⁶⁾, zabił go, i złoty łańcuch z niego zdar-
ty na szyi sobie zawiesił ⁷⁾; od którego zdarzenia ⁸⁾
potem Torkwatem go zwano. Ten iako ⁹⁾ konsul
wysłany z wojskiem na wojnę z Latynami ¹⁰⁾, z wa-
żnych przyczyn wydał był rozkaz ¹¹⁾, ażeby pod karą
śmierci ¹²⁾ żaden Rzymianin ¹³⁾ nie ważył się bez po-
zwolenia iego ¹⁴⁾ osobno ¹⁵⁾ spotykać się ¹⁶⁾ z nieprzy-
iacielem. Jednakże tak się wydarzyło ¹⁷⁾, iż wła-
sny ¹⁸⁾ syn iego przeciwko temu rozkazowi ¹⁹⁾ zgrze-
szył. = Wysłany na zwiady ²⁰⁾ z oddziałem ²¹⁾ kon-
nicy ²²⁾, napadł na Geminiusza Meczyusza ²³⁾, zacie-
go i odważnego młodzieńca ²⁴⁾, rodem z Tusculum ²⁵⁾
który w tym samym, co ²⁶⁾ i on, zamiarze, wyiechał
był ²⁷⁾ z obozu, i od niego na pojedynkę wyzwany
został ²⁸⁾. Przyjął wyzwanie Manliusz, i tak mu się
szczęśliwie powiodło, że trupem położył ²⁹⁾ przeci-
wnika, zbroją zdjął z niego ³⁰⁾ i iako ³¹⁾ zwycięzca do
obożu wrócił. Ale konsul nie puścił synowi bezkar-
nie ³²⁾ tego zgwałcenia prawa ³³⁾; napróżd ³⁴⁾ Manli-
usza za odwagę wieńcem udarował; ale potem osma-
gać różgami i toporem głowę mu uciąć kazał.

¹⁾ severitas nil nisi officium respiciens ²⁾ edere ³⁾ adolescens quum esset ⁴⁾ wojna z Gallami i z Latynami; bellum gallicum, latinum, albo b. cum Gallis gestum, cum Latinis gerendum, podług Cz. I. XXII. c 2 ⁵⁾ eximia corporis magnitudine, proceritate ⁶⁾ singulari pugna congrēdi cum aliquo ⁷⁾ zdarty z zabitego złoty łańcuch (torques aureus. alicui detrahēre alqd) na szyi sobie zawiesił (collo suo circumdāre.) ⁸⁾ przez samo unde ⁹⁾ z. Cz. I. str. 42 A. ¹⁰⁾ wyd. rosk., edicere ¹¹⁾ poena capitis proposita ¹²⁾ ut ne quis Romanorum, poena cet. ¹³⁾ suo injussu ¹⁴⁾ extra ordinem ¹⁵⁾ in hostem pugnare ¹⁶⁾ nihilo secius accidit, ut cet. ¹⁷⁾ opuścić ¹⁸⁾ edictum ¹⁹⁾ explorandi causa, albo: ad hostes explorandos ²⁰⁾ manus ²¹⁾ Przy wyrazach ilości za equitatus, peditatus, bierze się zawsze concretum equites, pedites ²²⁾ Geminus Mettius ²³⁾ adolescens nobilis ac strenuus ²⁴⁾ Tusculo oriundus, lepięży Tusculanus ²⁵⁾ idem, qui. zob. Gr. §. 231 str. 214 nst. ²⁶⁾ egredi ²⁷⁾ provocare alqm, ut ferro secum certet, depugnet ²⁸⁾ Manliusowi, który wyzwanie przyjął (Partic. haud detrectare certamen, ad quod sum provocatus), udatō się (contigit mihi) iż i. t. d. ²⁹⁾ obtruncare ³⁰⁾ i zdięwszy z niego zbroję (spolia alicui detrahēre) ³¹⁾ non patior impūne alqd fieri ab aliquo ³²⁾ p. violare legem (tutay wiaściwięz disciplinam militarem) ³³⁾ przytęczyć do poprzedzającego: i udarowanego wieńcem (corona) za odwagę (virtutis ergo), różgami sm. i. t. d.

Nie bronią tylko ale i wielkością umysłu nieprzyjaciela zwyciężyć można.

XXVII.

M. FURIUS CAMILLUS.

41 Kamil, który późnięz Rzym od Gallów ocalił i dla tego za drugiego założyciela Rzymu ¹⁾ był uważany, ²⁾ pocziwością ³⁾ swoją zdobył ⁴⁾ miasto Falisków, Falerii, które przez długi czas bronią na próżno usiłował opanować ⁵⁾. Pewien nauczyciel ⁶⁾ podstępny sposobem ⁷⁾ dzieci najzaciejszych ⁸⁾ obywateli pod pozorem ⁹⁾ przechadzki do obozu rzymskiego zaprowadził, i stawiony ¹⁰⁾ przed Kamilem oświadczył, że mu poddaie ¹¹⁾ miasto, pod moc ięgo poddaie ¹²⁾ dzieci, których rodzice naywiększe mają ¹³⁾ znaczenie w mieście: spodziewał się zaś wielkięz za to od Kamila nagrody ¹⁴⁾. Lecz on ¹⁵⁾ oburzony ¹⁶⁾ tak podłą zdradą, zamiast ¹⁷⁾ nagrody, obnażyć ¹⁸⁾ zdraycę kazał i zwięzać mu w tyl ręce ¹⁹⁾; po-

tém ²⁰⁾ dał chłopcom różgi, aby ²¹⁾ go smagaie ²²⁾ zapędzili na powrót ²³⁾ do miasta. Ta pocziwość i sprawiedliwość Kamilla tak wielki miała wpływ ²⁴⁾ na Falisków, iż dobrowolnie ²⁵⁾ miasto Rzymianom poddali.

¹⁾ alter Romae conditor ²⁾ habere ³⁾ probitas, justitia ⁴⁾ capere ⁵⁾ usił. zd. p. oppugnare ⁶⁾ magister juventutis ⁷⁾ perfidioso ⁸⁾ nobilis ⁹⁾ udatę (simulare), że ie na przechadzkę (ambulare) prowadzi (producere) ¹⁰⁾ aduci ad ¹¹⁾ tradere ¹²⁾ in potestatem dedere ¹³⁾ esse magna auctoritate inter suos, magno honore apud suos; plurimum auctoritatis habere in civitate ¹⁴⁾ p. praemium accipere ¹⁵⁾ at ille ¹⁶⁾ aversari, detestari alqd. Lepięż tak: ale Kamil, w którym tak p. zdrada obrzydzenie wzniciła (indignationem mihi movet alqd) ¹⁷⁾ w mieyscu n. ¹⁸⁾ nudare, denudare, vestibus nudare alqm; ei vestes detrahēre (Particip.) ¹⁹⁾ manus post tergum illigare, revincire alicui ²⁰⁾ p. que przyczepione do Słowa dare ²¹⁾ z. Gram. §. 211 12 str. 188 ²²⁾ caedere ²³⁾ retro agere ²⁴⁾ adeo movere alcijs animum ²⁵⁾ ultro, sponte, sua voluntate, albo przez ipse.

XXVIII.

CAJUS LUSCINIUS FABRICIUS.

W wojnie z Pirusem, Królem Epiru, szczegó- 42
nięz się Rzymianie wślawili męstwem i wielkością umysłu; osobiw ięz K. L. Fabrycyusz, stary senator, który na malém przestaię ¹⁾, wiele odwagi i roztropności posiadał ²⁾. Po bitwie pod Heraklęą w Lukanii posłany był z dwoma innymi Rzymianami do Pirusa względem ³⁾ wykupienia ięnców. Król równie dumny iak ⁴⁾ wspaniałomyślny, i bardzięz porywczy ⁵⁾ w robieniu planów ⁶⁾ niż wytrwały ⁷⁾ w ich wykonywaniu, bardzo gościnnie ⁸⁾ przyjął posłów, w nadziei ⁹⁾, że przybyli z prozbą ¹⁰⁾ o pokój. Chociaż bowiem za pomocą słoniów pod Heraklęą zwyciężył Rzymian; to ¹¹⁾ strata, iaką poniósł ¹²⁾ w bitwie, tak dalece o męstwie ich go przekonywała ¹³⁾, iż sobie życzył ich przyiaźni ¹⁴⁾. Lecz posłowie iedynie tylko ¹⁵⁾ o wykupieniu ięnców mówili; czego im Pirus nie zdawał się odmawiać ¹⁶⁾. = Potém z Fabrycyuszem sam ¹⁷⁾ na sam ¹⁸⁾ rozmawiał. Słyszał był o ięgo ubóstwie ¹⁹⁾;

i dla tego spodziewał się, że go darami i obietnicami²⁰⁾ na swoją stronę pozyskać potrafi²¹⁾. Ale Fabrycusz obojgiem wzgardził. Nazajutrz usiłował nagłym przestachem²²⁾ wzruszyć odwagę²³⁾ iego. Postawił²⁴⁾ w pokoju za zasłoną²⁵⁾ słonia ogromny wielkości²⁶⁾; który za danym znakiem, podczas gdy²⁷⁾ król spokojnie rozmawiał²⁸⁾ z Fabrycuszem, okropnie zaryczał²⁹⁾ i trąbę³⁰⁾ swoją Fabrycuszowi koło głowy owinał³¹⁾. Ale pocciwy Rzymianin nie dał się tém ustraszyć³²⁾, i z uśmiechem³³⁾ rzekł do króla: ani złoto, któreś mi wczoray ofiarował³⁴⁾, ani słon, którym dzisiay przestraszyć mnie chciałeś, nie zdola zachwiać wierności moiej dla oyczyzny³⁵⁾. Król tą wielkością umysłu³⁶⁾ wzruszony, oddał mu wielu ieńców bez okupu³⁷⁾.

¹⁾ insignem gloriam sibi parere aliqua re ²⁾ paucis contentus
³⁾ multum valere aliqua re — virtus — consilium ⁴⁾ de lub
ad ⁵⁾ pariter (aeque, non minus) ac, et, atque ⁶⁾ acer
⁷⁾ consilium capere ⁸⁾ constans ⁹⁾ admodum (perquam)
hospitaliter excipere alqm ¹⁰⁾ przez sperare ¹¹⁾ p. Imiest.
przyszły Słowa petere ¹²⁾ p. tamen położone po Rzeczowniku
¹³⁾ damno affici; cladem accipere, sentire ¹⁴⁾ adeo convincere,
persuadere alqm de aliqua re; *albo* p. tantum de virtute
alcjs opinionem concipere — a clades lub damnum będzie *Ab-*
lat. instrument. — *położyć to biernie* ¹⁵⁾ alqm sibi amicum
reddere, adjungere; amicitiam cum aliquo facere; recipi in ami-
citiam alcjs — *życzyć sobie* t. i. *pragnąć* velle, optare,
cupere ¹⁶⁾ non nisi (tantummodo, duntaxat) de r. c. verba
facere ¹⁷⁾ *nie odmawiać* i. r. d., precibus alcjs locum
relinquere; alcjs preces non repudiare; alqd non renuere
¹⁸⁾ arcano, secreto, in occulto colloqui cum aliquo ¹⁹⁾ p. in
egestate versari, vitam in egestate degere ²⁰⁾ pollicitationes;
larga promissa ²¹⁾ sibi conciliare, in partes suas trahere, ad
studium sui perducere alqm ²²⁾ subitus terror ²³⁾ concutere
animum ²⁴⁾ collocare ²⁵⁾ aulaeum ²⁶⁾ immani corpore
²⁷⁾ dum; z. Gr. §. 208 str. 181 ²⁸⁾ sedate, placide colloqui,
sermocinari cum aliquo; placidis sermonibus occupare alqm,
placidis sermones conferre cum aliquo ²⁹⁾ horrendum barritum
edere, tollere ³⁰⁾ proboscis, manus ³¹⁾ circumdare
alqd alicui rei, complecti alqd aliqua re ³²⁾ nullo terrore a
statu dejici posse, animum ostendere intrepidum ³³⁾ i uśmie-
chając się (subtridere), o Królu, rzecz, ani i. t. d.
³⁴⁾ alqd me daturum polliceor ³⁵⁾ fidem, quae patriae debetur,
labefactare ³⁶⁾ p. tanta indoles animi ³⁷⁾ redemptionis
pretium.

Dalszy ciąg.

Tenże sam Fabrycusz, który iako ¹⁾ poseł tak ⁴⁴⁾ wielkie przywiązanie ²⁾ do oyczyzny okazał, dał i nieprzyjaciółom dowód swoiey rzadkiey pocciwości³⁾. Gdy go iako ⁴⁾ konsula wysłano wraz ⁵⁾ z Emiliuszem Papem ⁶⁾ przeciwko Pirusowi; w krainie ⁶⁾ tarentyńskię obóz swój założył ⁷⁾ naprzeciwko obozu króla. Tu odebrał list od Tymochara⁸⁾, iednego ⁹⁾ z przyjaciół królewskich — którego Claudius Quadrigarius Nicyaszem nazywa i nadwornym króla lekarzem¹⁰⁾ czyni¹¹⁾ —, w którym ¹²⁾ mu przyrzekał ¹³⁾ otruć ¹⁴⁾ Pirusa za znaczną iaką nagrodę¹⁵⁾. Ale Fabrycusz zamiast ¹⁶⁾ korzystać ¹⁷⁾ z téy zdrady odkrył ¹⁸⁾ raczëy za zgodą ¹⁹⁾ kolegi swego i za zezwoleniem ²⁰⁾ senatu całą rzecz Pirusowi, nie wymieniając ²¹⁾ iednak zdraycy, i przestrzegł ²²⁾ go, aby ostrożniey działał i uważał, iakim ²³⁾ ludziom powierza swoją całość. Zdziwiony ²⁴⁾ tak wielkim pocciwością ²⁵⁾ dowodem Pirus miał zawołać: „Łatwiey zaiste byłoby słonice w swoim biegu zatrzymać ²⁶⁾“, niżeli Fabrycusza od pocciwości oddalić ²⁶⁾“ i zaraz Rzymianom odesłał wszystkich ieńców, których miał u siebie, i Cyneasza powtórnie wyprawił do Rzymu, aby się starał ²⁷⁾ o pokóy i o przyiażń; Rzymianie też ²⁸⁾, aby się nie здавало²⁹⁾, że raczëy dla zysku³⁰⁾ niż z przywiązania³⁰⁾ do cnoty wzgardzili³¹⁾ zdradą, z swoiey strony ³²⁾ tyleż³³⁾ ieńców królowi odesłali.

¹⁾ z. Cz. I. str. 42 k. ²⁾ amorem patriae probare; se patriae amantissimum praebere, praestare; *albo* insigne documentum dare (pietatis in patriam) ³⁾ singularis justitia — z. poprzedz. notę
⁴⁾ una, (bo obydwu wysłani byli razem; simul znaczyłoby w iednym czasie ale każdy z osobna) ⁵⁾ Aemilius Papus ⁶⁾ ager tarentinus ⁷⁾ castra sua castris alterius opponere; c. s. ponere e regione castrorum alcjs ⁸⁾ Timochares ⁹⁾ e numero ¹⁰⁾ princeps regis medicus ¹¹⁾ przez esse i dicere ¹²⁾ t. i. przez który (Abl. instrum.); bo to właśnie stanowiło treść listu; in quibus znaczyłoby, że list innę był treści, a tę okoliczność także w sobie zawierał ¹³⁾ polliceri; które się od promittere różni tak iak nasze przyrzec od obiecać; pierwsze mieści w sobie uroczyście zaręczenie, którego niedotrzymanie pociąga za sobą niestawę; drugie jest prostem oświadczeniem na przyszłość. Często iednak obydwu używają się bez różnicy; osobliwie promittere w znacz. bierném,

którego polliceri nie ma ¹⁴⁾ veneno tollere, necare alqm; ei praebere venenum ¹⁵⁾ accipere amplum praeium (*Abt. abs.*) albo przez datur pr. i si. Ale wtrącić to zdanie zaraz po se zaczynać Konstr. Accus. c. Inf. ¹⁶⁾ p. tantum abest ut, — ut. zob. Cz. I. str. 55 r. ¹⁷⁾ aliqua re ad suum commodum uti; albo p. delictari aliqua re ¹⁸⁾ appetire ¹⁹⁾ p. consentire ²⁰⁾ probare ²¹⁾ indicare; albo p. celare (*ukryć*) proditoris nomen. *Abt. abs.* ²²⁾ monere ²³⁾ qui — alcjs fidei credere salutem ²⁴⁾ obstupescere ²⁵⁾ virtus, probitas ²⁶⁾ avertere a. Ale zdanie trzeba ułożyć odwrócić podług Gr. str. 237 pod non minus i t. d. ²⁷⁾ tuiay p. petere lub impetrare alqd; albo agere de ²⁸⁾ nie etiam, ale quoque z. str. 46, 22 ²⁹⁾ z Cz. I. str. 56 kł ³⁰⁾ p. motus, ductus aliqua re; albo same Ablat. instrum.; albo dla tłumaczyć przez ob. — zysk, lucrum; — prz. do cnoty, virtutis studium, amor ³¹⁾ abhorre a ³²⁾ p. et ipse ³³⁾ totidem; lub par numerus.

XXIX.

P. CORNELIUS SCIPIO AFRICANUS.

- ⁴⁵⁾ Gdy Scypio zdobył nową Kartaginę, osadę Kartagińczyków w Hiszpanii, przyprowadzili mu żołnierze pojmaną nadzwyczajną piękności dziewczę ¹⁾. Widok iey ²⁾ wzbudził w sercu młodego bohatera ³⁾ tak wielką żądzę ⁴⁾, iż zrazu ⁵⁾ chciał ją dla siebie zatrzymać ⁶⁾; w krótkie ⁷⁾ iednak uczciwszą ⁸⁾ i godną bohatera ⁹⁾ myśl powziąwszy, powściągnął ¹⁰⁾ namiętność ¹¹⁾ i dziewczę o miejsce urodzenia ¹²⁾ i o rodziców zapytał. Odpowiedziała, że jest panną wysokiego rodu zrodzoną w Celtyberyi ¹³⁾ i zaręczoną księżciu celtyberskiemu ¹⁴⁾ imieniem Allucius. Natychmiast więc Scypio rodziców i oblubienicę do siebie przyzwąwszy ¹⁵⁾: oto iest ¹⁶⁾, rzeczce, wasza córka i oblubienica z tą samą czią ¹⁷⁾ u mnie, iakby u rodziców zachowana, weźcie ją bez okupu ¹⁸⁾ i bądźcie ⁴⁶⁾ przyjaciółmi Rzymian ¹⁹⁾. = Młodzieniec uszanowaniem i radością przejęty ²⁰⁾ za rękę Scypiona ująwszy ²¹⁾, bogów wzywał, aby mu ten wspaniały czyn hojnie wynagrodzili ²²⁾; rodzice zaś nie mnięją tą umysłu wielkością ²³⁾ wzruszeni, błagali go, aby złoto, które na okup ²⁴⁾ córki przyniesli, nie iako nagrodę ²⁵⁾ lecz iako dowód ich wdzięczności przyjąć raczył ²⁶⁾. Nie mogąc się oprzeć ²⁷⁾ ich prozbom, przyjął Scypio złoto; ale ie natychmiast Allucyuszowi na pomnożenie posagu ²⁸⁾ podarował. Uradowany ²⁹⁾ młodzie-

niec wróciwszy ze swoimi do domu, głosił ³⁰⁾ między ziomkami zasłużone Scypiona pochwały. „Młodzieniec, rzeczce ³¹⁾, przybył do Hiszpanii, bóstwo raczej niż człowiek ³²⁾, który nie mnięją ³³⁾ dobrodzieystwy iak bronią wszystko pod moc swoją podbiia ³⁴⁾;“ a zabrawszy 1400 iazdy ³⁵⁾ w ³⁶⁾ kilka dni do Scypiona powrócił.

¹⁾ puella eximiae pulchritudinis ²⁾ cuius aspectus ³⁾ p. dux, imperator, bellator ⁴⁾ libidinem excitare in animo ⁵⁾ primo ⁶⁾ uxoris loco habere ⁷⁾ mox ⁸⁾ honestiores sensus animo concipere (*Particip. praes.*); salubrius consilium inire (*Part. praet.*) ⁹⁾ vir fortis ¹⁰⁾ coercere, comprimere, cohibere ¹¹⁾ libido ¹²⁾ patria, solum natale — albo p., ubi et quibus parentibus natus, editus sum ¹³⁾ apud Celtiberos illustri loco natus ¹⁴⁾ Celtyberów ¹⁵⁾ accire ¹⁶⁾ en ¹⁷⁾ eodem honore, quo si apud p. fuisset, habita; albo quae apud me eadem fuit reverentia, qua apud p. fuisset ¹⁸⁾ pretium ¹⁹⁾ Dativ. Bo tu amicus stois przymiotnie w znaczeniu: sprzyjaący, przyjazny ²⁰⁾ pudore et gaudio perfundi ²¹⁾ prehendere (complecti) dextram alcjs ²²⁾ dignam tanto (tam praeclaro, egregio, magnanimo) facinore gratiam referre ²³⁾ animi magni, excellentis documentum ²⁴⁾ na okupienie (redimere) c. ²⁵⁾ non praemii, mercedis loco, sed grati animi documentum ²⁶⁾ velle, non gravari ²⁷⁾ p. vinci precibus. Albo: quum id, quod tanto opere petebant, Scipio denegare (abnuere) non posset; także preces alcjs repudiare ²⁸⁾ ad augendam dotem; albo donum dotale iako Apozycya ²⁹⁾ laetus, gaudio affectus ³⁰⁾ celebrare laudes alcjs; albo; meritis alcjs laudibus implere populares suos ³¹⁾ opuścić: a co tu przytoczone, to wyrazić w mowie uboczną, zależący od stojącego wyżej głosić ³²⁾ dostownie, albo przez diis simillimus ³³⁾ po lat. nie bardzięj bronią, niż d. — z. Gr. str. 237 ³⁴⁾ p. vincere ³⁵⁾ zob. wyżej str. 48 notę 21 i Gr. §. 137 4 str. 116 ³⁶⁾ post, intra ³⁷⁾ reverti (*Depon.*); ale Prefect. i co od niego pochodzi używa się częścię od słowa Niedepoens.

ODDZIAŁ DRUGI.

Historia przez Krasickiego ¹⁾.

I.

¹⁾ Wszyscy o tém wiedzą ²⁾, że w kraju Lugnagianów są ludzie takowi, którzy umrzeć nie mogą. Rodzaj tych nieśmiertelnych ludzi ³⁾ zowią Strutelburgs. Sławny ⁴⁾ Gulliver, autor rzetelności niepoślakowany, tak o nich pisze:

„Trafia się niekiedy, iż urodzi się dziecko ze znamieniem ⁵⁾ czerwonym okrągłym w pośrodku czoła. To znamie oznaczające człowieka umrzeć nie mogącego ⁶⁾, z początku nieznaczne ⁷⁾ coraz się powiększa; od lat dwunastu ⁸⁾ do dwudziestu ma kolor zielonawy; staie się potem błkitne, w czterdziestym piątym roku czarne jak węgiel, i odtąd się nie odmieńnia. Ludzie takowi do lat trzydziestu podobnie żyją jak i drudzy, od téj pory tęskności niezwyčajny ⁹⁾ doznają ¹⁰⁾; ta coraz się bardziéj powiększa; a gdy do lat ośmiudziest ¹¹⁾ przychodzą ¹²⁾, czują wszystkie przywary ¹³⁾ wieku tego; przeświadczenie ¹⁴⁾ zaś niustannéj trwałości napelnia ich rozpacz ¹⁵⁾ i sprawia to, iż się stają nieznosnymi i sobie i innym.“

¹⁾ conscripta a Krasickio; albo: auctore Krasickio ²⁾ Wiadomo to jest wszystkim (notum est; constat inter; lub non fugit, latet, praeterit); — kray, terra; — być, reperiri ³⁾ Ten nieśmiertelny ludzi rodzaj ⁴⁾ Sławny (nobilis, celeber) między dzieiopisami G, o którego rzetelności nikt nigdy nie powątpiewał (fidem alicujus in dubium vocare — biernie) ⁵⁾ signum, nota — w pośrodku medius, a, um; bo w pośrodku znaczy tyle co nie na boku ale ku środkowi; — in medio (Subst.) frontis znaczyłoby: w samym środku ⁶⁾ ponieważ posse nie ma Imięstwu, więc albo rozwiązać przez qui, albo lepiéj wyrazić przez: mortui non obnoxius; nunquam moriturus; ea conditione natus, ut ipsi haud unquam moriendum sit ⁷⁾ exiguus; — coraz, paulatim, sensim, pedetentim ⁸⁾ od roku 12 i t. d. — test koloru (Ablat.) zielonawego (subviridis); który potem staie się błkitnym (caerule-

us), a nareszcie w 45 roku (dodadź: zamienia się na-
abire in) czarny, i więcéj się i t. d. ⁹⁾ aetas mihi molestissima esse incipit ¹⁰⁾ vitam perducere; pervenire — o czasie zob. Gr. §. 208, 2 ¹¹⁾ vitium ¹²⁾ to zaś, iż wiedzą, że nieustannie trwać będą (vita mea fine caritura est; perpetuo mihi in hac vita commorandum, manendum est) ¹³⁾ ad desperationem adducere,

II.

Tego iestem rodzaju ¹⁾ ja, który przypadki ²⁾ życia moiego pisać przedsięwziąłem. Urodziłem ³⁾ się w kraju Lugnagianów, w mieście Gagnapp, i skoro rodzice fatalne znamie na czole moim postrzegli, napelnieni byli żalostí ⁴⁾, iż tak nieszczęśliwe stworzenie wydali na świat. Do lat ośmdziesiąt ⁵⁾ żyłem w oyczyźnie zwyczajnym trybem, ożeniłem się w dwudziestu pięciu. Szczęściem ⁶⁾ żona moja była niepłodna, oszczędziła ⁷⁾ mi przykrości żałowania straty przyszłych potomków. Umarła, gdy miała lat siedm-dziesiąt dziewięć. A że ⁸⁾ wyborne iéy przymioty słodziły przykreść życia moiego, właśnie od czasu iéy śmierci zacząłem czuć ⁹⁾ niezmierny ciężar trwałości moiej ustawicznéj. Ci, z którymi od młodości miałem zachowanie ¹⁰⁾, krewni, przyjaciele wymarli; ich następcy ¹¹⁾ stronili od towarzystwa ¹²⁾ nierównego wiekiem i sposobem myślenia. Wspólnieśmiertelni ¹³⁾ też mając, co i ja przywary, nienawiedzili ¹⁴⁾ mnie tak, albo bardziéj ieszcze, niżeli ja ich; zgola ¹⁵⁾ próżny ciężar ziemi, sobie przykry ¹⁶⁾, innym nieznosny, w śmierci, której dostąpić nie mogłem, zakładalem ¹⁷⁾ największą szczęśliwość.

¹⁾ Z tego r. ²⁾ variu casus, — enarrare ³⁾ lucem adspicere, in vitam edi; — kray, fines; — Gagnappii, orum ⁴⁾ aegritudine, sollicitudine afflicti; — stworzenie przez puer, infans; — wydadź na świat in lucem edere ⁵⁾ do roku i t. d. — ratio vulgaris — vitam agere ⁶⁾ hono (Dativ. podług Gr. §. 167 6) mihi est, quod — —; percommode ita accidit (Perfect.), ut ⁷⁾ ta bowiem rzecz sprawiła, iż nie mając dzieci, nie miałem i żalu (luctus), któryby mi ich strata (mors, abitus, jactura) przynieść musiała (adferre i necesse est. Będzie Acc. c. Infin. Ale ten koniec wyrazić biernie). — Obydwa nie mieć wytumaczyć się przez carere; które równie znaczy być pozbawionym

czego, tak i być wolnym od czego. Bo chociaż Cicero (Tuscul. I. 36) mówi: Carere hoc significat, egere eo, quod habere velis... Carere in malo, non dicitur; to jednak sam używał: Carere dolore, — suspicione, — crimine, — culpa, — febri, — omni malo *it. d.* ⁹⁾ Quumque; — *przymioty* virtus (*singul.*), indoles animi, animi bona (*neutr. plur.*) — *śłodzieć*, lenire, levare, minuere, leviorum reddere molestiam ⁹⁾ *przez śmierć ię stało się, iż mi życie* *wiecznie trwać mające zdawało się być ciężarem niezmiernym* (onus intolerabile, gravissimum, Aetna gravior) ¹⁰⁾ est mihi consuetudo cum aliquo; usu, consuetudine conjunctum esse cum al. — *od młodo*, a puero, a pueritia, a prima aetate ¹¹⁾ quique eos sequuti, ex iis nati sunt, ii cet. ¹²⁾ fugere, vitare consuetudinem hominis; — *niemownego it. d. p. neque* — neque; — *sposób m. ingenium* ¹³⁾ ejusdem immortalitatis particeps; — *mieć przywary*, laborare vitiis ¹⁴⁾ odio habere aliquem; magno (majori) odio ferri in aliquem ¹⁵⁾ ne multa (sc. dicam); *albo quid quaeris?* którego Łaciny adwerbialnie używają w tém znaczeniu w opisach; osobliwie w listach. Tuby się zdania najlepiej dały połączyć przez itaque lub atque ita; — inane pondus ¹⁶⁾ molestus ¹⁷⁾ ponere; albo aliquid puta esse summum bonum.

III.

3 W tak okropnym stanie ¹⁾ przetrwałem lat trzydzieści dwa; gdy iednego czasu ²⁾, nie mogąc znieść wzgardy publiczney, z którą mnie traktowano, umyśliłem porzucić ³⁾ towarzystwo ludzi, i wpośród dzikiego zwierza życie przepędzać, żebym ⁴⁾ mógł zostać łupem ich żarłoczności. Nie wiedząc ⁵⁾ sam gdzie ię, szedłem ku południowi, i minąwszy wiele miast i wsi, nieznacznie zaszedłem ⁶⁾ w dzikie stepy, dalej w lasy nieprzebyte. Uważałem nie bez ciężkiego żalu ⁷⁾, iż piętno nieśmiertelności moiej zrażało wszystkie zwierze ⁸⁾. Lwy, dziki, tygrysy przechodziły koło mnie, i wzgardę niby ⁹⁾ okazując, żadney mi szkody, nawet przykrości nie czyniły.

¹⁾ misera conditio, albo aerumnae, arum; *przetrwować p. vivere; albo: miseram trahere, vivere vitam* ²⁾ tandem. *Lecz zrobić z tego zdania główne bez Gdy, albowiem niżej przez ten Spójnik Imięstów mogą w łacinie musi być rozwiązany; Nareszcie, gdy nie mógł znieść dłużej, że mną wszyscy gardzili* (gardia mnę; alieni in contentionem veni) ³⁾ fugere; — *wpośród, inter, albo cum* ⁴⁾ abym,

gdybym mógł, od drapieżnych zwierząt (rapax bestia) rozszarpanym został (dilacerare, laniare) ¹⁾ *Puściwszy się w drogę, (ingredi iter), ani, dokądbym szedł, dosyć wiedząc, podobny błąkającemu się szedłem* ²⁾ paulatim deferri aliquo — *dzikie stepy*, solitudines vastae; deserta (*plur. neutr.*); regiones desertae; — *dalej i t. d. tak wyrazić: po których następowały* (excipere aliquid) *lasy nieprz.* (silvae in immensum pertinentes, se diffundentes) ³⁾ magnus dolor ⁴⁾ *iz zwierzęta spostrzegłszy (conspicio) piętno n. m. zrażone* (horrore percuti) *cofały się (refugere), iak gdyby i t. d.* ⁵⁾ *lepię się wyda w łacinie, kiedy się ta myśl uzupełni, na przykład w ten sposób: iak gdyby gardziły podtem (vilis) ciałem, z którego żadney nie mogły się spodziewać zdobyć (inde nullam praedam sperare possum; hoc haud unquam praedae mihi futurum esse spero), nie tylko szkody (detrimentum), lecz nawet (ne — quidem) przykrości (offensio) żadney mi nie czyniły* (afferre).

IV.

Szedłem więc coraz dalej ¹⁾ przepływając ²⁾ bez żadnego niebezpieczeństwa rzeki szerokie i bystre, przebywając góry ledwo dostępne ³⁾, przepaści głębokie. Ze zaś gorącość powietrza ⁴⁾ zbytecznie poczęła mi dokuczać, udałem się ⁵⁾ na północ, i po długiej podróży, upatrzyłem miejsce iedno dość przyjemne, gdzie między skałami piękną dolinę dzielił bystry po kamykach spadający strumyk ⁶⁾. Cień cedrów stoletnich ⁷⁾ uśmierzał upały słoneczne, a w pobliskiej skale pieczary ⁸⁾ iakby kunsztem ręki ludzkiej sporządzone ⁹⁾ stały mi się miejscem wygodnym dla spoczynku i ochrony ¹⁰⁾. Kontent, ile w moim stanie być mogłem, przepędziłem w tém miejscu lat kilka ¹¹⁾; gdy razu iednego wyszedłszy pomiędzy skały, a przypatrując się strumykowi, który z wielkim szumem ¹²⁾ z wierzchołka prawie iedney z nich spadał ¹³⁾ w dolinę; nieznacznie miłym ujęty snem, rzuciłem się pod cień niewielkiego drzewka, i zasnąłem smaczno.

¹⁾ longius ire pergere; ulterius progredi, procedere ²⁾ transnatare; *lepię: nando transire, trajicere* ³⁾ *nie mają Łaciny wyrażenia na to: trzeba więc opisać przez: montes, qui transiri, superari vix possunt; albo lepię: insuperabiles fere montes, invii, inaccessi; m. per quos nullus (vix ullus) transitus esse*

videtur; montes invii nec tritii antea ⁴⁾ solis ardor, aestus, calor vehementius urit, quam ut — albo ferventior est, quam qui — cot. (Zob. Cz. I. str. 55, notę o.) ⁵⁾ se vertere; na, versus; — podróż peregrinatio; upatrzeć, nancisci — a tédno nie wyrazi się wcale. ⁶⁾ amoenus rivulus, inter lapides saxaque rapido cursu labens, pererrat, interfuit vallem, per mediam vallem fluit, liquidas trahit aquas. ⁷⁾ przez vetustus; uśmierzać, temperare, lenire, propulsare, arcere. ⁸⁾ spelunca, specus, caverna. ⁹⁾ artificium, ars, manus; manus et ars hominum. ¹⁰⁾ tutus et tranquillus ad quietem locus; stać się praebere (t. i. dążyć) ¹¹⁾ W tém schronieniu (recessus) spokojnie, i ile podobném była (quoad fieri potest) w moim stanie (his rebus, in tali tempore, hoc rerum mearum statu), przyjemnie lat kilka przeżyłem (vivere); a wyszedłszy (progredi) pom. sk., bliżej niżem był zwykł, przypatrywałem się (intueri, contemplari) strumieniowi, który — —; gdy mnie nieznacznie napadł (me imprudentem, non sentientem occupat), i rzucił na niego (stratus) pod drzewem mocny (arctus) uścisk (complecti, opprimere) sen, — Można też w pierwszym miejscu położyć somnus awdru-giem sopor (mocny sen) z Przymiotnikiem: suavis, placidus. Także: arctior insequitur somnus. — O czasie i Trybie Słów zob. w Cz. I. XVIII. 4 str. 56 ¹²⁾ strepitus aquarum: Przyimek cum lepię opuścić; bo się wyraża przymiot ¹³⁾ decurrere, devolvi, praecipitare (tak intransit, bez se; bo forma zwrotna używana jest pospolicie w znaczeniu rzucać się, zesłakiwać gwałtownie).

V.

5 Obudziwszy się, drzewu temu, wcale ¹⁾ mi przedtém nieznanemu, zacząłem się przypatrywać, a postrzegłszy ²⁾, iż ze rdzenia jego tłusta iakowś massa na kształt żywicy ³⁾ wychodziła, wzięłem ⁴⁾ ię nieco i włożywszy w usta, uczulem smak przedziwny, i tegoż momentu, nie wiem czy sen, czyli mdłość tak mnie opanowała, żem zupełnie od siebie odszedł. Obudziłem się, gdy świtać poczynało, a żem około południa owę massę skosztował, mniemałem więc, iż w tym stanie musiałem być godzin kilkanaście.

Czułem ⁵⁾ po przebudzeniu iakowś odmianę, i wewnętrzną rewolucyą ⁶⁾ i ledwom sobie ⁷⁾ mógł wierzyć, gdy przedtém nie mogąc ⁸⁾ się prawie ruszyć bez pomocy laski, porwałem się rzeźko i stanąłem na nogach ⁹⁾. Nie odplonawszy ¹⁰⁾ z pierwszego jeszcze zadziwienia, skoczyłem ku strumykowi, i w czystej jego wodzie zobaczyłem się w postaci mło-

dzieńca piętnastoletniego, bez zmarszczków, bez siwizny, a co naypożądańsza, bez owę, szkaradney plamy na czole. Ledwo obić mogło serce moje zbytek radości ¹¹⁾.

¹⁾ omnino, prorsus ²⁾ lepię opuściwszy a postrzegłszy, połączyć zdania: z którego rdzenia gdy wychodziła i t. d. ³⁾ spissus quidam liquor resinae similis ⁴⁾ którego smaku chcąc doświadczyć (naturam rei gustu explorare), nieco (paululum) włożyłem w usta (in os inserere); i w tym samym momencie (temporis punctum, t. momentum) przedz. ię smak (sapor perjucundus, suavisissimus) tak mocną mdłość (tam gravis torpor, tantus stupor) i głęboki z (cum albo p. ex) nią sen (altus somnus, arctus sopor) mi sprawił (afferre), i żem od — odszedłszy (a sensu mentis abstrahi, de statu mentis dejici) przez godzin kilka leżał zupełnie bez czucia (ab omni sensu alienatus); gdy bowiem około południa (meridiano tempore, circiter meridiem) owę m. był sk., obudziłem się (somnia solvi) dopiero gdy (per non prius, quam Gr. §. 236. U. 1 str. 222) już św. pocz. — Kiedym przyszedł do siebie; (ad se redire, mentem recipere) i t. d. ⁵⁾ sentire mihi videor; — iakowś się opuści. ⁶⁾ facta corporis mutatio et quaedam naturae meae quasi conversio ⁷⁾ ego ipse; mei sensus (plur.) ⁸⁾ gdy, który przedtém nie mogłem się być ruszyć z miejsca, iak tylko (nisi) oparty (niti) na lasce; — albo: który przedtém, aby się ruszyć z miejsca, kłiem się podpierać (sustinere se, corpus, artus) musiałem, wtenczas i t. d. ⁹⁾ incredibili celeritate prosilire seque in pedes conjicere, conferre, proripere ¹⁰⁾ Jeszcze nie był ochłonął z zadziw. (se recipere, colligere ex stupore), którą mi sprawiła (afflicere aliqua re) tak nagła odmiana, gdym skończył (currere aliquo; celeri cursu petere aliquid; cursu tendere ad) ku str., i przeglądając się (se contemplari) w zwierciadle jego wód, zob. człowieka młodzieńczej postaci (Abbat. — bo mowa o zewnętrznej postaci Gr. §. 149, 2) piętnast. (annorum circiter qu.) ¹¹⁾ hoc tantum gaudium; — obić, capere; serce animus. — Albo: majus est gaudium, quam quod universum capiam; — vehementer, mirifice delector aliqua re, ut prae gaudium vix mei compos sim; — nimio gaudium, quod ex aliqua re percipio, paene desipio.

VI.

Tę impet pierwszy ¹⁾ gdy się nieco ukoil ²⁾, pa- 6 dłem na twarz ³⁾, i adorując ⁴⁾ naywyższą Opatrz-

ność, dziękowałem ⁶⁾ za tak wielkie dobrodzieństwo. Udałem się ⁶⁾ natychmiast do owego szczęśliwego drzewa. Z wielkiem staraniem zebrałem wszystkich ten zsiadły ⁷⁾ sok, i napelnilem nim dość sporą puszkę, w téj nadziei ⁸⁾, że gdy do sędziwych lat ⁹⁾ przyjdę, tym sposobem znowu może będę mógł odmłodnieć ¹⁰⁾. Patrzałem ¹¹⁾, czyli podobnego drzewka w bliskości nie znajdę, ale zabiegi moje były próżne ¹²⁾.

Chęć powrócenia do ludzi opanowała natychmiast serce moje; udałem się więc w tę stronę ¹³⁾, iak mi się zdawało ¹⁴⁾ z której przyszedłem: ale po trzymiesięczny podróż ¹⁵⁾ żadnego czleka nie znalazłszy ¹⁶⁾, resztę drogi odprawialem już na domysł ¹⁷⁾, i po bardzo długiem pielgrzymowaniu, poznałem na koniec, żem zaszedł do kraiu mieszkalnego.

¹⁾ przez: subita effusaque animi laetitia ²⁾ paululum comprimere, cohibere (czynnie: *gdy ukoit*) ³⁾ in os procumbere ⁴⁾ adorare, venerari; *natyw. Opatrzność*, providentia divina ⁵⁾ pio animo gratias agere pro cet. ⁶⁾ revertor i revento, którego Perfectum szczególniej często się używa; inne formy od revertor ⁷⁾ concretus; — *puszka pyxis* ⁸⁾ ea spe (eo consilio, ea mente), ut, quum cet. — (*Lecz mieć trzeba baczność na prawidła mowy uboczney wyłożone w Gr. §. 218 i nast.; osobliwie §. 219, 1, 2 i — Dla Słowa przyjdę zob. szczególniej §. 228 6 na końcu Uw.* ⁹⁾ seniles anni, senectus ¹⁰⁾ repuerascere, juvenilem vigorem recuperare; *tutayby można; senectutem, senectam exuere, deponere, depellere. — może, forsitan, fortasse; tutay także: nimirum, duntaxat* ¹¹⁾ omnia circum oculis perlustrare, si qua forte ejusdem naturae arbor — inveniri possit ¹²⁾ labor irritus est, frustra suscipitur. *Tutay można skrócić przez, sed frustra — a dla połączenia zdań, następujące tak zacząć: Skoro tylko młodociany umysł przywrócony mi został (reddere), powróciła i chęć obcowania z l. (versari inter, cum); — albo: Po odzyskaniu (recipere) młodoc. żywości, opanowała mnie (incessit me, animum) chęć (cupido, alacritas) powrócenia do l. (redire ad consuetudinem hominu intermissam) ¹³⁾ eodem iter dirigere, convertere, intendere, unde cet. — easdem regiones petere, unde ¹⁴⁾ takie zdania wtrącone (*iak mi się zdaje, iak mniemam, iak powiadano, i t. d.*) daleko rzadsze są w łacinie, niż w naszymy mowie: zazwyczaj robią się z nich zdania główne. Zob. Cz. I. str. 93 c. O zdawać się Zob. Cz. I. str. 56 k i str. 105 ¹⁵⁾ uszedłszy i t. d. (emetiri, progredi iter trium m.) ¹⁶⁾ nuncisci; incidere in; albo: ali-*

quis mihi se offert — *lecz użyć quum, postquam* ¹⁷⁾ reliquum conficere fortuna magis, quam consilio duce ¹⁸⁾ peregrinatio.

VII.

Widok kraiu mieszkalnego osobiwą wemnie sprawił czułość ¹⁾. Przez lat kilka od towarzystwa ludzkiego oddalony, z jednéj strony ²⁾ pragnąłem mój rodzaj na nowo poznać: z drugiey, obawiałem się dawniey sprobowanych ³⁾ niesmaków: a do tego nie wiedząc w iaki kray i do iakich ludzi przyszedłem ⁴⁾, byłem razem ciekawym i niespokojnym.

Z pierwszego weyrzenia ⁵⁾ kray się wydawał ⁶⁾ piękny i ludny ⁷⁾, role były dobrze uprawne, a zdaleka widać było ⁸⁾ miasto, którego gmachy wyniosłe i okazałe ⁹⁾, utwierdzały ¹⁰⁾ mnie w zdaniu, żem do narodu ćwiczonego, znaiącego się na rolnictwie i kunsztach trafił ¹¹⁾. O kilkanaście staj ¹²⁾ od miasta postrzegłem na boku ¹³⁾ kilka domów niskich mniej ozdobnych, wniosłem sobie ¹⁴⁾, iż to były mieszkania rolnicze, udałem się tam.

¹⁾ varie affici adspectu; specie, facie alicujus rei ²⁾ z iednéj strony; z dr. str. — przez quidem i sed simul ³⁾ experior; którego Imięstów przeszły nawet w dobrej prozie biernie był używany (*iak od niektórych innych Deponentia; np. comitatus uno fratre; confessum crimen; depopulatis agris; dimensus ager; emensa pars itineris; meditata oratio; metatis eastris; pactae induciae; partito exercitu*) — *niesmak, molestia, incommodum* ⁴⁾ nieznałomość (ignoratio) miejsca i ludzi do kt. prz., wzbudzała niespokojność (solicitudine afficere alqd) w ciekawym umyśle (animus noscendi cupidus) ⁵⁾ adspectus, species, ⁶⁾ apparere, videri ⁷⁾ regio opulenta et hominibus frequens ⁸⁾ conspici, cerni; ⁹⁾ altus et splendidus ¹⁰⁾ confirmare opinionem alcis ¹¹⁾ populus peritus et agri colendi studiosus — *trafic, devenire* ¹²⁾ stadium. *Ale Rzymianie oznaczali mnieyszą odległość zazwyczaj przez kroki: aliquot milia passuum* ¹³⁾ recessus; — *niski humilis; — mniej ozd.; ornatu carens* ¹⁴⁾ które gdy miałem za m. i t. u.

VIII.

⁸ Odzież moja¹⁾ niezwyczajna zadziwiła mieszkań-
ców²⁾: dzieci przestraszone z krzykiem³⁾ uciekły i po-
chowały się; a tym czasem zbliżywszy się⁴⁾ ku mnie czło-
wiek ieden sędziwy, dał mi rękę na znak dobrego
przyjęcia⁵⁾, [mówił do mnie, ale anim ja jego języka, ani
on mego rozumieć nie mógł. Wszedłem⁶⁾ do domu
porządnego z owym gospodarzem, przyjął mnie z wszel-
ką ludzkością, i do stołu z sobą zaprosił. Gdy się u-
czta skończyła⁷⁾ domyśliłem się z gościów⁸⁾ jego, iż
mnie prosił, abym się póty w domu jego zatrzymał,
póki z miasta nie powróci, przestałem na jego żąda-
niu⁹⁾, on zaś poszedł. Około zachodu słońca po-
wrócił i z nim pięciu innych: z tych czterech musie-
li¹⁰⁾ być żołnierze, mieli¹¹⁾ albowiem łuki w ręku i
strzały w kołczanach; piąty zapewne¹²⁾ ich wódz,
dał mi znać przez gości, iż potrzeba, abym szedł z nie-
mi do miasta, dodał i to gośćmi¹³⁾, iż mnie bierze
na swoją porękę¹⁴⁾ i nie mam się niczego obawiać. Szed-
łem natychmiast z nimi ochotnie¹⁵⁾.

¹⁾ cultus corporis mei — dodać: *niezw. w tym krainie* (ibi c. Genit. Gr. §. 139) — *zadziwić*, admirationem alicujus movere ²⁾ puer (które się używa bez oznaczenia rodzaju jak nasze dzieci) ³⁾ clamorem tollere (Abl. abs.) ⁴⁾ accedo; — *sędziwy* vir aetate provector, venerabilis; — *ie-*
den nie wyrazi się ⁵⁾ aliquem porrecta manu benigne sa-
lutatum alloqui ⁶⁾ potem wprowadził mnie do d. porz. (bene instructus) i przyjętego z w. l. (liberaliter excipere, tractare, habere), do st. zapr. (adhibere men-
sae, ad coenam) ⁷⁾ mensam tollere (Abl. abs.); post coe-
nam; albo p. surgere a mensa z postquam ⁸⁾ vultus et corporis motus; albo gestus — dom. się, conicere, conjectu-
ram facere, cognoscere, suspicari. ⁹⁾ lubenter accipere conditionem ¹⁰⁾ i. i. rozumiem że byli p. credo, albo: mihi verisimile, probabile videtur. Albo: czterech że byli ż. ztąd wnoszę (conicere, intelligere) ¹¹⁾ tene-
re — i byli opatrzeni (instruere, armare) kołczana-
mi pełnemi strzał ¹²⁾ procul dubio ¹³⁾ gośćmi nie potrzeba powtarzać ¹⁴⁾ suscipere patrocinium alicujus; eum in fidem, in tutelam suam recipere; nie mam non est, quod ¹⁵⁾ alacri animo sequi.

IX.

Miasto było dość ozdobne, porządne i ładne¹⁾, 9
domy inakszym prawdą kształtem²⁾ budowane, niżeli
u nas, przystoynie iednak i wygodne³⁾. Zaprowadzo-
no mnie do gmachu obszerniejszego⁴⁾ nad inne, do-
myśliłem się, iż to było mieszkanie króla, albo rządz-
cy⁵⁾ tego miasta. Nie byłem zaraz przypuszczony do
audyencyi⁶⁾, ale zaprowadzono mnie do iednej izby
na ustroniu⁷⁾, stanął⁸⁾ u drzwi na warcie ieden z tych
żołnierzy, którzy mnie przyprowadzili. Wkrótce
potem wszedł do mnie człowiek sędziwy, który przez
gościa pokazywał, iż mnie będzie uczył języka tamtey-
szego⁹⁾; chętnie na tém przestałem, i pokazałem, iż
mam wielką do tego ochotę¹⁰⁾.

Codziennie dwa razy przychodził do mnie nau-
czyciel, i w kilka niedziel już mogłem rozumieć gada-
jących, z czasem¹¹⁾ sam mówić dość dobrze nauczy-
łem się¹²⁾. Po czterech miesiącach nauki zaprowa-
dżono mnie do rządzcy: odpowiedziałem na jego py-
tanie dostatecznie, tając iednak moję trwalość i przy-
miot balsamu. Pudełko, gdzie był zachowany¹³⁾, by-
ło złote; bojąc się więc, żeby dla szacunku kruszcu¹⁴⁾
obywatele tamteysi nie wzięli mi go, kazałem podobne
z blachy¹⁵⁾ zrobić, a dawniejsze darowałem mistrzo-
wi, wprzód pilnie z niego masę owę wyjąwszy¹⁶⁾.

¹⁾ amplius, apte dispositus atque etiam venustus ²⁾ forma, ra-
tio; — *prawda* p. quidem; — *po u nas* dodać z wykły
³⁾ concinnus et commodus ad usum ⁴⁾ amplius ⁵⁾ praefectus
⁶⁾ admittere alqm, ei aditum dare ⁷⁾ pars aedium remotior;
u którego drzwi i t. d. ⁸⁾ consistere custodiendi causa
albo przez excubias agere, habere ⁹⁾ sermo illius terrae
proprius ¹⁰⁾ magnopere, valde cupere alqd. ¹¹⁾ succedente
tempore ¹²⁾ złączyć przez: tak iż — *po 4 miesiącach*
(elapso 4 mensium spatio) mogłem być zapr. do kr., i
na jego pyt. dost. odpowiedzieć (alicui quaerenti re-
spondendo satisfacere): *utailem iednak* (silentio tegere;
occultare, celare) m. trw. (aeternitas, perpetuitas vitae;
aeterna vitae conditio) i *przym.* (virtus) *bals.* (balsamum,
opobals.) ¹³⁾ asservari ¹⁴⁾ pretio metalli allectus, invita-
tus, motus, inductus aliquis me privat aliqua re ¹⁵⁾ rozu-
mie się żelazney, ale w łac. trzeba wyrazić: lamina
ferrea albo ductile ferrum ¹⁶⁾ promere.

X.

10 Kray ten nazywał się Poro-stan; monarcha ¹⁾ Poroch, którego Grecy według zwyczaju swego nazwali Porusem, gotował się ²⁾ na wojnę: wieść się bowiem w okolicach rozeszła ³⁾, iż lud iakiś od zachodu wojenny, pod wodzem bitnym i zuchwałym ⁴⁾, wiele innych narodów zawoioiwawszy, zbliżał się ku Indyi ⁵⁾.

Rozumiano zrazu ⁶⁾, iż byłem śpiegiem tego ⁷⁾ wojska, i dla tego straż mi była przydana ⁸⁾, gdy więc poznali, iż skądinąd przyszedłem, rządcza posłał mnie do króla.

Nie było go w stolicy ⁹⁾, wyszedł był albowiem z wojskiem, chcąc nad brzegami Hidaspu bronić wniścia ¹⁰⁾ tym zbóycem przychodniom i ich hersztowi ¹¹⁾, tak albowiem lud ten nazywał Macedonów, i sławne-go w Europie dotąd Alexandra.

Król, iakem był przed niego stawiony ¹²⁾, nie czynił mi wielekwestyi ¹³⁾, ale kazawszy mnie zmierzyć ¹⁴⁾, i widząc, żem miał wysokości stóp pięć i calów pół iedenasta, wziął mnie do swojego półku ¹⁵⁾. Dano ¹⁶⁾ mi łuk, strzały, dzidę iedną większą, drugą mnieyszą; a żem się nie umiał z tą bronią ¹⁷⁾ obchodzić, setnik tak rzesisto względem mnie używał kiia ¹⁸⁾, iż w kilka dni stałem się rycerzem ćwiczonem, i w moiej professyi biegłym ¹⁹⁾. W naszym kraju ten rodzaj nauki ²⁰⁾ nie był używany, ale też ²¹⁾ nie było rycerzów.

¹⁾ princeps, *tu* rex; — według zw. sw., suo more ²⁾ parare bellum, arma; in bello apparando occupatum esse (nb. nie: parare se ad bellum; chociaż got. się do bitwy, mówi się: se parare proelio, ad pugnam) ³⁾ fama, rumor per civitatem spargitur, albo: in civ. est ⁴⁾ strenuus idemque ferox; fortis et magna audacia praeditus ⁵⁾ Indiam petit neque jam longe a finibus abest ⁶⁾ primo ⁷⁾ speculator, emissarius; *lepiący*: przez speculandi causa mittere ⁸⁾ imponere custodem ⁹⁾ abesse ab urbe (bez dodania: primaria; bo u Łaczników kiedy się nie wyraża, o królem miście mowa, zawsze przez urbs rozumie się stolica ¹⁰⁾ prohibere alicui aditum, lub alqm ab aditu ¹¹⁾ dux; — gruby, barbarus ¹²⁾ adducere ad

¹³⁾ quaerere ex ¹⁴⁾ metiri magnitudinem corporis; — która wynosiła (esse Gr. §. 148 str. 121) stóp 5 i c. 10½ (pedes quinque cum dimidio sesquidigito detracto, t. i. półszostej stopy, odcinawszy półtora cala) ¹⁵⁾ recipere in numerum militum, legioni adicere ¹⁶⁾ przez: armari ¹⁷⁾ hoc genus armorum — obch. się, tractare ¹⁸⁾ rzesistym używaniem kiia (crebris verberibus subigendo, fastibus implendo) ¹⁹⁾ paucis diebus interjectis ²⁰⁾ dokazał tego S. (centurio) ²¹⁾ mołem być potiozony między starych żołnierzy (veteranus miles) w swoiej sztuce naybiegley-szych (exercitatus in arte) ²²⁾ disciplina ²³⁾ przez: hinc; — nie było; nulli sunt — rycerz; vir bellica virtute clarus: — albo w żarcie: heros.

XI.

Ruszyło się ¹⁾ w kilka dni wojsko nasze, 11 ile że wieści coraz świeższe przychodziły ²⁾, iż ów Alexander zwyciężywszy króla Taxyla, ku nam się zbliżał. Część wojska była nad rzeką pod komendą ³⁾ brata Porocha Nazardynga. Król przeświadczony ⁴⁾ o tem, iż przytomność monarchy w podobnych okolicznościach naywięcej dopomaga, spieszył się, ile możności, ażeby ⁵⁾ całe wojsko zebrane razem, bro-niło przejścia rzeki. Niedostateczną czyni o tem wzmiankę ⁶⁾ Kurcyusz historyk Alexandra: a że bar-dzo wiele podobnych omyłek znajduje się w tego księ-dze, ia iako świadek oczywisty ⁷⁾ tych dzieł, mam to za powinność, ażebym, ile możności ⁸⁾, czytelników z błędu wywiódł ⁹⁾, powiadając ¹⁰⁾ szczerze, co się, iak i kiedy działo. Mniemam ¹¹⁾, iż moje rzetel-ne powieści ¹²⁾ przywiodą ¹³⁾ uczonych do nowey e-dycyi ¹⁴⁾ tego autora: ręczę ¹⁵⁾, że będzie najlepsza, bo prawdziwa ¹⁶⁾.

¹⁾ Zaczęć peryod wyrazami: W kilka dni (interjectis diebus), a druga część zdania: — ruszyło się (movere iako Intrans.) wojsko nasze; umieszczać na końcu pół zbliżał (Porówn. Gr. §. 237 str. 223) ²⁾ crebri assertator nunciū — ile że, quoniam, quod. zbliżał się ku nam, przez samo Słowo adventare ³⁾ częśćią wojska, która była usta-wiona (dispono) —, dowodził (praesesse) i t. d. ⁴⁾ per-suasum habere. Albo: Król wiedząc (non ignoro), ile to dopomaga do zwycięstwa (quantum momenti ad v. esse), kiedy się rzeczy odbywają (res gerere) w przyt. (conspectus) wodza ⁵⁾ adhibita, quantum maximam aliquis

potest; celeritate, id agere, ut cet. — *zebrać razem*, in unum cogere. ¹⁾ ex parte tantum meminisse; — *hist. Al.* qui scripsit historiam Alex. M. ²⁾ ego, qui ipse interfui rebus gerendis, meum esse puto, ut cet. ³⁾ pro virili parte, quantum possim; quantum in me quidem est. ⁴⁾ errorem alicui, in quo versatur, eripere; eum errore levare; — *czytelni*, przez legerę w stosownym czasie położone. ⁵⁾ singula quaeque narrare. ⁶⁾ przyłączyć do poprzedzającego; i spodziewam się, że i t. d. ⁷⁾ ea, quae quis ad fidem rerum gestarum (albo samo: rerum fide) tradit. ⁸⁾ adducere z ad lub ut. ⁹⁾ de scriptore denuo edendo cogitare, novam editionem scriptoris alij procurare. ¹⁰⁾ która rękę (spondere), że i t. d. ¹¹⁾ quippe (lub ut) quae, ad res quod attinet, verissima et accuratissima futura est.

XII.

12 Píše Kurcyusz, iż wojska Porusowego, było 30,000 ¹⁾ pieszych; było nas tylko 22,000; słoniów 85, było tylko 52; o wozach wspomina, że było 300, tych liczby nie pamiętam; ale w tém nagany godzinie ²⁾, że o iazdzie nie czyni wzmianki, a było nas 6000. Píše o Porusie, że był postaci ogromny ³⁾, dodając te słowa: par animus robori corporis, et, quanta inter rudes poterat esse sapientia. Kray Indyjski nie był dziki, tenże sam autor zapomniiał o tém, iż tamtejszych mędrców Brachmanów ⁴⁾ chwalił. A nakoniec jeżeli szło o dzikość, nie wiem, kto ⁵⁾ dziksz; czy ten, co bez żadnego prawa ⁶⁾ spokojne narody wołował, czyli ten, który swoiocy własności bronil.

Píše dalej Kurcyusz, iż Alexander fortelem ⁷⁾ Porusa zwycięzył, kazawszy rozbić ⁸⁾ namioty swoje nad brzegami Hidaspu, tam gdzie przebywać nie miał. Attala podobnego do siebie ⁹⁾, w własne szaty ubranego tam osadził ¹⁰⁾. Indyanie mniemając że sam Alexander przybywa, moc swego wojska na przeciwnym brzegu postawili, a tym czasem Alexander drugą stronę rzeki przebył. W całej téj powieści podobieństwa prawdy nie masz ¹¹⁾. Alexander zuchwały i dumny ¹²⁾ nie umiał fortelem kraść zwycięstwa, iako pierwszy Parmenionowi oświadczył; Attal nie był podobny do Alexandra, wzrostu był wyższego ¹³⁾, ospowaty, i miał brodawkę na nosie, która go mocno szpeciła ¹⁴⁾.

¹⁾ Lubią łacińscy pisarze przytaczając podobnym sposobem ilość wojska dodawać numero (co do liczby); np. exercitum Pori hominum numero XXX. milia fuisse, Curtius tradit. ²⁾ reprehendendus, reprehensione dignus sum; reprehensionem mereri. ³⁾ sum corpore rarae magnitudinis (Zob. Kurc. VIII. 13). ⁴⁾ Brachmanes, um; albo podług pierwszý Dehl. ⁵⁾ uter, bo o dwóch mowa. ⁶⁾ nullo jure; contra jus fasque; non laceratus; nulla injuria provocatus; — *wołować*, ultro bellum, arma inferre — *własni*, sua defendere. ⁷⁾ dolus — *także*: dolo usus. ⁸⁾ rozbiwszy — tabernaculum statuere, collocare, ponere; — *tam gdzie t. i. którędy*, qua; — *przebywać t. i. przeprować się*, trajicere. ⁹⁾ haud dispar habitu oris et corporis — *ubrać*, exornare. ¹⁰⁾ considere jubere. ¹¹⁾ a vero abhorret, discrepat aliquid; verisimile non est. ¹²⁾ audax et ferox — *miał to za rzecz godną łotrów i złodziei, podstępem sobie gotować zwycięstwo* (Zob. Kurc. IV. 13). ¹³⁾ sum breviori corpore, humiliori statura; — *ospowaty*, variolarum vestigiis notatus. ¹⁴⁾ deformare.

XIII.

Żeśmy byli zwyciężeni, temu przeczyć nie mogę; 13 ale dyskurs Porusa z Alexandrem na poboiońsku ¹⁾ łaskawy. Sam się Kurcyusz w téj mierze z sobą nie zgadza ²⁾; mówi iż zdętego ze słonia Porusa na pół umarłego do Alexandra przyniesiono ³⁾. Człowiek w tym stanie nie zdobywa się na odpowiedzi ⁴⁾, zwłaszcza, gdy ani Alexander po indyjsku, ani Porus po grecku mówić nie umiał ⁵⁾. To prawda, iż Porus traktowany był po królewsku ⁶⁾; gdy do sił przyszedł ⁷⁾, odwiedził go ⁸⁾ Alexander, ale co z sobą ⁹⁾ mówili, nie wiem; bo do namiotu nas nie puszczono. Wszło z Alexandrem kilku przedniejszych wodzów ¹⁰⁾ i tłumacz.

W tém miejscu niech mi się pozwoili zastanowić nieco czytelnik nad lekkomyślnością kronikarzów ¹¹⁾, którzy rozmowy wielkich ludzi ¹²⁾ kładą tak, iak gdyby ich byli świadkami ¹³⁾, gdy pospolicie takowe rozmowy bywają ¹⁴⁾ albo sam na sam ¹⁵⁾, albo w przytomności dworzan dyskretnych ¹⁶⁾, którzy wiedzą, iak sekreta powierzone chować należy ¹⁷⁾.

Taż sama uwaga służyć może ¹⁸⁾ do przemów, które częstokroć w usta wodzów przed bataliami autorowie kładą ¹⁹⁾. Pełno ich jest w Liwiuszu ²⁰⁾. Baczny ²¹⁾ czytelnik nie inaczej je czytać powinien, tyl-

ko iak przydatek autora, chcącego pokazać, że nie tylko jest doskonałym dzieiopisem ²²⁾, ale i krasomowcą ²³⁾.

¹⁾ locus, in quo erat pugnatum; *tutay lepięć* wyrazić p. statim post pugnam, albo postquam depugnatum est; a za colloquium *lepięć* użyć słowa; *colloqui* ²⁾ sibi ipsi contradicere, non constare; secum ipse pugnare — w *tęć mierze*, hac i re ³⁾ *Zob. Kurc. VIII., 14 na końcu* ⁴⁾ non ita facilis et prompta mihi est acuta responsio; non ita facilis et promptus sum ad respondendum acute — *dodadź Stowo*, solere, consuesse ⁵⁾ praesertim quum — *albo quum praesertim* — loqui graece, indice; uti lingua indica, graeca (albo Indorum, Graecorum); *ale umieć nie wyrazi się wcale* ⁶⁾ aliquem tractare, habere liberaliter, honorifice, ita ut regem decet ⁷⁾ convalescere ⁸⁾ alqm adire, convenire, ad eum venire visendi causa ⁹⁾ *między s.* ¹⁰⁾ ducum primi, principes, praecipui — *tumacz* interpres ¹¹⁾ bona venia eorum, qui ista legent, liceat mihi notare levitatem et temeritatem — *annalium scriptores* ¹²⁾ vir magnus, illustris, auctoritate ceteris praestans, honoris gradu superior — *kłaśdź*, memorare ¹³⁾ interesse alicujus sermoni ¹⁴⁾ sermonem habere, conferre, instituire — *pospolicie p. solęre* ¹⁵⁾ secreto, remotis arbitris; *także inter solos np. duces* ¹⁶⁾ paucos tantum admittere eosque circumspicere, albo cautos, probatae fidei, fidos arcanorum custodes ¹⁷⁾ commissa celare — *iak*, quantopere; quanta diligentia, fide ¹⁸⁾ *ięż s. uwagę zrobić można*; alqd. observare, notare, monere de ¹⁹⁾ tribuere alicui sermonem ²⁰⁾ quorum apud Livium (nie in Livio, boby to znaczyło w jego osobie), in opere Livii magna copia est; albo przez refertus, plenus sum; abundo ²¹⁾ cautus ²²⁾ idoneus historiae scriptor, albo id. ad historiam scribendam; *także* bonum esse atque perfectum rerum gestarum explicatorem ²³⁾ dicendi artifex; albo p. eloquentia excellere, praestare; valere dicendo, dicendi copia.

XIV.

¹⁴⁾ Po nastąpieney porażce ¹⁾ ia, który byłem na odwodzie ²⁾, i na moje szczęście ³⁾ stałem na warcie ⁴⁾ u namiotu Porusa, byłem wzięty w niewolę ⁵⁾ przez Eurydyka rotmistrza półku Ptolemeuszowego, który potem był królem Egiptu; ten rotmistrz zaprowadził mnie do wodza swojego. Szczęściem ⁶⁾ podobałem mu się z pierwszego weyrzenia. A że zostawiono wolność powrotu ⁷⁾ żołnierzom Indyjskim, kazał mnie się pytać Ptolemeusz, czylibym ⁸⁾ nie chciał przy nim

zostać. Przestałem z ochotą na woli jego ⁹⁾, i byłem policzon między domownicy tego pana ¹⁰⁾.

Udaliśmy się ¹¹⁾ w króćce z Alexandrowem wojskiem ku morzu, ale wprzód odwiedziliśmy kray Pombor, którego narodu obywatelów Kurcysz, nie wiem dla iakowey przyczyny, nazwał Sophitami.

W króćce potem, pierwszy raz doznał nieposłuszeństwa wojska swóiego Alexander ¹²⁾, i chcący iść dalej za Ganges, buntem żołnierzy tak był przestraszony, iż ze wstydem i rozpaczą powrócić musiał. Lenuus albo Lennus ¹³⁾, który był autorem buntu ¹⁴⁾ i imieniem żołnierzy ¹⁵⁾ miał mowę do Alexandra, w kilka dni ¹⁶⁾ umarł na gorączkę ¹⁷⁾, o której na ówczas rozmaicie mówiono ¹⁸⁾.

¹⁾ cladem accipere ²⁾ esse in subsidio, in agmine subsidario ³⁾ forte fortuna ⁴⁾ excubare ⁵⁾ capi — *rotm.* praefectus turmae equitum, quibus praefuit Ptolemaeus (nb. nie Ptolemaeus; bo to pochodzi od greckiego *πτολεμαος* woyna) ⁶⁾ porcommode ita accidit, ut primo adpectu cet ⁷⁾ libertas datur, conceditur redeundi ad suos, domum ⁸⁾ anne; lepięć: utrum manere — an domum abire mallem ⁹⁾ parere voluntati ¹⁰⁾ assumere, recipere in familiam; referre in numerum domesticorum; adscribere familiae ¹¹⁾ w króćce (non multo post) z wojskiem Alexandra udaliśmy się (adire locum) ku morzu i t. d. — odwiedzić, visere; — kray, gens ¹²⁾ w króćce potem Al. chcąc iść dalej za G., buntem żołnierzy, którego nigdy dawniey nie był doświadczył, przestraszony i prawie do rozpacz przywiedziony, ze wstydem i hańbą (probrum et dedecus) powracać (retro ire) zaczął. ¹³⁾ Owszem Coenus — *Zob. Kurc. IX. 2, i 3, gdzie ta rzecz opisana* ¹⁴⁾ seditionis auctor, conciator ¹⁵⁾ militum nomine causam exercitus agens ¹⁶⁾ post paucos dies; paucis post diebus ¹⁷⁾ aliquis febri correptus vi morbi extinguitur ¹⁸⁾ varii sunt rumores.

XV.

Że dla sławy ¹⁾ kazał Alexander w mieyscu, gdzie ²⁾ obozował, pozostawiać żłoby nader wysokie ³⁾ dla tego, żeby potomność rozumiała, iż ludzie nadzwyczajni ⁴⁾ pod jego przewodnictwem tam zaszli, wyraża Plutach ⁵⁾. W Kurcysz ⁶⁾ jest wzmianka, iż umyślnie większe łóżka, dla żołnierzów niby zrobio-

ne⁷⁾, zostawić kazał. Nadto był oświecony⁸⁾ Alexander, żeby się na takie dzieciństwa zdobywał⁹⁾. A wreszcie gdyby był chciał omamić¹⁰⁾ potomność, lepięby było¹¹⁾ żłoby dla koni, łózka dla ludzi robić mniejsze od zwyczajnych, żeby następcy słuszni¹²⁾ się dziwować mogli, iż karli¹³⁾, a nie olbrzymi, pod Alexandrem¹⁴⁾ świat mogli zwyciężyć, i słusznych ludzi¹⁵⁾ zwoiować. W podziale¹⁶⁾ łupów między wojsko zarobiłem znacznie, co według zwyczajnego u dworów trybu¹⁷⁾, bardziey pana protekcyi¹⁸⁾, niż męstwu i zasługom moim przypisać powinienem¹⁹⁾. Dostało mi się daryków²⁰⁾ złotych 245, naczynia srebrnego grzywnien²¹⁾ 39, trzy bardzo piękne kobierce²²⁾ perskie, muslinu²³⁾ Indyjskiego sztuka²⁴⁾, i dwa wielbłądy.

¹⁾ *Ze Alex. dla sławy* (quo gloriam suam auget) w m. i t. d. ²⁾ castra habere ³⁾ solito major (podobnie niżey solito minor; potomność, poster) ⁴⁾ homo insolitae, inusitatae, ingentis magnitudinis, proceritatis; homo humanae magnitudinis modum excedens; — *przewodnictwo zam.* ductus lepię p. dux ⁵⁾ Pl. auctor est ⁶⁾ apud C. (zob. wyżej na karcie 68 notę 20) mentio occurrit ⁷⁾ cubilia militum amplioris formae, quam pro habitu corporis ⁸⁾ eruditus, doctus, sapiens (o konstr. zob. Cz. I. str. 55 notę o) — *lepię*: non tam leve est mihi tamque rude ingenium, ut cet. *albo*: non tam demens sum tamque eruditionis expert, ut cet. ⁹⁾ ad nugas istas, puero dignas, abūti ingenio suo; delectari nugis ingenio puerili dignis ¹⁰⁾ imponere — *A wreszcie*, ceterum ¹¹⁾ melius ac prudentius rem aggressurus fuisset, jubens et — et ¹²⁾ słusznie, wyraża się przez Ablat. jure; które się czasem wzmacnia: jure meritoque; także: non sine causa; *ale na stopień 2 i 3 nie mają Łacini wyrażać: czasem się używa: justius, verius; justissime, verissime, Należy iednak użyć stosownego opisu; tutaj np.: quo justior esset posteris admirationis causa; albo: ita enim magis erat futurum, ut jure mirarentur poster; także: quo magis possent poster jure mirari; dodadź: credentes. ¹³⁾ pumilio, pusio ¹⁴⁾ p. dux; — zwyciężyć, subigere (wyrazić biernie) ¹⁵⁾ homo grandis — debellare; — *mogli, nie wyrazić wcale* ¹⁶⁾ *Gdy i. dzielono m. w., mnie część naysławniejsza* (luculentus, magnus) dostała się (obtingo); — *albo przez: multum lucri lab lucrum magnum, haud contemnendum facere; multum lucrari* ¹⁷⁾ zrobić nawias (ut moris est in principum aula) ¹⁸⁾ favor, benivolentia ¹⁹⁾ aliquid acceptum *referro* ²⁰⁾ daricus aureus; albo numus aureus cum Darli*

essigie — dostać p. datur mihi ²¹⁾ selibra t. i. p. o. f. o. n. t. a. Lepię to więc wyrazić przez 19 funtów i pół — pondo (indeclin.) undeviginti cum selibra ²²⁾ tapes, etis; — *bardzo piękny*, perpulcher ²³⁾ tela indica pellucida albo filo tenuissimo ²⁴⁾ quantum uno tenore textitur.

XVI.

Od téy pory przestaliśmy wojować¹⁾; a po-16 wrót²⁾ nasz do Babilonu był ustawicznym tryumfem. Śmierć Ephestyona przerwała nasze radości³⁾, i lubo pan mój laworyta tego⁴⁾ cierpieć⁵⁾ za życia nie mógł, po śmierci na znak żałoby⁶⁾ kazał sobie włosy ostrzyż i brodę zapuścić⁷⁾. Wziął za to znaczną część sukcesyi po nieboszczyku⁸⁾; i mnie się z téy puścizny⁹⁾ dostał puchar złoty za to, żem rejestru ruchomości¹⁰⁾ z rozkazu pańskiego spisał.

Nastąpił wkrótce powrót i wiazd Alexandra do Babilonu. Rządca tamtejszy, który obywatelów krzywdził¹¹⁾, i iak mówiono znaczną część skarbów zostawionych, na swój pożytek obrócił¹²⁾, bojąc się, aby w iego sprawy nie weyrzano¹³⁾, przekupił¹⁴⁾ wieszczków, aby królowi śmiercią pogrozili¹⁵⁾, jeżeli do Babilonu wiedzie. Stało się tak¹⁶⁾: ale Ptolemeusz, który chciał na tém miejscu brata swego osadzić¹⁷⁾, dał znaczną sumę Bogoasowi¹⁸⁾, który na ówczas w wielkiey był łasce¹⁹⁾, ażeby wybił z głowy królowi te płonne przestrazy²⁰⁾. Jakoż mimo przestrogi, wieszczby i proźby²¹⁾, Alexander wiechał z tryumfem do Babilonu²²⁾. Rządca iednak miejsca nie stracił²³⁾ dla wkrótce nadeszłej śmierci tego monarchy: której okoliczność Plutarch w księgach swoich wyraził dość obszernie²⁴⁾, mniey iednak rzetelnie, co się tamtemu zbyt łatwemu do wierzenia²⁵⁾ autorowi częstokroć przytrafiło.

¹⁾ nulla amplius occasio bellandi offertur, bellum iam confectum videtur. ²⁾ wracać (repetere locum) do Babilonu. wojsko nie do wojującego lecz do odprawiającego tryumf (triumphare, triumphum agere) było podobne ³⁾ aliquamdiu turbare laetitiam. Lepię po łacinie tak wyrazić: która to iednak radość aby mniey trwała (diuturnus) była, śmierć Ephestyona sprawiła ⁴⁾ ponieważ był faworytem króla (gratiosus apud ali-

quem) ¹⁾ ferre; — *za życia; po śmierci przez Słowa* zob. Cz. I. XXII. c. 1. str. 82. ²⁾ ut luctum prae se ferret; *włosy coma (bo mowa o wł. na głowie)* ³⁾ barbam promittere ⁴⁾ Część bowiem znacząca i. t. d. venit ad me pars hereditatis haud contemnenda ⁵⁾ bona defuncti — *do stać się obtingere — za to mercedis loco* ⁶⁾ index rerum ad hereditatem pertinentium — *Gdy A. wracał się do Bab. (reverti, festinare), rzadca tego miasta (satripes, praefectus)* ⁷⁾ premere aliquem multaque crudeliter et avaro facere — *obryw. cives. sui* ⁸⁾ ex pecunia regia, ex thesauris sibi in custodiam traditis, multum in suum usum convertere, ad suum commodum avertere — *albo samo: avertere* ⁹⁾ aliquem vocare ad rationem reddendam; ab eo reponere; requirere r.; *także, aliquis cogitur reddere r.* ¹⁰⁾ pecunia corrumpere, inducere, impellere ¹¹⁾ mortem minari, minitari. *Lecz się to Słowo używa pospolicie o groźeniu śmiercią za karę, przez tego, który ukarać może. Lepiej więc użyć następujących wyrazów: aby przestrzegali (monere) króla, żeby nie wchodził do B., że go, gdy by to uczynił, koniec czeka (exitus vitae portenditur. — zob. to Słowo w Słowniku) — albo: aby przestrzegali króla, że, gdyby chciał wejść do B., wystawi (w fac, lepity Praesens. zob. na końcu w Spisie pod Praes.) na niebezpieczeństwo życia (adice capitis periculum; mortis periculo se committere; in capitis periculum ac vitae discrimen se inferre); — także: aby przestrz. h. o groźbą niebezpieczeństwa (periculum vitae instat, imminet), gdyby wszedł do miasta. — Najlepiej użyć pierwszego wyrażenia dla Słowa portendere najśrodkowiczego do wieszczków (vates, Chaldaei, hiorioli) ¹²⁾ Stało się tak, nie potrzeba wcale wyrażać, bo się już z poprzedzającego rozumie ¹³⁾ starał się, aby na miejscu Maza brat jego téj prowincyi był przetożony (id agere, ut Mazaenus, — praeficere) ¹⁴⁾ Owszem Bogofanesowi (Bogophanes, nis). Ten bowiem bywszy Podskarbin Dariusza, służył potem w wojsku Alexandra i zostawał u niego w łaskach. Zob. Kurc. V. 1. na końcu ¹⁵⁾ gratia, praecipuo favore aleis frui; alieni gratum acceptumque esse; *tutaj także: mihi alicui plurimum fidi, credit* ¹⁶⁾ alicui eripere, demere vanum terrorem; eum, ejus animum liberare inani metu, vindicare a metu. ¹⁷⁾ Itaque spernere vatium monita et preces suorum ¹⁸⁾ aliquis triumphans ingreditur, init urbem, invehitur in urbem ¹⁹⁾ amunere amovere aliquem ²⁰⁾ uberius, multis verbis scribere de aliqua re; latius et uberius persequi aliquid — *okoliczność, singula (neutr. plur.) — rzetelnie, vere, ad veritatem* ²¹⁾ nimis facili ad credendum; omnia temere credens — *często: non raro, saepius; — przytrafić się, accidere, evenire, contingere. (Accidere tu najlepsze, jako zazwyczaj o złych wydarzeniach używane; tak iak contingere najszybciej o dobrych) — tutaj także: in errorem incidere, delābi; peccare in aliqua re.**

XVII.

Zwyczaj ¹⁾ prawie powszechny zawsze iakowe ¹⁷ niezwykayne okoliczności śmierciom wielkich monarchów i wodzów oznaczał i przydawał. Nadto był sławnym Alexander, żeby go w tym pocście nie umieszczono. Ztąd owa bajka o truciznie w kopycie mulin do Babilonu przywiezioney; z tąd porozumienie o Antypatrze, Arystotelesie, a co większa o sameyże matce Alexandra. Załowalem ²⁾, iak inni, tego wielkiego człowieka; nie znalazłem jego matki i nauczyciela, z tém wszystkiem śmieie upewnić mogę ³⁾, iż nie był otruty ⁴⁾. Skorośmy ⁵⁾ wiechali do Babilonu, moda do dworu wesła ⁶⁾ pieć iak naywięcej. Dworzanie ⁷⁾, którzy dla przypodobania się panu karków sobie byli ponakręcali, widząc, że mógł wiele wina w dobrych ochocie znośić ⁸⁾, poczęli wielbić ⁹⁾ w nim ten nadzwyczajny przymiot szczęśliwego przyrodzenia. Ztąd emulacya, kto lepiej pana naśladować potrafi. Jeden dla téj przyczyny wypiwszy duszkiem ¹⁰⁾ półtora garca ¹¹⁾ starego wina, umarł na placu ¹²⁾; drugi dla zakładu ¹³⁾ oszalał ¹⁴⁾, ia sam upiwszy się ¹⁵⁾ wielokrotnie ¹⁶⁾, dostalem febry kwartanney ¹⁷⁾, byłbym może maligną przypłacił ¹⁸⁾ téj niewczesney ochoty ¹⁹⁾, gdybyśmy w domu lekarza nie mieli.

¹⁾ Zwyczaj ten mieli (mos mihi est) dawni dzieciopisowie, iż (ut) wielkim monarchom (rex) albo wozdom, nigdy prawie (vix unquam, haud unquam) nie dali (pati) umrzeć zwyczajnym sposobem, ale ich śmierci niezwykayne oznaczali (assignare) przyczyny. Taka (is, ea, id) była sława Alexandra, iż w tym pocście musiał być umieszczony (reponere in numero, assumere in numerum). To dało powód do owéy b. (inde locus datus est illi fabulae, mendacio) ²⁾ dolere vicem, miserari casum, commiserari fortunam aleis ³⁾ aliquid pro certo affirmare ⁴⁾ venenum alicui praebere, eum veneno tollere ⁵⁾ simulac, ex quo ⁶⁾ weszło w modę (in consuetudinem venire; usu ac more recipi) ⁷⁾ aulici, purpurati, regis amici — *zwękli (Partic.)* ⁸⁾ na widoczne niebezpieczeństwo chciwie się wystawiać (avide offerre corpus) dla żadney inney korzyści (fructus), iak że wiedzieli, iż się to królowi podoba ⁹⁾ aliquis hilaritati deditus vini capax

est ⁹⁾ laudibus effere, extollere — eximia facultas naturae beneficio data. — *Ziąd powstała em.* (certatio, certamen, contentio) ¹⁰⁾ simul exhaurire; uno haustu ebibere, epotare (nb. Partic. epotus używa się zaim. epotatus; tak iak na odwrót zwyczaj jest używać exercitatus w mieyscu Imiestowu od exercere ¹¹⁾ rzymski congius mieścił prawie nasze trzy kwarty; a więc dwie takie miary (bini congi) nasze 1²⁾ garca ¹²⁾ exanimari; exanimum corruere, col-lābi ¹³⁾ gdy zakład (sponsio) zrobiwszy z drugimi usiłował ich zwyciężyć (aliquem deponere — właściwie: położyć, z nóg zwalić), przebrawszy miarę i. t. d. largiore vino uti, modum excedere in bibendo, intemperantius bibere — albo p. largior vini usus ¹⁴⁾ a sensu mentis abstrahi ¹⁵⁾ vino mergi, onerari, obrui ¹⁶⁾ aliquoties, saepius, iterum ac saepius ¹⁷⁾ incidere in ¹⁸⁾ i byłbym jeszcze droższy przyplacił (maiores poenas dare alcjs rei — pluris mihi stat alqd.) — Lecz tu lepię tak wyrazić: i byłbym życiem przyplacił (morte mihi stat) — gdyby był zdolny lekarz nie odpędził (discutere, abigere; albo praesentibus remediis occurrere) groźący maligny (febris putrida imminet) ¹⁹⁾ futile gaudium, futilis laetitia.

XVIII.

18 Alexander zwycięzca narodów ¹⁾ przyzwyczajony w każdym punkcie do pierwszości ²⁾, mniemał, iż wielkość jego rozciągała się ³⁾ nawet do pijaństwa. Filip lekarz ten, który go po owęj kąpieli w Cydnie do zdrowia przyprowadził ⁴⁾, wszedł do sali bankietowej ⁵⁾ i zaczął nawracać do wstrzemięźliwości ⁶⁾ Alexandra: ten trzymając w ręku kielich ⁷⁾ wybornego wina, przedsięwziął nawrócić ⁸⁾ Filipa; skończyło się na tém ⁹⁾, iż i króla i doktora od stołu wyniesiono ¹⁰⁾; nazajutrz legli ¹¹⁾ obadwa. Doktor nieprzyzwyczajony leżał dwa dni ¹²⁾ bez pamięci, Alexander wyszumiawszy się nieco ¹³⁾, zaczął pić w najlepszą ¹⁴⁾ i tak dobrze, iż powtórnie zamieszony na łóżko ¹⁵⁾, iuż z niego nie wstał. Czynił Filip co mógł ¹⁶⁾, ale przesilony temperament ¹⁷⁾ starania jego uczynił płonne ¹⁸⁾. Umarł więc Alexander, strawiony ¹⁹⁾ maligną, następcy wyznaczyć nie mógł ²⁰⁾, bo przez cały czas choroby był bez zmysłów i przytomności ²¹⁾.

¹⁾ tytu narodów ²⁾ aliquis omni ex parte, in omni genere ceteris praefertur — przyzwyczajony p. solitus ³⁾ pertinere ad — ebriositas, vinolentia — albo p. rozumiać, że i w pijaństwie nikomu ustępować nie powinien (cedere aliqua re) ⁴⁾ sanare morbum aliqua re contractum. — Lepię: który mu, gdy myjąc zgrzane (calidus, sudore perfusus) ciało w zimnocy Cydnu wodzi, w ciężką był wpadł chorobę, przywrócił zdrowie (sanitatem reddere, salutem restituere — albo: aliquis mea opera recuperat pristinam valitudinem) ⁵⁾ coenatio; coenaculum; tu naylepię: conclave, ubi epulamur — Gdy wszedł raz do sali, gdzieśmy właśnie (tum forte) biesiadowali ⁶⁾ alqm ab ebriositate ad temperantiam revocare conari ⁷⁾ scyphus, cyathus, poculum. Zaczęć zaś to zdanie wyrazami: Alexander contra; — napętniony wybornym winem (v. generosum, validum, vetus) ⁸⁾ animum alicujus flectere studere ⁹⁾ res hunc exitum habet ¹⁰⁾ aliquem bene potum cubiculo efferre ¹¹⁾ aliquis morbo affectus lecto tenetur; — lekarz, który nieprzyzwyczajony (insuetus) za wiele pił (largiter se invitare, largiore vino uti) ¹²⁾ biduum; — bez p. mentis suae non compos ¹³⁾ crapulam exhalare, edormire ¹⁴⁾ denuo se inebriare — i tak dobrze się upił (mergi, onerari) ¹⁵⁾ deponere in lecto ¹⁶⁾ nihil praetermitto, quod quidem in me situm est; nihil inexpertum omitto; omnia experior, quae quidem in mea manu sunt ¹⁷⁾ sensus vitalis vi morbi oppressus; morbi vis major, quam ut fractis, (infirmis) viribus corporis sustineri possit; — tutaj naylepię pertinax vis morbi; albo: mali pertinacia ¹⁸⁾ eludere coenatus alcjs ¹⁹⁾ consumere ²⁰⁾ regni heres — constituere ²¹⁾ toto, quo quis aegrotat, tempore in potestate mentis non esse.

XIX.

Nadtem się zastanawiać ¹⁾ zwykli prawi ²⁾ kronikarze ³⁾, ażeby opisawszy ⁴⁾ dzieje znacznych ludzi, ich charakteru, sposobu działania i myślenia określili wyobrażenie. Tym sposobem oświecony ⁵⁾ czytelnik poznaie doskonale osobę, której dzieje czyta, wchodzi w nayskrytsze oney wzruszenia ⁶⁾, a iawszy się tego pasma ⁷⁾, docieka ⁸⁾ łatwo, iakie by mogły pobudki czynów, nad którymi się zastanawiał ⁹⁾. Historia tym sposobem uważana, nauką jest obyczajów ¹⁰⁾.

Jeżeli kto, zapewne Alexander ¹¹⁾ godzien ze wszech miar zastanowienia się czytelników uważnych i baczących. Oprócz tych, którzy ¹²⁾ do wiadomości tego wieku doszli, miał wielu innych historyków ¹³⁾, iedni ¹⁴⁾ go nad ludzi wyniesli, drudzy zbyt ostrzy le-

dwo go w ten poczet kładą. Zbytek chwalby i nagan¹⁵⁾ podeyrzany jest; temu¹⁶⁾, co widział i słyszał, naysbezpiecznię wierzyć można.

¹⁾ agere alqd ²⁾ prudens, religiosus — albo z przydaniem gravis: prud. et gr., relig. et gr. ³⁾ histori-us; rerum scriptor, explicator. Rzeczownik stanie przed Przmiotnikiem, iak zazwyczaj wtać. ⁴⁾ aby tych ludzi zacnych (illustris), których dzieła (res gestae) opisać, także charakter i sposób m. (ingenium et mores) okréślić (exprimere). — Spos. dział. (ratio agendi) nie potrzeba dodawać, iako zawarte już częścią w ingenium, częścią w mores; albo wyrazić razem przez sentiendi agendique ratio ⁵⁾ Tak ten, który czyta historię, nie tylko czyni (res gestae, opera, facta) ludzi, ale i samychże ludzi doskonałe pōznać (penitus cognoscere). Tym sposobem uniknie się wyrazu persona, którego użycie w tem miejscu chociaż nie błędne, mniejby jednak było stosowne. Zob. w Słown. łac. Persona ⁶⁾ alcjs veluti apertum pectus videre: abditos animi sensus perspicere ⁷⁾ via aliqua ad fontem pergere, properare, progredi ⁸⁾ colligere, intelligere, conicere; albo przez investigare causam facinor-um ⁹⁾ exanimare, expendere ¹⁰⁾ Zdanie to trzeba uzupełnić w następujący sposób: Historii opowiadanie tak urządzane (instinere) nie tylko jest zwierciadłem czasów (testis temporum), lecz i nauką obyczaiów (vitae morumque magistra) ¹¹⁾ Jeżeli ktoś jest, który przez dzieła swoje zasłużył sobie na to (commerere aliquid; albo p. assequi), iż go uważają za godnego, aby nad jego historię uważnie i bacznie się zastanowić (accurate ac diligenter exquirere alqd, inquirere in alqd), Al. pewno nim jest. — O dignus zob. Gram. §. 211. 4 i 5 str. 185 ¹²⁾ których pisma i t. d. — ad nos pervenire, aetatem ferre, interitu vindicari ¹³⁾ rerum suarum scriptores ¹⁴⁾ z których ieden (alius) go nad ludzi (supra humanum fastigium) i t. d. — w ten poczet kł. (in numero hominum habere) ¹⁵⁾ nimia laus et nimia vituperatio aequae cet. (nb. vituperium nie dobry łaciński wyraz) ¹⁶⁾ mnie to podać temu (narrare, tradere, prodere), co sam w. i t. d. — naysbezpiecznię (recte).

XX.

20 Miiam ¹⁾ cuda poprzedzające urodzenie tego bohatera. Lekkiwierny Plutarch obficie niemi obdarzył czytelników, a kiedy chciał zażartować z prognostyku zgorzenia teyże nocy, w której się Alexander urodził,

kościola Dyany w Efezie, zart mu się nie udał ²⁾. Olympias była piękna i młoda ³⁾, Filip letni i kula-
wy ⁴⁾, z tych powodów złożyli ⁵⁾ może Macedończy-
kowie na węża dzieło którego z dworzan. Cóżkolwiek
bądź ⁶⁾ pierworodnym był synem i następcą Filipa ⁷⁾.
Ten ze wszech miar znakomity ⁸⁾ monarcha; lubo nie
był zwycięzcą ⁹⁾ Azyi, iemu przecie nayslepszą
część ¹⁰⁾ powodzenia Alexandrowego ¹¹⁾ przypisać na-
leży ¹²⁾; on albowiem postawił ¹³⁾ naród i syna w sta-
nie sposobnym do przedsięwzięcia takowego.

Wychowanie Alexandra takowe było ¹⁴⁾, iakie
zwyczajnie dzieci królewskich. Sprowadzony Ary-
stoteles, lepię się ieszcze znał ¹⁵⁾ na dworszczyźnie ¹⁶⁾,
niż na Filozofii. Uczeń z wiadomością ¹⁷⁾ niektórych
terminów uczonych zyskał wielką o sobie opinią,
mistrz savor u dworu. Ow sławny list Filipa do Ary-
stotelesā, w którym bardzię się cieszy z przyszłego
mistrzostwa tego mędrca ¹⁸⁾, niż z urodzenia syna,
dziełem był ¹⁹⁾ płodney imaginacyi uczniów Arystote-
lesowych.

¹⁾ Miiam (omittere, praeterire, missum facere) cuda (pro-
digium) wydarzone (p. nunciare, iako nayspospolicię
używane przy prodigium) przed urodzeniem (ante
quam Gr. §. 182 Uw. 3), które przepowiadały (de-
clarare; właściwie portendere — lecz to zdanie wy-
razić biernie) jego przyszłą wielkość. Obfitość
(magna copia) ich podać (exhibere) książka Plutar-
cha; który sam do wierzenia skóry (facilis, pro-
nus) gdy sobie chciał zażartować (in ludibrium, in
ludum jocumque vertere alqd) z łatowierności tych,
którzy za cud uważali (prodigiū loco habere, albo mi-
hi alqd prodigium esse videtur), iż teyże (idem) nocy, —
zgorzał k. (conflagrare, incendio absūmi) ²⁾ hand bel-
le cedit inconditus jocus ³⁾ mulier venusta et florentis aeta-
tis ⁴⁾ annis proventus et pede claudus ⁵⁾ alicui tribuere,
assignare, in eum conferre culpam facinoris, cuius aliquis
alius auctor esse videtur, quod ab alio profectum esse, ad
alium auctorem referendum esse videtur ⁶⁾ utrumque res sit
⁷⁾ filius Ph. natu maior, maximus — następca, in spem
regni natus ⁸⁾ rex omni genere laudis cumulatus, rerum
gestarum gloria florens ⁹⁾ domitor, lepię przez domare,
subigere, expugnare ¹⁰⁾ po większey części, maxi-
mam partem, maxima ex parte; albo maxima pars eorum,
quae cet. ¹¹⁾ ea, quae ab Alexandro prospere, feliciter
perpetrata, peracta, confecta, gesta sunt ¹²⁾ przypisać

należy przez samo deberi¹³⁾ on bowiem to sprawił (efficere), iż i syn i naród (populus) taki zamiar powziąć i powzięty wykonać (ad effectum adducere; exequi) był w stanie¹⁴⁾ institutio — eadem, quae — esse solet¹⁵⁾ peritus¹⁶⁾ mos, qui in aula viget; mos aulicus¹⁷⁾ wyuczony niektórych term. ucz. (vocabulum artis philosophicae proprium), to uzyskał (assequi), iż wielka powstała (esse) między ludźmi o tego talencie (ingenium) i mądrości opinia; mistrz zaś wielki fawor zyskał (inire gratiam) u króla i książąt¹⁸⁾ z tego, że synowi Arystotelesa za nauczyciela dać może, niż że musi syn urodzić¹⁹⁾ pochodzi (dobetari alicui, profecta est ab) z uczniów Ar. (jednym wyrazem Aristotelici) imaginacyi płodney (ingenium promptum ad fingendum).

XXI.

21) Między¹⁾ innemi korespondencyami kancellaryi królewskiej²⁾, znalazłem był w archiwum Ptolemeusza, mojego pana, list, za którym Arystoteles do dworu Filipa był sprawdzony: pisał go Pauzaniusz podkomorzy: był zaś takowy: „Ze zlecenia³⁾ królewskiego donoszę ci, iż jesteś wyznaczony⁴⁾ nauczycielem młodego królewica. Jurgieltu⁵⁾ będziesz miał dwa talenta, stół⁶⁾ u dworu, mieszkanie, i oprócz tego wszystkie inne wygody. Winszuję ci łaskawych względów pana mego⁷⁾; oddawca, co potrzeba będzie na drogę, zapłaci⁸⁾. Bądź zdrów.“

Pensya dobra⁹⁾ więcęć ucieszyła¹⁰⁾ Arystotelesa, niżby był ukontentował¹¹⁾ czezy komplement¹²⁾. Już i tamtego wieku¹³⁾ filozofowie zaczęli¹⁴⁾ nie gardzić bogactw. Dalsza historia Alexandra¹⁵⁾ wiele podobnych fałszywych zamyka w sobie okoliczności. Zastanawiać się nad wszystkimi¹⁶⁾, wieleby czasu zabrało¹⁷⁾; niektórych więc tylko, lub fałsz, lub niedostateczne opisanie wyrażę¹⁸⁾.

¹⁾ in (nie inter; bo list, o którym mowa, nie tylko między temi papierami się znajdował, ale też i część ich stanowił. — Podobnie: ille est in civibus clarissimis — on jest jednym z nays. ob. — zaś: est inter c. cl., znajduje się w pośród nays. ob. sam takim nie będąc. Zob. wyżej str. 46 notę 21) ²⁾ Między temi papierami (libellus), które interesa króla w sobie mieszczące, w archiwum (tabellarium) P. pana m. były chowane

(asservare); znalazłem list, za którym (Ablat.) Ar. do dw. F. był spr. (accire): pisał go (Plusquampr., bo to dawniejsze niż znalezienie tego listu) P. podkomorzy (aerarii regii praefectus) w tój treści (hoc exemplo) mandato, jussu alejs — albo jussus (Partic.) ab aliquo¹⁾ iż tobie król poleci (demandare, tradere) wychowanie (cura educandi, instituendi) młodego syna (filius, puer recens natus) — wyrazić biernie²⁾ merces annua; lecz nie w Przyp. 2, bo dwa talenta były tym jurgieltem — będziesz miał p. datur mihi³⁾ victum praebere; — habitatio gratuita, — quae ad vitae commoditatem pertinent, ad vitam commode agendam sunt necessaria, suppeditare alicui — wszystko biernie wyrazić; a za u dworu położyć regio sumtu⁴⁾ iżeś z łaski (beneficio, gratia, benignitate) króla naszego ten zaszczyt pozyskał (ad honorem veli), mam ci czego powinnować (est, quod — gratulari — można dodać: prosperumque ejus rei eventum precari)⁵⁾ Na drogę (viaticum) jeżeli będzie potrzeba, da ten, któremu ten list dał do zanieśienia (perferre); albo który Ci ten list przyniósł (czas przeszły podług Gr. §. 225 ⁶⁾ lar-ga, ampla merces; m. luculenta, opima (zob. ten wyraz w Słown.)⁷⁾ laetiliam afferre⁸⁾ jest to nie z zupełną pewnością powiedziane, ale znaczy tyle co: „niżby był może ukontentował.“ a w takim razie Condit. praeter. jest nie amavissem, ale amaturus essem⁹⁾ vanus verborum honor; inanis verborum pompa; compellatio honorifica quidem, sed carens pondere¹⁰⁾ illa aetate¹¹⁾ zaczęli — opuścić, a za to przed gardzić (despicere) położyć: nie konieczne (non utique, non magnopere)¹²⁾ Co dalej o Alexandrze opowiadają, jest po większej części (plerumque) albo fałszywe, albo dodanemi fałszami (commentum) oszczecone (deformare, corrumpere)¹³⁾ quorum singula persequi, recensere¹⁴⁾ longi temporis res est¹⁵⁾ Niektóre więc tylko, które albo całkiem fałszywe (omnino falsum esse; a vero longe abesse), albo przynajmniej (certe) niedostateczne (minus ad veritatem exactus, minus integra veritate traditus; non omnino verus) wyrażę (ostendere; albo p. expendere, roztrząsnąć) — Lecz dla zaokrąglenia perodu dodadź można iakiś stosowny wyraz, np. in animo est, statui, mihi proposui cet. Zob. Gr. §. 238.

XXII.

Po zburzeniu Thebów, że dom Pindara ocalony 22 został¹⁾, Plutarch tego poety sprawiedliwy wielbi-ciel przyświadcza. I prawdziwie, gdyby tak było²⁾, akcyja ta umniejszałaby nieco dziakości postępkowi Alexan-

drowego: ale rycerz ów młody ³⁾ i popędliwy ⁴⁾ dobywając tak sławnego miasta, nie miał czasu ⁵⁾ myśleć o odach Pindarowych, których ⁶⁾ po większey części ⁷⁾ może tak nie rozumiał, iako my teraz, a podobno i wszyscy Grecy. Oplonawszy ⁸⁾ nieco, prawda ⁹⁾, że w dalszym czasie kazał mieć wzgląd na jego potomków ¹⁰⁾; ale dom Pindara tak zgorzał ¹¹⁾, iak i drugie. Choćby albowiem ¹²⁾ chciano go utrzymać, byłaby rzecz niepodobna ¹³⁾ w powszechném pogorzelisku ¹⁴⁾. Był chwalonym za to ¹⁵⁾ od Greków szczerzcy ¹⁶⁾ zapewne, niż za zwycięstwo pod Cheroneą ¹⁷⁾.

Był ¹⁸⁾ z nim Ptolemeusz w Atenach, wziąłem więc iednego razu śmiałość ¹⁹⁾ pytać się o okolicznościach rozmowy ²⁰⁾ Alexandra z Dyogenesem. Gdyśmy byli w Atenach, rzekł, oglądał Alexander ciekawie wszystkie tameczne osobliwości ²¹⁾. Naród Ateńczyków płochy ²²⁾ nie mogąc się nad niczém trwale zastanowić ²³⁾, lubił rzeczy osobliwe: znaiomi tę przysławę ²⁴⁾ ludu przedniejsi obywatela ²⁵⁾ starali się o to, aby go bawić nadzwyczajnymi widokami. Ich mędrcy, rodzaj zwyczajnie dumny ²⁶⁾, chcąc zyskać iak najlepszą o sobie opinią ²⁷⁾ a przeto i poważenie, z swojej strony ²⁸⁾ omamiali osobliwością te, że tak rzekę ²⁹⁾, dorosłe dzieci.

¹⁾ temperare, parcere aedibus, albo aedificium intactum manet. ²⁾ która to (quae quidem) rzecz, gdyby (si modo) była prawdziwą; zmniejszyłaby nieco (paullum) mniemanie okrucieństwa (opinio crud.), którego się w tém mieście Al. miał dopuścić (exerce-re crudelitatem). ³⁾ juvenis bellator ⁴⁾ temerarius et ferrox; audacia furens ⁵⁾ non vacat mihi; albo p. longe absum ab eo, ut cet. — ody przez carmina ⁶⁾ których górnosc (sublimitas) nie bardziy iego umysł (mens) pojąć (cāpere, assequi) mógł, iak nasz test w stanie (także posse); albowiem (quippe quae), iak się zdaie (zob. wyżej VI. notę 14 str. 60) Grekom nawet (ne — quidem) samym nie łatwe były do zrozumienia (ad intelligendum facilis, apertus) ⁷⁾ po w. cz. opuścić, a może wyrazić przez wtrącone credo; które często zastępuje w łacinie Przysłówkę, nie zmieniając w niczém Konstrukcyi; np.: może dla tego nie przyszedł, iż i t. d. ille ideo, credo, non venit, quod cet. Zob. w Słown. Credo. ⁸⁾ iracundiam reprimere, remittere — dądać: et ad se redire; — albo przez: tan-

dem ira sensim sensimque defervescit (stygnie gniew), deflagrat, paulatim decedit ⁹⁾ quidem — lepię tak: Nie można wprawdzie zaprzeczyć, że, oplonawszy nieco i t. d. ¹⁰⁾ liberi ¹¹⁾ domus alcijs eodem, quo omnes reliquae, incendio absumitur, deflagrat ¹²⁾ quam (sc. domum) si quis vel maxime cet. utrzymać, a flamma vindicare, servare, liberare. ¹³⁾ in communi totius urbis incendio: lepię p. urbs tota continenti incendio flagrat, ardet (Abl. abs.) ¹⁴⁾ żadnym sposobem uczynićby tego nie był w stanie — (posse) dostownie, albo p. operam perdere; operam incassum dependere; inanem laborem capere ¹⁵⁾ wyraźnię to trzeba oddać: za (ob) tę łaskawość (mansuetudo) ku (in) dzieciom Pindara ¹⁶⁾ sincerius — lecz ten stopień drugi mnię był używany; — lepię więc: magis sincere, magis ex animo ¹⁷⁾ Zob. Cz. I. str. 82, 2 ¹⁸⁾ przez Plusquam. bo czynność dawniejsza od następującego wziętem ¹⁹⁾ audere sibi sumere, ut cet.; id licentiae sibi sumere, ut cet. ²⁰⁾ singulae res, quas aliquis in colloquio alteri dicit et ab illo audit ²¹⁾ quidquid in aliqua urbe notatu dignum videtur, diligenter spectare, lustrare ²²⁾ petulans ac levis — in re una, in re eadem diutius immorari non posse, sed cet. ²³⁾ res semper novas ac singulares sectari ²⁴⁾ video aliquem hac parte (albo tu levitatis vitio) maxime laborare. ²⁵⁾ principes civitatis; rectores, moderatores reipublicae — studiose operam dare, ut cet. — aliquem miro et insolito spectaculo oblectare ²⁶⁾ genus hominum plerumque arrogans, superbum ²⁷⁾ famam quaerere; magnam de se opinionem afferre populo — albo p.: aby tém większa była ludzi o nich opinia, i tém większe dla (adversus) nich poważenie. ²⁸⁾ et ipsi — deludere — mira et insolita agendi ratio ²⁹⁾ ut vere dicam — puer adultus.

XXIII.

Dyogenes nie mogąc ¹⁾ co innego wymyślić, wlaźł ²⁾ 18 w beczkę. Postrzegł go w téj postaci ³⁾ Alexander, i kazał go do siebie zawołać. Filozof kontent ⁴⁾, że mu się dobra okazała do dystygwowania ⁵⁾ od drugih zdarzyła, nie chciał wynieść. Gdy się o tém Alexander dowiedział ⁶⁾, w pierwszym impiecie popędliwości swojej ⁷⁾, kazał mi pójść z kilkunastu żołnierzami, a zabiwszy dno u beczki ⁸⁾, toczyć w nię Dyogenesa ⁹⁾ aż na miejsce, gdzie miał ieść wieczerzą. Nie było bezpiecznie ¹⁰⁾ czynić mu remonstracye, kiedy był w passyi ¹¹⁾: jużem więc był poszedł, gdy ¹²⁾ oplonawszy z passyi ¹³⁾, kazał mi się nazad wrócić, a śmiejąc się z głupięj dumy ¹⁴⁾ mniemanego ¹⁵⁾ mędr-

ca, rzekł: iż wzgarda takiego grubiaństwa największą jest karą.

Kazał¹⁹⁾ nam zatem wszystkim, żebyśmy się przechodzili koło beczki, a żaden żeby na nią nie spojrział. Ten rodzaj kary tak rozgniewał¹⁷⁾ filozofa, iż ku wieczorowi z beczki wylazł¹⁸⁾, i nieproszony¹⁹⁾ do Alexandra przyszedł. Ale przestrzeżeni²⁰⁾ nie puścili go; czém tak się zmartwił²¹⁾, iż tegoż samego dnia zachorował na żółtaczkę²²⁾, i leżał²³⁾ u iednego z admiratorów swoich²⁴⁾ kilka niedziel²⁵⁾.

¹⁹⁾ gdy nie mógł ²⁰⁾ inrepere in dolium ²¹⁾ t. i. siedzącego w b. (latere in d.) — conspicere, animadvertere, conspici ²²⁾ gaudens, elatus gaudio ²³⁾ oculos in se convertere; prae ceteris conspici z ut — wysiódz prodire ²⁴⁾ cognoscere albo nunciatur mihi ²⁵⁾ erumpente iracundia; lepięcy vehementi ira commotus; — kazać p. mittere, ut cet. ²⁶⁾ operculo addito obstruere d. ²⁷⁾ abym beczkę, w której się znajdował D., przydanem dnem zabita, zatoczył (provolvere, volvere) na to m. i. t. d. — ięść wiecz. coenare ²⁸⁾ periculosum, periculosa res est alqm monere, hortari velle ²⁹⁾ ira flagrans, ardens, incensus; iracundia inflammatus ³⁰⁾ Zob. Cz. I. XVIII. ³¹⁾ defervescent ira ³²⁾ in ludibrium vertere, ludibrio habere — stolidi arrogantia hominis, qui ³³⁾ nomen sapientis sibi asserere; se sapientem putari velle; se s. profiteri ³⁴⁾ dla lepszego związku w łacinie przeniesie trzeba następujące zdanie niżej; a to, które się zaczyna od kazał, bezpośrednio z poprzedzającym połączyć w ten sposób: a śmiejąc się z mędrca, kazał, abyśmy wszyscy (cuncti) przechodzili przez owo miejsce (praetergredi, transire locum), na którym był D., ale oczu na niego żaden nie zwracał (oculos conijcere, convertere in alqm — nb. względem kazać aby — i kazać aby nie zob. w Gr. §. 478; 211, Uw. 9. osobliwie §. 245;) będąc przekonany, że ta wzgarda człowieka dumnego najsłodsza (gravis) będzie jego grubiaństwa (rusticitas) karą. I nie omylił się w mniemaniu swoim (non me fallit opinio mea). Ten bowiem rodzaj k. i. t. d. — przekonany będąc, persuasum habens, albo: ratus; które zazwyczaj stoi na końcu zdania, którym rządzi, a czasem w środku; np. filium suum venturum esse ratus; albo filium suum ratus esse venturum ³⁵⁾ alqd. indignationem mihi movet, molestum est; albo: moleste, aegre fero, patior alqd; commoveri aliqua re ³⁶⁾ prorepere (zob. Gr. §. 224. Uw. 1.) ³⁷⁾ non vocatus, invocatus; najlepiej p. ultro (zob. w Słown.) ³⁸⁾ ii, quibus id negotium datum erat. — regis adveniendi copiam non facere, ad regem non admittere ³⁹⁾ alqd me mordet, irritat, aegritudinem, moerorem mihi

affert; aegritudine, moerore me afficit ⁴⁰⁾ in morbum equatum incidere, morbo corripi; bile suffondi ⁴¹⁾ aliquis lecto affixus jacet ⁴²⁾ quidam admirator sapientiae alqis ⁴³⁾ za he b d o m a s, lepięcy tu, gdy czas nie jest oznaczony — per satis longum tempus.

XXIV.

Grecy najpierwsi pisali¹⁾ woyny²⁾ Alexandra. ³⁾ Zeby się był tę pracy Pers, lub Indyanin podiał⁴⁾, nie takby się dobrze wydawała⁵⁾, a może obostronne pióro⁶⁾ najlepiejby nam dało poznać⁷⁾, iako i on i jego koleży szczęśliwym hazardom winni największą wdzięczność⁸⁾. Batalia pod Granikiem decydowała o szczęściu i sławie Alexandra⁹⁾; gdyby ją był przegrał¹⁰⁾, byłby pierwszym w poczie szalonych zwycięzców¹¹⁾. Szła dalej pasmę jego pomysłność¹²⁾; najwięcej był winien¹³⁾ gnusności Persów. W Tyrze najpierw znalazł ludzi¹⁴⁾; ale też ten¹⁵⁾, który przeiazdem¹⁶⁾ królestwa zabierał, pod iednym miastem siedem miesięcy strawił¹⁷⁾. Pielgrzymowanie do Jowisza Ammona było dziełem polityki tego monarchy¹⁸⁾; ale zamyslaiąc o monarchii universalnej¹⁹⁾, zdawało mu się, iż tym fortelem²⁰⁾ lepięcy oczy gminu omami, i do siebie umysły zdziwione przyciągnie²¹⁾. Pisał Ptolemeusz dyaryusz życia²²⁾ Alexandrowego, ale że był szczery²³⁾, nie wyszedł na świat²⁴⁾. Po śmierci jego²⁵⁾ dostałem kopię, i stąd najwięcej powziąłem wiadomości²⁶⁾, i lepięcy, niżeli gdy na żywego patrzył²⁷⁾, poznałem Alexandra. Batalia pod Arbela od Kurcyusza i Plutarcha inaczej jest opisana, niż w tym manuskrypcie²⁸⁾. Według ich powieści²⁹⁾ siedział Daryusz na wozie złotym³⁰⁾, stały posągi³¹⁾ z drogich kruszców w kraju, gdzie przez religią Magów reprezentacye takowe były zakazane³²⁾; zobaczył³³⁾ unoszącego się³⁴⁾ orła nad Alexandrem wieszczek, który był na odwodzie³⁵⁾.

¹⁾ primus sum, qui ²⁾ historia bellorum ab aliquo gestorum ³⁾ suscipere aliquid faciendum — Persarum aliquis ⁴⁾ speciosum et clarum esse. — Połączyć zdania przez quidem i s e d ⁵⁾ diversa de aliquo iudicia — albo: historia ab historicis diversorum partium concinnata — albo: historia ab historicis ostendere demonstrare ⁶⁾ aliquis gloriam suam fortunae

magis favori, quam suae virtuti debet ⁹⁾ od wypadku bi-
 twy pod Gr. zależało mniemanie o szcz. i sz.
 Alex. ⁹⁾ vinci proelio ¹⁰⁾ in numero aliquo primum alicui
 assignare locum — vesanus ac furiosus ¹¹⁾ Ab hoc initio ali-
 quis perpetuo fortunae favore utitur, eam semper quasi comitem
 habet; fortuna ita aliquem complectitur, ut eam in potestate
 sua habere videatur ¹²⁾ *naściec iednak b. winien*
 (prodest mihi alqd.) — *ignavia* ¹³⁾ *Tyrus pierwsze by-
 to miasto, które mu mężów stawilo* (opponere, obji-
 cere) — *maż vir strenuus, albo vir hoc nomine dignus. Tak
 że dostownie p. nancisci viros — ale w ten czas nappierwszy
 wyłokę się p. demum (dopiero)* ¹⁴⁾ quae res fecit, ut
 cet. ¹⁵⁾ in transitu — *zabierać, expugnare* ¹⁶⁾ in obsi-
 dione urbis haerere, tempus consumere; *albo obsidio me deti-
 net, moratur* ¹⁷⁾ *Że odbył peregr. do Jow. (adire tem-
 plum Jovis), to iego polityce (prudentia et calliditas)
 przypisać należy (tribuere) — albo: o tem sądzić
 trzeba, że to z polityki (callido consilio) zrobił.*
¹⁸⁾ *To iego przybranie do familii Jowisza nie
 bardzito w innych, iak w nim samym iniech
 wzbudziło* (risum alicui movere) ¹⁹⁾ mente, animo, spe
 complecti (Part. praeter.) imperium totius orbis terrarum
²⁰⁾ *wymyślił ten podstęp* (artificium excogitare, dolum
 componere; fraude uti), *którymby gmin omamit* (decipere,
 capere, deludere, fallere) ²¹⁾ *i podziwem siebie
 umyślił i t. d. (voluntatem alcis sibi conciliare)* ²²⁾ *com-
 mentarii rerum alcis* ²³⁾ *w którym iednak, gdy wszy-
 stko (singula quaeque) szczerze było opisane* (ad verita-
 tem exactus) ²⁴⁾ *vulgari, foras emitti* ²⁵⁾ *którego pisma*
 (liber, scriptio) i t. d. — *kopia, exemplum, exemplar; —
 dostać, nancisci* ²⁶⁾ *w której wiele ważnych rzeczy*
 (lectu dignissima, magni momenti) o A. *zapisanych* (con-
 signare, notare) *znalazłem, i ztamtąd go dokła-
 dniey pozn. i t. d. (melius et accuratius cognoscere).*
²⁷⁾ *oculis intueri aliquem* ²⁸⁾ *liber* ²⁹⁾ *p. narrare* ³⁰⁾ *curru
 aureo vehi* ³¹⁾ *którego obydwu boki zdobiły posą-
 gi ze złota i srebra urobione; — (Zresztą to opisać
 Kurcyusz mówiąc o bitwie pod Issus nie pod Arbela)*
³²⁾ *używać takich wyobrażeń* (imago) *prawami
 świętymi* (lex sacra) *Magów zakazane było* ³³⁾ *to
 zdanie zależec będzie podobnie od narrare i wyrazi się bier-
 nie* ³⁴⁾ *pendenti magis quam volanti similis — albo króćcy p.
 aquila volat supra caput alcis* ³⁵⁾ *versari inter milites in sub-
 sidio collocatos.*

XXV.

25 Alexander nie był nabożny ¹⁾, wieszczkowie tam-
 teyszych wieków ²⁾ zwyczajnym duchowieństwa try-
 bem ³⁾ nie byli odważni. Kto widział batalie, wie
 dobrze ⁴⁾, iż w kurzu i zamięszaniu nie tylko iednego,

ale całego stada orłów postrzechy trudno ⁵⁾. Płastwo
 każdy zgiełk i wrzawa straszy. Orzeł, choć go kró-
 lem innych nazywają, tak w ten czas ucieka, iako i
 wrona. Wszystkie te, złęczone razem okoliczności ⁶⁾,
 sprzeciwiają się bayce, prawda, że zabawne, ale nie
 dobrze wymyślone.

Nad ciałem Daryusza, którego Bessus zabił, pla-
 kał Alexander według powieści swoich kronika-
 rzów ⁷⁾; toż samo miał uczynić Cezar, gdy mu głowę
 Pompeiuszową przyniesiono. Takowe płacze albo
 nieszczeré ⁸⁾, albo nierozsądne ⁹⁾. W mocy było
 płaczących nie dawać sobie okazji do żalu ¹⁰⁾, a iezeli
 czynili dla ostentacyi ¹¹⁾, grzeszyli niełudzkością
 w dwóynasób ¹²⁾.

Miał Alexander wielkie przymioty ¹³⁾, ale passye
 zbyt porywcze i żywe ¹⁴⁾. Wielkość iego była rodza-
 iowi ludzkiemu szkodliwa ¹⁵⁾, przykład fatatny, dzie-
 ła, które czynił ¹⁶⁾, dziwią i dziwić będą ¹⁷⁾ potę-
 mność: ale zawieszzone na szali zdrowego rozsądku ¹⁸⁾,
 podobno uczynią go bardziey godnym szpitala szalo-
 nych, niżeli tronu całego świata ¹⁹⁾.

¹⁾ non admodum pius ac religiosus ²⁾ *którzy w tamtym
 czasie żyli* ³⁾ proprio quodam sacerdotum more — imbel-
 lis et otii amans ⁴⁾ *kto kiedy był w bitwie* (interesse
 pr.) — non me latet, fugit ⁵⁾ *iak trudnoby było w za-
 pale wojny* (in medio ardore pugnae), *gdy zewsząd
 grozi* (instare. Abl. abs.) *niebezpieczeństwo, gdy się
 różne rozlegają wrzawy* (omnia variis clamoribus stre-
 punt), *a przez kurzu tumany ledwo przejrzyć
 można* (pulveris nubes prospectum oculorum aufert, adimit),
nawet całe stado (grex), *a coż dopiero* (nedum) *ie-
 dnego orta postrzedz* ⁶⁾ quae omnia simul — repu-
 gnare — fabella lepida quidem, sed inepte excogitata ⁷⁾ *pi-
 szą Kronikarze, że, gdy mu głowę P. przyniesio-
 no, płakał nad iego śmiercią* (mortem alcis lacrymis
 prosequi) ⁸⁾ *lacrymae confictae; dolor simulatus, fictus*
⁹⁾ *stultitiae signum* ¹⁰⁾ *luctum sibi afferre, dolorem facere,
 aegritudinem parere — ze Spólnikiem ne* ¹¹⁾ *sese iactandi
 et ostentandi causa* ¹²⁾ *inhumane agendo — bis* ¹³⁾ *est in
 aliquo virtus* ¹⁴⁾ *ale oszpecone* (deformare) *wadami;
 w których liźbie passye i t. d. (nimii motus animi ratio-
 ni non obtemperantes)* ¹⁵⁾ *damnosus — fat, perniciosus*
¹⁶⁾ *res gerere, facinora facere* ¹⁷⁾ *magna est alcis rei in po-
 steritate admiratio* ¹⁸⁾ *ale gdyby ie kto i t. d. aliquid ra-
 tione perpendere, rationis iudicio ponderare, diligenter per-*

pendere et integre iudicare ¹⁹⁾ *godniejszym po osądzi*
(*i. i. osądzi że był g. — existimare dignum, qui cet.*)
szpital, szal. (aliquem ut furiosum in custodia servare).
nie tr. c. sz. (orbi terrarum imperare, omnium gentium im-
perium tenere; totius mundi potiri).

XXVI.

O Manliuszu Kapitolńskim.

26 Wiele nam dawna historia stawia ¹⁾ przykładów
ludzi ²⁾, co w wolnym zrodziwszy się kraju, i czyli to
przez zasługi czyli przez szczęścia sprzyjanie sławy ³⁾
miedzy obywatelami nabywszy, dumnymi się stali ⁴⁾;
a widząc się znaczeniem wywyższonymi nad innych ⁵⁾,
pokusili się o osiągnięcie nad wszystkimi pierwszeń-
stwa i o panowania nad nimi ⁶⁾. Takim był ⁷⁾ u Rzy-
mian ⁸⁾ M. Manliusz, który ⁹⁾ Kapitolium ad Gallów
obronił i ztąd przydomek dostał Kapitolina. Ten po-
wodowany ¹⁰⁾ żądzą najwyższej władzy ¹¹⁾ spiski kno-
wać ¹²⁾ zaczął ¹³⁾, i sławy męstwem nabytę użył za
narzędzie ¹⁴⁾ do osiągnięcia pierwszeństwa ¹⁵⁾ w kra-
iu ¹⁶⁾. Zdawało mu się nietrudną być rzeczą ¹⁷⁾, tego
dokazać ¹⁸⁾; przeto iż ¹⁹⁾ dla szkodliwości swojej
wielką miał ²⁰⁾ u pospólstwa wziętość ²¹⁾, i znaczne
posiadał ²²⁾ do szalowania ²³⁾ zbiory ²⁴⁾. Hojnymi
przeto ²⁵⁾ darami ²⁶⁾ i wypłacaniem cudzych dłu-
gów ²⁷⁾ coraz ²⁸⁾ większy nabywał powagi ²⁹⁾, tak iż
w krótkim czasie wziętość jego i znaczenie u wszy-
stkich było iak ³⁰⁾ e) ³¹⁾ największe ³²⁾. A gdy już rzecz do
tego doprowadził ³³⁾ stopnia, iż prywatnym będąc czło-
wiekiem ³⁴⁾ więcej znaczył ³⁵⁾ niż sami ³⁶⁾ f) urzędnicy ³⁷⁾,
zaczął podżegać ³⁸⁾ pospólstwo ³⁹⁾ na Senatorów ⁴⁰⁾
przez swoje buntownicze i niegodziwe ⁴¹⁾ g) odezwy ⁴²⁾.
27 Był wtenczas Dyktatorem Aulus Cornelius Cos-
sus — taki ⁴³⁾ urzędnik miał nad wszystkimi moc ży-
cia ⁴⁴⁾ i śmierci ⁴⁵⁾ —. Gdy mu doniesiono ⁴⁶⁾ i) o tem ⁴⁷⁾
podczas gdy z Wolskami wiodł ⁴⁸⁾ wojnę, szybko ⁴⁹⁾
od wojska odieżdża, i iak może najszybciej ⁵⁰⁾ do

- a) Caes. b. g. I. cap. 9. d) ib. c. 18. g) ibid. c. 17.
b) ib. c. 3. e) ib. c. 9. h) ibid. c. 16.
c) ibid. f) ib. c. 17. i) ibid. c. 4. 23. 7.

miasta ⁵¹⁾ k) dąży ⁵²⁾. Nazajutrz wystawiwszy w Ko-
micyum ⁵³⁾ krzesło, każe przywołać Manliusza i przed
sobą się sprawić ⁵⁴⁾; gdyby się był okazał winnym,
miał ⁵⁵⁾ oddać głowę ⁵⁶⁾ l) pod topór ⁵⁷⁾. Lecz on do
sądu wszystkich klientów i dłużników swoich, za któ-
rych popłacił długi ⁵⁸⁾, i ich domowników ⁵⁹⁾, do kil-
ku ⁶⁰⁾ tysięcy ludzi zewsząd pozgromadzał, i przez
nich usiłował od kary ⁶¹⁾ m) się wylamać ⁶²⁾. Dyktator
wszystko wybadawszy ⁶³⁾, gdy podeyrzenia iak naj-
pewniejsze świadectwa popierały ⁶⁴⁾, sądził mieć do-
stateczny powód ⁶⁵⁾ do ukarania go ⁶⁶⁾ podług kraio-
wego ⁶⁷⁾ n) zwyczaju ⁶⁸⁾; tem mnię zaś ta rzecz wątpliwą
mu była ⁶⁹⁾, ile że miał w świeżej pamięci ⁷⁰⁾, iż po-
dobnym ⁷¹⁾ sposobem Kwintus Cyncynnat obszedł
się ⁷²⁾ ze Spuryuszem Meliuszem o), gdy ten hojnym
darów sypaniem ⁷³⁾ lud ⁷⁴⁾ sobie uymował ⁷⁵⁾ =
Obawiał się jednakże zapamiętałości ⁷⁶⁾ pospólstwa, i 28
widział ⁷⁷⁾, że ten krok z wielkiem niebezpieczeń-
stwem ⁷⁸⁾ jest ⁷⁹⁾ p) połączony ⁸⁰⁾. Przestał ⁸¹⁾ na tem, że
go poymać i do więzienia zaprowadzić ⁸²⁾ q) kazał ⁸³⁾.
Na próżno ⁸⁴⁾ Manliusz wołał do pospólstwa: że tak
się zawsze ⁸⁵⁾ ludowi rzymskiemu zasługiwał ⁸⁶⁾, iżby
w ich oczach ⁸⁷⁾ do więzienia nie powinien być wle-
czony ⁸⁸⁾ r) i w téj potrzebie ⁸⁹⁾ od tych opuszczony ⁹⁰⁾,
dla których jedynie ⁹¹⁾ tak wielką z patrycyuszami pod-
jął ⁹²⁾ s) walkę ⁹³⁾. Gmin ⁹⁴⁾ t) mową zapalony ⁹⁵⁾ cho-
ciaż się przeciwko dyktatorskiej władzy nie śmiał na-
nie odważyć, gdy jednakże ze złożeniem dyktatury
zniknęła ⁹⁶⁾ boiaźń, bronią się chciał swego prawa do-
bić ⁹⁷⁾; prócz tego wielkie mnóstwo ludzi po wsiach
zebrane ⁹⁸⁾ groziło wylamaniem ⁹⁹⁾ u) więzienia ¹⁰⁰⁾. Te-
mi okolicznościami ¹⁰¹⁾ zniewolony ¹⁰²⁾ senat, nie cze-
kał, ażby do tego przyszło ¹⁰³⁾, lecz więźnia uwolnił
z więzów ¹⁰⁴⁾.

¹⁾ praebere ²⁾ vir ³⁾ fama ⁴⁾ połączyć zdania w ten spo-
sob: dumnymi się stawiający (animus opinionibus vulgi

- k) ibid. c. 7. o) ibid. c. 14. s) ibid. c. 16.
l) ibid. c. 4. p) ibid. c. 10. r) ibid. c. 4.
m) ibid. q) ibid. c. 15. u) ibid. c. 11.
n) ibid. c. 19. r) ibid. c. 11.

inflatur — Abl. abs.); gdy — widzieli i t. d. *) opes alcia inter ceteros excellent. ⁶⁾ alqs. omnibus anteferri illisque imperare (dodać: nefandis consiliis) stadet ⁷⁾ horum numero fuit ⁸⁾ Genit. ⁹⁾ któremu obronione od Gallów K. przyd. K. nadało (indere) ¹⁰⁾ adducere ¹¹⁾ regnum ¹²⁾ novis rebus studere ¹³⁾ opuścić ¹⁴⁾ principatus ¹⁵⁾ zob. Cz. I. XXIII. str. 85. między przykładami ¹⁶⁾ conata perficere ¹⁷⁾ esse z Abl. Gr. §. 149. 2 ¹⁸⁾ gratia ¹⁹⁾ habere. Lepiety p. Plusquam. Słowa comparare ²⁰⁾ largiri ²¹⁾ quare na początku ²²⁾ largitiones używane często było o hojnym dawaniu w zamiarze pozyskania sobie kogo, osobliwie do złych celów ²³⁾ wypł. dług; nes alienum dissolvere — cudzych wyrazić przez aliorum; albo lepiety wcale nie wyrażać ²⁴⁾ indies ²⁵⁾ favorem sibi conciliare; — tak iż, ut ²⁶⁾ multum valere ²⁷⁾ adducere; — do tego stopnia, eo — ale dodadź Słowo videri ²⁸⁾ samo privatus ²⁹⁾ multum posse ³⁰⁾ wysokich urzędników, iacy się tu rozumieć, zwali Rzymianie magistratus ³¹⁾ incitare, concitare contra alqm ³²⁾ plebs, multitudo, vulgus ³³⁾ przez uszanowanie dla wieku zwali Rzymianie Senatorów także patres ³⁴⁾ seditiosa et improba oratio ³⁵⁾ nie talis lecz is; bo tu nie iest mowa o urzędniku podobnym dyktatorowi, ale o samym dyktatorze; a zatem taki stoi wyrażnie w znaczeniu ten. Porównaj Cz. I. str. 55, s. ³⁶⁾ vitae necisque potestatem in alqm habere ³⁷⁾ ea res ³⁸⁾ przez Imiestów ³⁹⁾ maturat proficisci ⁴⁰⁾ iak nayprędzcy; quam maximis itineribus t. i. iak naywięcej drogi w pewnym czasie (np. na dzień) odprawiać; bo iter iest droga, którą odprawiamy, via droga, po której się iedzie ⁴¹⁾ contendere ⁴²⁾ comitium było miejsce, gdzie się odbywały zgromadzenia ludu (comitia) ⁴³⁾ causam dicere apud alqm ⁴⁴⁾ podług Caes. b. g. I. c. 4: damnatum poenam sequi oportebat, ut cet. ⁴⁵⁾ dadź gt. pod t. securi percussu, feriri ⁴⁶⁾ alqm aere alieno exsolvere ⁴⁷⁾ familia ⁴⁸⁾ multa milia ⁴⁹⁾ se eripere z ne; a kara p. poenas solvere ⁵⁰⁾ cognoscere, iako wyraz właściwy o inkwizycjach sądowych; podobnie cognitor i cognitio causae ⁵¹⁾ res certissimae accedunt ad susp. ⁵²⁾ satis est causae, cur alqd faciam ⁵³⁾ animadvertere in alqm ⁵⁴⁾ mos civitatis. Abl. ⁵⁵⁾ eo minus dubitationis mihi dari video, quod cet. ⁵⁶⁾ mieć w s. p. memoria tenere ⁵⁷⁾ idem, albo przez ita ⁵⁸⁾ alqs favore capere ⁵⁹⁾ furor ⁶⁰⁾ intelligere ⁶¹⁾ podług Caes. ib. c. 10. tak się wyrazi: i widział, że, gdyby się to stało, z wielkietmby niebezpieczeństwem się stało, zob. Cz. I. XIX. str. 58, i Gr. §. 72 ⁶²⁾ satis habeo, ut cet. ⁶³⁾ in praesentia ⁶⁴⁾ in custodiam dare, in vincula ducere ⁶⁵⁾ to zdanie przytęczyć do poprzedzającego przez Imiestów Słowa wołać (vociferari alicui) zgodzony z Zaimkiem eum; a tak Manlius opuści się ⁶⁶⁾ omni tempore ⁶⁷⁾ mereri de aliquo ⁶⁸⁾ conspectus ⁶⁹⁾ tam necessario tempore ⁷⁰⁾ deserere, destituere (łączyć w sobie znaczenie zgwałcenia powinności obrony; — relinquere znaczy opuścić t. i. zostawić w niewinny m).

28) ⁷¹⁾ quorum sola de causa ⁷²⁾ dimicatio — suscipere ⁷³⁾ qui na początku ⁷⁴⁾ timor tollitur (Abl. abs.) — złozenie urzędu, abdicatio muneris (Abl. instrum.) ⁷⁵⁾ exsequi jus ⁷⁶⁾ multitudinem ex agris cogere ⁷⁷⁾ że wyłanie (effringere) w. ⁷⁸⁾ res ⁷⁹⁾ adducere ⁸⁰⁾ fieri.

Dalszy ciąg.

Manliusz na wolność się wydobywszy ¹⁾ koniecznie ²⁾ tego, co był postanowił, dokazać usiłował a). I dla tego wszelkiego przykładał starania ³⁾, aby sobie iak naywięcej ludzi ⁴⁾ i iak naydzielniejszych ⁵⁾ dobrodzieystwami swemi b) zobowiązał ⁶⁾; a tak ⁷⁾ nie tylko w Senatorach lecz i w Trybunach ludu trwogę wzniecił ⁸⁾, że wolność upadź musi ⁹⁾, ieżeliby zachwalstwu nie położono tamy ¹⁰⁾. Pozywają Manliusza przed sąd ludu ¹¹⁾, i seym zwoławszy ¹²⁾, cały stan rzeczy przed oczy stawiają ¹³⁾ i przekonują pospólstwo, że ono swoiém sprzyjaniem własną ¹⁴⁾ sprawę Manliuszowi zaprzedaie ¹⁵⁾, który swych bogactw i więziłości nie na obronę ¹⁶⁾ wolności, lecz na iey ¹⁷⁾ zgubę używa c). Przeciwnie Manliusz zaklinał, aby się z nim nie obchodzili surowo ¹⁸⁾, że iego cała ¹⁹⁾ wi-na iest, iż nazbyt sprzyiał ²⁰⁾ pospólstwu. Wszakże ²¹⁾, rzecze, gdybym się był poczuwał ²²⁾ do iakięj winy, nie było mi trudno się ustrzedz; lecz to mnie uwiodło ²³⁾, żem był przekonany, iż nic nie popełniłem takiego ²⁴⁾, abym się miał obawiać e), i byłem pewny ²⁵⁾, że pospólstwo od napaści senatorów zawsze mnie będzie zasłaniać. = Gdybym nawet ²⁶⁾ dawną ³⁰⁾ hańbę puścić chciał f) w niepamięć ²⁹⁾, żeście dopuścili ³⁰⁾ dumnemu senatorowi wtrącić mnie do więzienia; cóż mi się teraz dzać musi ³¹⁾, kiedy się widzę z rozkazu tych na śmierć prowadzonym, którzy ³²⁾ nawet ³³⁾ śmiercią własną ³⁴⁾ życie moje okupić ³⁵⁾ gotowi być powinni. Próżne to były ³⁶⁾ słowa; z ludem nie z gminem miał teraz do czynienia ³⁶⁾. Więcej mówić nie dali ³⁷⁾ mu trybunowie g); a gdy go winnym

a) Caes. c. 5.

d) ibid.

f) ibid.

b) ibid. c. 9.

e) ibid. e. 14.

g) ib. c. 17.

c) ibid. e. 20.

uznano⁸⁸⁾, z rozkazu ludu stracili⁸⁹⁾ go z tarpeyskiej skały.

Taki miał koniec⁴⁰⁾ M. Manliusz Kapitoliniński, którego Liwiusz sławnym⁴¹⁾ nazywa, gdyby się nie był w wolnym kraju urodził h); i smutny zostawił potomnym przykład, iżby w szczęściu⁴²⁾ nie wynosili się⁴³⁾, i, jeżeli im występki długo bezkarnie uchodzą⁴⁴⁾, nie rozumieli, że ich już los osiągnąć nie potrafi⁴⁵⁾; lecz to mieli na pamięci⁴⁶⁾, że czasem P. Bóg⁴⁷⁾ tym, których chce ukarać⁴⁸⁾ za zbrodnią, zwykł pomysłności⁴⁹⁾ używać⁵⁰⁾ i długo z ukaraniem czekać⁵¹⁾, a to, iżby⁵²⁾ ludzie tym mocniej uczuli zmianę i) szczęścia⁵³⁾.

1) custodia elābi 2) nihil minus 3) omni cura id agere, ut 4) homo może być tylko domyslnie 5) et ex his fortissimum quemque 6) alqm sibi b. obstrictum reddere, habere 7) itaque, które z ita i que złożone dostownie odpowiada naszemu a tak, tak więc, tak tedy i u wzorowych pisarzy (Cic. Caes.) zawsze tylko na początku zdania stoi; zaś igitur, nasze więc wyrle stojące, i u Łaciniów kładzie się zazwyczaj wyle; i rzadko zamiast itaque na początku się zrayduie 8) curam inicere alicui 9) actum est de aliqua re. To Perfectum (wyrażające czynność w obecności już skończoną — Praesens rei perfectae) użyte o czynności, która dopiero na przyszłość stać się może, wyraża tem dobitniej, że niezawodnie się to stanie, jeżeli się nie zapobiegnie zawczasu. Podobnie u nas: Zginątem (za-zginę), jeżeli ty mnie nie poratujesz. 10) resistere 11) diem dicere alicui: znaczy pozw. k. przed sąd ludu 12) populum ad comitia vocare 13) rem, uti sese habeat, ob (ante) oculos ponere 14) suis iak zawsze 15) prodere 16) przez Słowo vindicare 17) dla dobitności można powtórzyć libertas — zguba, perniciēs. 18) aliquid gravius in alqm statuere 19) solus — a iego p. qui 20) cupere 21) wszystko to, co następnie wyrazić sermone obliquo, zaczynając to zdania znowu od qui, a rzeczy się opuści — zob. Cz. I. XXIV. notę i — str. 89. 22) conscius mihi sum alicj rei 23) decipere (biernie) 24) non commissum a me intelligo, quare timeam. Będą zaś sobie w tych zdaniach odpowiadać neque i et. Zobacz w Części I. XIV. 1. stron. 37. 25) confidere zamknąć zdanie 26) injuria. 27) auxilio esse, opem ferre contra alqd 28) quod si 29) oblivisci 30) fer-

h) Liv. VI. 25.

i) Caes. c. 14.

re, pati alqd fieri 31) pamiętamy sobie następujące wyrażenie szczególniej często w tem znaczeniu używane od Cycerona: quem tandem animum mihi suscipiendum putas (putatis)? 32) ozdobić się wyrazi przekładając zdania tak, iżby to, co się od qui zaczyna, zaraz po quum było umieszczone; a to zdanie, do którego się ściąga, stanęło po niem. 33) vel 34) redimere 35) nil prodest alqd 36) res mihi est cum aliquo 37) dostownie wyłożyć, albo podług Caes. ib. cap. 17. tak: więcej mówić usiłując go trybunowie wstrzymali (prohibere) 38) i połączono (damnare) i t. d. 39) praecipitare 40) exitus 41) p. memorabilis 42) iżby pomysłności (res secundae) doznając (uti. Part. praeter) i t. d. 43) nimis fortuna insolenter gloriari 44) uchodzi mi co bezk., alqd. impune fero — występki tu p. injuria 45) extra fortunae tela positus sum. 46) sed ita putent 47) lubię Łaciniy Rzeczownik Deus łączyć z Przysiotnikiem immortalis 48) ulcisci pro aliqua re 49) res secundoiores 50) concedere 51) alicui diuturniorem impunitatem concedere 52) quo (za ut eo) 53) graviter dolere ex commutatione rerum. — Ale porządek ma być taki: najprzód się położy zwyczaj (consuevi) P. Bóg, — potem zdanie przyczynowe zaczynające się od quo; po niem zdanie względne (których chcą — ukarać); a na ostatku: tym pomysłności używać i t. d.

Listy polecające 1).

XXVII.

Dwa lata już temu 2) i więcej, iak Laelius Ubal-
dinus i Octavius Bandinus, młodzieńcy wysokiego ro-
du, do Francyi na nauki 3) za moją szczególniej radą i
namową 4) się udali. Albowiem gdy mnie ich krewni
pytali 5), coby im podług mego zdania 6) wypadało
czynieć 7), i w iakiby sposób naykorzystniej naukom
mogli się poświęcić 8); radziłem im najprzód, aby do
Paryża się udawszy 9), nauczycielom starożytności i fi-
lozofii oddali się na naukę 10); potem wzięli się do pra-
wnictwa, do którego wielką mieli ochotę 11), a którego
dzisiaj iedynie tylko 12) we Francyi, a we Francyi
tylko od Kuia-cyusza gruntownie 13) nauczyć się moż-
na. Tak więc uczynili, i że moiemy usłuchali rady 14),
codziennie bardziej sobie tego winszują. Ja zaś, Kuia-
cyusz, wyznać 15), że iestem ambitny 16), i co mó-
wi Tucydides, że ta iedna namiejętność nie zna staro-
ści 17), teraz dopiero przekonuywam się 18), że spra-
wiedliwie powiedział. I dla tego 19) pragnę, aby ci,

którzy już teraz uznają, że mi wiele są winni, iżem im drogę wskazał do źródła, i to mi jeszcze byli winni, iżby od Ciebie, za moją sprawą¹⁹⁾ dobrze byli widziani i przyjęci z tą samą ludzkością i uprzejmością, z jaką zwykłeś przyjmować wszystkich, którzy uczciwy i wspaniały posiadają myślenia sposób²⁰⁾. = Lecz obawiam się, czy to moje polecenie²¹⁾ nie będzie już za późno²²⁾; i czy Cię już sami pięknością obyczajów i talentów swoich²⁴⁾ tak nie ujęli, iż nowego polecenia wcale nie potrzeba²⁵⁾. Proszę cię jednak, iak⁴²⁾ mnie kochasz — rozumiem zaś że mnie kochasz nielada- iako²⁵⁾ —, ażebyś, jeżeli można ieszcze co²⁶⁾ przydać do twojej ku nim życzliwości, uczynił to dla mnie¹⁹⁾; jeżeli ich zaś już tak kochasz, że nie przydać²⁷⁾ nie podobna, iżbyś sam co wynalazł i wymyślił takiego, coby się zdawało, żeś przez wzgląd na moje polecenie²⁸⁾ dla nich¹⁹⁾ uczynił. Ja ciebie, Kuiacyuszu, nadzwyczajnie²⁹⁾ kocham, i ile tylko mogę wzbudzam ochotę³⁰⁾ tych ludzi do czytania dzieł twoich i do poznawania wyborniej nauki³¹⁾ twojej. Słuszną też jest, abys i ty dla mnie¹⁹⁾ co uczynił. Większego zaś nic uczynić nie możesz, iak kiedy tym dwóm młodzieńcom pokażesz, że moje polecenie coś znaczy³²⁾ u Ciebie. Bądź zdrow. z Rzymu dnia 26. Stycznia 1579.

¹⁾ epistola commendatitia. — Jest to list Mureta najsławniejszego filologa, (który w drugie połowie XVI wieku żył we Włoszech) do Kuiacyusza, równie sławnego Professora prawa w Paryżu. Napis więc będzie: M. A. (t. t. Marcus Antonius) Muretus — Jacobo Cujacio — Jurisconsulto celeberrimo S. P. D. ²⁾ rok już temu, iak — annus jam est, quum cet. zob. w Cz. I. XVIII. 1. str. 56 ³⁾ studiorum causa ⁴⁾ przez auctor i impulsor ⁵⁾ quaerere ex aliquo (wypytywać, wybadywać; o zdanie, o radę pytać; nie interrogare, które znaczy tylko zapytać, t. i. dać pytanie, na które krótka odpowiedź ma nastąpić ⁶⁾ przez Słowo censere (coby rozumiał, że im czynić trzeba) ⁷⁾ t. i. zrobić (facere), nie działać (agere) ⁸⁾ studii alius optime consiliatur — to zdanie także ma zależeć od censere ⁹⁾ se conferre, ire, proficisci ¹⁰⁾ alicui magistro sese recoquendum dare ¹¹⁾ incensus sum studio alius rei ¹²⁾ quaeque nec usquam nisi — neque, — nisi cet. ¹³⁾ recte ac vere ¹⁴⁾ parere consilio ¹⁵⁾ fateri; nie confiteri, które znaczy przyznać się (do winy) ¹⁶⁾ ambitiosus ¹⁷⁾ senii expert sum; — namiećtność tylko przez opisy w łacinie dać się wyrazić

(zob. w Słown.) czasem przez vitium, jeżeli jest tyle co wada. Muret użył greckiego πᾶσος⁴¹⁾ experiri; — sprawni, wiedliwie, vere¹⁹⁾ zam. et ideo lepij z początku zdania quare. — O cupio zob. Gr. §. 211. S. ¹⁰⁾ przez causa; — dobrze widzieć, alqm libenter videre²⁰⁾ ingenio ac liberali ingenio praeditus²²⁾ serus; — tardus znaczy powolny, opieszali²¹⁾ zrobić w łacinie zdanie wtrącone: — qua sunt et morum et ingenii elegantia; — uigē, capere²¹⁾ commendatio (od commendare), nie recommendatio, które równie iak Słowo recommendare nie jest łacińskie ²³⁾ commendatio supervacanea, inutilis est; commendationi nullus superest locus ²⁴⁾ quantum ²⁵⁾ vulgarter — biernie ²⁶⁾ est aliquid, quod — a obydwu jeżeli wyrazić przez: sive — sive (czyli to — czyli to) ²⁷⁾ przez i fit accessio ²⁸⁾ commendatione adductus; — o videri i o takiego zob. w Cz. I. XVII. notę z i k k ²⁹⁾ eximie ³⁰⁾ przez ingenia (plur.), a czytając p. evolvere (przewracać) ³¹⁾ wyborność nauki podług Gr. karta 236; 2 ³²⁾ valere.

XXVIII.

¹⁾ Patrz najsławniejszy ²⁾ Murecie, iakie ³⁾ jest³³⁾ mniemanie o twojej nauce i grzeczności ⁴⁾ za granicą ⁵⁾. Justus Lipsius, mój uczeń a razem ⁶⁾ przyjaciel, gdy go wzięła ochota ⁷⁾, dla nauki języków ⁸⁾ i starożytności iechać do Włoch, prosił mnie, abym go niektórym ⁹⁾ przyjacielom moim polecił; osobiście zaś domagał się¹⁰⁾, abym mu list dał do Ciebie, którego widzieć i poznać dziwnym sposobem¹¹⁾ pragnie. Ja zaś chociaż niestósowną¹²⁾ widziałem to być rzeczą, iżbym miał, nie będąc ci może¹³⁾ ani z pogłoski znanym, list pisać do Ciebie, zwłaszcza tak, przez którybym ciężar¹⁴⁾ iaki na Ciebie nakładał: powolnym się przecież okazałem¹⁵⁾ młodzieńcowi tak usilnie proszącemu, i wolałem poyść¹⁶⁾ za jego życzeniem, niż za własną obawą¹⁷⁾; a to uczyniłem tēm chętniej, ile żem¹⁸⁾ widział, iż nie do iakiego człowieka grubych i nieokrzesanych¹⁹⁾ obyczajów pisać mi wypada²⁰⁾, ale do tego męża, który wykształcony będąc pięknymi²¹⁾ naukami i wyćwiczony w tych umiejętnościach²²⁾, które zacnego²³⁾ człowieka są godne, niepodobna²⁴⁾, aby nie miał być grzecznym i uprzejmym²⁵⁾ iako dla wszystkich, tak szczególnie dla tych, co się temi samemi naukami trudnią²⁶⁾. Przeto też²⁷⁾ nie tak mi uniewinnienia szukać śmiałości mojej, iak raczej cieszyć się wypada²⁸⁾, iż mi się podała sposobność²⁹⁾ pisanja w interesie³⁰⁾ przyjaciela mego, a razem

dania tobie poznać⁴⁰⁾, iak cię wysoce poważam i iak
 34 szczerze kocham⁴¹⁾. = Otóż tedy⁴²⁾ Murecie posę-
 lam Ci Justa Lipsiusza, moiego ucznia⁴³⁾, młodzieńca
 tak⁴⁴⁾ poczciwego, skromnego, utalentowanego,
 światłego i rozsądnego, iak⁴⁵⁾ mogę poświadczyć,
 że dotąd żadnego nie znalazł; a przy tem⁴⁶⁾, co u
 Ciebie naywięcej znaczy, wielce lubiącego⁴⁷⁾ staro-
 żytności, i te nauki, które ty kochasz i w których nad
 wszystkich celuiesz. Nie myśl zaś⁴⁸⁾, iż ia to chępli-
 wie⁴⁹⁾ i zprzesadą, zwyczajem zalecających piszę,
 owszem nawet mniej może⁵⁰⁾ piszę, niż na to zasłu-
 guie nauka i cnota młodzieńca, a to z obawy⁵¹⁾, aże-
 bym iego chwalać, nie zdawał się nas samych i szkole
 naszą⁵²⁾ wychwalać. Dla tego⁵³⁾ proszę Cię mój
 Murecie, a raczej nayusilniej⁵⁴⁾ błagam i zaklinam
 44) na wspólność powołania⁵⁵⁾ naszego, na tę miłość,
 którą pałasz⁵⁶⁾ ku naukom i wszystkim naukami się
 trudniącym⁵⁷⁾; abys temu młodzieńcowi przychył-
 ność, miłość i przywiązanie okazał⁵⁸⁾ i do siebie go
 przywiązał⁵⁹⁾. A ponieważ on z uczciwego wpra-
 wdzie rodu i bardzo dobrych rodziców pochodzi, tak
 szczupły jednakże posiada majątek,⁶⁰⁾ iż się za granicą
 i w tak dalekich stronach⁶¹⁾ z trudnością ze swego
 utrzymać potrafi; z nieśmiałością⁶²⁾ więc jeszcze i oto
 Cię proszę (patrz ile sobie pozwałam⁶³⁾, jeżeli wczem
 63) zaleceniem swoim i pomocą wesprzeć go jesteś
 w stanie (o czem bynajmniej nie wątpię⁶⁴⁾); abys mu
 tego nie odmówił⁶⁵⁾. W tem Cię zaś zapewniam⁶⁶⁾
 i ręczę Ci za to⁶⁷⁾, że cokolwiek iemu wyświadczysz
 66) nie mniejszemu ztąd, iak my wszyscy doznasz ro-
 koszy. = Bardziej⁶⁸⁾ cię prosić już nie śmiem; ale to
 35 jeszcze dodadź muszę⁶⁹⁾, co mi w rozmowie⁷⁰⁾ czę-
 sto wspominał, że nie z innej prawie przyczyny, z tak
 dalekich stron⁷¹⁾ do Włoch przybywa, iak aby ciebie i
 tobie podobnych⁷²⁾ mężów zobaczył i poznał; słuszną
 więc jest, abys ty mu w części ulżył pracy⁷³⁾, której
 sam w znacznej części byłeś przyczyną. Jeżeli zaś
 ty w naszych stronach⁷⁴⁾ masz kogo z przyjaciół albo
 należących swoich, albo może mieć będziesz⁷⁵⁾, uday
 się⁷⁶⁾ do mnie z tą samą śmiałością i poufałością,
 której ia ci dałem przykład⁷⁷⁾; a ia Cię przekonam,
 że mi do wspierania⁷⁸⁾ ani na chęci ani na sposobności
 nie zbywa. Jeżeli ten list u Ciebie iaką mieć będzie

wartość⁷⁹⁾; podwójnie się cieszyć będą: naprzód bo-
 wiem przysłużyć⁸⁰⁾ się Lipsiuszowi, któremu nadzwyz-
 czay sprzyjam⁸¹⁾, a potem sobie do twojej przyjaźni
 nieiako przystęp⁸²⁾ i wrota otworzę: nad co⁸³⁾ nie
 pożądanego spotkać⁸⁴⁾ mnie nie może. Bądź zdrow.
 z Lowanium d. 19. Września 1569.

*) List ten pisał Cornelius Valerius, Professor w Lowani-
 um (w Nederlandach) polecając Muretowemu uczniu swego Lipsiu-
 sza, który później wstawił się szczególniej wydaniem Tacyty
 i dzieł: de militia romana²⁾ eruditus³⁾ t. i. iak
 wielkie, quantus, albo qui⁴⁾ Genitiv. zob. w Cz. I. XXII.
 c, notę z⁵⁾ u zagranicznych (externus) narodów⁶⁾ et
 idem; idemque. zob. wyżej str. 36 notę 14⁷⁾ cupido
 me capit; albo przez: velle coepi⁸⁾ nauka ięz. literae
 9) nie aliquis lecz quidam, jeżeli chcemy rozumieć nie iak-
 ich bądź niektórych, ale pewne oznaczone osoby¹⁰⁾ contende-
 re¹¹⁾ mirum in modum cupere; albo mirifice flagrare studio
 alius videndi¹²⁾ putidum¹³⁾ forsitan, fortasse; ale forte
 znaczy bardziej: właśnie, przypadkowo; a w znacze-
 niu może stoi tylko po si, nisi, quum, ne, num; będzie
 zaś: abym ia człowiek, może ani z pogłoski (fama)
 nawet ci nie znany i t. d. (Accusat. c. Infin.)¹⁴⁾ onus
 officii¹⁵⁾ morem gerere; — usilnie, vehementer¹⁶⁾ ob-
 sequi¹⁷⁾ timor, pudor; — własny, meus; bo proprius
 mieści w sobie znaczenie właściwy¹⁸⁾ quod¹⁹⁾ morex
 duri et asperi²⁰⁾ t. i. trzeba (Gerund.)²¹⁾ studia humani-
 tatis²²⁾ scientia nie ma t. mnogię; należy więc umie-
 22) iętności tłumaczyć przez literae, jeżeli się rozumieć sa-
 me nauki, a przez artes, jeżeli ten wyraz obymnie i sztu-
 ki piękne. — Tutay nauki osobno są wzmiankowane; umie-
 23) iętności więc stoja wyraźnie w znaczeniu sztuk pięknych²⁴⁾
 ingenuus²⁵⁾ fieri non potest, quin²⁶⁾ esse propenso et hu-
 mano animo in alqm²⁷⁾ studiosus 2; deditus 3; quare,
 itaque²⁸⁾ occasio, facultas offertur, datur²⁹⁾ in negotio;
 albo p. causa³⁰⁾ probare, testificari, significare³¹⁾ iak
 wielką ku tobie (nb. tui nie in te) miłością pałam (flagrare
 amore, studio)³²⁾ mitto igitur tibi, cet.³³⁾ discipulus,
 disciplinae alumnus³⁴⁾ przez is, ea, id i Rzeczowniki: probi-
 tas, modestia, ingenium, eruditio, iudicium³⁵⁾ iakich
 (quantus). — w żadnym innym nie zn. (reperire, experiri)
 36) tum vero³⁷⁾ studiosus alius rei³⁸⁾ cave autem putes
 39) ambitiose et supra quam res est⁴⁰⁾ można to opuścić,
 a ne zależeć będzie od scribo⁴¹⁾ tu disciplina; — wy-
 chwalać, extollere⁴²⁾ quamobrem⁴³⁾ enixę; omnibus
 precibus⁴⁴⁾ obtestor per —⁴⁵⁾ communia studia; simili-
 tudo professionis⁴⁶⁾ aliquem prosequi amore⁴⁷⁾ literarum
 cultor, studiosus⁴⁸⁾ alqm complecti aliqua re — studium,
 benevolentia⁴⁹⁾ devincire, obstrictum sibi reddere⁵⁰⁾ sam

tam tenui fortuna, albo ea mediocritate fortunae, ut, est.
⁵⁰) razem p. extera et longinqua regio; — z trudn., diffi-
 culter; — ze swego, de suo; albo opibus, facultatibus suis;
 — utrzymać; sustentare ⁵¹) verecunde ⁵²) sumere.
⁵³) przez res ⁵⁴) co pewnie możesz ⁵⁵) deesse alicui
⁵⁶) spondere alqd ⁵⁷) in se recipere alqd ⁵⁸) commodare
⁵⁹) pluribus (sc. verbis); ⁶⁰) pominąć (omitto) nie mogą
 sermo; — wspomniąć, significare ⁶²) Gr. §. 166.
 Uw. 1 ⁶³) laborem ex parte levare, biernie ⁶⁴) przez hic
⁶⁵) nie fut. simpl., bo tu mowa o niepewnej przyszłości,
 ale f. periph. ⁶⁶) utor apud alqm ⁶⁷) exemplum praebe-
 re; albo p. praeire ⁶⁸) benigne facere — voluntas, facul-
 tas — deesse ⁶⁹) pondus ⁷⁰) vehementer cupere ⁷¹) fo-
 res et aditus. patefacere ⁷²) contigit.

XXVII.

List Stanisława Lubieńskiego, Biskupa Pło-
 ckiego do Mateusza Kaźmierza Sarbiewskie-
 go, Jezuity, Kaznodziei Króla Władysła-
 wa IV. ¹).

36 Rozumiem iż nie iesteś tak zapalonym myśli-
 wcem ²), abys w tem gorącu ³) i podczas kanikuly ⁴)
 chciał wietrzyć ⁵) po polach i za zwierzyną się uga-
 niać ⁶), ani też nad książkami ślęczyć ⁷) w tym czasie
 nie radzą uczeni. Gdybyś wiedział, co ia tu mam ⁸)
 za powietrze, pędembyś ⁹) do mnie przybiegl. Bug ¹⁰),
 moia rokosz, płynie ¹¹) pod samemi oknami domu i
 sam zefir z siebie wypuszcza ¹²); ten ia tykam ¹³) i ie-
 go przyjemnym ciepłem ¹⁴) się krzepię: tykam niekie-
 dy i wino miernie ochłodzone lodem; nie zbywa ¹⁵)
 i na piwie dobrze sporządzonem i zastósowanem do
 strawności moiego brzuszka. Jest i nasz Pruski, mój
 stołownik ¹⁶). Jeżeli ty przybyć zechcesz; dopełnisz
 miary ¹⁷) weselości naszey. Odegnawszy troski i
 zmartwienia, spokojnie ¹⁸) tu żyjemy; żaden głos
 z snu ¹⁹) snu nie przerywa, nawet choć w ²⁰) sa-
 mo śpiemy południe; ale na nas czeka obiadek na
 wieyski sposób ²¹) zgotowany. Tak nam wesolo dzień
 po dniu schodzi ²²); iednak nie bez pamiętania na
 śmierć ²³), o której mi mój Pruski często śpiewa ²⁴).
 Życzylbym sobie, abys ty był przy nas, co między wie-
 szczami tego wieku pierwsze zajmujesz miejsce ²⁵)
 i cokolwiek mnie rozweselił ²⁶), iżbym się nie trapił

bezustannem o śmierci myśleniem ²⁷). Bądź zdrowy,
 a w modlitwach ²⁸) swoich o mnie pamiętaj. W Bro-
 kowie ²⁹) dnia 26. Czerwca 1637.

¹) Napis tego listu będzie: Stan. Lubienius Casimiro Sarbiewio
 Soc. Jesu S. P. D. ²) adeo venationi deditus, venationis
 studiosus ³) coeli calores ⁴) iac. gdy pali Kanikula
 (urere, canicula Abl. abs.) ⁵) indagare, wyraz myśliwski
⁶) persequi ⁷) insudare; — radzić, censere alqd facien-
 dum esse ⁸) frater; — co za, qui, quae, quod ⁹) curri-
 culum; cursus velox, vehemens; przybieść, properare
¹⁰) Hipanis (Cic. Plin.): Lubieński i Sarb. potoczył Bugus
¹¹) alluere ¹²) eructare ¹³) ore haurire. — Ja — przez lic-
 bę mnogą, i tak w tym liście wszędzie; iak często piszący uży-
 wają o sobie ¹⁴) jucundus, gratus tepor; — recreari ¹⁵) dea
 esse; — piwo, zythus, cervisia, potus hordeaceus ¹⁶) con-
 victor ¹⁷) uzupełnić (cumulare) weselością oczeki-
 wania nasze ¹⁸) libere. ¹⁹) aes campanum, przerywać
 turbare, auferre, interpellare, interrumpere ²⁰) sub ²¹) ru-
 stico more ²²) laeti labuntur, alternantur dies ²³) memoria
 mortis ²⁴) canere w znaczeniu przepowiadać; albo
 inculcare, wbić w pamięć; ale w łacinie przydadź imie-
 słów ventura (mors) ²⁵) priores, primas partes obtinere;
 albo mihi tribuantur, ad me deferuntur primae (sc. partes)
²⁶) exhilarare, alacritatis aliquid afferre ²⁷) meditatio: —
 trapić się, angi — ²⁸) precatio ²⁹) Brocovia.

XXX.

Odpis na ten list ¹).

Ja ²) przy tęg tak wielkiy Brokowa twego przy- 37
 jemności ³), nic nie znajduję przyjemniejszego ⁴),
 nic weselszego nad twoje nauke, którą ty zawsze szcze-
 gólniejszą grzecznością krasieć ⁵) zwykłeś. Wszakże
 niech ⁶) sobie Bug, rokosz twoja, iak chce łagodnie
 płynie, łagodniey iednak tobie, chociażby ⁷) i w tym
 nawet liście, płynie mowa; niechay ⁸) sobie chło-
 dny powiewa ⁹) zefiry; nigdy ty ich iednak chciwiey
 nie chwytasz ¹⁰); iak się ia uganiam za słodkim i świe-
 żym w tym wieku twoim powiewem erudycy ¹¹).
 I dla tego ¹²) nie tylko byłym pobiegl ¹³) do Ciebie,
 lecz poleciał nawet na tych skrzydłach, któreś mi sam
 przyprawił, kiedyś mnie wézwiał do siebie. Lecz
 pięć kazań w tym tygodniu ¹⁴) pomimowolnie ¹⁵) za-
 trzymały mnie w domu wzdychającego do tęg włości

twojey. Z resztą iak tylko będę mógł, za pozwoleniem króla, przylecę do Ciebie, opiekuna¹⁹⁾ muz moich. Wspomnienie wina ochłodzonego lodem i lekkiego¹⁶⁾ piwa pokrzepiło mnie: na tém właśnie w Warszawie zbywa¹⁷⁾, a nawet samęj Warce, która do téj zapamiętałości¹⁸⁾ przyszła, iż swoje piwo ma¹⁹⁾ za wino, i wodą je roztworza, tak iż się obejdzie²⁰⁾ bez przydawania zimnēj wody, ponieważ już roztworzone stawiają na stole. Wczoray Królewicz²¹⁾ Kaźmierz do Wiednia, a Podkanclerzy do Krakowa odiechali. Także Wielki Podskarbi gotuje się w drogę²²⁾. O iakżeś ty szczęśliwy²³⁾, iż się jest w oddaleniu²⁴⁾ od publicznych kłopotów, a swoje łagodysz²⁵⁾ przyjemnością wiejskiego życia: bylebyś tylko²⁶⁾ nie zbyt wierzył Pruskiego wróżbom. Samego bowiem Pruskiego śniło mi się niedawno żem wdział bez duszy²⁷⁾. Wieszczem jestem, i powiedz mu odemnie²⁸⁾, niech się strzeże, aby ta śmierć, którą drugim nabija głowę²⁹⁾, iego za gardło nie ujęła³⁰⁾. Bądź zdrow, kościoła, oyczyzny i nauk iedyna ozdoba³¹⁾.

¹⁾ Respondet Sarbivius. Napis można dać: Casim. Sarbivius S. J. Stanisław Lubienio Antistiti S. D. ²⁾ Ego vero; (zob. wyżej na str. 30 do Zad. XIII. notę 1) przy, in ³⁾ naylepięj amoenitas; zob. na str. 49 notę 2 ⁴⁾ musi się wyrazić przez amoenus, chociażby inne wyrażenia (jucundus, gratus, suavis cet.) stosowniejsze były do doctrina; a to dla tego, aby odpowiadało powyższemu amoenitas — wesoly laetus ⁵⁾ condire ⁶⁾ ut (Gr. §. 214, 4) — wszakże tu p. nam — iak chce nie wyrazi się ⁷⁾ vel. Zob. Cz. I. XVII. w str. 55 ⁸⁾ efflare; — chłodny, ege-lidus ⁹⁾ excipere; — uganiać się, captare ¹⁰⁾ używając w prozie za śmiały przenośni (iakiś sobie tu pozwolił technący poetyckim duchem Sarbiewski), zwykli je Łaciniicy łagodzić dodaniem stosownych wyrażen; np. nieiako, że tak powiem, iż użyć tego wyrazu i t. p. osobliwie zaś pewien, iakiś (quidam); które u Łaciniaków nader często wten sposób znajdujemy użyte, nawet i tam, gdzieby się bez niego mogło obyć dla zbyt słabey przenośni. Tu-tay więc: dulcis quaedam eruditionis aura ¹¹⁾ za et ideo, et propterea lepięj na początku zdania: quare, quapropter, quamobrem i t. d. ¹²⁾ prosperare; — lecieć na skrzydłach, volare alis; — nawet p. ipse — przyprowadź, addere ¹³⁾ septimana; lepięj heb-domas. Będzie zaś albo Przyd. 2, albo się doda: maiq-

ca być miane, (Zob. Cz. I. XXII. 2). Można też tydzień opisać przez spatium septem dierum; wtenczas będzie: quinae orationes sacrae (conciones) spatium dierum septem habendae ¹⁴⁾ invitus; które te test Przymiotnikiem, musi się więc z Imiesłowem wdychającego podążyć przez — i — w domu, t. i. tu, gdzie jestem, zob. na str. 24 notę 4. ¹⁵⁾ praeses ¹⁶⁾ lenio ¹⁷⁾ careo, indigeo; — ci nawet p. ipse; lecz zamiast — a — powtórzyć w łacinie dla dobrotności: na tém ¹⁸⁾ dementia. Zob. Gr. §. 139 na str. 118 ¹⁹⁾ putare; — roztworzać, diluere; — tak iż, zob. wyżej na str. 21. do zad. III. notę 7 ²⁰⁾ non est opus frigida (sc. aqua) allatitia (Zob. ten wyraz w Słowniku) ²¹⁾ Princeps, albo filius Regis nostri; — Wiedź, Vienna; Podkanclerzy, Vicecancellarius; — W. Podskarbi, Supremus thesauri Praefectus ²²⁾ protectionem parare, iter comparare ²³⁾ Gr. §. 183 na str. 150 ²⁴⁾ abesse, remotum esse a curis ²⁵⁾ lenire, levare, permulcere ²⁶⁾ modo ne; — wierzyć, credere, tribuere; — wróżba, vaticinium ²⁷⁾ exanimatus, exanimis, exanimus ²⁸⁾ meo nomine; — strzedz się, Gr. §. 171 na str. 137 ²⁹⁾ inculcare alieni alqd ³⁰⁾ improvise adoriri, invadere; imprudentem, non op-nantem opprimere; albo w żarcie: ne mors ex improvise ad-sit, eique nil tale metuenti, collum obtorqueat ³¹⁾ decus.

XXXI.

O początku, wzroście, upadku i wskrzesze-niu ¹⁾ ięzyka łacińskiego.

O powstaniu łacińskiego ięzyka uczeni mężowie³⁸ w różnych czasach wiele rozprawiali. Lecz gdy ²⁾ zdanie tych, co Romuła podają ³⁾ za twórcę albo zupełnie nowęj mowy, albo przynajmniej powstałej z mieszaniny innych, mało do prawdy podobnem się być zdaie; idzie ⁴⁾ więc o to, aby wykazać, od którego szczególnięj ⁵⁾ narodu wywodzić ⁶⁾ należy ięzyk łaciński. Usiłowania ⁷⁾ nowszych pisarzy, wykazały ⁸⁾ już dostatecznie ⁹⁾, iż naród rzymski od Etrusków wziął początek; ci zaś byli osadnikami Greków¹⁰⁾, którzy zwolna do Italii przechodzili; mowy zaś etruskięj z grecką spokrewnienie i podobieństwo dosyć wykazało wielu; a tak niewątpliwą ¹¹⁾ zdaie się być rzeczą, że ięzyk łaciński greckiemu, owemu sta-rożytnemu i nieokrzesanemu ¹²⁾ jeszcze winien swój początek. Ten ¹³⁾ zaiste w grubym i dalekim od o-światy narodzie ¹⁴⁾ długo zostając bez uprawy¹⁵⁾, bez-ustannym zmianom ulegał¹⁶⁾; późnięj zaś, gdy po roz-

przestrzenieniu¹⁷⁾ państwa oświata¹⁸⁾ od Greków do Rzymian przechodzić¹⁹⁾ zaczęła, im bardziéj się kształcił²⁰⁾ i z bogacał²¹⁾ za staraniem i usilnością²²⁾ świetnych geniuszów, na wzór bardziéj już wtenczas wykształconey²³⁾ mowy greckiey, tém więcéj się oddalał od owego pierwiastkowego²⁴⁾ kształtu, iaki miał za czasów starych Rzymian; tak iż z czasem²⁵⁾ niepodobnym prawie stał się początkowi swemu. Ztąd poszło, iż w złotym wieku ztrudna²⁶⁾ znaleźć można było takiego²⁷⁾, coby rozumiał Saliarskie pieśni²⁸⁾, które śpiewano²⁹⁾ pod panowaniem Numy, i w prawach dwunastu tablic wiele znajdowano rzeczy³⁰⁾ nie dosyć zrozumiałych³¹⁾.

Język ten, który za czasów Cyncerona i Wirgilego, szczególniej za staraniem wierszopisów i mówców do najwyższego stopnia³²⁾ piękności³³⁾ powagi i doskonałości doszedł, straciwszy wolność pod Cesarzami, kiedy zaniechano naukami się trudnić³⁴⁾, zaczął z wolna utracić swą piękność³⁵⁾ i ozdobę, aż nareszcie napady barbarzyńców i spustoszenie państwa ostatnią zarazę i zgubę mu sprowadziły³⁶⁾.

39 Historyą łacińskiego języka różnie podzielać zwykli. Nayeściéj³⁷⁾ dzielą ją na wzór³⁸⁾ ludzkiego życia na wiek dziecięcy³⁹⁾, młodzieńczy⁴⁰⁾, męski i zgrzybiały. Dziecinność zawiera przeciąg czasu od Romuła aż do drugiey wojny punickiey; wiek młodzieńczy od wojny punickiey aż do czasów Cyncerona; wiek męski trwał przez cały ciąg⁴¹⁾ panowania Augusta: od którego śmierci aż do końca panowania Cesarza Trajana zaczął się język chylić⁴²⁾ ku starości; a psując się coraz bardziéj⁴³⁾ aż do zdobycia Rzymu przez Gotów, za napływem barbarzyńców zupełnego prawie doczekał się skażenia, tak iż sam nosił na sobie cechę téj saméj dzikości, iaka podtenczas osiadła⁴⁴⁾ w kraich, gdzie nim mówiono⁴⁵⁾.

W tym stanie⁴⁷⁾ zostawał język łaciński aż do 15 po Chrystusie wieku; w którym to czasie grube barbarzyństwa i niewiadomości chmury rozpędzać zaczęto⁴⁸⁾, a wydobywszy⁴⁹⁾ z prochów starożytnych dzieła, zajęto się⁵⁰⁾ na nowo uprawą nauk⁵¹⁾ i przywróceniem⁵²⁾ języka łacińskiego do dawnéj czystości i godności. Włoskiemu kraiovi się bez wątpienia nad inne wtéj mierze⁵³⁾ należy chwala, iż najpierwszy

był, który język łaciński do dawnéj przywiódł⁵⁴⁾ powagi i największe wydał⁵⁵⁾ mnóstwo uczonych wyborną łaciną⁵⁶⁾ piszących; które to pierwszeństwo⁵⁷⁾ przez 3 następne⁵⁸⁾ wieki utrzymał. Od tego czasu język łaciński ciągle przy swoich utrzymuje się prawach; a chociaż nie zawsze i nie wszędzie równa okółko niego spostrzegać się daie gorliwość; wszyscy jednakże tego są przekonania⁵⁹⁾, że bez gruntownéj znajomości łaciny⁶⁰⁾ trudno prawdziwie uczonego pozyskać nazwisko.

¹⁾ origo — incrementa — interitus — novus quasi ortus ²⁾ quumque ³⁾ alqm exhibere auctorem alci rei ⁴⁾ id agendum est ⁵⁾ zob. str. 24 notę 8 i str. 32 n. 7 ⁶⁾ deducere, repetere ⁷⁾ Zacząć zdanie wyrazami: Jam vero — które się często używają w przeysciach od założenia do dowodzenia; a gdy to z kilku części się składa, używa się za nie: Jam primum ⁸⁾ constat alqd — użycowania (opera singul.) będzie Abl. instrum. — nowsi, recentiores ⁹⁾ p. satis ¹⁰⁾ połączyć zdania przez quum w ten sposób: którzy gdy Greków przechodzących osadnikami być mieli (perhiberi), a mowy etruskiey i t. d. ¹¹⁾ extra omnem dubitationem positum est alqd ¹²⁾ rudis, invenustus ¹³⁾ p. qui, quae, quod ¹⁴⁾ populus ab literarum studiis alienus ¹⁵⁾ ineultus ¹⁶⁾ obnoxius sum ¹⁷⁾ amplificare ¹⁸⁾ Graecorum doctrina ¹⁹⁾ penetrare ²⁰⁾ fingere, perpolire, excolere ²¹⁾ locupletare ²²⁾ studium et opera (cura) Abl. instrum. ²³⁾ p. elegantior ²⁴⁾ antiqua, prima forma prisca Romanis usitata ²⁵⁾ przez tandem ²⁶⁾ vix ²⁷⁾ zob. Gr. §. 211, str. 185 ²⁸⁾ carmen saliare ²⁹⁾ zwykłe być śpiewanemi ³⁰⁾ zob. niżej str. 105 n. 36 ³¹⁾ ad intelligendum non satis apertus ³²⁾ apertus fastigium ³³⁾ venustus, elegantia; ale pulchritudo używają się tylko w właściwym znaczeniu o zewnętrznej kształtności; a amoenitas o widokach natury ³⁴⁾ literarum cultum negligere (Abl. abs.) ³⁵⁾ użyć przenośnie flos ³⁶⁾ adferre ³⁷⁾ p. Przymiotn. plerique ³⁸⁾ secundum hominum aetates ³⁹⁾ pueritia, infantia ⁴⁰⁾ juvenitus, adolescentia ⁴¹⁾ tae, zapadła ten przeciąg czasu, przez który A. panował ⁴²⁾ delabi, se inclinare, inclinari, albo inclinare jako intrans. ⁴³⁾ i psuł się coraz bardziéj (sensum depravari) aż do zd. — G., tak iż napływem (irruptio) b. zupełnie skażony (corrumpere) téj saméj dzik. i t. d. ⁴⁴⁾ signum, notam barbariei prae ae ferre ⁴⁵⁾ occupare locum ⁴⁶⁾ loqui aliqua lingua — przez Imięstów zgodzony z Rzeczown. kraie ⁴⁷⁾ ten być szan (conditio) języka ł. i t. d. ⁴⁸⁾ barbariem depellere, disenterare ignorantiae tenebras — zrobić Ablat. absol.; a Słowo wyodrężyć zamienić w łac. na okoliczność ⁴⁹⁾ proferre in

lucem ⁴⁰) *literarum studia colere* ⁴¹) *reducere*. *A o Słowia*
coepisse uważamy, że przy biernym bezokol. Trybia zwykło
się za coepi używać bierny formy coeptus sum; np. haec res
in senatu agitari coepta est ⁴²) *non dubie, sine dubio; si-*
ne ulla dubitatione, controversia; albo nulla est dubitatio,
non est controversia, quin cet. ⁴³) *nad innych i: w tcy*
mierz nie wyrazi się ⁴⁴) *restituere alicui alqd. albo alqm*
in alqd ⁴⁵) *proferre plurimos v. d.* ⁴⁶) *pure et eleganter la-*
tine scribere ⁴⁷) *principatus albo przenosić palma* ⁴⁸) *p.*
qui i sequi ⁴⁹) *tenere, tueri; sustinere ac tueri* ⁵⁰) *tenere,*
obtinere alqd ⁵¹) *pai stadio colere alqd; eandem diligen-*
tiam impendere in alqd ⁵²) *persuasum mihi est, neminem,*
nisi qui cet. ⁵³) *plane cognovisse alqd.*

ODDZIAŁ TRZECI

I.

Nadzwyczajna pamięć ¹).

Hippias, iak u Platona stoi ²), chlubi się tēm, iako-
 by wielkim i nadzwyczajnym darem ³), że pięćdzie-
 siąt raz słyszanych wyrazów ⁴) powtórzyć ⁵) potrafi.
 Ale daleko większym jest to, co o sobie Seneka pisze,
 iż w młodym wieku ⁶) miał pamięć szczęśliwą aż do
 podziwienia ⁷): albowiem nie tylko przeszło dwieście
 wierszy zadanych sobie od współuczniów ⁸) po ie-
 dnem od każdego ⁹) potrafił ¹⁰) powiedzieć ¹¹), zaczy-
 nając czy to ¹²) od pierwszego czy od ostatniego; lecz
 nawet ¹³) dwa tysiące wyrazów ¹⁴) nie mających ża-
 dnego związku ¹⁵) tym samym porządkiem, którym
 były zadane ¹⁶), powtórzyć był w stanie. Tego ¹⁷)
 rodzaju jest i to, co świadczą ¹⁸) o Cyrusie, iż wszy-
 stkich swoich żołnierzy po imieniu ¹⁹) nazwać umiał.
 Co wszystko ²⁰) jeżeli się komu ²¹) dziwnem i dla tego
 podeyrzanem być zdaie; ten zapewne dziwić się, i za
 rzeczy niepodobne ²²) a nawet za wielkie uważać to

przestanie, skoro ²³) usłyszysz, co o pewnym Korsyka-
 nie ²⁴) podaie naoczny świadek ²⁵) Muret: którego
 wszakże powaga tak wielka jest ²⁶), iż, co za rzecz
 prawdziwą poda i swoim świadectwem zatwierdzi,
 chociażby najmnię do prawdy miało podobieństwa
²⁷), przecież o prawdziwości ²⁸) tego nikt wątpić nie
 powinien. = Pisze zaś, iż w Padwie ²⁹) w iego są-
 siedztwie mieszkał pewien ³⁰) młodzieniec, rodem
 z Korsyki ³¹), z znaczny pochodzący familii, przyby-
 ły tam na naukę ³²) prawa; do której ³³) przez lat kil-
 ka tak pilnie i starannie się przykładał, iż wielkie
 wzniecił ³⁴) o swoiocy umiętności między ludźmi
 mniemanie. Wieść się rozeszła ³⁵) o nim, że posia-
 da ³⁶) pewną sztukę pamiętania ³⁷), za której pomocą
 wiele rzeczy ³⁸) dokazuje ³⁹), którym bez przekona-
 nia ⁴⁰) się nie podobnaby wierzyć. Ta pogłoska gdy
 doszła do moich uszu (własne ⁴¹) bowiem Mureta sło-
 wa tu kładzimy), wzięła mnie ochota ⁴²) przypatrzeć
⁴³) się tym dziwom ⁴⁴): w takich albowiem rzeczach
 najmnię ze wszystkich zwykłem dowierzać ⁴⁵). Po-
 nieważ zaś on, kiedy mu się podobalo, do mego do-
 mu przychodził, i w nim podług woli ⁴⁶) się bawił ⁴⁷),
 postanowiłem ⁴⁸) więc od niego niby za komorne ⁴⁹)
 tego żadać, ażeby, jeżeli mu to nie będzie przyko-
⁵⁰) w moicy obecności dowód ⁵¹) iaki dał sztuki swoiocy.
 Bez zdrażania się ⁵²) odpowiedział, iż iak naye-
 tnię ⁵³) uczyni to, kiedy tylko zechce. A gdy wszy-
 scy, którzy byli obecni ⁵⁴), zgodzili się ⁵⁵) nato, iżby
 zaraz zrobić doświadczenie ⁵⁶); weszliśmy więc do
 najbliższy izby, i usiedliśmy. Wtedy ja zacząłem
 dyktować wyrazy ⁵⁷) łacińskie, greckie, cudzoziem-
 skie ⁵⁸), ze znaczeniem ⁵⁹), bez znaczenia, tak rozma-
 ite, tak bez żadnego między sobą związku ⁶⁰) i w ta-
 kiocy obfitości ⁶¹), iż imnie dyktować, i chłopcu, któremu
 dyktowałem ⁶²), pisać, i wszystkim obecnym słuchać
 i czekać się sprzykrzyło ⁶³). On sam jeden z całej
 gromady ⁶⁴) niezmordowany ⁶⁵) coraz ⁶⁶) więcej żadał.
 Ale ja oświadczył, iż przecie ⁶⁷) miarę iakąs zacho-
 wać trzeba, i że bardzo będę kontent ⁶⁸), jeżeli przy-
 najmnię ⁶⁹) połowę ⁷⁰) tego, co mu zadano ⁷¹), bę-
 dzie w stanie ⁷²) powiedzieć ⁷³). = Wtenczas on, gdy
 wzrok wlepiwszy ⁷⁴) w ziemię z wielkiem oczekiwa-
 niem naszym ⁷⁵) przez chwilę ⁷⁶) stał w milczeniu,

zaczawszy mówić, co do jednego wszystkie tym samym porządkiem bez zastanowienia się prawie i bez zająkania ⁷¹⁾ z podziwieniem ⁷²⁾ wszystkich powtórzył; potem zaczawszy ⁷³⁾ od ostatniego aż do pierwszego doszedł; i znowu tak, iż pierwsze, trzecie, piąte i tak kolejno ⁷⁴⁾ mówił; a nareszcie i jakim kto chciał porządkiem bez najmniejszej omyłki ⁷⁵⁾ powtarzał; Tęgóm i a później, kiedy się z nim lepię poznał ⁷⁶⁾, często doświadczał i zawszem ⁷⁷⁾ się przekonywał o prawdzie ⁷⁸⁾. Zaręczył ⁷⁹⁾ mi raz sam, (był to zaś człowiek daleki ⁸⁰⁾ od samochwalstwa); że jest w stanie tym sposobem trzydzieści i sześć tysięcy słów powiedzieć: co zaś dziwniejsza, jest to ⁸¹⁾, iż wszystko tak dobrze mu tkwiło ⁸²⁾ w pamięci, iż czego się raz nauczył ⁸³⁾, po roku jeszcze ⁸⁴⁾ bez trudności ⁸⁵⁾ powtórzyć obiecywał ⁸⁶⁾; i a przynajmniej ⁸⁷⁾ po wielu dniach o tem się przekonałem ⁸⁸⁾. Nie dosyć na tem ⁸⁹⁾. Bawił się ⁹⁰⁾ u mnie nieiaki ⁹¹⁾ Franciszek Molinus, patrycyusz wenecki, młodzieniec dziwnie przywiązany ⁹²⁾ do nauk pięknych ⁹³⁾. Ten czując słabość pamięci swojej ⁹⁴⁾, prosił owego Korsykanina ⁹⁵⁾, aby go tej sztuki pamiętania ⁹⁶⁾ nauczył. Z największą chęcią obiecał ⁹⁷⁾ mu to; umówiono ⁹⁸⁾ miejsce i godzinę, o której codziennie schodzić się mieli ⁹⁹⁾. Ledwo uwierzą czytelnicy ¹⁰⁰⁾ temu co powiem: oto zaledwo ¹⁰¹⁾ sześć lub siedm dni upłynęło ¹⁰²⁾, gdy i ten drugi przeszło ¹⁰³⁾ pięćset słów bez żadnej trudności ¹⁰⁴⁾ albo tym samym, albo jakim bądź ¹⁰⁵⁾ innym porządkiem, powtórzyć był w stanie. Tej zaś sztuki miał się ów Korsykanin nauczyć od pewnego Francuza, którego w młodości ¹⁰⁶⁾ miał ¹⁰⁷⁾ za nauczyciela domowego.

1) de quorundam admirabili memoria 2) esse 3) donum — i.e. *dobry*, tanquam 4) nomen 5) recitare, referre, repetere, reddere 6) przez adolescens 7) aliquis ea memoria est, quae in miraculum usque procedit 8) qui una cum aliquo praecceptorem audiunt, ad audiendam praecceptorem convenire solent 9) singuli versus a singulis dati 10) posse 11) sive — sive 12) etiam 13) nihil inter se cohaerere 14) dicere 15) idem 16) tradere, referre 17) nominativum, nomine (supra quemque) appellare 18) zob. Cz. I. VI. 2. a str. 14 19) z. Cz. I. 241 Uw. 2 20) incredibile 21) simul 22) homo qui-

dam Corsicus ²³⁾ przez tradere alqd a se ipso visum (*tutay* dodadź można: et auditum) ²⁴⁾ est autem ea Mureti auctoritas ²⁵⁾ alqd probabile, verisimile non est; a vero discrepare, alhorere videtur ²⁶⁾ przez: alqd verum est ²⁷⁾ Patavium ²⁸⁾ p. homo adolescens ²⁹⁾ p. Adfectiv. ³⁰⁾ ad discendum jus civile ³¹⁾ in quo studio — consumere tempus ³²⁾ przez: est opinio de aliqua re ³³⁾ rumor spargitur ³⁴⁾ tenere ³⁵⁾ ars quaedam memoriae ³⁶⁾ multa (*neur.*) i tak wszędzie, gdzie ma stać pierwszy lub czwarty przypadek; w innych zaś multae res. Podobnie się używają: omnia i omnes res; nihil i nulla res; quid i quae res i t. p. ³⁷⁾ in sermone obliquo może qui misz Tryb bezokol, gdy stoi nie w swoim właściwym znaczeniu, iako relatiwum, ale tylko za et is (*iak tutaj*); inaczej ma zawsze Tryb łączący ³⁸⁾ alqd, nisi spectatum, non credere ³⁹⁾ ipsa verba ⁴⁰⁾ cupido incessit alqm ⁴¹⁾ spectare ⁴²⁾ mirabilia et inaudita ⁴³⁾ credulus sum ⁴⁴⁾ suo arbitratu ⁴⁵⁾ p. uti aliqua re ⁴⁶⁾ statuere; albo przez placuit, visum est ⁴⁷⁾ alqd quasi mercedis loco postulare. Muret użył greckiego ΕΠΟΙΧΙΟΝ exigere ⁴⁸⁾ si tibi commodum est; quod tibi commodum sit; quod sine molestia tua fiat ⁴⁹⁾ specimen ⁵⁰⁾ nihil gravari — Partic. praeter. ⁵¹⁾ lubentissimo animo ⁵²⁾ praesens adsum ⁵³⁾ placet omnibus ⁵⁴⁾ periculum facere ⁵⁵⁾ barbarus ⁵⁶⁾ significare — nihil sign. ⁵⁷⁾ tam multa ⁵⁸⁾ dostojnie, albo przez: puer, cui mandatum erat, ut ea (t. i. nomina, quae dictabantur) exciperet ⁵⁹⁾ fessum sum dictando, i t. d. ⁶⁰⁾ numerus ⁶¹⁾ alacer ac recens ⁶²⁾ assidue ⁶³⁾ tam men ⁶⁴⁾ mihi abunde satisfit ⁶⁵⁾ vel ⁶⁶⁾ dimidia pars ⁶⁷⁾ dicere, dare, dictare ⁶⁸⁾ deligere oculos Abl. abs. ⁶⁹⁾ dodadź: wszystkich Cz. §. 133 ⁷⁰⁾ aliquamdiu; — w mizczeniu, tacitus. Ale położył zdania przez quum — gdy — stał, potem zaczawszy (*ordior*) m. i t. d. ⁷¹⁾ nusquam prope (fere) insistens, nusquam haesitans ⁷²⁾ stupere, Abl. abs. ⁷³⁾ zaczynać — incipere ⁷⁴⁾ deinceps ⁷⁵⁾ sine ullo errore ⁷⁶⁾ familiarior fio alicui ⁷⁷⁾ usquequaque ⁷⁸⁾ alqd verum esse deprehendere, comperire ⁷⁹⁾ affirmare ⁸⁰⁾ alienus ab omni iactantia ⁸¹⁾ takie: iest to że — nigdy się nie wyraża; następujące więc zdanie będzie głównem ⁸²⁾ haerere in animo ⁸³⁾ commendare memoriae ⁸⁴⁾ sine ulla difficultate; minimo negotio ⁸⁵⁾ affirmare, dicere ⁸⁶⁾ certe ⁸⁷⁾ neque hoc satis. Bo Łacnicy lubią na początku zdań kląść neque, za non; gdzie w polszczyźnie da się położyć: i nie — za samo nie ⁸⁸⁾ diversari ⁸⁹⁾ opuścić ⁹⁰⁾ mirifica deditus studio alci rei ⁹¹⁾ artes optinae ⁹²⁾ sum parum firma memoria (Abl.) ⁹³⁾ przez homo; którego Rzeczownika znaczenie nie jest tak poniżające, iakby się nasz człowiek wydawał w tem miejscu ⁹⁴⁾ operam suam, officium suum prolixissime deferre alicui; se paratum ostendere ad alqd ⁹⁵⁾ dicere — a zaniast — i — powtórzyć to Słowa ⁹⁶⁾ zob. Cz. I. XVII. m. 55 ⁹⁷⁾ opisać przez si qui i legere ⁹⁸⁾ vixdum, nondum; — a oto nie wyrazi się ⁹⁹⁾ abire ¹⁰⁰⁾ amplius O quum zob. Cz. I. XVII. str. 56 ¹⁰¹⁾ quicunque, quilibet, quis ¹⁰²⁾ puer ¹⁰³⁾ utor,

II.

Dalszy ciąg.

4 Co Muret o owym Korsykaninie napisał, a co, aczkolwiek wątpliwem nie jest, przecież prawie pojęcie przechodzi ¹⁾; to samo podają o żyjącym ²⁾ obecnie ³⁾ w Bononii pewnym uczonym Włochu, imieniem Mezzofanti, Professorze ⁴⁾ języków wschodnich, lubo ten w daleko innym rodzaju pamięci celnie; albowiem trzydziestu i dwoma językami z równą łatwością i równą doskonałością ma mówić ⁵⁾. Który to ⁶⁾ mąż gdy, ile wiem ⁷⁾, nie wielu jest znany; a jednak, iako prawdziwa osobliwość ⁸⁾ naszego wieku zasługuje ⁹⁾ na to, aby go znano powszechnie¹⁰⁾; sądziłem, że przyjemną rzecz czytelnikom ¹¹⁾ uczynię, kiedy tu przytoczę nieco z tego, co o nim wiary godni podróżni¹²⁾ podają. W roku 1820, w którym nadzwyczajne¹³⁾ owego zaćmienie słońca przypadło, (pierzścieniem¹⁴⁾ nazwane, temu, że, gdy słońce było zaćmione¹⁾ obwód jego odkryty ¹⁶⁾ patrzącym się złotego pierścienia stawiał ¹⁷⁾ obraz), wszyscy cudzoziemcy, którzy ¹⁸⁾ się pod ten czas znajdowali w Bononii i byli ciekawi takich rzeczy, zeszli się w Obserwatorium, aby wraz z drugimi uważać ¹⁹⁾ to zaćmienie. W liczbie ciekawych ²⁰⁾ był i Mezzofanti, Professor bonoński i bibliotekarz tameczny ²¹⁾, sam nie mniejszą będący osobliwością ⁸⁾, iak była ta, której się przyszedł przypatrywać ²²⁾. = Ten między widzami spostrzegłszy ²³⁾ cudzoziemców różnemi językami ²⁴⁾ mówiących, do każdego takim przemówił, iakim wiedział, że najlepiej mówić umieją ²⁵⁾, i nie tylko podziwienie wzbudził ²⁶⁾ we wszystkich, ale ich w zadumienie wprawił ²⁷⁾. Nie tak on bowiem mówił, iak ci zwykli, którzy kilka obcych umiejąc ²⁸⁾ języków, a rzadko je mając w użytku ²⁹⁾, mieszaia wszystkie z sobą ³⁰⁾, albo każdemu kształt oyczystej mowy nadają ³¹⁾; lecz z zupełną dokładnością ³²⁾, i z właściwym każdemu językowi doborem wyrazów i sposobów mówienia ³³⁾; nie zadawał on sobie żadnego gwałtu ³⁴⁾ nie okazywał najmniejszej trudności w szukaniu albo dokładnem wymawianiu wyrazów; lecz bez zająkania się ³⁵⁾, bez zastanowienia ³⁶⁾ tak szybko, tak gładko mówił ³⁷⁾, iż było widać, nie iakoby on szukał i dobierał ³⁸⁾ wy-

razy, lecz że bez potrzeby namysłania się ³⁹⁾ wszystkie ie miał na pogotowiu⁴⁰⁾, tak iż niewyczerpana i niezatamowana słów obfitość ⁴¹⁾ sama przez się ⁴²⁾ z ust płynąć ⁴³⁾ się zdawała. Słowem ⁴⁴⁾ tak gładko i dokładnie słyszano go mówiącego po angielsku ⁴⁵⁾, po niemiecku, po francuzku, po polsku, po rosyjsku, po czesku, po węgiersku, po wołosku, po malajsku, iż każdy ⁴⁶⁾ z obecnych cudzoziemców, który nie wiedział, że Mezzofanti urodzony w Bononii aż do tąd pory ⁴⁷⁾ z nię się nie wyruszył ⁴⁸⁾, miał go za krajowca ⁴⁹⁾ swego, który zrodzony w tąd samę, co i on, ziemi, i w tym samym od dzieciństwa chowany języku, za krótko ⁵⁰⁾ jeszcze bawił między Włochami, aby swój oyczysty język mógł zapomnieć ⁵¹⁾ albo ⁵²⁾ sobie popsuć ⁵³⁾. = Tego wszystkiego nie śmielibyśmy ⁵⁴⁾ 6 z taką podawać pewnością ⁵⁵⁾, gdyby i ci, co o tąd pisali, i ci, których podali na świadki ⁵⁶⁾, nie byli ludźmi tego rodzaju, iżby ani pierwsi ⁵⁷⁾ za kłamców uchodzić ⁵⁸⁾ chcieli, ani ostatni pozwolili ⁵⁹⁾ na to, iżby ich świadectwa miał ⁶⁰⁾ kto na poparcie ⁶¹⁾ kłamstwa używać ⁶²⁾; zwłaszcza iż ⁶³⁾ rzecz jeszcze jest świeża, i każdy mający ochotę i sposobność ⁶⁴⁾ łatwo się sam o prawdzie przekonać może ⁶⁵⁾. Z tym tedy Mezzofantym nie tylko z współczesnych ⁶⁶⁾ albo bliskich naszego wieku, ale ze starożytnych nawet nikogo porównać nie można. Co bowiem niektórzy dzieiopisowie o Mitrydatesie, królu Pontu i Bitynii podają, że dwudziestu dwóch narodów, nad którymi panował ⁶⁷⁾, umiał ⁶⁸⁾ języki, i bez tłumacza z niemi ⁶⁹⁾ rozmawiał, to trzeba mieć na uwadze ⁷⁰⁾, że co innego jest, umieć ⁷¹⁾ iaki język tyle, aby zrozumieć ⁷²⁾ nim mówiących i im się dać zrozumieć, a co innego znowu ⁷³⁾ znać go tak gruntownie ⁷⁴⁾, iżby od cudzoziemców za rodaka być uważanym ⁷⁵⁾; powtóre ⁷⁶⁾, podobnem jest do prawdy, iż narody owe wspólny wszystkie miały język ⁷⁶⁾ na odmienne dyalekty podzielony tak, iż ⁷⁷⁾ znając ieden, można go było użyć za klucz ⁷⁸⁾ do nauczania się drugich; gdy tym czasem Mezzofanti 32 starożytnych i nowych posiada języków, między którymi ⁷⁹⁾ niektóre tylko niejakie ⁸⁰⁾ do siebie mają podobieństwo, inne zaś są zupełnie różne: iak polski i niemiecki, angielski i włoski.

¹⁾ paena excedere fidem ²⁾ degere ³⁾ nuna ⁴⁾ *tutay mo-*
zna magister, — linguae arietales; i. quibus utuntur popu-
 li solem orientem spectantes ⁵⁾ lingua aliqua et promte et
 ornate loqui; linguam et plane cognitam habere eaque commo-
 de uti ⁶⁾ quidam ⁷⁾ quod sciam ⁸⁾ veluti quoddam pro-
 digium ⁹⁾ dignus esse Gr. §. 211, 4 str. 185 ¹⁰⁾ *przez*
 omnes ¹¹⁾ *znovu przez* is, qui legit cet. ¹²⁾ peregrinator
¹³⁾ insolitus, admirabilis ¹⁴⁾ anularis ¹⁵⁾ obscurari *Abh. abs.*
¹⁶⁾ extremus margo undique apertus ¹⁷⁾ praebere ¹⁸⁾ *wszy-*
scy c. ktorzy i t. d. quotquot tum peregrini Bononiae de-
 gebant ¹⁹⁾ contemplari deficientem solem ²⁰⁾ p. contempla-
 tor, spectator ²¹⁾ bibliothecae, qua urbs illa gaudet, prae-
 sectus ²²⁾ rei spectandae causa venire ²³⁾ anuadvertere —
widz p. hospos ²⁴⁾ alienigenae variis sermonibus loquentes
²⁵⁾ po *tac, tak ułożyć: którym (se. językiem) wiedział,*
że każdy najłatwiej mówi (commode uti), *tym da*
każdego przemawiał (singulos alloqui) ²⁶⁾ admiratio-
 nem efficere ²⁷⁾ in stuporem conjicere, quotquot adsunt,
 omnes ²⁸⁾ plures linguas didicisse; z quom ²⁹⁾ raro uti
 aliqua re ³⁰⁾ *przed mieszczą* dodadź drugie aut, któreby
 temu odpowiadało ³¹⁾ detorquere linguam aliquam ad for-
 mam vernaculae, ad f. patrii sermonis ³²⁾ *przez Przysłowi*
 bene et accurate ³³⁾ is verborum dictionumque (locutionum)
 delectus (Ablat.), qui cuique sermoni maxime proprius est
³⁴⁾ *tac. nie męczył on się* (luctari), *nie pocit, nie*
dychał (anhelare) *z trudnością szukał* (conquirere)
wyrazów, któreby z wielką mocą z głębi płu-
wy dobył (ex inis pulmonibus eruere) ³⁵⁾ p. nusquam ti-
 tubare, offendere ³⁶⁾ haerere, haesitare ³⁷⁾ promte atque ex-
 pedite verba fundere; *albo p. sine ullo impedimento ac salu-*
bris alicui tota decurrit oratio ³⁸⁾ verba ad sensum accom-
 modare ³⁹⁾ sine ulla cura et cogitatione ⁴⁰⁾ in numerato ha-
 bere (przenosiła wzięta od gotowych pieniędzy) ⁴¹⁾ jugis
 quaedam ac beata aptatum vocum copia. (jugis w dobrej pró-
 zie właściwie tylko o płynach używane, dla tego quaedam,
 aby przenosiła zlagodzić) ⁴²⁾ ultro ⁴³⁾ manare ⁴⁴⁾ ut ver-
 bo dicam; *albo quid multa, quid quaeris?* ⁴⁵⁾ prompte et
 accurate, bene et expedite; — anglice, — — — russice,
 bohemicie, hungarice, valahice, malaice; *albo przez szóste*
przypadki; lingua anglica, — russica cet. ⁴⁶⁾ *każdy i któ-*
ry p. i qui; obecni przez: ii, qui adsunt ⁴⁷⁾ dies, tem-
 pus ⁴⁸⁾ pedem egredi ex aliquo loco ⁴⁹⁾ popularis ⁵⁰⁾ non
 satis longum tempus versatus sum cum aliquo, ut possim cet.
⁵¹⁾ *nie test tu zapomnieć o czem, ale zap, co zapet-*
nie; w takim razie zwykła obliwisz ci kładz się z 4 przy-
padkiem ⁵²⁾ po aut dodadź certe (przynajmniej) ⁵³⁾ cor-
 rumpere, depravare ⁵⁴⁾ *nie Praesent condition; bo rzecz*
już test podana ⁵⁵⁾ alqd pro certo tradere ⁵⁶⁾ uti aliquo
 teste alqs rei; eum adhibere, citare, dare testem ⁵⁷⁾ *pier-*
wsi — otarń; illi — hi ⁵⁸⁾ mendacii arguor, coarguor;
 mendax habeor, putor. *Położyć tu Accus. c. Infin. przy-*
 nolle ⁵⁹⁾ patior fieri alqd; aequo animo ferre, si quis cet.

⁶⁰⁾ zob. Cz. I. str. 55 m ⁶¹⁾ confirmare, comprobare, men-
 datio fidem conciliare ⁶²⁾ abūti aliqua re ad alqd ⁶³⁾ prae-
 sertim quum *tub* quum praesertim ⁶⁴⁾ est mihi animus nec
 deest facultas; *albo p. et lubet et vacat* ⁶⁵⁾ invenire, (inve-
 stigare), verumne sit alq, nec ne ⁶⁶⁾ qui nunc vivunt, aut
 proxime ante nos vixerunt ⁶⁷⁾ sub potestate sua, sub impe-
 rio habere alqm; imperare alicui ⁶⁸⁾ linguam callere, cogni-
 tam habere ⁶⁹⁾ p. homines illarum gentium ⁷⁰⁾ considera-
 re, reputare ⁷¹⁾ nosse ⁷²⁾ *przez drugą osobę* liczby poied.
 — *dadź się zroz; p. bierne zakończenie Słowa* intelligere
⁷³⁾ *przez samo et* ⁷⁴⁾ accurate ⁷⁵⁾ tum vero ⁷⁶⁾ communi
 lingua uti; populi ejusdem linguae societate inter se conjuncti
⁷⁷⁾ *tak it; ut zob. str. 21 n. 7* ⁷⁸⁾ *za iego pomocą mógł*
łatwo poznać i inne; albo: od tego iakoby żró-
dła wyszedłszy (progredi) *łatwo mógł nabyć* (sibi
 comparare) *znaiomości innych* ⁷⁹⁾ p. Gen. — *niektó-*
re, pauci, ae, a ⁸⁰⁾ similitudo inter se ⁸¹⁾ plane diversus;
albo: plane differre, discrepare inter se; nihil omnino com-
mune habere.

III.

Muret najuczeńszy mąż wieku XV. do Pol-
ski wezwany.

Wiadomo to jest powszechnie ¹⁾, że po odrodzeniu
 się nauk ²⁾ w XV. po Chr. wieku, Włosi najpierwsi ³⁾ 7
 z uczoności słynęli ⁴⁾ i sztuką pisania wyborną łaci-
 ną ⁵⁾ nad wszystkie inne narody celowali. Którą to
 chwałę przez trzy następne ⁶⁾ wieki potrafili ⁷⁾ utrzy-
 mać. Uczeń owych czasów pilnie czytając ⁸⁾ Cyce-
 rona dzieła i troskliwie naśladowając styl ⁹⁾ iego, nieiako
 nowy wiek złoty dla łaciny ¹⁰⁾ we Włoszech przywró-
 cili ¹¹⁾; od ¹²⁾ czego im też zaszczytne z początku, a
 późniéj dla niewolniczego niektórych naśladowania
 nienawistne imię ¹³⁾ Cyceronianów nadano ¹⁴⁾. Wszy-
 stkich jednakże, którzy podówczas słynęli ¹⁵⁾, uczo-
 nych chwałę Muret w sposób prawie niepodobny do
 wierzenia ¹⁶⁾ przyćmił; tak bowiem szczęśliwie na-
 śladował ¹⁷⁾ wymowny styl ¹⁸⁾ Cycerona, iż gdyby ¹⁹⁾
 rzeczy, o których pisał ²⁰⁾, nie okazywały ²¹⁾ now-
 szych czasów pisarza, mniemałby każdy ²²⁾, że czy-
 ta ²³⁾ pisma samego Cycerona. Tę iego nad-
 zwyczajną łatwość ²⁴⁾ nie saméj uczoności ²⁵⁾
 albo iakiéj osoblwyszéj tajemnicy ²⁶⁾ naśladowania,
 drugim ²⁷⁾ nieznanéj, lecz innym raczéj przyczynom
 przypisać ²⁸⁾ należy. Albowiem i między staroży-
 tnymi na przykład ²⁹⁾, Pliniusz młodszy ³⁰⁾ wielką ³¹⁾

posiadał naukę i pisał wtenczas, kiedy język łaciński dosyć jeszcze ³²⁾ był czysty ³³⁾, chciał zaś, iak sam o sobie powiada, iedynie ³⁴⁾ Cyncerona naśladować ³⁵⁾; a iednakże nie ma ani iednego ³⁶⁾ peryodu czy to ³⁷⁾ w listach iego, czy w pochwale ³⁸⁾ Traiana, któryby Cyncero za swój chciał przyjąć ³⁹⁾. — Inny przykład podaie nam spółczesny ⁴⁰⁾ Mureta Manucyusz. Ten co do nauki i znajomości języka w niczém mu nie ustępował ⁴¹⁾, usiłowaniem zaś naśladowania Cyncerona daleko go przywyższał. W całém albowiem życiu o to się iedynie starał ⁴²⁾, aby się do niego iak naybardziej zbliżyć ⁴³⁾. Ale i o nim powiedzieć można, że sięgał ⁴⁴⁾ Cyncerona, ale go nie dosiagli, i w tój naśladowania sztuce daleko za Muretem został ⁴⁵⁾. Czego ⁴⁶⁾ ieżeli kto zechce szukać przyczyny, tę znajdzie: że Muretowowi przyrodzenie taki sam dało geniusz ⁴⁷⁾, iak Cynceronowi, Pliniuszowi zaś i Manucyuszowi odmienny dostał się talent ⁴⁸⁾. A tak iako ⁴⁹⁾ Mureta podobne przyrodzenie wprowadziło w ślady Cyncerona, tak odmienne ⁵⁰⁾ pomimowolnie ⁵¹⁾ Manucyusza w inną pociągnęło stronę ⁵²⁾; tak iż się dziwić nie należy, że pisma Mureta, kiedy ie tylko ⁵³⁾ do rąk weźmiemy, tak nas zajmują ⁵⁴⁾, że się od nich oderwać nie możemy ⁵⁵⁾, Manucyusza zaś, chociaż tak że ⁵⁶⁾ są pięknie ⁵⁷⁾ i ozdobić pisane, niedługo nam się przykrzą ⁵⁸⁾, dla tego że wszędzie przebiia się ⁵⁹⁾ zbyt uczona chęć naśladowania. Tak tedy ⁶⁰⁾ ani wątpić można, że Muretowowi ze względu ⁶¹⁾ na iego geniusz, wymowę i sztukę pisania ⁶²⁾ prawdziwego Cynceroniana należy się imię, chociaż z obawy ⁶³⁾ zawisł sam nie chciał, aby ⁶⁴⁾ go tak nazywano.

⁹ Sława ⁶⁵⁾ Mureta, którą sobie ziednał nauczając publicznie to w Paryżu, to w Wenecyi, to w Padwie ⁶⁶⁾, to nareszcie w Rzymie, i wydając ⁶⁷⁾ z wybornymi komentarzami ⁶⁸⁾ dzieła Greków i Rzymian, sprawiła, iż mężowie, których imię w uczonym świecie iakie miało znaczenie ⁶⁹⁾, na wysługi ⁷⁰⁾ prawie sławili ⁷¹⁾ Mureta naukę, pod niebo wynosili ⁷²⁾ geniusz i o przyjaźń i znajomość iego ⁷³⁾ iak o naywiększy zaszczyt się ubiegali ⁷⁴⁾.

Wtym właśnie ⁷⁵⁾ czasie panował w Polsce Stefan Batory ⁷⁶⁾, Monarcha i w wojnie i w pokoju ⁷⁷⁾ równie sławny; mądry ⁷⁸⁾ w rządzeniu krajem, bi-

tny w boiu, wielki miłośnik i opiekun nauk, które sam w wysokim stopniu posiadał ⁷⁹⁾. Ten założywszy ⁸⁰⁾ w Wilnie dla Litwinów ⁸¹⁾ akademią, a Krakowską ⁸²⁾ pragnąc podnieść ⁸³⁾, chociaż w Polsce podtenczas nie zbywało na uczonych ⁸⁴⁾, ze samęj stolicy ⁸⁵⁾ nauk ⁸⁶⁾, z Włoch ⁸⁷⁾ postanowił sprowadzić ⁸⁸⁾ najsławniejszych Nauczycieli ⁸⁹⁾; a na ich czele ⁹⁰⁾ Mureta. Ale naylepięj będzie tę rzecz poznać z listów w tym interesie ⁹¹⁾ pisanych, które tu umieszczamy ⁹²⁾.

¹⁾ constat inter omnes; nota atque inter omnes pervulgata res est ²⁾ post renatas literas, post depulsam barbariem; albo ozdobić opisać: quum literarum studia, quae oppressa barbarie per longum temporis intervallum paene extincta jacuerant, discussis tandem ignorantiae tenebris, in lucem protracta (albo ad vitam quasi revocata) sese recreare et denuo coli coepissent; ale to zdanie musiałoby stać na początku ³⁾ primi fuerunt, qui cet. ⁴⁾ doctrinae laude florere ⁵⁾ ars bene et eleganter latine scribendi ⁶⁾ przez Przyst. deinceps ⁷⁾ p. contingit mihi ⁸⁾ te Gerundia zostanę niezamienione, boby przez to Słowa czytać i naśladować (o co tu właśnie idzie), na ważności straciły — pilnie studioso, assidue; — troskliwie, diligenter, accurate ⁹⁾ dicendi, scribendi genus ¹⁰⁾ literae latinae (będzie Genit. zależący od aetas) ¹¹⁾ instaurare, revocare ¹²⁾ ex ¹³⁾ invidiosus, odiosus ¹⁴⁾ alqm odioso nomine Ciceronianum appellare ¹⁵⁾ clarere ¹⁶⁾ p. credi vix potest, quantum cet. chwycić przyćmić, officere luminibus alejs (przenosić wzięta od Jurystów, zob. Słown.) ¹⁷⁾ exprimere alqd ¹⁸⁾ razem p. eloquentia ¹⁹⁾ gdyby nie, nisi; iak zawsze wtén sposób użyte ²⁰⁾ tractare alqd. ²¹⁾ prodere, indicare — recens scriptor ²²⁾ przez drugą osobę liczby pojedynczej ²³⁾ biernie ²⁴⁾ cuius facultatis praestantia ²⁵⁾ doctrina (iako zbiór tego, co kto umie) ²⁶⁾ aliquod peculiare (singulare) artificium ²⁷⁾ p. ceteri, alii ²⁸⁾ alqd repetere ab aliqua re; dodać w łac. Słowo videri ²⁹⁾ iż (ut) dla przykładu ze starożytnych kogo położyć ³⁰⁾ minor ³¹⁾ abundare aliqua re ³²⁾ etiamtum. Bo adhuc, które pospolicie wtém znaczeniu Miałq, od wzorowych pisarzy używane tylko było o obecności w znaczeniu: ieszcze teraz na pyr. aż dokąd? a etiamtunc na pyr. kiedy? ³³⁾ incorruptus. Położyć Abl. abs. ³⁴⁾ unice id agere, ut cet. ³⁵⁾ imitando effingere ³⁶⁾ ne una quidem reperitur p. ³⁷⁾ aut — aut; albo p. neque — neque, które i po przeczeniach się użyć może; byleby nie znówu po neque ³⁸⁾ laudatio; ale Plinius nazwał z grecka panegyricus ³⁹⁾ agnoscere alqd suum lub pro suo ⁴⁰⁾ aequalis z 2. lub 3. przyp. ⁴¹⁾ nihil omnino cedere alicui ali-

qua re; albo co do — i — nie ustępa; neque — neque cedere albo inferiorem esse (aliquo); także: et — et — aequare aliquid aliqua re ⁴²⁾ id unum agere ⁴³⁾ ad aliquid similitudinem quam proxime accedere; także: alicui, quam possum, simillimus videor ⁴⁴⁾ sequi, a dosięgnąć assequi ⁴⁵⁾ relinqui ⁴⁶⁾ zob. wyżej na stronie 105 notę 36 ⁴⁷⁾ mihi naturae beneficio idem ingenium contigit, quod alteri ⁴⁸⁾ tutaj przez inżynii formę, — odmienny, diversus ⁴⁹⁾ przez nią factum est, ut ⁵⁰⁾ dissimilis ⁵¹⁾ przez invitum ac reluctans ⁵²⁾ aliorum ⁵³⁾ quum semel, simul ac ⁵⁴⁾ tenere, delectare. biernie wyrazić ⁵⁵⁾ satiari non posse lectione aliquid rei; nonnisi invitum de manibus librum ponere ⁵⁶⁾ Zob. na stronie 22 notę 14 i na str. 34 notę 8. Porówn. str. 36 n. 14 ⁵⁷⁾ venuste, eleganter; albo haud invenuste, haud ineleganter (właściwie dosyć pięknie) ⁵⁸⁾ satiatastem asserere; także taedium parere, asserere, movere np. legenti; aliquid taedio asserere ⁵⁹⁾ animadvertere, conspiciere, ostendere. biernie ⁶⁰⁾ quod quum ita sit — ani p. ne quidem ⁶¹⁾ ob ⁶²⁾ mirum quoddam dicendi et scribendi artificium ⁶³⁾ p. imiet. Słowa timere, vereri ⁶⁴⁾ Accus. c. Infinit. iako najszywniejsza konstrukcja przy volo, holo, malo, cupio i t. p. Ale porównaj na str. 21 notę 21 i na str. 24 notę 6 ⁶⁵⁾ famam sibi parere ⁶⁶⁾ Parisii, orum; — Venetia, ac i Venetiae, arum (Abl. zazwyczaj się używa od liczby mnogiej) — Patavium, ii ⁶⁷⁾ dla jedynostajności z powyższem docendo, nie zamieni się i to Gerundium na Gerundivum ⁶⁸⁾ opus egregio commentario instructum podług Cz. I. XXII. c. 82 ⁶⁹⁾ viri docti, quorum nomen paulo esset illustrius; viri, qui inter doctos aliquo haberentur loco (numero), qui inter d. aliquid nomen haberent ⁷⁰⁾ certatim ⁷¹⁾ laudibus asserere; albo razem certare, contendere inter se aliqua re ⁷²⁾ ad coelum extollere ⁷³⁾ i o to iakby o wielki iaki zaszczyt (decus) się ubiegali (aliquid cupidissime appetere) aby i t. d. ⁷⁴⁾ consuetudinem (usum) amicitiamque cum aliquo contrahere; in aliquid notitiam et familiaritatem pervenire. — Uzupełnić zdanie przez posse lub licet mihi ⁷⁵⁾ forte — ułożyć taki pałował wieniec własnie ⁷⁶⁾ Stephānus Batorius ⁷⁷⁾ p. artes belli et pacis (instrumental). ⁷⁸⁾ iakoż (p. ut qui albo quippe qui) mądrością (consilium) w rz. kr. (administrare rem publicam) i odwagę (virtus) w wojnie nie miał (p. nemo) sobie równego; tenże (idem) nauk. — mił. i opiekun (amator et fautor); praesidium ac decus; albo p. amare aliquid praesidioque esse alicui rei) ⁷⁹⁾ haud mediocriter literis tinctus, politus; a l. instructus, earum usu subactus, cognitione imbutus ⁸⁰⁾ constituere, condere academiam ⁸¹⁾ g dzieby młodzieńcy Litwini wyższych nauk nabywali (alioribus studiis artibusque se dedere, altiores disciplinas — doctrinas — discere) ⁸²⁾ a t. g. która była w Kr. założona ⁸³⁾ splendorem, celebritatem (także razem celebritatem famamque lub famae celebritatem) conciliare alicui; aliquid illustrius reddere ⁸⁴⁾ p. Polonia abund.

dat aliqua re ⁸⁴⁾ domicilium ac sedes ⁸⁵⁾ dodadź: to iess z Włoch — to iest p. nempe przed, albo videlicet po Rzeczowniku: — scilicet i nimirum to samo znaczące, używają się zazwyczaj mówiąc z ironią. Można też zdanie tak przetłumaczyć: z Włoch, gdzie w teneczas nauki swoią miały stolicę i t. d. i w tym razie nauki dadzą się obszerniej opisać przez: literae elegantiores et ingenuae artes; albo liberalissima studia et doctrinae ⁸⁶⁾ arcessere, accire ⁸⁷⁾ doctor nobilis ⁸⁸⁾ p. princeps ⁸⁹⁾ najszywniejszy się rzecz pozna ⁹⁰⁾ o t. g. rzeczy ⁹¹⁾ ponere.

IV.

List Jana Zamoyskiego Podkanclerzego koronnego ¹⁾ do M. A. Mureta.

Już to ²⁾ z powszechnéj sławy ³⁾, już z pism, ¹⁰ które przez Ciebie na świat ⁴⁾ wydane we wszystkich rękach dla swéj wyborności ⁵⁾ znajduia się ⁶⁾, poznałem twoją nadzwyczajną naukę ⁷⁾. Łatwo więc te twoje zalety ⁸⁾ i wemnie, chociaż w tak znaczém oddaleniu ⁹⁾ od Ciebie i którym ¹⁰⁾ Cię nigdy nie widział, miłość ko Tobie wznieść ¹¹⁾ były w stanie; gdyż ¹²⁾ i ja lubię nauki, iakkolwiek się na nich mało znam ¹³⁾, i oddany iestem sprawowaniu urzędów ¹⁴⁾. O tém Ci w tym liście ¹⁵⁾ krótko namieniam ¹⁶⁾. Obszerniej ¹⁷⁾ Ci rzecz wyłoży JW. ¹⁸⁾ Jan Zamoyski, Sekretarz Jego Kr. Mości ¹⁹⁾, którego tam ²⁰⁾ Naji. Pan posła. Jemu Ty chciéy ²¹⁾ wierzyć, co Ci ode mnie ²²⁾ oświadczy, i kochay ²³⁾ mnie tak, iak ja Ciebie kocham ²⁴⁾. Bądź zdrow. Z obozu pod Gdańskiem ²⁵⁾ d. 29. Czerwca 1577.

¹⁾ Vicecancellarius Regni ²⁾ tum — tam ³⁾ constans fama ⁴⁾ in lucem ⁵⁾ praestantia, elegantia ⁶⁾ teri manibus aliquid ⁷⁾ singularis doctrina, praecleara eruditio; albo tak: poznałem, iak wielkim iestes w naukach ⁸⁾ virtus w l. poied. ⁹⁾ p. locorum intervallo remotus ¹⁰⁾ t. g. chociażem Cię n. w. — będzie więc qui mieć Tryb. t. g. zob. w Epist. ¹¹⁾ trahere aliquid in amorem alterius ¹²⁾ quum ¹³⁾ ignarus, minus gnarus, m. peritus, non adeo intelligens, parum int. aliquid rei ¹⁴⁾ in vita civili occupatus sum (Partic.) ¹⁵⁾ hisce literis ¹⁶⁾ dodadź velle położone w Perfect. równie iak niżéy Słow. wo posła; podług Gr. §. 225 ¹⁷⁾ plenius, albo pluribus (sc. verbis) ¹⁸⁾ generosus ¹⁹⁾ Serenissimi Regis Secretarius zob. niżéy str. 116 n. 31 ²⁰⁾ z. str. 24 n. 4 ²¹⁾ to Słow.

opuścić ²³⁾ meo nomine — nunciare ²⁵⁾ to i poprzedzające
wierzyć położyć podług Gr. §. 226, 2 ²⁴⁾ i mnie Ciebie ho-
cążącego wzajemnie kochay (redamare) ²²⁾ Gedanum.

V.

List M. Antoniego Mureta do Pawła
Sakrata.

- ¹¹⁾ Teraz wyłożę ci cały ów interes z Polakami ²⁾; iak skoro zaginał list, którym do ciebie za świeża ³⁾ pisał. Stefan, Król polski, który ⁴⁾ iako innemi królewskimi cnotami iest ozdobiony, tak tém szczególnięj przewyższa ⁵⁾ wszystkich innych monarchów, którzy od ⁶⁾ wielu wieków żyli, że i w wysokięj cenie ma ludzi uczonych, i sam nadzwyczajnie ⁷⁾ iest biegły w wszelkiego rodzaju naukach ⁸⁾, przysłał ⁹⁾ do Włoch iednego z domowników ¹⁰⁾ swoich, aby ¹¹⁾ uczynił wybór ¹²⁾ mężów celujących nauką i pod ¹³⁾ nader korzystnymi ¹⁴⁾ warunkami wezwał ich do Polski, do nowęj Akademii, którą Król w Krakowie założyć zamysłał ¹⁵⁾. Miał zaś posłannik ten ¹⁶⁾ zlecenie, aby, co się tyczy innych, wybierał podług swego zdania ¹⁷⁾ iak naylepszych ¹⁸⁾ i w uczeniu naybiegleyszych; trzech zaś wymienionych było wyraźnie ¹⁹⁾, t. i. iak, Karol Sygoniusz i Fulvius Ursinus. Płacy ²⁰⁾ mi 1500 dukatów ²¹⁾ na rok ²²⁾ dawano. Dodał Król i to, że, gdybym chciał zostać księdzem ²³⁾ — nie wiedział bowiem ieszcze, że nim ²⁴⁾ iestem —, to pomyśli ²⁵⁾ o tém, abym w krótkim czasie ²⁶⁾ dobrą iaką dostał prebendę ²⁷⁾ przynoszącą ²⁸⁾ naymnięj 500 czerw. złotych, iżbym tém większą miał ochotę ²⁹⁾ mieszkać w Polsce. =
- ¹²⁾ O tém ieden z magnatów ³⁰⁾ owego królestwa, Jan Zamoyski, który teraz iest wielkim Kanclerzem ³¹⁾, napisał do mnie list w bardzo uprzejmych i zaszczytnych wyrazach ³²⁾. Zrobiła na mnie wrażenie ³³⁾ nie tak wielkość płacy (choć w tych czasach niezwykayna), iak [raczěj] taka przychylność i laskawość ³⁴⁾ tak wielkiego Króla ku ludziom naukami się trudniącym; nie zrażałem się ³⁵⁾ wcale niewygodą ³⁶⁾ podróży; będąc przekonany ³⁷⁾, że gdyby mnie w lektyce ³⁸⁾ wraz z synowcem moim, dzieckiem sześciolletnim, którem z sobą tam ³⁹⁾ wziąć zamysłał, zaniesiono do kościoła loretańskiego ⁴⁰⁾ — tam bowiem postanowiłem

z nabożeństwa ⁴¹⁾ podróż odprawić, — mógłbym ztamtąd lekkim powozem ⁴²⁾ aż do Krakowa bardzo wygodnie zajechać ⁴³⁾. Już miałem od Króla obiecanę na podróż ⁴⁴⁾ trzysta dukatów, do których iak 200 ze swowiego przyłożył myślałem. Mieszkanie wolne ofiarował mi ów wzór świątobliwości i nauki Stanisław Kardynał ⁴⁵⁾ Warmiński w swoim obszernym i pięknym pałacu ⁴⁶⁾ który ma w Krakowie. Wiele mi listów polecających obiecały znaczne osoby ⁴⁷⁾ do Niemiec i do Polski; tak iżbym ⁴⁸⁾ tam się dostawszy, nigdzie prawie nie potrzebował wstępować do zaieżdnych domów ⁴⁹⁾.

Nie bałem się też bynajmnięj ostrości klimatu i ¹³⁾ tegości mrozu, które mają być w Polsce ⁵⁰⁾. Wiedziałem dobrze, iż dyabeł nie tak straszny iak go malują ⁵¹⁾; a prócz tego ⁵²⁾ i iak się też sam urodził w części Francyi naygórzyściej i nayzimniejszy. Co się zaś tyczy tego, co ⁵³⁾ niektórzy, chcąc mnie odstraszyć, wołali, iż to są narody dzikie i barbarzyńskie, to mnie czasem do śmiechu, czasem i do gniewu pobudzało ⁵⁴⁾. Zostawałem ⁵⁵⁾ iak z wielu Niemcami, z bardzo wielu Polakami wpoufały przyjaźni, w wielkie zażyłości i ścisłych związkach ⁵⁶⁾. Zawszem ich znalazł ⁵⁷⁾ dobrymi ⁵⁸⁾, prostymi, ludzkimi; i wszystkich prawie z taką edukacją ⁵⁹⁾ i tak pięknym wykształceniem ⁶⁰⁾, które do wytworności ⁶¹⁾ raczěj, niż do barbarzyństwa było podobnem ⁶²⁾. Baiania ⁶³⁾ to są ludzi, którzy tych, co podchlebiać, oszukiwać i co innego mieć na ięzyku a co innego na myśli ⁶⁴⁾ nie umieją, barbarzyńcami nazywają. Bodayemy my takimi ⁶⁵⁾ barbarzyńcami byli. Którzy ⁶⁶⁾ zaś bardziěj są dzikimi ⁶⁷⁾, ci, co we ⁶⁸⁾ Włoszech się zrodzili, a z których między stu ledwo by się ieden znalazł ⁶⁹⁾ umięjący ⁷⁰⁾ po łacinie albo po grecku, albo lubiący nauki; czy też ⁷¹⁾ Niemcy i Polacy, z których bardzo wielu i oba te ięzyki ⁷²⁾ doskonale znają ⁷³⁾, i tak są przywiązani ⁷⁴⁾ do nauk i sztuk nadobnych, iż na nich cały czas trawia? Dawnięj może ⁷⁵⁾ oni byli dzicy i nieokrzeszani ⁷⁶⁾, w tym atoli ⁷⁷⁾ wieku podobno ⁷⁸⁾ do nas dzikość, do nich zaś ⁷⁹⁾ oświata i wytworność życia, nauka i obyczayność ⁸⁰⁾ przeszły zmieniawszy siedliska ⁸¹⁾.

¹⁾ Początek listu nie należący do rzeczy opuściłem ²⁾ przez Przymiotn. z. Cz. I. XXII. c 2 str. 82 ³⁾ res adhuc recens. Abl. abs. ⁴⁾ et, — et ⁵⁾ alqd eximium habere supra alqm, lepięy prae aliquo ⁶⁾ multis abhinc a. ⁷⁾ mirifice excultus esse aliqua re ⁸⁾ doctrina elegans; literae ingennae, elegantiores ⁹⁾ Plusquam p., bo wtenczas, kiedy to Muret pisał, tuż nie było we Włoszech tego, którego Król przystał ¹⁰⁾ domesticus ¹¹⁾ qui, iak zawsze, kiedy się aby po polsku da wyrazić przez Zaimkę który ¹²⁾ delectus. Wyraz ten właściwie używa się o wyborze do wojska; dla tego dodadź mu tu trzeba quasi d. quidam ¹³⁾ conditionibus — propositis ¹⁴⁾ c. aequa, bona, opima (zob. w Słown.) ¹⁵⁾ parare ¹⁶⁾ opisać przez Słowo venire ¹⁷⁾ alicui in mandatis potestatem facere alcis rei ¹⁸⁾ ten przymiot dobroci i biegłości miał być uważany w każdym z osobna, ale wszyscy mający być wezwani posiadac go musieli. W takim razie (t. i. kiedy jeden przymiot w najwyższym stopniu kilku osobom lub rzeczom się przysna, ale nie razem lecz z osobna uważanym) stopień najwyższy Przymiotnika stoi w liczbie pojed. i dostaje po sobie quisque — tutaj więc: optimus quisque et in d. exercitissimus. — To samo ma miejsce i przy imionach liczbowych porządkowych — zob. niżej notę 69 ¹⁹⁾ nominatim perscribere de aliquo — to jest nie wyrazi się wcale, iak zazwyczaj przy podobnych wymienianiach ²⁰⁾ mnie płać obiecana była (proponere) i t. d. ²¹⁾ numus aureus ²²⁾ quotannis; albo p. Przym. annus zgodzony z numus ²³⁾ sacris initiari ²⁴⁾ sacerdos położyć, bo wyżey nie było ²⁵⁾ perficere alqd — luculentio sacerdotio coonestari, honesto s. augeri ²⁶⁾ t. i. w przeciagu (intra) kr. cz. ²⁷⁾ sacerdotium z. 25 ²⁸⁾ z którejby nie mnięty iak — pobierał (capere). Ale quam może być tylko domyslnie, iak zazwyczaj przed liczbami po minus, plus, amplius ²⁹⁾ p. libet mihi manere. Ale to zdanie stanęć powinno przed tem, co się od aby zaczyna, iako wyrażające tego powód. zob. Gr. §. 236 1 str. 221 ³⁰⁾ primores ³¹⁾ takie godności starożytnym nieznane naylepięy dla krótkości i zrozumiałości dostownie wyrażać; tutaj: summus Regni Cancellarius ³²⁾ przez Przysł. peramanter perque honorifice ³³⁾ moveri aliqua re ³⁴⁾ propensa ac benefica voluntas ³⁵⁾ movet me alqd (czynnie) ³⁶⁾ difficultas albo incommoda (plur. neutr.) ³⁷⁾ p. qui i exploratum habere ³⁸⁾ zob. Cz. I. str. 95 e ³⁹⁾ illuc. z. wyżey str. 24 n 4 ⁴⁰⁾ fanum lauretanum ⁴¹⁾ religio, pietas (można obydwu położyć) z causa ⁴²⁾ t. pow. cisium ⁴³⁾ vehi ⁴⁴⁾ ad iter fac. ⁴⁵⁾ Cardinalis zob. wyżey n. 31 ⁴⁶⁾ iak. w zw. pałacu, który obszer-ny i piękny (razem amplissimus) ma w Kr. ⁴⁷⁾ summi viri — zdanie wyr. biernie. Ale zob. wyżey n. 9 ⁴⁸⁾ z. wyżey str. 21 n. 7 ⁴⁹⁾ diversorium publicum ⁵⁰⁾ nie b. s. t. owęy, która ma być w P., ostrości i t. d. (inclementia coeli asperitasque frigoris) ⁵¹⁾ omnia re multo minora sunt quam fama ⁵²⁾ alioquin ⁵³⁾ takie: Co się tyczy tego — nigdy się nie wyraża w tacinie, kiedy po niem następuje co lub za Słowem declar. lub sentiendi; będzie więc: Co niektórzy

— wołali. Porówn. wyżey str. 31 n. 18 ⁵⁴⁾ alqd movet risum, — stomachum alicui ⁵⁵⁾ est mihi cum aliquo familiaritas cet. ⁵⁶⁾ magna necessitudo ⁵⁷⁾ experiri ⁵⁸⁾ rectus ⁵⁹⁾ vitae cultus; (Ablat. qualit.) taki p. is zob. wyżey str. 88 n. 35 ⁶⁰⁾ piękne w., munditia ⁶¹⁾ elegantia ⁶²⁾ accedere ⁶³⁾ nugae, arum z Zaimk. iste podł. Gr. §. 231, 1 str. 214 ⁶⁴⁾ aliud loqui aliud cogitare ⁶⁵⁾ eo modo ⁶⁶⁾ z. Cz. I. na str. 100 notę ss ⁶⁷⁾ barbarus z dodaniem magis; bo barbarior, którego tu Muret użył, równie nie było w używaniu, iak i najwyższy stopień ⁶⁸⁾ in media Italia — który to Przymiotnik dostaje się zazwyczaj Rzeczownikowi łacińskiemu, gdy polski Przymiotek tyle znaczy co wśród, wpośród i t. p. ⁶⁹⁾ vix centesimum quemque reperias — podług noty 18. — O reperias zob. na str. 28 notę 10 ⁷⁰⁾ któryby umiał i t. d. ⁷¹⁾ an; które w podwójnym pytaniu zawsze zaczyna drugą połowę w znaczeniu czy, czy też, albo, albo też i t. p. ⁷²⁾ nie obydwu razem, ale każdy z osobna; i dla tego uterque mieć będzie przy sobie Rzeczownik w przyp. 2 ⁷³⁾ callere ⁷⁴⁾ p. amare — szt. n. d., liberales disciplinae ⁷⁵⁾ zob. ten wyraz na końcu w Spisie ⁷⁶⁾ asper et barbarus; rudis et incultus; eruditionis et humanitatis expert; albo p. a cultu et humanitate abesse ⁷⁷⁾ p. at lub quidem ⁷⁸⁾ opisać przez vereor ne; bo tak zwykli Łacini, kiedy podobno stoi w tem co tu znaczeniu, t. i. nie życzyłbym sobie, aby tak było ale się boję, czy nie jest tak w istocie ⁷⁹⁾ zobacz Gram. na stronicy 235, b ⁸⁰⁾ cultus — splendor vitae — eruditio — humanitas; — przeysdź, migrare, transire, commigrare ⁸¹⁾ mutare sedes (Abl. abs.)

Dalszy ciąg.

A tak ¹⁾, kiedy ²⁾ Ci mam prawdę wyznać, iak ³⁾ naychętnięy byłbym tam pojechał ⁴⁾, gdyby nic nie było na przeszkodzie ⁵⁾. Czegom bowiem tylko od nich żądał dla siebie ⁶⁾, wszystko mi szczerze i hojnie ⁷⁾ ofiarowali; tak iż nie podpadało żadney wątpliwości ⁸⁾, żeby do zgody z łatwością między nami przyszło ⁹⁾. Krótko mówiąc ¹⁰⁾, dałem im słowo ¹¹⁾, że przybędę, jeżeli Papież ¹²⁾, któremu służę, i Kardynał Este ¹³⁾, którego klientem i domownikiem jestem ¹⁴⁾, nie przeciw temu mieć nie będzie ¹⁵⁾; że bowiem inaczej ¹⁶⁾, iak za ich pozwoleniem, nie takiego o sobie przyrzekać nie mogę. Rozumiałem zaś, iż żaden ¹⁷⁾ z nich nie urazi się o to ¹⁸⁾; gdy Kardynał darmo mnie żywi — do niczego bowiem mnie nie potrzebuje ¹⁹⁾, — a Papież mnóstwo by ²⁰⁾ znalazł iak nayuczeńszych mężów, którzyby się starali o moje miejsce ²¹⁾. Ale

inaczej się stało, niżem rozumiał. Albowiem²¹⁾ gdy się już po całym mieście rozeszła wieść o moim odjeździe, Konserwatorowie ludu rzymskiego (jest to najwyższy urząd z tych, na które dzisiaj obierają przez głosowanie ludu²²⁾ udają się do Papieża w obecności nawet Kardynałów będących Kuratorami nauk²⁴⁾, rzecz mu przedstawiają²⁵⁾, i proszą pokornie²⁶⁾, aby mi odjeżdżać nie dał²⁷⁾; dodają przytém wiele rzeczy²⁸⁾ o mnie, o których wolę, abys się od innych dowiedział²⁹⁾. Papież łaskawie ich wysłuchał³⁰⁾, kazał im być spokojnymi³¹⁾ i zapewnił³²⁾ że zaleci, co potrzeba.

15 W kilka dni potem przez Ludwika Kastanea Ru-pipozea, Posła³³⁾ Króla francuzkiego³⁴⁾, męża i świętością rodu i cnotą i nauką celującego³⁵⁾, oświadczyć³⁶⁾ mi każe, iżbym nie odjeżdżał; iż on się o to będzie starał³⁷⁾, abym nie pożałował tego, żem go usłuchał³⁸⁾. Odpowiedziałem, że żadne pieniądze nie są umnie w tak wysokiéj cenie³⁹⁾, iżby mi się podobać miało to⁴⁰⁾, co by się nie podobało⁴¹⁾ Papieżowi; że zaszczytną zdaie mi się być rzeczą²⁸⁾, iż mnie taki Król wzywa⁴²⁾, ale⁴³⁾ daleko zaszczytniejszą, że mnie Papież a to jeszcze⁴⁴⁾ taki Papież zatrzymaie. Później⁴⁵⁾ przysłał mi Papież list iak nayprzezymliej⁴⁶⁾ napisany, w którym mi doniósł, iż do pięciu set dukatów, którem od dawna⁴⁷⁾ pobierał, dwieście jeszcze⁴⁸⁾ przyłożył. W tym samym czasie Mateusz Contarelli⁴⁹⁾, Kanclerz papieżki⁵⁰⁾, mąż i z nieskazitelnego życia⁵¹⁾ i nadzwyczajnéj biegłości w rzymskiej historii⁵²⁾ znany; mój zaś, iak wiesz, wielki przyjaciel⁵³⁾, uwiadomił mnie, że odebrał zlecenie⁵⁴⁾ od Papieża, aby mi niezwłocznie⁵⁵⁾ wyznaczył⁵⁶⁾ i zaasygnował roczną pensją wynoszącą⁵⁷⁾ 300 dukatów. A tak⁵⁸⁾ Król tak odległy swoiém świadectwem i sądem o mnie sprawił, iż ze szczodroblwości Oyca S.⁵⁹⁾ do dawnych moich dochodów⁶⁰⁾ przybyło 500 dukatów na rok⁶¹⁾. I Kardynał też Este, skoro tylko od was⁶²⁾ powrócił, dał⁶³⁾ mi znaczny⁶⁴⁾ i zaszczytny podarunek; co ia tém bardziej glosić pragnę, iż mi sam nakazał milczenie. Trzeba jednakże słuchać, abym, chcąc za wdzięcznego uchodzić⁶⁵⁾, nie okazał się za mało powolnym⁶⁶⁾. Ale jużem się i ia zmordował pisaniem, i ty, iak się domyślam⁶⁷⁾, gdy to prze-

czytasz tak obszerne pismo⁶⁸⁾, zmordowanym będziesz. Bądź zdrów. W Rzymie dnia 31. Kwietnia 1578.⁶⁹⁾

*) zob. wyżej na str. 90 notę 7²⁾ takie zdania wtrącone wyraża Łacinię łatwiej przez ut: abym prawdę wyznał³⁾ com-meare⁴⁾ obstarę⁵⁾ commodi mei causa⁶⁾ prolixie et copiose⁷⁾ samo constare⁸⁾ do zg. przychodzi p. samo convenit (imperson.) — z łac. w., sine ullo negotio, nullo n., facile⁹⁾ quid quaeris? zob. na str. 56 n. 15.¹⁰⁾ fides¹¹⁾ summus Pontifex¹²⁾ p. Przymiotnik Estensis¹³⁾ case in clientela et familia alcjs¹⁴⁾ nie mam nic przeciwko temu, per me licet¹⁵⁾ alioqui enim, nisi permissu eorum, non p. —¹⁶⁾ zob. Cz. I. str. 100 notę ss¹⁷⁾ alqd iniquo animo ferre¹⁸⁾ utor opera alcjs — nic p. nulla res. Zob. na str. 27 notę 16¹⁹⁾ ingens copia — znaleźć²⁰⁾ habere²¹⁾ cupere se substitui in locum alterius²²⁾ etenim — rumor pervulgatur²³⁾ magistratus defertur suffragiis populi²⁴⁾ quum praesentes etiam adessent ii ex C.²⁵⁾ alicui studiorum cura commissa est²⁶⁾ exponere²⁷⁾ p. Przymiotnik supplex²⁸⁾ z. Cz. I. str. 90 notę bbb i str. 56 n. hh²⁹⁾ bez res zob. wyżej, str. 105 n. 36³⁰⁾ cognoscere alqd ab lub ex aliquo. O malo zob. str. 21 n. 21³¹⁾ Gr. str. 205, b³²⁾ bono animo esse³³⁾ affirmare, confirmare — zaleci, imperare³⁴⁾ orator, legatus³⁵⁾ Król francuzki od Papieża miał tytuł: Rex christianissimus, tak iak hiszpański: Rex catholicissimus³⁶⁾ praestare³⁷⁾ danunciaré³⁸⁾ est mihi curae alqd³⁹⁾ parere auctoritati alcjs⁴⁰⁾ w tak w. c. — tanti mihi est alqd, ut⁴¹⁾ p. quidam — miało, z. Cz. I. str. 55 m⁴²⁾ displicet⁴³⁾ to i następujące zdanie wyrazić biernie⁴⁴⁾ temu sed powinno odpowiadać w poprzedzającym zdaniu po honorificum umieszczone quidem⁴⁵⁾ p. samo et⁴⁶⁾ postea⁴⁷⁾ peramanter, amantissime⁴⁸⁾ jam pridem, jam dudum — capere⁴⁹⁾ praeterea⁵⁰⁾ Matthaeus Contarellus⁵¹⁾ tabularii pontificii praefectus. Ale go leniej nazywać zwyczajnym wyrazem: Datarius Pontificis⁵²⁾ integritas vitae⁵³⁾ singularis rerum romanarum intelligentia — znany, insignis aliqua re⁵⁴⁾ mihi amicissimus, mei amantissimus⁵⁵⁾ mihi mandatur alqd⁵⁶⁾ quam primum⁵⁷⁾ attribuere⁵⁸⁾ opuścić, a 300 położyć w 2 przyp. Gr. §. 148⁵⁹⁾ zob. notę 1 — odległy, longinquus, longe remotus⁶⁰⁾ sanctissimus Pontifex⁶¹⁾ reditus; fortunae (plur.), fortunulae⁶²⁾ p. Przymiotnik⁶³⁾ p. istine. zob. str. 24 n. 4⁶⁴⁾ donare alqm⁶⁵⁾ amplius⁶⁶⁾ gratus haberi. Imięstów rozwiązać p. dum⁶⁷⁾ non satis morigerus⁶⁸⁾ zob. stron. 60 n. 14⁶⁹⁾ haec tam verbose scripta. ⁶⁹⁾ Dla wiadomości dodaiemy, że Arcybiskupem Gnieźnieńskim, o którym na str. 115 wzmianka, był wtenczas Jakób Uchański; a imię francuzkiego Posła (str. 118): Chasteigner de la Rocheposay.

VI.

List Mureta do Nayiaśniejszego Króla Stefana Batorego ¹⁾

Nayiaśniejszy Panie! ²⁾

16 Nic mi się w życiu ani pożądanego ani zaszczytniejszego wydarzyć ³⁾ nie mogło nad to, iż ⁴⁾ nie będąc ⁵⁾ ani talentem ani nauką bynajmniey nad drugich wyższym, od Waszcy Kr. Mości ⁶⁾ pod tak korzystnymi i zaszczytnymi ⁷⁾ warunkami do Polski byłem wzwany. Dokąd ja zaiste ⁸⁾ pragnąłem iechać, nie tak w nadziei osobistych korzyści ⁹⁾, iak raczcy przeięty dziwną iakąś żądzą ¹⁰⁾ oglądania i czczenia zbliśka tego Monarchę ¹¹⁾, który dzisiaj sam ieden potwierdza dawne słowa ¹²⁾ naywiększego mędrca: że wtenczas dopiero szczęśliwe będą państwa ¹³⁾, kiedy albo filozofowie królować albo królowie filozofować będą. Ale gdy mędrca tak pragnął, iż niczego nie mogłem pragnąć goręccy ¹⁴⁾, czemu nie byłem w stanie ziszczyć ¹⁵⁾, dowiesz się Wasza Kr. Mość ⁶⁾ od Jana Zamoyskiego Sekretarza swego. Proszę zaś W. Kr. Mości ¹⁶⁾ pokornie, abyś mnie dla tego nie raczył wyłączać ¹⁷⁾ z liczby swoich, i nie wziął mi tego za złe ¹⁸⁾, że, póki mi życia stanie ¹⁹⁾, iakimi tylko zdołam sposobami, i mówiąc i pisząc, wyznawać i głosić będę, ile Jego Królewskiej wspaniałości ²⁰⁾ winien iestem. Bóg naywyższy ²¹⁾ niechay W. Kr. Mość ⁶⁾ we wszelkich pomyślnościach ²²⁾ iak naydlużey zochowa. W Rzymie d. 1. Grudnia 1577.

¹⁾ Napis: Serenissimo et Potentissimo Principi Stephano, Dei Gratia Poloniae Regi cet. M. A. Muretus ²⁾ Serenissimo Rex: ale nie na początku, lecz w ciągu listu umieścić w stosownym miejscu ³⁾ zob. str. 72 notę 25 ⁴⁾ iak iż (quam ut) człowiek ani tal. (ingenium), ani naukę nad dr. wyższy (ceteris praestans, eos antecedens) ⁵⁾ a Te, Serenissime Rex; albo newym, ale teraz powszechnie używanym sposobem: a Tua Regia Majestate ⁶⁾ amplissima et honestissima c. — i proponere ⁷⁾ equidem (za ego quidem) ⁸⁾ privatum commodum ⁹⁾ mirificum studium ¹⁰⁾ princeps ¹¹⁾ veius dictum — homo sapientissimus ¹²⁾ beata civitas ¹³⁾ ardentem, vehementer ¹⁴⁾ efficere ¹⁵⁾ połączyć z po-

przedzającem: Atoréy p. proszę, aby i. t. d. ¹⁷⁾ non designari alqm adscribere (referre, recipere) in n. ¹⁸⁾ in quo animo, aegre, moleste ferre ¹⁹⁾ vivere ²⁰⁾ liberalitas ²¹⁾ Deus optimus maximus ²²⁾ omnibus rebus florentissimus.]

VII.

List Mureta do Jana Zamoyskiego Podkanclerzego koronnego.

Nad wszelkie oczekiwanie moje ¹⁾ wypadło, iż, 17 kiedy pomiędzy mną i Janem Zamoyskim, Nayiaśniejszego Króla Sekretarzem, już prawie wszystko ułożone było ²⁾, i iam się już do podróży zabierał ³⁾ i w myśli całkiem ⁴⁾ już u was ⁵⁾ byłem, nagle mi Papięź oświadczył ⁶⁾, że nie iest kontent z mego odiżdzu ⁷⁾, i przez nader zacne osoby ⁸⁾ uwiadomić ⁹⁾ mnie kazał, iżbym nie odieżdżał, że się postara o to, ażeby nie gorzcy stał ¹⁰⁾ w Rzymie, iak mi obiecuia ¹¹⁾ w Polsce. A nawet do płacy ¹²⁾ wynoszący 500 dukatów, która już od dawna wyznaczoną mi była, zaraz mi dwieście przyłożyć kazał i zalecił swemu Kanclerzowi ¹³⁾, ażeby niezwłocznie ¹⁴⁾ z innych źródeł ¹⁵⁾ wyszukał dla mnie rocznego dochodu 300 dukatów. Ta okoliczność ¹⁶⁾ przymusiła ¹⁷⁾ mnie odstąpić przedsięwzięcia ¹⁸⁾ udania się do was; od którego niech zginę ¹⁹⁾, jeżeliby mnie iaka bądź inna rzecz oprócz woli i rozkazu ²⁰⁾ Oycy S. odwieść była w stanie. Zresztą ²¹⁾ i bez mego oświadczenia ²²⁾ każdy łatwo widzi, ile Nayiaśniejszemu Królowi Stefanowi, i Tobie, przeznacny ²³⁾ Zamoyski, winien iestem. Wszakże ²⁴⁾ musiałbym być nayniewdzięczniejszym z ludzi, gdybym tego tak znacznego dochodów moich powiększenia ²⁵⁾ Wam nie przypisał. I dla tego dopóki żyć będę, wyznawać nie przestanę ²⁶⁾, iż obydwom tyle winien iestem wdzięczności ²⁷⁾, ile tylko ²⁸⁾ człowiek człowiekowi winnym być może ²⁹⁾. Ciebie zaś usilnie ³⁰⁾ proszę, abyś mi u Jego Kr. Mości przebaczenie uzyskał ³¹⁾, i był przekonany ³²⁾, że, gdyby się kiedy podała pora ³³⁾, iżby życie nawet samo albo za Króla Jegomości albo za Twoją godność na niebezpieczeństwo trzeba było wystawić ³⁴⁾, nie dopuszczę

tużdy, aby kto inny²⁶⁾ z większą ochotą²⁷⁾ lub odwagą²⁷⁾ miał to uczynić. Bądź zdrow. W Rzymie dnia 1. Grudnia 1578.

¹⁾ praeter spem et opinionem — a wypaść z, str. 72 notę 25 ²⁾ convenit de aliqua re inter aliquos ³⁾ se accingere, parare ⁴⁾ animo et cogitatione totus sum in aliquo loco ⁵⁾ istie z, str. 24 notę 4 ⁶⁾ ostendere ⁷⁾ non placet mihi alqd ⁸⁾ vir summa auctoritate praeditus ⁹⁾ p. monere — *hazac p. curare, które za Tryb bezokol. ma Gerandium lub Gerundivum* ¹⁰⁾ deteriori conditione esse, quam quae ¹¹⁾ conditio defertur alicui ¹²⁾ stipendium ¹³⁾ Datarius ¹⁴⁾ primo quoque tempore, quam primum ¹⁵⁾ aby sprawił, iżby z innych źródeł (aliunde) 300 d. rocznie mi płacono (pendere) — pierwsze ut może być tylko domysłne ¹⁶⁾ res ¹⁷⁾ ią okół. stało się, iż byłem przym. i t. d. ¹⁸⁾ deponere, omittere, abicere consilium, quod quis ceperat ¹⁹⁾ ne vivam, ne salvus sim, si ²⁰⁾ auctoritas ²¹⁾ abducere, demovere, depellere, avocare, revocare ²²⁾ interea ²³⁾ vel me tacente ²⁴⁾ clarissimus ²⁵⁾ wam bowiem, jeżeli bym nie chciał być niewdzięcznym, to — — przypisać (acceptum ferre) muszę (necesse est z samym Tr. łącz. podług Gr. §. 211, 8 str. 186) ²⁶⁾ luculenta, magna, larga accessio ²⁷⁾ samo Futurum Słowa fateri ²⁸⁾ nie wyrazi się, bo ani nie mają Łaciny wyrażenia na to, ani go też tu potrzeba, gdy tantum dostatecznie oddaie ²⁹⁾ quantum plurimum ³⁰⁾ biernie ³¹⁾ etiam atque etiam, vehementer, omnibus precibus petere ³²⁾ impetrare veniam ab aliquo ³³⁾ sibi persuadere ³⁴⁾ tempus evenit; occasio offertur, datur ³⁵⁾ discrimini obicere, in discrimen exponere vitam; se pro aliquo vel mortis periculo committere ³⁶⁾ nemini concedere, qui faciat alqd ³⁷⁾ promte; animo prompto, parato ³⁸⁾ animose; animo magno, forti.

VIII.

Listy pocieszające ¹⁾.

List Mureta do Pawła Sakrata cieszący go po śmierci brata ²⁾.

18 Wielka mi boleść sprawiła śmierć brata twego, już to ³⁾ dla tego, że go kochał, iakem powinien wszystkich twoich, już też że znając ⁴⁾ twoją ludzkość i przywiązanie ku swoim, łatwo się mogłem domyslić, iak ciężki ona i przykry cios tobie zadadźmu-

siała ⁵⁾. Chociaż zaś to pocieszenie moje późnem зда-
wać się może, przecież nie podobna mi iest ⁶⁾ nie przypomnieć ci tego, co, iak wiem ⁷⁾, dobrze ci iest znanom: — (lecz zdarza się czasem, iż doymuiąca ża-
łość ⁸⁾ to nawet, co bardzo dobrze znamy, wybiia z pamięci ⁹⁾; — to iest: iż stałem sercem ¹⁰⁾ znieść po-
winienes tę wolę Boga, tę konieczność przyrodzenia ludzkiego. Wszakże ¹¹⁾ gdyby podobna ¹²⁾ było wy-
naleśdż iaką sztukę, za pomocą której w tém życiu wieczniebyśmy zostawali; chronićby się nam iey i brzydzić nią wypadało ¹³⁾, przeto iżby ¹⁴⁾ nam tamowa-
ła przystęp do lepszego życia; cieszyć się zatem raczy niż gniewać ¹⁵⁾ o to należy, że z woli Boga włożona iest na nas konieczność, abyśmy ztąd raz przecie ¹⁶⁾ się oddalili; i niczem ¹⁷⁾ bardzięj nie różnią się nierostropni od mądrych, iak tém ¹⁸⁾, że tamci zloszczą ¹⁹⁾ się, kiedy ich krewnych ²⁰⁾ to spotyka, co i ich samych ma spotkać ²¹⁾ w swoim czasie, tudzież kiedy sami dojdą ²²⁾ do tego kresu, do którego ²³⁾ doysdż muszą; ci zaś ten los wszystkim wspólny i w krewnych ²⁴⁾ spokojnie znoszą, i sami ²⁵⁾ spokojnie go oczekuią. = Dziwimy się, Sakracie, iż u-
mieraią ci, których kochamy; my sami wszakże ²⁶⁾ codziennie umieramy. Jakaż ²⁷⁾ to cząstka w nas pozostała z tego, co było w młodzieńcach? — mnie oto ²⁸⁾ już poumieraly zęby; albowiem prawie wszystkie powypadały; zwolna umieraią oczy; czuie albowiem ²⁹⁾ iż co dzień słabszymi ³⁰⁾ się staią: umiera pamięć; inne poumieraly rzeczy, które niechby sobie ³¹⁾ już od wielu lat były pomarły. Wierz mi Sakracie, mnie moja starość z żadnego względu ³²⁾ nie iest tak przyjemną ³³⁾, iak że mi się zdaie torować łagodniejszą drogę do śmierci ³⁴⁾. A tak winszuemy zmarłym przyjaciolom dobrej śmierci ³⁵⁾, a sami do nię ³⁶⁾ gotuemy się codziennie. Ja już raz za twego brata mszą odprawilem ³⁷⁾: oby modły moje wysłuchane były ³⁸⁾; czego mi i miłosierdzie ³⁹⁾ boskie i iego znana poczciwość ⁴⁰⁾ spodziewać się każe. Bądź zdrow d. 12. Lutego 1584.

¹⁾ consolatorius ²⁾ epistola, qua Muretus Paullum Sacratum de morte fratris consolatus est ³⁾ już to — już też; tum, tum; — dla tego nie tłumaczy się przed quia i t. p. ⁴⁾ co.

gnitum habeo alqd; — przywiqz., caritas ⁵⁾ łac. *zadac miata* — alqd mihi grave et molestum est. ⁶⁾ facere non possum, quin cet. — monere ⁷⁾ o takich zdaniach zob. wyżej str. 60 notę 14. ⁸⁾ doloris acerbitas ⁹⁾ excutere ex animo; — *znać p. notum est* ¹⁰⁾ aequus animus; — *to jest, nie tłumaczyć wcale* ¹¹⁾ takie wszakże służące do połączenia zdań, nie wyraża się w łacinie: będzie zaś: *gdyby mogła być wynaleziona iaka sztuka, przez którąby się stało, iżbyśmy i t. d.* ¹²⁾ oportet repudiare. aversari ¹³⁾ przez quae; przed którym można położyć: quippe lub utpote; — *tamować, intercludere* ¹⁴⁾ laetari i irasci; albo p. animo laeto i iniquo ferre alqd ¹⁵⁾ aliquando, quandoque — migrare, abire, discedere ¹⁶⁾ neque ulla res (za et nulla res) które się zawsze użyć musi za nihil (będące równie Przystówkiem iak multum, parum i t. p.) gdy nie za pierwszy lub czwarty przypadek stać ma. Porównaj wyżej na str. 105 notę 36 ¹⁷⁾ zob. wyżej n. 3. ¹⁸⁾ indignari ¹⁹⁾ przez sui, orum ²⁰⁾ contingere, bo w dobrém znaczeniu; także e. enire, które i w dobrém i w złém równie się używa. Zob. wyżej na str. 72 notę 25. ²¹⁾ albo dochodzi; o czém zob. Gr. §. 208, 2 ²²⁾ i w sobie samych; spokojnie, placide, quiete, tranquille, secure; albo p. animus placidus i t. d. ²³⁾ atque na początku, albo go wcale nie kładź ²⁴⁾ quota pars, albo quota quaeque pars. superesse (być jeszcze) ²⁵⁾ mei quidem — dentes ²⁶⁾ opuści się enim zamieniając eos na quos ²⁷⁾ quotidie magis ac magis hebescere; albo qu. minus ac minus perspicaces oculi ²⁸⁾ utinam ²⁹⁾ non alio nomine ³⁰⁾ Comparativ. Porówn. str. 25 n. 2. ³¹⁾ Gerund. od mori — torować, sternere ³²⁾ winsz. *dobréj sm.*, bene precari alicui ³³⁾ powtórzyć: do *dobréj śmierci* (Gerund. od mori) ³⁴⁾ rem divinam facere; sacrificare, sacrificium facere ³⁵⁾ quae (t. i. res divina) lub quod (sc. sacrificium) utinam Deo grata (— um) acceptaque (— umque) fuerit; albo (jeżeli się użyło sacrificare): utinamque litaverim. Bo u starożytnych litare znaczyło tak ofiarę odbyć, iżby ta od Boga łaskawie była przyjęta. ³⁶⁾ clementia ³⁷⁾ perspecta probitas.

IX.

List pocieszający do przyjaciela, któremu umarł ¹⁾ oyciec już podeszły w wieku.

20. Rozumiałem mój najdroższy Antoni (bodaybym tak długo mógł żyć szczęśliwie ²⁾, iak prawdę mówię), iż prędzcy mnie samego ciężki iaki smutek zniszczy ³⁾, niżby ⁴⁾ się tobie co tak przykrego ⁵⁾ wydarzyć mogło, abys w sobie nie miał znaleźć ⁶⁾ dosyć pomocy do uśmierzenia żalu. Znane ⁷⁾ mi jest bowiem pomiarko-

wanie umysłu twoiego, znana roztropność. Dla tego to, gdybym nie był miał za rzecz pewną ⁸⁾, iż to, iak wszystko inne zniesiesz z pomiarkowaniem i rozumem ⁹⁾; iak tylko ¹⁰⁾ mnie wieść doszła o śmierci oycy twego, byłbys zaraz odebrał ¹¹⁾ list mój pocieszenia pelen. Że iednakże ten nieszczęśny wypadek ¹²⁾ za nadto gwałtownie cię wzruszył i nadto ciężko zasmucił, abys nie miał potrzebować ¹³⁾ pociechy, domyślam ¹⁴⁾ się tego z twego listu, w którym ¹⁵⁾ doniósłszy mi o śmierci, błagasz i zaklinasz na wszystkie świętości przyjaźni ¹⁶⁾, abym do ciebie iak nayspieszniej ¹⁷⁾ przybyć starał się ¹⁸⁾, że prawie zmysłów pozbawiony ¹⁹⁾ śmierci iakoby dobrodzieystwa iakiego wyglądasz, za nic uważając życie ²⁰⁾, które pozbawiony oycą nędznie prowadzić ²¹⁾ musisz.

Ja sam ²²⁾, iak mi tylko zdrowie pozwoli, ²³⁾ przy- 21
być nie omieszkam ²⁴⁾; tym czasem postanowiłem ²⁵⁾ co do ciebie napisać, pragnąc ²⁶⁾ w tym przykrym smutku, którym obydwu przeięci ²⁷⁾ iesteśmy, i tobie i sobie samemu ulgę sprawić ²⁸⁾. Widzisz bowiem zapewne ²⁹⁾, iż ten ciężar jest mi z tobą wspólny ³⁰⁾, iuż to dla dziwny ³¹⁾ miłości, iaką palam ku tobie, iuż dla osobliwszego kusamemu oycu przywiązania ³²⁾; które chociaż ku niemu powziąłem ³³⁾ gdy iuż był w podeszłym wieku, tak go iednak w starości ³⁴⁾ młodzieniec iak równownika kochałem. Umiął ³⁵⁾ on bowiem połączyć uprzejmość z powagą starca, i wszystko co w ciele słabym ³⁶⁾ odraża ³⁷⁾, tak uprzyjemnić ³⁸⁾ dobremi obyczajami i sztuk znajomością, iż nietylko podeszłego wieku osobom ³⁹⁾ był miły (równi bowiem z równymi, iak dawne niesie przysłowie, naysprędzcy się zgodzą), ⁴⁰⁾ lecz, co daleko większą jest rzeczą ⁴¹⁾, wszyscy nawet młodzieńcy, co go tylko ⁴²⁾ znali, z dziwnym iakimś przywiązaniem do niego lgnęli ⁴³⁾. Kiedy się więc ⁴⁴⁾ nad tą rzeczą uważnie zastanawiam ⁴⁵⁾, szczególniej ⁴⁶⁾ dwa znajduję powody, które mi sądzić każą ⁴⁷⁾, żeś nadewszystko ⁴⁸⁾ śmierć oycy swego nie przykro i roztropnie zniesć powinien. Naprzód ⁴⁹⁾ iż on odbywszy iuż tę długą podróż ⁵⁰⁾, w którą my dopiero puścić się mamy ⁵¹⁾, do tego już doszedł był kresu, w którym ⁵²⁾ sytość życia wczesną porę śmierci sprowadza ⁵³⁾; powtóre iż on, iak wiadomo, takie w każdym wieku wiódł ży-

cie ⁵⁴⁾, że śmierć jego uważać iedynie ⁵⁵⁾ należy za przejście do siedliska błogosławionych ⁵⁶⁾. Zastanówmy się teraz nad ważnością i słusnością obydwóch powodów ⁵⁷⁾.

22 Natura wiek ludzki w ten sposób podzieliła na części ⁵⁸⁾, iż każdy pewny trwałości ⁵⁹⁾ wyznaczyła przeciąg i pewny kres, którego by ani pomknąć ⁶⁰⁾ ani przestąpić nikomu nie było wolno. Gdy więc przeznaczenie nasze takie jest, abyśmy przeżywszy każdego wieku porę ⁶¹⁾ ciągłą śmiercią ⁶²⁾ do coraz nowego przechodzili ⁶³⁾ żywota; postanowionym być koniecznie musiał ⁶⁴⁾ jakiś ostateczny kres całego doczesnego ⁶⁵⁾ życia, w którymby ciało, iako płody drzew i ziemi przez zupełną dojrzałość ⁶⁶⁾ psuło się i podpadało zniszczeniu ⁶⁷⁾. Jeżeli zaś ⁶⁸⁾ śmierć wspólną jest wszystkim ⁶⁹⁾ wiekom, temu zaś naybliższa i nieuchronna (spodziewa się bowiem młodzieniec, że długo pożyje, starzec zaś tego ⁷⁰⁾ sobie obiecywać nie może), cóż jest naturalniejszego iak śmierć ⁷¹⁾ starca, iak skoro iey młodzieńczy wiek ⁷²⁾ nawet uniknąć nie zdola? Do czego zaś zmierza ta mowa ⁷³⁾? oto do tego, abyś poznał ⁷⁴⁾, że żądać, iżby starzec nie umierał nigdy ⁷⁵⁾, jest to sprzeciwiać się ⁷⁶⁾ samej naturze; i abyś się tém bardziy przekonał ⁷⁷⁾, że ci się w tym zbytnim żalu miarkować należy, aby się roztropność twoja nie pokazała mnieyszą niżesmy zawsze o nię ⁷⁸⁾ trzymali ⁷⁹⁾. — Gdyśmy się bowiem często dziwili ⁸⁰⁾ pomiarowaniu umysłu i stałości ⁸¹⁾ twoięy tak w innych rzeczach, iak nade wszystko w tém, iż ⁸²⁾ wcale nie uważałeś za rzeczy przykre tego, co inni uciążliwem i nieznośnem być sądzili, odpowiadałeś zawsze, iż twoja roztropność na tém zawisła, że idziesz za najlepszym przewodnictwem natury ⁸³⁾, iakoby bóstwa iakiego i wszystko za dobre uważasz, cokolwiek z natury rzeczy wypływa ⁸⁴⁾. Nie można więc nigdy dosyć pochwał oddać filozofii ⁸⁵⁾, mawiałeś, której kto się trzyma ⁸⁶⁾, wszelkie wypadki ⁸⁷⁾ życia bez przykrości zność może, i nicmu się złem nie wyda, co z konieczności przyrodzenia wynika ⁸⁸⁾.

Byłem ja świadkiem ⁸⁹⁾ wielu rozmów poufalitych przyjaciół twoich; mawiali oni ⁹⁰⁾, iż ta rozsądna pociecha często im w ciężkich dolegliwościach ulgę przynosiła ⁹¹⁾. Mnie samemu ⁹²⁾ tak się stała pomocną ⁹³⁾

wtenczas kiedym śmiercią brata mego, młodzieńca osobliwszych przymiotów ⁹⁴⁾, a daleko większy nadziei, był zmartwiony ⁹⁵⁾, iż nie tylko zmniejszyła, lecz nawet zatarła ⁹⁶⁾ wszelkie tak znaczney klęski dolegliwości. Sądzisz, iż owe słowa, co tak wielki wpływ miały na umysły ⁹⁷⁾, byłyby mnie albo innym iaką przyniosły pociechę ⁹⁸⁾, gdybyśmy nie byli pewni ⁹⁹⁾, iż one z przekonania twego pochodziły ¹⁰⁰⁾, i równieby skutecznymi były ¹⁰¹⁾ do uśmierzenia twoich własnych dolegliwości?

¹⁾ *Conjunctiv.*, bo nie mówimy o żadnym pewnym człowieku, ale o iakimkolwiek. ²⁾ w łacinie połączyć trzeba to nawiasowe zdanie z resztą mowy, robiąc z niego główne; zacząć zaś słowami: Ego vero (zob. wyżej str. 30. n. 1.) w ten sposób: Ja zaś, mój n. Antoni, bogdaybym tak długo żył szczęśliwie (*diu vivo, vita perfruor, felix sum*; także: *vita mihi perfrui licet, Deus me adjuvat* — zob. Gr. §. 211), iakem rozumiał, iż przedzję i. d., lecz putare stanie dopiero na końcu tej konstrukcyi po *Accus. c. Inf.*, iak zazwyczaj *Verbum finitum*. ³⁾ *gravis dolor* alqm *constūit* — biernie ⁴⁾ *quam ut, albo Accus. c. Inf.* zależący od tego samego *putare* ⁵⁾ *acerbum* — ale nie będzie stało in *Genit. partitivo* podług Gr. §. 137. Uw. 1.; lecz się zgodzi z rzeczownikiem *aliquid* (*quidquam*), bo wyraża iego *Predykat* ⁶⁾ przez *esse*: *est mihi in me ipso satis opis ad — lenire* (*Cic. Sen. II. init.*) ⁷⁾ *notum mihi est alqd. albo przez: novi — moderatio — aequitas* ⁸⁾ *alqd certo scire, pro certo credere, pro comperto habere; albo: alqd persuasum, persuasissimum mihi est; także: persuasi mihi* ⁹⁾ bardzo często łacinię nasze rzeczowniki z przymiakiem — z — (osobliwie kiedy się przez nie przymiot wyraża) tłumaczą przez przysłówki; np. z pewnością, z szybkością, z obawą: *certo, celeriter, timide* *et.*, podobnie więc i tutaj uczynić z rzeczownikami *modus* (*moderatio*) i *sapientia* (*Cic. ib. I. med.*) ¹⁰⁾ *quum primum, simulac, statim* iatque (*Gr. §. 207, 2*) ¹¹⁾ *accipio; albo przez: literae ad me perferuntur, dare literas ad alqm* ¹²⁾ *nieszcz. wyp.*, *casus* — gwałtownie, vehementer; ciężko, graviter. — wyrazić biernie, a o konstrukcyi zob. Cz. I. str. 55. w. i *Gram. §. 210. c.* ¹³⁾ *egere, indigere* — dodać tu słowo *videri*, którym łacinię lubią zamykać zdania ¹⁴⁾ *intelligere; po* *łać. lepięy Perfectum* niż *Praes.* — Gr. §. 225. ¹⁵⁾ *Ablat. instrument.* *mortem significare* ¹⁶⁾ *alqm per, quiddid in amicitia est sanctum, orare et obsecrare* — lecz znówu *Perf. za Praes.* ¹⁷⁾ *quam primum* — lepięy: *quam primum possum* przy stopniu *may* wyższym z *quam* uważać należy — np. *Caesar legatis impe-*

ravit, ut, quam plurimas possent, (aby iak naywięcej okrętów) naves aedificandas curarent. — Galli, quam maximas possunt, copias cogunt. — Pompejus scribit Petrejo, ut, quam celerime possit, ad se veniat ¹⁸⁾ velle ¹⁹⁾ vix mentis compos, paene alienata mente. — mortis beneficium optare. ²⁰⁾ i że ci się żadnem wydaie być życie (Cic. ib. III. init.) ²¹⁾ niedźnie prowadzić (razem) ducere, trahere (Gerund.) ²²⁾ ipse lub equidem ²³⁾ ratio valitudinis patitur, per valitudinem licet ²⁴⁾ omittere, dubitare, cessare ²⁵⁾ statuere, albo przez: visum est ²⁶⁾ przeto iż (quod) chciałem i t. d. — ale to słowo iako Verbum finitum położyc na samym końcu ²⁷⁾ opprimere, afflicere; (Cic. ib. I. init.) ²⁸⁾ alqm levare acerbo dolore (ibid.) ²⁹⁾ profecto, procul dubio ³⁰⁾ Cic. ib. ³¹⁾ incredibilis, mirus; będzie: tum ob incredibilem, qui est meus in te amor; albo: ob inermem erga te amorem; także przez: incensus sum ³²⁾ eximium alcjs studium ³³⁾ którego (sc. oycę) ia chciaż iuż w podeszłym wieku będącego (grandis natu, aetate proventus) kochać (colere) zacząłem ³⁴⁾ przez senex ³⁵⁾ była w nim bowiem uprzejmości (comitas) przyprawiona (condire) powaga (Cic. ib. IV. init.) ³⁶⁾ fragilis ³⁷⁾ aliquid odiosum est, offendit. — dodadź: solere; a omnia nie wyrazić ³⁸⁾ alqd dulcius reddere (Cic. ib. XVIII. in.); lecz ponieważ umieć nie wyraziło się wcale, więc reddere musi tu być Verbum finitum. ³⁹⁾ grandis natu, proventus aetate, senex; aby uniknąć użycia niestosownego tutaj wyrazu persona (zob. w Słown.) ⁴⁰⁾ facile congregari (Cic. III. init.) ⁴¹⁾ id quod longe maximum est ⁴²⁾ quotquot ⁴³⁾ ruere, ferri in alqm ⁴⁴⁾ sed tamen ego, — które poważnie zaczyna zdanie, zamiast igitur; tutaj bowiem i w polszczyźnie więc da się wyrazić przez lecz — lecz ia kiedy się zastan. i t. d. ⁴⁵⁾ alqd contemplari animo ⁴⁶⁾ potissimum na początku stać nie może, lecz dopiero po jakim innym wyrazie ⁴⁷⁾ dla których (cur) mniemam, iż i t. d., a tak każe nie wyrazić się, a puto iako verbum finitum podydzie na koniec zdania i będzie w trybie łączącym iako zależne pytanie ⁴⁸⁾ imprimis. molliter — sapienter (ib. II. fin. V. fin.) ⁴⁹⁾ na-przód, powtórę przez: unus — alter, lub alter — alter; zastosowane do causa ⁵⁰⁾ conficere viam, iter ⁵¹⁾ nie chcemy, zamyślamy, lecz musimy; a więc nie futur. periphr. ale Gerund. od ingredi (ibid. II. fin.) ⁵²⁾ ubi. Albowiem przystówki względne (ubi, unde, quo, cur, i t. d.) często w łacinie się kładą w miejscu zaimka względnego, nawet kiedy się ten do osób ściąga; np. Athenienses, unde leges ortae sunt: — osobliwie zaś gdy mowa o miejscu ⁵³⁾ asserre tempus; — wczesny, maturus (ib. XX. fin.) ⁵⁴⁾ vivere; a iak wiadomo (constat) zob str. 60. n. 14. ⁵⁵⁾ nil aliud nisi ⁵⁶⁾ ib. V. fin. ⁵⁷⁾ z tych, iżełsi się podoba (videtur, placet) powodów, iak wielki i iak sprawiedliwy każdy jest (uterque, bo o dwóch mowa) zobaczmy ⁵⁸⁾ describere partes actatis

— biernia (ib. II. p. med.) Można na początku położyć iam vero; którego łacinicy używają przy rozprawianiu w przejściach od ogółu rozprawy do części. ⁵⁹⁾ certum, quod expleat, spatium cet. — dla iednostayności trzeba i to zdanie wyrazić biernie ⁶⁰⁾ proferre, producere ⁶¹⁾ ea conditione natus sum ⁶²⁾ peragere singula aetatum tempora ⁶³⁾ złągodzić przenosią dodaniem quasi ⁶⁴⁾ transire, traduci, transgredi; — coraz, semper, deinceps ⁶⁵⁾ necesse fuit (ibid.) ⁶⁶⁾ mortalis ⁶⁷⁾ maturitas tempestiva ⁶⁸⁾ quasi victum et caducum fieri ⁶⁹⁾ Quod si (vero) zob. Gr. str. 225 ⁷⁰⁾ każdemu (omnis, quisque) w. (ib. XIX. a. med.) ⁷¹⁾ quod idem (ibid.) ⁷²⁾ quid est tam secundum naturam. ⁷³⁾ przez mori ⁷⁴⁾ młodzieńcy (ib. XI. p. med.) ⁷⁵⁾ tylko przez: quorsum vero haec? ⁷⁶⁾ intelligere, z samem ut ⁷⁷⁾ senem nunquam mortuum velle — za mori; który to Infinitiv. praeteriti z formy bierny, osobliwie z opuszczeniem esse (a zatém istotnie Partic. praet. pass.) za Infin. praesent. lubią łacinicy kłaść przy velle, nolle i czasem cupere; np. hoc te monitum volo, za moneri; — laudem tibi praereptam nolo, za praeripi; — te ad honores eventum cupio, za evehi cet. ⁷⁸⁾ repugnare 3; albo pugnare contra (ib. II. fin.) ⁷⁹⁾ putare — sibi temperare a ⁸⁰⁾ alqd parum dignum est opinione alcjs. — pokazać się, videri (ib.) ⁸¹⁾ to zdanie przyłączyć do poprzedzającego przez qui, quae, quod, (którym ty często dziwigcym się pom. i t. d.) i wyrazić sermone obliquo aż do: z konieczności przyrodzenia wynika ⁸²⁾ aequitas ⁸³⁾ kształtnie się wyda w łacinie, kiedy się tak ułoży: iak nadewszystko, że, co inni uc. i niezn. (molestum, intolerandum) sądzili, to bynajmniej (nequam, minime) tobie przykrę (grave) się nie zdawało, zawsze, iż twoja r. na tem zawisła (in eo sum sapiens, maviatēs (ajo) i t. d. (ibid.) ⁸⁴⁾ sequi duccem ⁸⁵⁾ znowu przestawić zdania: i co z natury wpływa (heri secundum n.) za d. uważasz (alqd. in bonis habendum censere) (ib. XIX. a. med.) ⁸⁶⁾ przyłączyć do poprzedzającego: i że nie m. i t. d. a maviatēs nie wyrazić iuż wcale — dadź pochw., digne laudare (ib. I. p. med.) ⁸⁷⁾ parere ⁸⁸⁾ casus ⁸⁹⁾ necessitas naturae adfert (ib. II. init.) ⁹⁰⁾ interesse sermoni alcjs ⁹¹⁾ połączyć przez qui. Przy czem uważamy tę osobliwość w łacinie, iż przy takim qui często, a przy quod — przeto iż, bardzo często stoi nalekące do niego słowo dicere, putare (i inne tego znaczenia) w trybie łączącym; chociaż podług prawidła nie te słowa, ale zależące od nich w tym trybie stać powinny. Za przyczynę tego możnaby uważać przemianę słów pochodzącą ztąd, iż łacinicy nie lubią zdań wtączonych z ut (ut dicebat, ut putabat); np. Miles Annibalis permissu quum exisset de castris, rediit paulo post, quod se oblitum nescio quid diceret; za: quod, ut dicebat, oblitus esset. — Illi ementiundo, quae se ex Allobrogibus audisse dicerent, Consuli invidiam conflaverunt; za: quae, ut dice-

bant, audissent cet. ⁹⁰⁾ alqm levare onere — *biernie* (ib. III. Init. i. I. p. m.) ⁹¹⁾ mihi quidem; — i zaraz tu włożyć zdanie zaczęte od *kiedym*, ze *wszystkiem*, co do niego należy ⁹²⁾ alqd est salutare ⁹³⁾ egregia virtus, który to rzeczownik używa się często zbiorowo w znaczeniu *wszystkich* *dobrych* *przymiotów* ⁹⁴⁾ aliquis afflictus angitur ⁹⁵⁾ non modo minuire, — sed etiam abstergere — molestias (ibid.) *lecz* zob. Gram. §. 224. Uw. 1. ⁹⁶⁾ vin habere in 6 lub 4. ⁹⁷⁾ za aliquod solatium, *partitive*: aliquid (lub quidquam) solatii — praebere, asserre ⁹⁸⁾ zob. wyżej 5 ⁹⁹⁾ ex animo venire, proficisci; — opuścić et ¹⁰⁰⁾ aequae valere ad. — lenire dolorem.

Dalszy ciąg.

24 Ale, powiadasz ¹⁾, że klęski wszystkich innych ludzi niczem są w porównaniu z tą twoją przygodą. Toż ty sądzisz, że go potrafisz wskrzesić twoim żalem? Albo może myślisz, że zgon jego nagły i niespodziewany wymówką będzie dla twego niepomiarowanego płaczu. Wszakże nie masz nikogo ²⁾, co by wątpił, iż wszystkim koniecznie śmierć przeznaczona ³⁾ jest; a dnia nawet nie wiemy ani godziny ⁴⁾. Cóżby to więc za nierozsądny młodzian być musiał ⁵⁾, któryby to miał za rzecz niezawodną ⁶⁾, że wieczora dożyje? ⁷⁾ Jeżeli przeto ⁸⁾ młodym, chociaż się temu samo przyrodzenie zdaje sprzeciwiać ⁹⁾, często się zdarza ¹⁰⁾, iż nieprzewidzianą ¹¹⁾ śmiercią iakoby płomień gwałtowny ¹²⁾ nagłym wody wylewem zostają przyduszeni ¹³⁾; coś dziwnego, gdy starcy ¹⁴⁾, wtenczas nawet kiedy nęczerstwiey wyglądają, nagle iako dojrzały owoc ¹⁵⁾ spadają i nikną ¹⁶⁾? Widzisz ztąd bez wątpienia ¹⁷⁾, iż taka wymówka nie przystoi wcale na mędrcu, któremu nie nieprzewidzianego, nie niespodziewanego wydarzyć się nie może.

Następnie teraz z porządku nad drugim zastanowić się powodem, dla którego ¹⁸⁾ śmierć twego oycy mniéj opłakania godną być sądzić: a tym jest, że ¹⁹⁾ go nie uważam za wydartego szczęściu, iak tobie mniemac każe twoja żalność i dziwne ku niemu przywiązanie ²⁰⁾; ale raczy ²¹⁾ za takiego, co życie nędzy pełne na daleko szczęśliwsze i swobodniejsze ²²⁾ zamienił. W wykazaniu ²³⁾ czego mam nadzieję, że mi ty sam osobliwie ²⁴⁾ pomocą się staniesz ²⁵⁾. Nie wiem ²⁶⁾ albowiem czy to, czém w końcu listu żalność two-

ią bronić usiłujesz — iakobyś nie na własną użalal się nędzę, lecz ci to przykrém było ²⁷⁾, że oycu wydartém nagle zostało kosztowanie rokoszy ²⁸⁾ ostatniego wieku, któreś mu właśnie gotował, nie mniéj jest mędrcu godne, niż owo, cośmy na pierwszém ²⁹⁾ miejscu rozebrali ³⁰⁾. = Wszakże ³¹⁾ jeżeli prawda jest, na co się wszyscy filozofowie zgadzają, a o czém religia wątpić nam nie pozwala ³²⁾, że dusze ludzkie nie zupełnie giną ³³⁾, ale w pewne przechodzą ³⁴⁾ miejsca, gdzie mają bytować ³⁵⁾ wiecznie i odbierać zapłatę przepędzonego życia; musimy ³⁶⁾ koniecznie za najszczęśliwszego w przyszłości ³⁷⁾ uważać tego, co tak w całym wieku ³⁸⁾ szanował cnotę, że od niéy nawet w ostatniéy życia porze nie odstąpił ³⁹⁾, a rozłączając się ze światem ⁴⁰⁾ zabrał z sobą czyste sumienie ⁴¹⁾ i pamięć dobrych czynów ⁴²⁾. Taki nie tylko ⁴³⁾ się nie przestrasza ⁴⁴⁾ zbliżaniem śmierci; lecz owszém bynajmniéj mu nie jest przykro, że się do niéy zbliżyć musi, równie ⁴⁵⁾ iak żeglarzom, gdy długą odbywszy ⁴⁶⁾ żeglugę do portu nareszcie zawinąć ⁴⁷⁾ mają. Jeżeli się tak rzecz ma ⁴⁸⁾, nie wiem czy ⁴⁹⁾ nie lepsze jest zdanie ⁵⁰⁾ tych, którzy sądzą, iż nad śmiercią wcale nie należy płakać ⁵¹⁾, niż tych, co wymagają po sobie ⁵²⁾ żalności przyjaciół i lkania; a to temu ⁵³⁾, że tamci pokazują ⁵⁴⁾, iż tak żyli, że mają nadzieję wiecznéy szczęśliwości ⁵⁵⁾; ci zaś mniemają, że ich dusza albo wraz z ciałem zaginie, albo przynajmniéj ⁵⁶⁾ błogiego nie osiągnie żywota ⁵⁷⁾. Ktoreż to zaś życia naszego rokosze porównać się mogą z wiecznemi cnot nagrodami?

Lecz zkadże to ia tak wiele o tém mówię ⁵⁸⁾? bo ztąd zapewne widzisz, że ci się na bacności mieć ⁵⁹⁾ trzeba, abyś dla tego niepomiarowanego smutku ⁶⁰⁾ nie był uznany za godnego należeć do liczby ⁶¹⁾ owych mędrków ⁶²⁾, którzy nie przypuszczają ⁶³⁾ nieśmiertelności dusz ludzkich, albo pamięci oycy twego, któremu wszyscy zawsze przyznają pierwszeństwo ⁶⁴⁾ w zamilowaniu cnoty, sam ieden nie uczynił podeyrzaną. Tom chciał ⁶⁵⁾ dla pocieszenia napisać do Ciebie. Jeżeli to ⁶⁶⁾ uczyniło iaki na tobie skutek, przypisz ⁶⁷⁾ to swoim własnym ⁶⁸⁾ i oycy swego mowom i ⁶⁹⁾ piśmom. Z nich ⁷⁰⁾ ia to bowiem czerpałem to lekarstwo, którego użyłem na uleczenie ⁷¹⁾ umysłu twego.

Wszakże jeżeli ⁷²⁾ je za nadto słabym być osądzisz, aby na ciebie iakie zrobić mogło wrażenie ⁷³⁾, rozumiem, że i wtenczas rospawa moja nie będzie daremną ⁷⁴⁾, która cię od żalości do myślenia zwróci; a to ⁷⁵⁾ spodziewam się, że bardzo będzie dla Ciebie zbawionem. Bądź zdrow. —

¹⁾ nie kładź wcale; będzie więc: ale kłeski (jactura w li-
czbie poi.) małe są porównane; lub: jeżeli się po-
równaia (Praes. Conj.) z tą twoją (sc. kłeską). ²⁾ ne-
mo profecto est, qui cet. ³⁾ ea est alcijs conditio, ut ipsi
moriendum sit. ⁴⁾ id incertum, an (bez non) eo ipso die
et hora, zob. Gr. na karcie 232 a) ⁵⁾ quam stultus igitur pu-
tandus sit is adolescens, cui cet. ⁶⁾ alqd mihi est explora-
tum ⁷⁾ vivere ad (ibid. XX. a. m. i XIX. in.) ⁸⁾ quodsi
vero ⁹⁾ adversari et repugnare ¹⁰⁾ haud raro contingit;
(ib. a. f.) ¹¹⁾ improvisus, inopinatus ¹²⁾ vis flammae. (Gr.
h. 236. 2) ¹³⁾ subito aquae impetu opprimi ¹⁴⁾ quid mi-
rum in senibus, si, etiam quum robustissimi videantur cet.
¹⁵⁾ poma ¹⁶⁾ extingui ¹⁷⁾ profecto ¹⁸⁾ druzi-
raz następuje powód, dla którego (cur) rozu-
miam, że śmierć t. o. mnię optakiwać należy
¹⁹⁾ quod nempe ²⁰⁾ invicta pietas; — kazać, cogere
²¹⁾ ale raczy że i t. d. zależące od puto ²²⁾ beatus ac fe-
lix ²³⁾ alqd demonstrare, planius facere; — tego przez
quae res (zob. wyżej str. 105. n. 36) ²⁴⁾ mirum in modum
²⁵⁾ juvare — biernie ²⁶⁾ przez vereor, ne. — Ale
w sposób Łaciniom właściwy zacząć zdanie od qui, quae,
quod — tak: czém bowiem w końcu listu
(extrema epistola) żał. tw. br. us., iakobys (Accusat. c.
Infi.) i t. d. aż do gotował, nie wiem, czy i t. d. ²⁷⁾
moleste ferre ²⁸⁾ wyd. zostały rozkosze, których
kosztowanie (fructus) mu właśnie (cum maxime) ²⁹⁾
prior (nie primus) bo o dwóch mowa ³⁰⁾ indagare ³¹⁾ nam
³²⁾ vetare ³³⁾ extingui ³⁴⁾ deduci aliquo, ubi ³⁵⁾ esse;
— wiecznie, aeternus (Gr. karta 237. 5) ³⁶⁾ necesse est
c. Conjunct. ³⁷⁾ że będzie najszcz. ³⁸⁾ omni aetate
³⁹⁾ deserere. w łacinie lepiej: że go ona nie odstąpiła
— biernie ⁴⁰⁾ rebus humanis eripi, e vita discedere. ⁴¹⁾
conscientia bene actae vitae ⁴²⁾ recte factum ⁴³⁾ tantum
abesse, ut — ut — zob. Cz. I. XVII., str. 35 r. ⁴⁴⁾ alqd me ter-
ret — appropinquatio (adventus) mortis — czynnie ⁴⁵⁾ po-
równania przez równość (positiv.) mnię się Łaciniom po-
dobaiq, niż przez wyższość (Comparativ.) — zobacz wy-
żej str. 25 n. 2 i w Gr. na karcie 231. — Tutaj więc się po-
łoży: owszem nie bardięj mu to jest przykro (do-
leo), kiedy się i t. d. iak żeglarzom (is, qui per mare
decurrit) — powtórzyć: jest przykro — ⁴⁶⁾ defungi
⁴⁷⁾ venire ⁴⁸⁾ Quod si ita se res habet; — quae quum

ita sint. Gr. h. 225. 2- ⁴⁹⁾ haud scio an (bez non — Gr.
karta 232. a) ⁵⁰⁾ przez sentire Gr. h. 236. 3. ⁵¹⁾ luge-
re alqd ⁵²⁾ opisać (podług Cic. ib. XVI. p. m.) przez;
nego me velle vacare aliqua re — dolor et lamenta (plur.)
⁵³⁾ idque ea de causa — lecz to lepiej catkiem opuścić
⁵⁴⁾ fateri ⁵⁵⁾ confido, me dignum esse vita aeternum be-
ata ⁵⁶⁾ certe nie saltem. To bowiem używa się bez-
względnie (semel saltem ad me veni); tamto zawsze
w zmniejszającym znaczeniu (si non omnes, certe aliqui
venient) ⁵⁷⁾ vivere vitam beatam. Gr. §. 176. ⁵⁸⁾ wy-
razić krótko: quorsum vero haec tam multa (sc. a me de hac
re disputantur)? — podług Cic. ib. V. in. ⁵⁹⁾ videre ⁶⁰⁾
Ablat. causae ⁶¹⁾ conjici in turbam — a za godny po-
łożyć Gerund. ⁶²⁾ minuti philosophi — podług Cic. ib.
XXIII. a. f. ⁶³⁾ negare z Accus. c. Infi. ⁶⁴⁾ consentire,
alqm principem esse in aliqua re facienda ⁶⁵⁾ haec habui,
quae cet. Gr. §. 211. 6 — ⁶⁶⁾ quae si — vim habere in —
⁶⁷⁾ attribuere ⁶⁸⁾ przez ipse nie proprius; zob. str.
32, 14. i w Cz. I. str. 74 b. ⁶⁹⁾ dodadź: tum — tum
⁷⁰⁾ przylączyć do poprzedzającego przez unde (za ex qui-
bus); tym sposobem zniknie bowiem. A co następuje, tak
wyrazić: z których ja co wyczerpałem zbawien-
nego (salubre; lecz plur., bo nie o iedną rzecz mowa, zob.
Cz. I. VI. 2, a), tego użyłem i t. d. — sanare ⁷¹⁾ quod
si ⁷²⁾ movere — o konstr. zob. Cz. I. XVII. o. ⁷³⁾ ani
wtenczas nawet nie będzie mi się zdawało, że
daremnie rozprawiał (ale videri położy się osobście
i na końcu), gdy cię zwrócę (Prater. in futuro) ⁷⁴⁾ quod
— confido.

Spis uwag gramatycznych zawartych w obydwóch Częściach niniejszego dziełka.

(Liczba z literą [np. 15, i] oznacza stronę i notę pierwszy
Części; a dwie liczby obok siebie [np. 105, 13] stronę
i notę Części drugiej).

A.

aby kiedy się wcale nie tłumaczy 89, w
accidit, contingit, evenit, iak się różni 72, 25; 124, 20
a cóż dopiero — iak wyrażać 111, ii
adhuc fałszywie używane 111, 32
adversus, in, erga, contra, czém się różni 37, y
agere i facere, różnica 27, 7
albo przez an 117, 71
ambo i uterque, różnica 25, 9
amicus i inimicus, kiedy z 2 a kiedy z 3 przypad. 53, 19
amoenus, iak się używa 19, 2
ani przez aut 95, a
ani na włos 37, 20

C.

carere znaczenie 55, 7
certe i saltem różnica 133, 56
co — przez id quod 38, 17
co się tyczy zob. quod attinet
coepi — iego bierna forma kiedy się używa 102, 51
congius rzymski 74, 11
credo za Przysłówkę może i t. p. użyte, 80, 7
czytać. legere i recitare, różnica 44, 14
curare znaczenie 24, 10
— za jubere iak się używa 122, 9

D.

dadź przez patior 90, bbb i 56 hh; porówn. 55, g

dla tego (oto, za to i t. p.) nie tłumaczy się 123, 3; 124, 17 porówn. 31, 3 i 89 n
do — kiedy ad a kiedy in 34 q
drugi Przypad. z Przyimkiem — od — przy stopniu wyższym iak wyrażać 21, a
— z Przyimk — z (ze) — przy stopniu najwyższym iak się wyraża 21, b

E.

elegantia zob. venustas enim opuszczone 124, 27; 133, 69
epotus za epotatus 74, 10
equites, pedites za equitatus, peditatus 48, 21
esse magni ingenii i magno ingenio, kiedy lepię 2 a kiedy 6 Przyp. 38, 3
et — po Przymiotniku ilości przed drugim Przymiotn. 55, u
etiam i quoque iak się różni 46, 22; 52, 28
etiannunc i etiamtum 111, 32
exercitatus za exercitus 74, 10

F.

fateri i confiteri różnica 92, 14
forte co znaczy 95, 13

G.

gdzie? na to pytanie iaka w łacinie konstrukcy 14, b
— kiedy wyrażać przez qua 67, 8
Gerundium z 4 Przypadkiem nie zamienione na Gerundivum 111, 8; 112, 67

gotować się na wojnę — nie se parare ad bellum 64, 2

I.

iak wiadomo, iak widać, iak się powiedziało, itym podobne wtrącone zdania iak się wyrażają w łacinie 93, c; 60, 14
iako — kiedy się wcale nie tłumaczy 42, h
iam vero i iam primum kiedy zaczynają zdanie 101, 7; 129, 58
id quod za samo quod 38, 17; porówn. 128, 41
ieden, alter 99, nn
ieden, drugi, trzeci iak tłumaczyć 38, 31
ignoratio i ignorantia różnica 22, 9
ille dodane przed quidem 29, 1
ilu jest takich co (którzy) i t. d. iak tłumaczyć 100 rr
Imiesłów przeszły za teraźniejszy 73, hh
— y od Słów Deponentia biernie użyte 61, 3
— bez znaczenia czasu 177, ee
Infinit. praeter. pass. (Partic. praet. pass.) za Infin. praes. przy velle, nolle i cupere 129, 75
inny, reliquus 55, bb
interrogare i quaerere różnica 92, 5
is, kiedy się nie kładzie 25, 12
ita domyslnie 21, 7
ita i sic kiedy się używają 26, 3
itaque i igitur, różnica co do znaczenia i miejsca 90, 7

K.

każdy i każdy z dwóch 24, e
kiedy? na to pytanie iaka w łacinie konstrukcy 14, b
kilku kiedy aliquot kiedy plures 33, q

koło (Praeposit.) iak się tłumaczy 32, q
krótko mówiąc 56, 15
który, uter 90, nnn; 100 ss; 67, 3

L.

lada, przez quivis 55, z
łubić 41, 1

M.

medium (Rzeczownik) i medius, a, um, iak używać 54, 5; porówn. 114, cc
medius, a, um dodane w łacinie 117, 68; porównaj 67, ff
memini z iakim czasem bezokolicznego Trybu się kładzie 34, 13
mieć, opisać Trybłącz. 55, m
— z Trybem bezokol. i Zaimkiem kto, co — iak się tłumaczy 89, q; 23, 4; 24, 1
— przez dici, tradi i t. p. 93, f
między, kiedy się tłumaczy przez in nie inter 46, 21; 78, 1; porówn. 37, 7
miejsce żąd list pisany, iak wyrażać 19, 19
— iak się oznacza w pisanii listów lub w rozmowie 24, 4
może nie forte 95, 13; i porówn. 40, 33
— przez credo 80, 7;
— kiedy ie można tłumaczyć przez forte 95, 13
multa i multae res, omnia i omnes res, nihil i nullares, quid i quae res, id i ea res, iak się mają używać 105, 36; porówn. 113, 90

N.

nagana, vituperatio nie vituperium 76, 15
należeć się 63, s
nauki — kiedy przez studia tłumaczyć 21, 3; 23, 7
nawet, chociażby nawet, vel 55, w

neque za non 117, 1; 105, 87
 nic, nihil i nulla res zob.
 nihil
 nie ma, non est 55 k
 niepodobna i t. p. iak Ła-
 cinik wyraża 62, d; 66, z;
 22, 10
 nie tylko — lecz nawet
 55, r
 nihil i nulla res, kiedy się
 używa 27, 16; porówn.
 37, 12; 103, 36; 124, 16
 numerus zbyttnie użyte w
 łacinie 67, 1

O.

o gdyby, kiedy o si a kiedy
 utinam 51, g
 obliviscor z 2 i 4 Przypad-
 kiem 108, 51
 omnia, zob. pod multa
 opuścić, deserere, desti-
 tuere, relinquere iak
 się różni 88, 70
 osoba pojedyncza przez mnoga
 wyrażona 97, 13
 — druga liczby pojed. za nie-
 oznaczoną 28, 10; porówn.
 109, 72; 111, 22
 ostatni, posterior 21, 6

P.

pierwszy, prior 90, qqq;
 21, 6
 pilus i capillus 34, 7
 pluralia tantum kiedy i iak się
 używa w znaczeniu mno-
 gości 20, 5
 podobno — przez vereor,
 ne 117, 78
 polecać 93, 11
 polliceri i promittere
 różnica 51, 13
 polski czas przeszły za zaprze-
 szty I, 43 Przestr.
 — Praesens pro Praeterito —
 tamże
 possum z quam dodane po
 stopniu najwyższym 127, 17
 potius i potissimum iak się
 używa 24, 8; 32, 7
 pozwolić, patior 56, h

praecipitare kiedy się używa
 iako intransit., a kie-
 dy mu się dodaje se 58, 13
 Praesens za Futurum 90, 9
 prawda, verum i veritas,
 różnica 100, fff
 pro za in, w których sposo-
 bach mówienia się używa
 46, 39
 promittere zob. polliceri
 przez — z imieniem autora
 (np. Opis wiosny przez
 Kleistę) iak tłumaczyć
 54, 1
 Przysłówki liczbowe iakie się
 używa przy Rzeczowni-
 kach tylko w liczbie mno-
 giej się odmieniających 20, 5
 przynajmniej, zob. certe
 Przysłówki względne za Zaimki
 128, 52
 Ptolemaeus nie Ptolomae-
 us 69, 5
 pluer bez znaczenia rodzaju
 69, 5

Q.

quam domyslnie 99, ii; 116,
 28
 qui hypotetyczne (za cho-
 ciaż) z Tr. łącz. 113, 10
 qui, quae, quod, z Trybem
 bezokol. 105, 37
 — z Tryb. łączącym bez przy-
 czyny 129, 87
 quid i quae res zob. pod
 multa
 quidam, bez znaczenia 98, 10;
 108, 41; 116, 12
 quidem, dodane 119, 40
 quis sum i quid sum iak się
 różni 95, i
 quisque po najwyższym sto-
 pniu lub imieniu liczbowem
 (np. optimus quisque, trice-
 simus quisque) 116, 18
 quod attinet ad — iak się
 króćcy wyraża 18, 19; 27,
 10; — opuszczone 116, 53
 porówn. 31, 18
 quod z Trybem łączącym bez
 przyczyny 111, ooo; 129, 8

quoque zob. etiam
 quota (quaeque) pars 124,
 25
 quotusquisque iak się uży-
 wa 100, rr
 quum czasowe i quum przy-
 czynowe I, 44 Uw. 1

R.

reverti i revertor 53, 37;
 60, 6
 Rzeczowniki oznaczające ród
 wyrażone przez Przysło-
 wki 11, 83; porówn. 36, 5;
 42, 2; 48, 24
 Rzeczowniki wyrażające się przez
 Słowa Cz. I, 82, 1
 — z Przysłówkami wyrażają się
 czasem przez Przysłówki
 108, 32; 127, 9

S.

sam kiedy solus a kiedy ipse
 13, a
 scriptor i auctor różnica
 24, 7
 sed tamen użycie 128, 44
 serce kiedy cor kiedy ani-
 mus 22, 15
 servus i tardus, różnica 93,
 22
 si qui za is qui 90 li 44, 9
 simul zob. una
 sin za si 18, 13
 słusznie i tego stopnie iak
 wyrażać, 70, 12
 somnus i somnium różnica
 97, s
 Spojniki hypotetyczne z Trybem
 oznajm. i łączącym, Cz. I,
 44 Uw. 4 — to samo przy-
 czynowe, tamże Uw. 3
 starać się nie curare 24,
 10
 stolica, przez urbs 64, 9
 stopień wyższy za równy 25, 2;
 182, 45
 środek, medium i medi-
 us, a, um — różnica, 114
 cc; 54, 5
 szczególniej, potissi-
 mum 24, 8; 128, 46

T.

tak — przed — iż — kiedy się
 nie wyraża 21, 7
 taki — wyrażone przez is 55,
 s; 88, 35
 — nie wyraża się 55, z
 także przez etiam lub quo-
 que 46, 22; 52, 28; przez
 et ipse 22, 14; 34, 8; p.
 et idem 36, 14
 tempus opuszczone 57, a;
 105, c
 to — kiedy się w łacinie wyra-
 ża przez liczbę mnogą 14,
 a; 26, 6; kiedy się wcale
 nie wyraża 24, i; 62, i;
 31, 3
 to jest 113, 85; nie wyraża
 się 116, 19
 trans i ultra czém się różni
 32, n
 rzyć się zob. quod atti-
 net
 tydzień 98, 13
 tytuły teraźniejszych urzędów
 iak wyrażać 116, 31; 120, 6

U.

umiejętności (plur.) iak
 tłumaczyć 95, 22
 una i simul, różnica 20, 4
 uterque z Przyp. drugim 117,
 72
 — i ambo różnica 25, 9

V.

Venetia i Venetiae (plur.)
 112, 66 porówn. 124, 20
 venustus, elegantia, pul-
 chritudo, różnica 101,
 33
 vero z początku listu 30, 1
 volo (nolo, malo) z Accus.
 c. Infin. lub z Tr. łącz. z
 nt 21, 21; bez ut 24, 6

W.

w — przy imionach autorów
 (np. w Ciceronie) iak
 tłumaczyć 68, 20; porówn.
 37, 10
 warunkowy przeszły czas kiedy

amaturus essem nie
amavissem 79, 11
wcale, nihil 30, 3; nullus
41, 8
w którym (np. liście, w któ-
rę książkę) kiedy w łacinie
ma Przyimek in a kiedy
nie 51, 12
właśnie przez ipse 214, 13
własny nie proprius 74, 6;
porówn. 32, 14; 33, 13
współczesny 111, III
wydarzyć się zob. accidit

Z.

za — o odległościach kiedy
trans, a kiedy ultra 32, n
za mały i t. p. z następują-
cym aby iak wyrażać 55, o

za to — kiedy się nie tłuma-
czy 89, n. porówn. — dla
tego

zaczęcia listów, zakończenia i
podpisy iak się robić mają
po łacinie 19, 18

żaden, neuter 100, ss

Zaimki zwrotne iak Łacinicy
używają 16, a

zaprosić na biesiadę i t.
p. 43, 34

zaś kiedy wcale Łacinik nie
wyraża

zdawać się 56, k; 120, nn

zgoła iak tłumaczyć 56, 15

życzyć sobie, nie cupere
21, 2



939r.

